

KOSZORÚ
A PETŐFI TÁRSASÁG KÖZLÖNYE

ÚJ FOLYAM

V. KÖTET

1938—39.

BUDAPEST

A PETŐFI TÁRSASÁG PÁRTOLÓ TAGJAINAK TAGILLETMÉNY

TARTALOM

TANÜLMÁNYOK

	Lap
<i>Bán Aladár</i> : A felszabadult Finnország szépirodalma	92
✗ <i>Czóbel Minka</i> : Bajza-utca 21. (Visszaemlékezés.)	147
<i>Császár Elemér</i> : Kölcsey Ferenc emlékezete	1
» » A magyar Felvidék. (Elnöki megnyitó.)	65
<i>Havas István</i> : A költő és politika	129
<i>Ij. Hegedűs Sándor</i> : Kossuth Lajos	215
<i>Kállay Miklós</i> : Hegyvidéki íróink irodalmi tükre	79
<i>Raffay Sándor</i> : Petőfi szobránál. (Unnapi beszéd.)	193

ELBESZÉLÉSEK

<i>Bodor Aladár</i> : Az abádi békekötés	14
<i>Falu Tamás</i> : Idealizmus	87
<i>Gáspár Jenő</i> : Heribald lovasai	6
<i>Herczeg Ferenc</i> : A Dolovai nábob leánya. (Könyvrészlet.)	137
<i>Jankovics Marcell</i> : A modern művészet	231
✗ <i>Kosáryné Réz Lola</i> : Egy sor téglá	69
<i>Szitnyai Zoltán</i> : Az idők siratói	199
<i>Terescsényi György</i> : Hajápolás	155
<i>Zádor Tamás</i> : Éjféli elmúlt	24

KÖLTEMÉNYEK

<i>Agyagjalvi Hegyi István</i> : Versek. (Györgypál Zsuzsa, Magyar hitet teszek.)	32
<i>Baja Mihály</i> : A mi dalunk	153
<i>Bán Aladár</i> : Uno Kailas verseiből. (Fordítások.)	22
» » V. A. Koskenniemi Este felé című költeménye. (Finn fordítás.)	239

	Lap
<i>Bodor Aladár</i> : A hallgató magyar	86
<i>Falu Tamás</i> : Az élet	160
<i>Feleki Sándor</i> : Esőcseppek	13
» » Vándorfelhő	146
<i>Gyökössy Endre</i> : Versek. (Hét nyílam, hét bűnöm ellen, Életének, Augusztusi dalok, Miért nem vagyok rigó? A Megváltó kezén.)	78
<i>Harsányi Lajos</i> : Falusi diák	230
<i>Havas István</i> : Versek. (Diadalút, Ne vakítson henyé fény.)	67
» » Versek. (Gárdonyi Géza, Elnémult harangok, Jászai Mari ravatalánál.)	213
<i>Petri Mór</i> : Az erdődi vár fehér asszonya	91
<i>Sík Sándor</i> : A lengyelekhez	85
<i>Szathmáry István</i> : Versek. (Újvári köszöntő, Emlék a szent öregről, A húbarát.)	135
<i>Vályi Nagy Géza</i> : Ha majd megállok földi utamon	5
» » » Versek. (Krasznahorka, Léva.)	198

FIGYELŐ

<i>Császár Elemér</i> : Arany János végleges életrajza	35
<i>G. J.</i> : Petőfi új német fordítása	36
» » Két irodalmi díj	106
» » Az ifjúság költői ideálja	161
» » Nemzedékek öröksége	243
<i>Gáspár Jenő</i> : Császár Elemér Arany Jánosa	103
<i>H-s I-n</i> : A százéves Torkos László	39
<i>Havas István</i> : A Budapesti Hírlap fejfájára	241
<i>L. B.</i> : Könyv-bon	107
<i>L. B. dr.</i> : Ultima canzone	105
» » » A mult örök	162
—ő: Eladó a könyvtár	41
» Győzött a könyv	240
<i>Ór</i> : Petőfi- emlékek az Akadémián	42
—r —ő: Vajudó idők	34
—y —n: Korszerű hazafias líránk és a kritika	164

IRODALMI TÜKÖRKÉPEK

<i>Bókay János</i> : Ragaszkodom a szerelemhez	45
<i>Falu Tamás</i> : Tiszta víz	46
<i>Földi Mihály</i> : A miniszter	49
<i>Gyökössy Endre</i> : Apró jónapok hegedőse	111
<i>Harsányi Lajos</i> : Zúgó Márton	47
» » Holdtölte	166
<i>Havas István</i> : Köszöntlek Felvidék!	168

	Lap
X <i>Kosáryné Réz Lola</i> : A föld kódében	245
<i>Lázár Béla</i> : Kis művészettörténet	48
» » <i>Könyv Pekár Gyuláról</i>	110
<i>Pintér Jenő</i> : A Magyar Nyelvvédő Könyv második kiadása	46
» » <i>Magyar Kereskedők nyelvvédő könyve és Magyar Iparosok nyelvvédő könyve</i>	112
» » <i>Magyar Nyelvvédő Könyv harmadik kiadás</i>	168
» » <i>Hibák a nevelésben és a tanításban</i>	244
<i>Szathmáry István</i> : Rákóczi földje visszatért	167
<i>Szítnyai Zoltán</i> : A Bocs	247
<i>Török Sándor</i> : Örök vasárnapok	113
<i>Vályi Nagy Géza</i> : Gróf Zrinyi Miklós, a költő és hadvezér	109

A PETŐFI TÁRSASÁG ÉLETE 51, 114, 169, 248

A SZERKESZTŐBIZOTTSÁG ELNÖKE:
CSÁSZÁR ELEMÉR

A BIZOTTSÁG TAGJAI:
GÁSPÁR JENŐ, HAVAS ISTVÁN, LÁZÁR BÉLA

A SZERKESZTÉSÉRT ÉS KIADÁSÉRT FELELŐS: **GÁSPÁR JENŐ**
SZERKESZTŐSÉG: BUDAPEST, VI., BAJZA-UTCA 39.
KIADÓHIVATAL: BUDAPEST, VI., ANDRÁSSY-ÚT 16.

BUDAPESTI HIRLAP NYOMDÁJA. — FELELŐS VEZETŐ: NEDECZKY LÁSZLÓ.

KÖSZÖRŐ

A PETŐFI TÁRSASÁG KÖZLÖNYE

TARTALOM

<i>Császár Elemér</i> : Kölesey Ferenc emlékezete. (Tanulmány)	1	FIGYELŐ. Vajúdó idők. (—r—ő.) — Arany János végleges élet- rajza. (<i>Császár Elemér.</i>) — Pe- tőfi új német fordítása. (<i>G. J.</i>) — A százéves Torkos László. (<i>H-s I-n.</i>) — Eladó a könyv- tár. (—ő.) — Petőfi-emlékek az Akadémián. (<i>Őr.</i>)	34
<i>Vályi Nagy Géza</i> : Ha majd meg- állok földi utamon. (Költe- mény)	5	TRODALMI TÜKÖRKÉPEK: (<i>Bókay János</i> : Ragaszkodom a szerelemhez. — <i>Falu Tamás</i> : Tiszta víz. — <i>Pintér Jenő</i> : A Magyar Nyelvvédő Könyv má- sodik kiadása. — <i>Harsányi La- jos</i> : Zúgó Márton. — <i>Dr. Lá- zár Béla</i> : Kis művészettörté- net. — <i>Földi Mihály</i> : A mi- niszter.)	45
<i>Gáspár Jenő</i> : Heribald lovasai. (Elbeszélés.)	6	A PETŐFI TÁRSASÁG ÉLETE	51
<i>Feleki Sándor</i> : Esőcseppek. (Köl- temény)	13		
<i>Bodor Aladár</i> : Az abádi béke- kötés. (Elbeszélés.)	14		
<i>Bán Aladár</i> : Uno Kailas ver- seiből. (Fordítások.)	22		
<i>Zádor Tamás</i> : Éjjél elmúlt. (El- beszélés.)	24		
<i>Agyagfalvi Hegyi István</i> : Ver- sek. (Györgypál Zsuzsa, Ma- gyar hitet teszek.)	32		

UJ FOLYAM

*
V. KÖTET

*
1. SZÁM

BUDAPEST

*
1938 OKTÓBER

*
ÁRA 1 P

A PETŐFI TÁRSASÁG PÁRTOLÓ TAGJAINAK TAGILLETMÉNY

KÖSZÖRÜ

A PETŐFI TÁRSASÁG KÖZLÖNYE

KÖLCSEY FERENC EMLÉKEZETE

ÍRTA: CSÁSZÁR ELEMÉR

Nyárujolján, ólomszínű ég alatt, szitáló esőben gyász-
ünnepet ült nemzetünk: augusztus 24-én századszor tért vissza
az a nap, amely sirba vitte Kölcsey Ferencet, a *Hymnus* költő-
jét. Valóban, a magyarság tudatában úgy él Kölcsey, mint nem-
zeti énekiünk szerzője — emlékéét ez az egy vers őrzi, s az egyben
fölemeli őt a magyar szellem legnagyobb hősei közé. Ha van
halhatatlanság a földi életben, Kölcsey halhatatlan, s azzá a
Hymnus tette. Méltán. Ez a költemény, egy szerencsés óra ihle-
tében megfogánva, örök életet nyert abban a pillanatban, ami-
kor megszületett. Kölcsey a nemzet lelkéből tépte énekét —
gondolataiban, képeiben, szólamaiban a maga szíve lüktetését
érezte meg korának minden magyarja. Sivár korszak volt az
nemzetünk életében, az elnyomás és az erőszak sötét évei.
A nemzeti gondolat elfojtva, a nemzeti akarat megbénítva: fájd-
almában és keserűségében reményvesztetten magába süllyedt
a magyar. Kölcsey, akinél forróbban egy magyar sem szerette
faját és hazáját, átérezte nemzetének minden szenvedését, aggo-
dalmát, de két nagy gondolattal kiemelte magát is, nemzetét is a
csüggedésből. Az egyik: annyit szenvedett már a multban a ma-
gyarság, hogy ezzel megszerezte a jogát egy jobb, egy szebb jövő-
höz; a másik: ezt a jobb, szebb jövőt a lesujtott, földre vert magyar
csak a végtelen irgalmú Istentől várhatja. A kettős gondolat az
érzés tüzeiben a legszebb magyar fohásszá edződött s mély

erkölcsi tartalma a maga művészi megjelenítésében azonnal megfogta a magyar szíveket, majd Erkel Ferentől megzenésítve már a negyvenes években nemzeti imádságunkká vált. A szebb jövőt azóta is várja a magyarság. Időnként, hol évekre, hol évtizedekre, földerült nekünk is, de a kétség árnya mindig ott sötétlett Kárpát bércein, s az *Isten, áldd meg a magyart* fohász mindig alkalomszerű maradt, s a legalkalomszerűbb, fájdalom, ma, amikor nem is északról, hanem nyugatról, elvakult, gonosz hatalmak kegyetlensége az örvény legmélyére taszította sorsüldözött nemzetünket. Sohasem volt a magyar annyira elhagyatva, mint ma; a török uralom idején ott volt számunkra reményforrásul a Habsburg uralkodóház ereje, a szabadságharc után Európa rokonszenve: ma ki vagyunk szolgáltatva önző nagyhatalmak önkényének, s egyetlen reménységünk, amint 115 évvel ezelőtt Kölcsey megérezte, a jó Isten. Századok lelkének siráma bűg föl Hymnusában — ez a szellemtörténeti jelentősége énekének.

De Kölcsey a magyar szellem életében nemcsak mint a *Hymnus* költője játszik szerepet. A tudomány számontartja egyéb érdemeit is: ő írta fájdalmanak egy sivár órájában, a legkeserűbb magyar bölcselmi költeményt, az élet céltalanságát és az emberi értékek hiúságát hirdető *Vanitatum vanitast*, valamint a két legsötétebb magyar verset, *Zrinyi énekeit*, ezeket a szörnyű jóslatokat a hazáról, amely népével együtt elvész,

És más hon áll a négy folyam partjára,
Más szózat és más keblű nép...

Kölcsey a jövőbe látott: mind a négy magyar folyam partjára rátette már lábát a „más keblű nép” — ne engedd, Urunk Istenünk, hogy tovább hatoljon bármelyik is. Azt is megállapította a tudomány, hogy a szónoki beszédnek három faja az ő ajkán kelt életre: a magyar politikai és törvényszéki szónoklatot naturalista előzmények után művészivé fejlesztette, az akadémiai megteremtette. És mindezeket túl: egyike volt a legnemesebb egyéniségeknek, akik a magyar közélet terén szerepeltek. Olyan tiszta, olyan emelkedett volt a szelleme, hogy halálakor azt mondta könnyezve Wesselényi Miklós: ő nem volt közénk való!

Mindez közismert. Arra azonban még nem eszmélt rá az utókor, hogy Kölcsey volt az első magyar költő, aki a nemzeti

gondolatot a maga igazi valójában fölfogta. A XIX. század első negyedében, Ferenc császár és Metternich abszolútizmusa idején, költőinket valami esodálatos varázslat tartotta fogva: nem látták meg azt a sötét mélységet, amely felé a bécsi kormány nemzetünket taszította. Még a tisztábban látók is, mint a fiatal Vörösmarty, csak az erőszakon, a zsarnokságokon keseregtek s nem vették észre, hogy itt nem törvénytelen rendeletekről és az alkotmány megsértéséről van szó, hanem sokkal többről, nemzeti létünkről. Valóban, a magyar állam sorsa forgott kockán: Ausztria el akart nyelni bennünket. S mialatt Metternichék tudatosan törtek céljukra, hogy állami létünköt megfosztva, beolvosszanak az örökös tartományokba, Kisfaludy Sándor erős hazafias fölbuzdulásában tudatlan, de bájos naivsággal így fohászkozott:

Adja Isten, hogy a magyart
A félvilág uralja . . .

a *félvilág*, mikor egyetlen léleknek sem volt ura a magyar! Az irodalom vezére is, Kazinczy, a magyarság sorsáról eszmélkedve, a kiművelt magyar nyelvben kereste nemzetiségünk palladiumát — politikai érzék híján abban a hitben élt, hogy a megújított magyar nyelvben megtörik majd minden ellenséges hatalom. Berzsenyi meg épen, a maga zárt szemhatáru Tempéjéből nézve a nagy világot, *Magyarország* című költeményében ilyen rózsás nemzetképet festett:

Itt hol szőke vizét a Duna rengeti,
Árpád gazdag hantjain, oh hazám!
Boldog népeidet Titusok őrizik,
Kik mindannyi atyák és kegyes istenek,
S kiknek trónusukon Trézia lelke leng.
Törvényed s koronád Cherubim ór fedí,
Nem fertőzteti meg durva tyrann keze:
Törvény, nem hatalom kénye uralkodik
Rajtad s régi dicső nemzeti díszed áll.

Ferenc császár és Metternich mint Titusok, mint istenek; erőszak és zsarnokság törvénynek és Cherubinnak ünnepelve; a „boldog nép“, a „nemzeti díszben álló haza“ a cenzurát, a kémek és besúgók munkáját, a kizsárolást nyögve: „a népek fényes csalásba merültek“ — mondhatnók ugyancsak Berzsenyivel.

Ezzel szemben Kölcsey, lírikusaink között egyedül — s vele a drámaíró Katona József — tisztán látta az ország képét

és a magyarság helyzetét. Az ő magyarja gyászban ül és a ledőlt ország romjain siratja hazáját. A költő szíve elszorul a fájdalomtól, de Rákóczi, a magyarok fejedelmére, és Beresényire, a magyarok vezérére gondolva, föltámad lelkében a remény, és egy nagyszerű vízióban megrajzolja az óhajtoit jövő elöretetített képét. A borongó magyar génius, lánggra gyúlva a nagy fejedelem emléken, villámként csap, villámként jár a vér mezején, nyomán győzelem, míg végre föltámad újra a haza, a szép hon,

Mely lelket tölt, mely szívet ráz
Neve zengésivel.

A költemény, amelybe Kölcsey 1817-ben ezt a drámai képet foglalta — címe: *Fejedelmünk, hajh, vezérünk, hajh* — nyilván allegória, s a génius — a versben hiányzik mellőle a magyar jelző — nemzetünk; az is bizonyos, hogy maga Kölcsey sem tartotta egyébnek, mint gondolatban realizált váagnak: álomnak, amely a közel jövőben, az ő idejében nem valósulhat meg. És mégis ez a kis költemény, noha szerzője szándékosan, a jó szimatú cenzura miatt, homályba burkolta, fordulópont hazafias költészetünkben: itt lesz tudatossá a nemzeti szuverénitás gondolata. Kölcsey a vers tanusága szerint megérezte, hogy nemzeti létünk legnagyobb akadálya a politikai szabadság hiánya. A magyarság gyászban ül, mert nincs szabad akarata, elhatározásainak nem ura, a bécsi járom szolgaságba görnyeszt, s boldog csak akkor lesz, ha kivívja, karddal és vérrel, szabadságát. A kuruc kor óta itt lebben meg először liránkban az önálló, független Magyarország képzete, ez az első magyar vers, amely nemesak hazafias, hanem politikai is. Egyben élesen rávilágít Kölcsey esodálatos politikai érzékére. Ime, a költő pillantása lehatolt a nemzeti lélek legmélyebb rétegébe, fölismerte nemzeti romlásunk igazi okát — de proféta lelke meglátta az egyetlen utat is, amely a boldogsághoz vezet, nemzetét, át a vér mezején. Petőfi, másik vatesünk, a negyvenes évek derekán megérezte az elkövetkező szabadságharcot, Kölcsey három évtizeddel korábban megjósolta!

A szabadságharc kitört, s a magyarság elbukott; két emberöltő múlva újabb élethalál-harera állt nemzetünk, s megint elbukott. De az 1849-es véráldozatból 1867-ben phoenixként megújulva kiemelkedett egy erősebb, szabadabb Magyarország: va-

jon a világháború véráldozatával megváltotta-e nemzetünk a maga új, szebb jövőjét? Adjon nekünk elesettségünkben erőt és hitet a száz éve sírjában nyugvó Kölesey Ferenc fohásza — hallgassuk meg áhítattal nemesen csengő hangjait, amiént megszólalnak ihletett művészi ajakán.

Ha majd megállok földi utamon, . . .

Írta: Vátyi Nagy Géza

*Ha majd megállok földi utamon,
S az örök titkok fátyla rámborul:
A dermedt szív parányaira hull,
De tán' egészen el nem múlhatom...
Valami mégis megmarad belőlem,
És más köntösben bontok életet;
Nedvből: illatba, fénybe átmegyek,
Ha lezárul a nagy kárpit előttem...*

*Ha átlépek a sötét küszöböt,
Legyek akármí: fű, fa, vagy virágszál, —
Csak ott nőjnek a gólyafészkes háznál,
A vén, nyikorgó kútágas mögött,
Legyek akármí: sírban, sír fölött:
Reádfonódom minden pillanatban,
S átlényegülve százszor, száz alakban
Téged csókollak: drága rög...*

HERIBALD LOVASAI

ÍRTA: GÁSPÁR JENŐ

A nagy tó partján lovagoltak.

Köröskörül sötét és vad hegyek tornyosultak az égnek. Fent a hegyek ormán hó csillogott és a völgyekből hidegvízű patakok rohantak földrázó morgással a tó és a rajta keresztül folyó Rhenus felé. A hegyek árnyéka feketén és lomhán mártogatta meg homlokát a vízben, amelynek partján idegesen és idegenül nyerítettek a fáradt paripák. Egy iramban jöttek fel a kék tenger mellől, ahol furesa, édes és piros gyümölcsöket teremnek a fák, a virágoknak különösen szép a színük és kábító az illatuk s ahol nagy, húsoslevelű növények terítik ki ágaikat a nap perzselő sugaraiban, mintha a Naphoz imádkoznék ezer és ezer felfelé fordított tenyér, irgalomért és éltető sugárért... Ott a sziklapincék mézédés és lángszínű borokat rejtegettek, amelyeknek ízétől megrészegültek és elhitték, hogy, hogy fel, északnyugatra, erre, hol az óriás hegyek összébújva tömörülnek az ég felé, még több a kincs és a gazdagság, mint az itáliai hegyek alatt, a gazdag síkság templomaiban és klastromaiban. Tudták, hogy az itáliai lakosok ravaszkodása volt csak, hogy megszabaduljanak sarcolásaiktól, a távoli kincsestornyok megcsillogtatása, de jöttek, otthagyták a fűszeres tengert, mert hajtotta őket valami ősi láz, nyugatra, északra, akárhová.

Az ősi láz... Ez kergette ki őket Ázsiából, a Volga mellől... Ez esalta tovább a Meotis ingoványaiból, ahol a rettenetes nádásban nyugat felé eltűnt a fehérszarvas, a szent, a delejes állat... Azóta folytonosan menni kell... Üzni, kergetni kell azóta is... A Meotistól Etelkuzuig és onnan Pannóniáig... És onnan is futni kell, vágatni folytonosan tovább... Ezért kell Bizanc aranykapuin az ősi bárdal kopogtatni és Vienna alatt elkiáltani a rettenetes huj, huj, huj-t, ezért kell csipkésfalú városokat lóhátról megvívni, Róma környékén kalandozni, a kék tenger partjain hallgatni apró, elrejtett, repkényes tornyok harangjaitól az idegen Isten imáját, ezért kell a messzi Oceanum partjain belebámulni a lebukó nap véres arcába, ezért kell mindig, örökösen menni, holttesteken és üszkös romokon keresztül hajszolni a csodás fehérszarvast, amíg megtalálják... Vagy amíg elpusztulnak... Ki tudja? Ki mondja meg? Csak menni örökösen, előre... Napkeletről Napnyugatra...

Fent a hegyek ormain felhők úsztak... Olyan vészesen és olyan feketén, mint lent az itáliai tengeren a parti sziklák között a gályák. Elül a vezér mellett lovához kötözve öreg szerzetes haladt. A tolmács. Még bavarus földön fogták el, mikor Itáliából jövet először északnak, majd nyugatnak indultak és kényszerítették, hogy vezesse őket arra, ahol a kincses kolostorok vannak. Már hetek óta jöttek. A lovak fáradtak voltak már, mikor a sötét hegyek közé értek.

— A svábok földje — szólt a fogoly szerzetes.

— A kincses kalastrom merre van? — kérdezte Opos, a vezér.

Mindenhol tűz s menekülő állat- és embercsordák jelezték útjukat. A málhás lovak már roskadoztak a zsákmányolt arany és ezüst marháktól, de azért folytonosan mentek, mert tudták, hogy még hátra van a leggazdagabb kolostor, amelyről azt hallották, hogy minden kolostorok között a leghíresebb és a nagy tó környékén van... A nagy tó környékén... Mióta lovagolnak itt már és még sehol a híres szerzetesház...

— Mindjárt — csittította a vezért a fogoly.

— Mindjárt, mindjárt — dohogták a lovasok.

— Mifajta tó ez, pap, hogy nincs soha vége?

— A svábok tengere — válaszolta a tolmács. — Erre kell lennie a várkalastromnak is.

— Megcsalsz!

— Miért tenném azt, ungur urak? Megölhettek. Én sem jártam erre soha, csak tudom a könyvekből, merre van Szent Gallus várkalastroma.

A völgy kissé kiszélesedett a Rhenus mellett. Ahogy megkerültek egy előreugró hegyet, felkomorlott a hegyoldalban a vár.

— Szent Gallus vára és kalastroma — szólt a tolmács —, megismerem sok tornyáról.

A lovasok megálltak. Néztek fel a szikla oldalába épült kolostorra, amely sok ablakával hallgatott. Ezt lóháton nem lehet megvenni. A hegy hosszú, kanyargós útján nem lehet célt érni. Végre megállapodtak abban, hogy kisebb csapatot küldenek előre, hadd kémleljék ki, katonák várják-e őket, vagy a szerzetesház önként kinyitja kapuit. A kiküldött lovasok lassan poroszkáltak fel a hegyoldalba vájt sziklaúton. A többiek letelepedtek a fűben. A lovak éhesen harapdálták a zamatos fűvet. Némelyik szomjas

lovas a vár alatt kanyargó folyóból merített süvegével és úgy itta a hideg havasi vizet. Sokan nevettek és gúnyolódtak a víz-ivókkal.

— Nem tudatok várni? Mindjárt lesz jó bor a papok pincéjéből.

— És bő lakoma asztalukon.

A tolmács magyarázott.

— Híres-nevezetes kolostor. Gallus püspök alapította s róla nevezték el Szent Gallus várkalastromának. Híres messze földön iskolájáról, ahol a tudós szerzetesek tanítják a bavarus, a frank és az itáliai papokat. Azért is járja itt mind a három nyelv, a frank, az itáliai és a bavarus. A templomuk gazdag kincseiről mesék keringenek...

— Nagy zsákmány lesz — ujjongottak a magyarok.

A hegyoldalról kiabálás hallatszott.

— Jönnek vissza Öcsödék — mondta a vezér.

— Úgy látszik, nincs ellenállás — szólt valaki.

— Vagy lehet, hogy elmenekültek a papok...

A tolmács összehúzta a szemét és úgy nézett a lefelé vágatató lovasok felé.

— Valaki idegent hoznak. Ahá, egy szerzetes...

A magyarok kíváncsian néztek a visszatérő előcsapatra. Néhány perc múlva Öcsöd, a kiküldöttek vezetője, már jelentette:

— Üres a kalastrom. Minden kincset elvittek a papok. Csak ezt hagyták itt.

És az összekötözött, szepegő szerzetest odalökte a vezérek lába elé. A szerzetes folytonosan imádkozott:

— Kyrie eleison, Christe eleison...

— Jól átnéztétek a várat, Öcsöd? — kérdezte a vezér.

— Igen, nagyuram. Még a pincét is átvizsgáltuk. Ott találunk a papot, egy hordó mögé bújva.

Ezen nevettek szélesen, öblösen. A vezér odaszólt a tolmácsnak.

— Kérdezd meg, hogy hívják?

A tolmács megjelölte kereszttel a homlokát, majd a rémült szerzetesét is és kérdezte:

— Testvér, mi a neved?

A szerzetes az ismerős, szelíd szóra nagyanyította a szemét, aztán félős mosolyra húzódott a szája.

- Fráter Heribáldus.
- Hol vannak a többi testvérek?
- Megszaladtak — nevetett a fráter.
- Úgy látszik, eszelős — szólt a vezérnek a tolmács.
- Talán hasznát vesszük mégis — mondta Opos vezér.
- És te miért maradtál itt? — tudakolta a tolmács.
- Azt mondták, engem nem bántanak, mert hát együgyű

Heribáld a nevem.

- És a kincsek?

Heribáld nagyot nevetett.

- Szekerekre rakták és elvitték. Regensburg felé.

- Igazat mondasz, testvér?

- Ahogy pincés Heribáld a nevem.

- Micsoda?

- Én vagyok a pincék mestere. A hordók felügyelője...

Nagyot nevetett. De aztán, mikor a zord magyarok arcára nézett, megszeppent.

- Emberevők ezek? — kérdezte.

- Akkor engem is megettek volna — mosolygott a tolmács.

- Azt hittem. — siránkozott Heribáld.

— Dehogy. Ellenben éhesek és szomjasok. És haragszanak, hogy nincs kincs. Ha enni és inni adsz, lecsillapodnak.

- Ó, azt adhatok — nevetett jókedvűen a fráter.

És elkezdett csámcsogni és kezeivel mutatta az ivást.

- Mit akar a pap? — kérdezte Opos.

- Kincs az nincs. De lakomára meghív...

- Majd átkutatjuk a pincét — szólt a vezér. — Menjünk.

És a sereg elindult fel az úton. Elöl tipegve haladt Heribáld. És értelmetlen szavakat motyogott. A magyarok végigkutatták a templomot. Semmi. Üres minden kincseskamra. Végigkutatták a kalastromot. Semmi. Üres a kincstár, még az értékes pergameneket is elvitték a menekülők... Opos morgott.

- Valóban, elvittek mindent.

Amig végigjárták a termeket, Heribáld szorgoskodott. Hideg húsokat és sonkákat cipelt elő és öblös kancsókból nehéz borokat. Megelégedetten állt a refectorium ajtajában.

- Egyetek magyar urak, egyetek!

Opos körülnézett.

- Azt hiszi a fráter, elférünk itt. Az egész sereg...

Nevettek. A tolmács megmagyarázta Heribáldnak, hogy kevés a hely.

— Akkor az udvaron lesz a lakoma — és boldogan tipegett előre.

A nehéz asztalokat kicipelték. Heribáld magához intett néhány markos legényt és a pince felé csoszogott velük.

— Menj Öcsöd — szolt Opos —, kutasd át a pincét is.

Eltűntek a pince szájában. Néhány perc múlva Heribáld rémült arccal szaladt vissza.

— Jaj, jaj, jaj — zokogta a tolmácsnak.

— Nos, mi baj, fráter?

— A bor — siránkozott Heribáld.

A tolmáccsal nagynehezen megértette, hogy Öcsöd a hordókban kincset keres és mind meglékelteni...

— Elfolyik mind a bor, mi lesz a lakomával?

Opos nevetve rendelte vissza Öcsödöt.

— A fráter mindenáron meg akar vendégelni — hahótzott. — Ez szép. Legények, gördítsétek fel a megmaradt hordókat.

Nehéz hordók gurultak fel a kolostorudvarra. És megkezdődött a lakoma. Heribáld boldogan csavargatta a csapot és a kupák egymásután ürültek ki. Lassan szállt le az este. A fráter által hozott sonkák már elfogytak. Opos boros kedvében kiadta a parancsot:

— A zsákmányolt gulyából két ökröt levágni.

Az udvaron fahasábokból máglyát raktak és fellobogott a tűz. Nyárs is került elő és megkezdődött az ökörsütés. Heribáld egyre hordta körül a kupákat. A hordók egymás után ürültek ki. A tűz szikrái csillogva repültek az égig és a falak mellett az árnyékos homályban, egyszer csak megszólalt egy sip. Szomorú hangja reszketve tört a hidegen ragyogó csillagok felé. A magyarok lehajtott fővel, csendben, hangtalanul néztek a tűzbe. Heribáld hallgatta a dal különös dallamát és csodálkozva nézte az előbb még borozó, kiabáló, garázda lovasokat... Milyen csendben, szinte ellágyulva ültek most. Hallgatta a dalt, idegen volt a füleinek és a lelkének, de egyszer csak azt érezte, hogy könnyek peregnek le az arcán:

— De szép — kiáltotta.

Opos gögösen ütötte fel a fejét.

— A fráter sír. Elég a bánatos dalból! Bort, fráter! Új dalt és táncot!

A lovasok vad dalba kezdtek. Körültáncolták a tüzet és kipurultan ugráltak. Vad tivornya kezdődött. Csontokkal dobálták egymást, átugráltak a tűzön és egymásra öntötték a bort. És szünet nélkül zengett a vad, dübörgő ének. A tolmács keresztet vetett magára és odasúgta Heribáldnak:

— A sátán éneke.

Heribáld nem találta annak. Szünet nélkül hordta a bort és nevetett a mulatókon. Néhány vígkedvű legény közrefogta és táncolni kezdett vele. A szegény öreg nehezen cipelte kövérségét, de azért nevetve és boldogan járta a táncot. Amikor kimerült, borral üdítették fel a mulató lovasok. És tobzódott a dal, folyt a bor és döngött az udvar a csizmák ritmikus kopogásától... Hajnal felé, mikor már részegek voltak a bortól és a tánctól, valaki elkiáltotta magát.

— Énekeljen a fráter!

Heribáld szabadkozott. Sokáig kérte magát.

— Nem tudok énekelni.

Opos öblösen nevetett.

— Kell. No, fráter...

A fráter sokáig könyörgött, majd mikor látta, hogy nincs menekvés, felnézett az égre, mintha onnan várt volna segítséget... Éppen reggeledett. A nap aranyosan mosolygott ki a hegyek közül és a fráter szinte szokásszerűen, a rémület öntudatlanságával kezdett rá a reggeli óra himnuszára:

*Jam lucis orto sidere
Deum precemur supplices,
Ut in diurnis actibus
Nos servet a nocentibus.*

A tolmács rémülten kulcsolta össze kezét imára.

— Uram, bocsásd meg neki, nem tudja, mit cselekszik.

Opos kíváncsian kérdezte:

— Mit énekel a fráter?

— Vallásos éneket, amelyet napfelkeltekor énekelnek a szerzetesek — mondta a tolmács.

A vezér elkomolyodott. Intett. A fráter abbahagyta az éneket. Opos szeme végigsuhant a magyarokon. Senki sem nevetett... Hiszen a Nap volt az ő istenük... Sőt, Opos kiadta a parancsot.

— Lóra. Indulunk.

A vitézek lóra szálltak. A mámor eloszlott. Katonák voltak ismét. És Opos magához intette Heribáldot.

— Jó barátként fogadtál. Nesze a jutalom.

És aranyláncot akasztott a fráter nyakába. Aztán a lovasok elvágattak. Heribáld szomorúan nézett utánuk, majd könny jelent meg szemében. Sajnálta, hogy már elmentek ezek a víg, rokonszenves legények. Aztán elmosolyodott... Szépen, rendben kitakarította a pincét, a csontokat összeszedte, az udvart kiséperte. Három napig tartott, amíg ismét rendbehozta a kolostort. Megelégedetten motyogta:

— Rend várja majd a hazatérő testvéreket. Ne mondja senki, hogy az én lovasaim rendetlenek voltak.

Csak ekkor küldött az elmenekült szerzetesek után. És amikor visszatértek, örömmel mutogatta a nyakláncot és lelken-dezve beszélt arról is, milyen barátságos, jókedvű és emberséges lovasok jöttek napkelet felől. A szerzetesek csodálkoztak. Valóban, mindenhol rend és tisztaság fogadta őket. Csak a borból hiányzott sok és az éléstár volt üres... No, de ez nem baj. Enni és inni, még a barbároknak is szabad. Csak Ekehard, a krónika-író szerzetes csóválta a fejét Heribáld elbeszélésére, amíg szépen pingálta a betűket krónikás-könyvébe.

Heribáld néha mosolygott... háta mögé lopakodott és hunyorogva a deli, jókedvű lovasokra gondolt.

Esőcseppek

Írta: Feleki Sándor

*Esőcseppek kopogását
Oly szívesen hallgatom,
Mint verődnek, mint peregnek
Az ónszínű ablakon.*

*Nem tudom én, más is hallja,
Vagy talán csak érzem-e?
De énnekem kopogásuk
Melódiás, szép zené.*

*Akárhányszor úgy képzelem,
Ha hullanak szaporán,
Hogy álmomból vidám nóta
Ver föl engem jókorán.*

*S a szívembe belopózik
Ez a pergő, fürge dal.
Rózsás felhők közt felém int
Napfény, siker, diadal.*

*Máskor pedig kopogásuk
Lassú, tompa, csüggeteg
S lelkem tőlük nehéz, fáradt,
Mint valamely nagybeteg.*

*Úgy érzem, hogy erőm elhagy
S mindegy az már énnekem:
Megroskadok-e félúton,
Vagy céloimat érhetem.*

*Mennyi nótát, vigat, búsat
Ver a csöppnyi hadsereg.
Néha arcom felragyog rá,
Máskor róla könny pereg.*

*Nem tudom és nem is sejtem,
Ez a titok mi lehet.
Talán fent, a magas égből
Titokzatos izenet:
Bús ősz, vagy szép kikelet?*

AZ ABÁDI BÉKEKÖTÉS

ÍRTA: BODOR ALADÁR

Elmult húsz éve is, hogy nem jártam Abádon. Nemrégiben aztán levelet kaptam Gedő Miklós barátomtól Abádról, hogy életbevágó sürgős ügyben okvetetlenül utazzam vasárnap délután Abádra, kocsi vár az állomáson.

Mit tehettem volna, el kellett mennem. Gedő Miklós elvégre is egyik legkedvesebb haretéri cimborám volt, hónapokon át együtt vacogtunk a galíciai sárban, egy csajkából ettünk, együtt vakaróztunk, tán még egymás életét is megmentettük néha. Vasárnap délután félháromkor, harminc pernyi késéssel leszálltam a vicinálisról Abádon.

Kocsi persze nem várt, azt csak úgy tisztesség kedvéért írta szegény Miklós barátom, de így legalább — lelkesített — közvetlenebbül megláthatom Abád valódi arculatát, ezt a derék jó népet, akik ismerik is némely lelkesebb írásaimat, ugyanis az *Abádi Kürt*, a Miklós lapja — utólagos jóváhagyásomat kéri ezennel — át szokta venni türethetőbben megírt dolgaimat, persze az ő neve alatt. Ez örömmel megnyugtatót.

Örvendve láttam, mennyit fejlődött Abád húsz év óta. Most már mozija és aszfaltja is van. A vendéglőre emeletet húztak, de a fizetőpincér ugyanaz, állapítottam meg némi szorongással, eszembejuttván némi végső számlabeli differenciák, melyek aztán belevesztek a világháború nagy forgatagába. Szerencsére azóta én is megemberesedtem, bajusz, új kalap, a főpincér bizonyára nem fog rámismerni.

— Ez itt Sulyom Bözsike — figyelmeztetett a délutáni korzónak egyik szépségére Miklós — úgy nézd meg fiam, hogy ilyen szépséget nem látsz azon a nyavalyás Budapesten! Ez meg Zalainé, a szép özvegy, ilyen se terem arra felétek, ez még tizenhétben egyetlen pofonnal leterített egy tolakodó ulánust a megyebálon, azóta még szebb lett, csak az egyik oldala is kitesz egy félmázsát!

El kellett ismernem, Abád páratlanul gazdag női szépségekben, de építészeti és történelmi nevezetességekben is szépen gyarapodott húsz év óta.

A meglehetősen népes korzó is érdeklődve nézegetett vissza mireánk, meglátszott, hogy Gedő Miklós, a helyi legkitű-

nőbb sajtóorgánum szerkesztője maga is izgalmas városi nevezetesség.

Ahogy megyünk a korzón karonfogva befelé, egyszercsak Miklós, mint a kutya, ha macskát lát, fölborzolódott, szemei vérben forogva villámokat szórtak és tenyerei ökölbe szorultak.

— Ez a szolgáltság szelleme és a hazugság atyja! — mondotta egy mellettünk elhaladó jovialis képű tömzsi kis úriember-ről elég hangosan, úgy hogy a korzó közönsége is meghallhatta. A kis tömzsi viszont megvető pillantással és pár ugyancsak tömör kifejezéssel válaszolt Miklósnak.

— Ki ez a... — kérdeztem zavartan.

— Ez, kérlek szépen, ez a másik helybeli sajtóorgánumnak, az Abádi Ujságnak szerkesztője, a kormánypártiaké. Egyébként alighanem emlékszel rá, ez Kalász Bandi a negyedik századunkból.

— Kalász Bandi? Na lám, persze, olyan ismerősnek is tetszett mingyárt. De hiszen Bandi igen derék fiú, ő ugyancsak velünk egy eszékéből koplalt és együtt vakaróztunk...

— Hát persze, igen, igen, de hát ne csodáld, kérlek, az embernek élni is kell, azért nem vagyunk mi olyan rossz emberek... Na de kérlek, most már gyérünk be, itt fogsz borotválkozni, Czapik mester kitűnően kezeli a borotvát, aztán hallja mester, tegyen ki magáért, mert úgy tudja meg, hogy a mai napon a függetlenségi eszme egyik legnagyobb előharcosát fogja borotválni, te pedig barátom, innen egyenesen a színházba mégy, én most előresietek és előkészítem a dolgokat, színház után vacsora a társulat hősnőjével és szubrettjével és az igazgatóval s pár kitűnő pártférfiúval, végül elviszlek a lakásomra, ahol majd megtárgyaljuk amaz életbevágón fontos közügyeket, amelyeket már levelemben is jeleztem.

Borotválkoztam, utána a színházban megnéztem az Ember Tragédiáját, amely mint látványossági darab rendkívül megízelt, kivált a forradalmi szín Kossuth-nótájával. Színház után csakugyan együtt vacsoráztunk Ádámmal (a londoni szín-beli ruha volt rajta), Évával, akin a római szín meze volt némi átalakítással, s még két római szín-beli volt ledér szerepű, de most igen szerény nővel. Persze, hiába volt minden szabadkozásom, Miklós már tájékoztatta őket, hogy milyen roppant befolyásom van a Nemzeti Színháznál, mind a hatuknak meg kellett ígér-

nem, hogy jövőre már mindnyájan szerződötve lesznek a Nemzeti Színháznál.

Éjfélután kettőkor vetődünk haza, mikor Abádon már minden lélek aludt.

Miklós barátom lakásán már ott várt csöndesen Kalász Bandi és zavart meglepődéssel láttam, hogy a két régi bajtárs a legzavartalanabb barátsággal kezel egymással.

— Tudniillik az a mi ellenségeskedésünk, az tulajdonképpen a nagyközönségnek szól, de mi azért sokban egyetértünk, egyébként nem ez a fontos, hanem az, hogy mind a kettőn meg akarunk kérni valamire. Az előfizetők száma ugyanis, tekintettel a világgazdaság mai helyzetére, egyre csökken, és már nem bírjuk szusszal. Azért én arra akartalak kérni, hogy valami legközelebb elkövetendő kormányellenes kirohanásom alkalmából szíveskedj a megynél, amellyel te jó viszonyban vagy, vagy esetleg a kormánnyal magával betiltatni a lapomat legalább két hónapra.

— Ugyan... nem ártana ez meg a lapodnak?

— Sőt, csak ez segít már rajtam. Ha betiltanak, a lelkes függetlenségi érzületű előfizetőim tábora felhördül és úgy kitart mellettem, mintha olajat öntenének a tűzre, mitse bánva, hogy azalatt nem kapja lapomat, sőt.

— Hát, esetleg....

— De ez nem csak az én kérésem — folytatta jószívűen Miklós — baráti tisztességérzetem ellen vétének, ha e segílyt csak az én lapomra korlátozva kérném. Sőt ugyanezt kérem édesjő barátom, Bandi számára is.

— Esetleg én is szívesen elkövetek valami jó kormány-sértést? — ajánlotta Bandi szíves készséggel.

— Hogyan, kormánypárti lap létedre?

— Ugyan kérlek, Abádon a kormánypárti lap is csak úgy létezhet, ha legalábbis ugyanannyira szidja a kormányt, mint az ellenzéki.

— Hát miért nem olvastjátok akkor egybe a két lapot?

— Hja barátom, ehhez már te nem értesz, ez már politika.

— Persze, persze, emlékszem, te kissé nehézfejű vagy — magyarázta nekem Miklós bizalmasan — de azért megpróbálom veled értetni az abádi helyzetet. Hát kérlek szépen, mikor mi ketten a háborúból hazatértünk, úgy álltunk itt helyben minden nélkül, mint az ujjam. Mit kezdjünk, miből éljünk? Akkor kez-

dett szervezkedni a sajtó, ne szólj közbe, Pesten ebből ti semmit se érthettek, itt Abádon vagyunk. Szóval azt mindgyárt az elején beláttuk, hogy ez a kis város képtelen egy lapot eltartani! De kettőt, azt igen. Ismerni kell a magyar társadalom, a magyar kisváros pszichéjét. Hát mi ismertük a pszichéjét és meg-egyeztünk, hogy alapítunk két lapot, hogy ezek ikeresillagzat-ként folyton egymás körül keringjenek, egymást szidják, gyalázzák szakadásig. Én vállaltam a kormányellenes ősi független-ségi demokratikus szerepet, szegény Bandi barátom pedig a kormánypárti, ókonzervatív, az egyházzal is egy követ fújó reakciós szerepet. Először egy zsúron nagy nyilvánosság előtt összevesztünk, én kihajítottam a nyeregből Bandit a szép özvegnél, Zalainénál, az igaz aztán, hogy ő is kihajított engem. Nyilvánosan becsméreltük egymást a korzón és rettenetes panamákat sejtettünk egymásról. Ő lett a papok bérence, kormány kuttyája, én meg a fölforgató komolytalan elem. Persze, attól a minutumtól kezdve soha többé nem találkozhattunk, csak így a legnagyobb titokban egymáshoz lopózva és kérlek is, édes jó barátom, a vilá-gért is el ne áruld senkinek széles e világon, hogy te minket itt egymással érintkezni láttál, mert úgyse hinné el senki, de ha elhinnék, végünk lenne azonnal.

— És meddig tart ez az ellenséges viszony?

— Mindhalálig, barátom, mindhalálig! — erősítették mindketten egyszerre. Mert mi csak egymásból élhetünk, ha egymást támadjuk, leleplezzük, botrányal gyilkoljuk. Ismered kéne a kisváros, és különösen Abád pszichéjét.

— Na igen, de nem félték aztán, hogy egyszercsak igazában is....

— Hogy mi összevevesszünk? Nevetséges föltételezés! Hogy két ilyen jó barát egymásra megneheztelhessen! Hej, mikor így néha-néha bizalmasan összelopakodunk, egy-egy kis titkos kva-terka mellett be el is siratjuk néha, hogy így rejtegetnünk kell izzó barátságunk szent parázsát, a közös elveket, közös honfiúi bűt és reménységeket! Hej!....

— És persze, mikor találkozunk az utcán, vagy városi gyűléseken, — egészítette ki Bandi a tájleírást — undorral mérjük végig egymást, gyalázkodó címeket vágunk egymáshoz, satöbbi, amint ma délután is voltál szíves látni a korzón. Ezt el nem mulasztjuk egyetlen héten se, legalább kétszer, mert csak így veszik aztán a lapot, a támadó cikkekért.

— De hiszen — emlékeztem vissza — tavaly Miklóskám te vagy három hónapig távol voltál Abádtól, Budapesten.

— Igen, inkognitóban. Volt is nehéz dolga szegény Bandikámnak, három hónapra keresztül neki kellett írni mindkét lap cikkeit, a kormánypárti és az ellenzéki gyalázkodásokat egyaránt. Csütörtökre leleplezte valami disznó panamáját, amit ő állítólag a város vezetőivel elkövetett a városi közkórház szegény betegeinek bőrére, viszont szombatra ugyanő fulminánsan és véres gúnnyal hófehérre mosta magát az alaptalan vádakkal szemben és szeplőtlenségének tudatában meggyanusított engem, hogy alighanem Moszkvából pénzelnek. Egy ízben egy levelem fényképmásolatát is közölte, amit az angol munkáspárt elnökéhez intéztem.

— És honnan kapta a levelet?

— Én magam adtam neki. Valamiből csak élni kell. Viszont én is közöltem a választások idején egy atrocitás-levelét, amit viszont ő adott e célra énnekem. Ismerni kell Abád pszihéjét!

— És senki, de senki se sejti az igazat?

— Senki, még a tulajdon feleségeink sem! Sőt! Azok marják még csak egymást igazán! Majd kikaparják egymás szemét a mi elveinkért! Kitűnő, lelkes hitvesek! Gyermekeink máris kővel dobálják egymást!

— Hanem azért — figyelmeztetett Miklós arra, ami fontos — az életsztenderd általános csökkenésére való tekintettel most már segítened kell neked is! Tiltasd be a lapjainkat legalább két hónapra! Ha csak egyiket sikerül: akkor mi a papiros- és nyomdaköltség-megtakarításon becsületesen megosztozunk. De citó, citó, amice, mert periculum in mora!

Még vagy két óra hosszat bizalmasan elbeszélgettünk, amíg a vonatom indult vissza, aztán utánajártam a dolognak s minden követ megmozgattam, hogy vagy két hónapra betiltassam a lapjaikat.

Néhány nap mulva fölkeresett a lakásomon az éppen Pesten tartózkodó abádi polgármester. Azért keresett föl, mert úgy hallotta, hogy én mind a két szerkesztővel bajtársi jó viszonyban voltam s rólam mindketten a legnagyobb szeretettel nyilatkoztak. Ezért rám vár a föladat — mondta a polgármester — hogy ennek az áldatlan viszornak végét vessük. Ő, mint Abád polgármestere nem nézheti, mindig is vérző szívvel nézte, hogy két ilyen tehetséges, lelkes hazafi áldatlan turáni testvérviszályban

egyre egymást marcangolja és egyszersmind Abád békéjét is egyre viharfelhők és villámok kirobbanásaival sujtsa. Ezeket ki kell békíteni és áldott léssen az a kéz, mely ezt a két lelkes tollforgató kezét baráti kézszorításra egymásba teszi.

— Hát pedig ez nem megy, képtelenség, mindketten megmagathatatlan elvharcosok!

— Mégis muszáj! A kormány nem bírja már pénzelni tovább Kalásznak a hivatalos lapját, takarékoskodni kell, az ellenzék is viszont, akik époly jó barátaim, mondják, hogy nem bírják szusszal.

— Be kell fenyegetésül tiltani őket, legalább egy időre.

— Akkor az előfizetőik fizetik őket, és ez nagy kiadást jelent. Teszem: akkor én magam is kénytelen volnék előfizetni mindkettőre, elvégreis... És azt hiszem, hogy a te jószágos szíved meg fogja találni a módus vivendit...

Evvel búcsúzott el, és én nyomban levelet írtam mindkettjüknek, amelyben figyelmeztettem őket a rájuk leselkedő roppant veszedelemre, hogy ki fogják békíteni.

Mint előre gondoltam, roppantul megijedtek mind a ketten. Az Abádi Ujságban is, meg az Abádi Kürtben is olyan borzadalmas lángoló támadások jelentek meg, hogy minden csütörtökön és szombaton el kellett hűlnöm. Kalász bebizonyította Gedőről, hogy ez a társadalom felforgatására tör és húszezer eservonecet kapott Sztalin elvtárstól, viszont Gedő megírta, hogy a választáskor Kalász a megvesztegetett hitvesekkel súlyos mérvű hashajtót adatott be az ellenzéki szavazóknak, elképzelhetni ebből a súlyos családi belviszályokat.

E fürgeteges napokban egyszerre csak levelet kaptam a polgármestertől: — Jer, békeangyalként, minden szem epedve tekint rád!

Viszont még az nap levelet kaptam a fiúktól is, amelyben békés megegyezéssel meghívtak a Miklós párbajsegédjének, mert most már, hogy az ügyet végletekig elmérgesítették: meg fognak vívni, végkimerülésig.

Fájdalommal adtam vissza a polgármesternek még aznap személyesen a békeangyali megbízásomat s közöltem vele, hogy a két eszmeharcos élethalálra meg fog vívni egymással. És hogy az ő méregfoga is kihuzassék, közöltem, hogy éppen ő lesz a Kalász segédje, nem utasíthatja vissza.

Vérző szívvel vállaltuk komor hivatásunkat.

A párbaj színhelyéül a helybeli tüzérségi laktanya tisztí vívóterme volt kijelölve. A kardokat a helyőrség parancsnokának engedélyével a vívóterem vezetője adta ki. Jó súlyos lovasági kardok voltak, fölállításkor Kalász is, meg Gedő is ugyan-csak kényelmetlenül pillantgattak rájuk, de hát a sértések súlyossága és az elvek nem engedtek más választást.

— Majd csak a harmadik menetben... — suttogta oda nekem bátorítón Kalász, hogy ne ijedjek meg túlságosan, ha az első két összerohanásban túlságosan is topogni és vagdalkozni fognak. Ugy látszik, a harmadik menetre egyeztek meg a megkívántató sebesülésben.

Amikor fölállítottam őket, egy pillanatra az ablakokra esett tekintetem, hát látom, hogy a vívóterem minden ablaka alján végig, mint az almáriumra rakott almák, kukucskálnak be végig a városi érdeklődők fejei. Ott volt mindkét párt részéről minden tiszteletreméltóbb egyéniség.

Fölállítás után még egyszer komoly, meghatódott szavakkal kértem az ellenfeleket, hogy miután bátorságukat, félelem és gáncs nélkül való lovagi lényüket kiállásukkal már úgylis eléggé megmutatták, hacsak lehet, nyujtsanak egymásnak békejobbot.

A két ellenfél komoran elnézett egymás feje fölött a levegőben. Válaszuk metsző volt és rendíthetetlen:

— Nem!

— Nem!

Láttam, hogy itt már csak a fegyverek beszélhetnek.

— Tehát: Vigyázz... Kééész... Rrajta!!

Rettenetes viadal volt. Kivert a verejték. Az ablakok alja odakünn megpárásodott a forró lehelletektől. Vajjon melyik fog győzni: a kormánypárt, vagy az ellenzék...

Nem hittem volna, de az első két összecsapás elmúlt sebesülés nélkül. Ezek alighanem gondosan összegyakoroltak, gondoltam magamban.

De jött a harmadik menet.

Ez már egészen másképpen ment. Rendkívül óvatosan méregették egymást. Egyszer csak odacsíptek egymásnak az alsókarjára. Sőt nyomban a Kalász fejbübjára is odakoppintott Gedő, mire Kalász megbotránkozva odakiáltott neki, hogy: — Hohó, ez...

Mindkettő karja vérzett már, a fejbübot a sűrű haj megvédte, a vágás ott laposra fordult.

Közbevettem kardomat, a mérközést beszünttettem.

A két ellenfél délcegen, fölmagasztosultan állott ott.

— És most — lépett eléjük könnyektől remegő hangon a polgármester — és most már nem a párbaj-tanu, nem, hanem a vérző szívű barát, az aggódó hazafi szól ím hozzátok... Miklós-kám! Bandikám! Hát van szívetek a mai gyászos viszonyok között, amikor Abádnak minden ép szívre és karra oly szüksége van, amikor csak összefogással menthetjük meg az emberiség leg-fennköltebb érdekeit, van-e még szívetek tovább folytatni az ősi turáni átkot? Hát nem együtt véreztetek a csaták mezein, e tisztos barátotokkal egyetemben? Hát nem egyazon boldogságát kerésitek e sokat szenvedett édes otthoni rögnek? Odakünn a zokogó hitvesek és gyermekeitek könnyeire kérlek...

Szava könnyekbe fult. Az ablakokban a fejek között zsebkendők tüntek föl és beharsogott pár érzékeny orrfuvás.

— Miklós-kám! Bandikám! Béküljetek ki! — tördelte könnyesen a polgármester és egymás felé húzta kezüket.

— Béküljenek ki! — zengett a kórus az ablakokban — Béküljenek ki, vagy lemondjuk az előfizetést!

— Miklós-kám! Bandikám! — esdettem most már én is, elvesztve egyensúlyomat.

Miklósnak is, Bandinak is az arcán kicsordultak a könnyek és az arcuk valami visszafojthatatlan nagylelkűség glóriájában kezdett ragyogni.

Pár pillanatig még próbálták keményíteni a szívüket, mint Coriolánus a volszk táborban esdeklő anyja előtt, de aztán megtörtén odaborultak egymás keblére, szótlantul, de mintha mondanák Abád pszihéjének:

— Győztél anyám, de fiad elveszett...

Két napig, a sárga földig békepoharat üritettünk azután.

Két hét múlva pedig mindkét lap megbukott.

Uuno Kailas verseiből

*Finnbői fordította: Bán Aladár**

A hegedű

*A sarokban ül magában
s valamivel játszik ott.
Nyírfavessző a markában,
azzal lopja a napot.*

*Hegedű a vessző néki,
a vonó meg egy fűszár,
és ő egyre üti-véti,
naphosszat rajt' muzsikál.*

*S miről szól a dal a nyírfán?
Talány biz' az az egész...
Hegedűje bolond szerszám,
s boldog ember a zenész.*

A lélek

*Halál vizén elnyeltek a habok,
s én a ködök homályán
a mély fenékre szállván
rabként lekötve szunnyadoztam ott.*

*S egy kóbor testvér tévedett élém:
a lélek, akit Isten
belém lehelt s e testben
keresztben függött földi életén.*

*Bús volt. Levertebb nincsen senki tán'.
Sötét lepel fedé be,
s mélységes mély szemébe'
a szépség fénye tündökölt reám.*

*Ellenfelem! — hallatta bús szavát —
szeretlek s szánlak itt lent.
Te megbántottad Istent.
Im itt vagyok. Feszíts meg újra hát!*

* U. Kailas 1933-ban halt meg 32 éves korában tüdősorvadásban. Ő volt az újabb finn líra legjelesebb képviselője. Tüzes érzés, mély és eredeti gondolkodásmód jellemzi őt. Enégy vers Válogatott költeményeinek 1932-ben megjelent kötetéből való.

Diadalének*

Egyik borongós, szürke délután
nagyon nehéz gond nyomta lelkem.
Elővevém hát régi bibliám,
mert nagy, nehéz gond nyomta lelkem.

S elmondtanak a sárguló lapok
egy szép regét a messze multból.
A vén betűk izzón ragyogtak ott,
amint regéltek messze multból.

...Tüzes kemence — mondták — fűtve volt,
s három szentet belévetének.
S a három férfi boldogan dalolt,
kit a kohóba belévetének.

Lángok közén lépdelve szabadon,
nem égeté meg a tűz őket.
Diadalének zengett ajkukon,
s a tűz nem égeté meg őket...

Pár mondatot alig betűztem át,
egyszerre könnyű lett a lelkem.
Becsuktam hát a régi bibliát.
Immár oly könnyű volt a lelkem!

Eltakar arc

Egy embert látok gyakran éjjel,
ki arcát eltakarja, —
csak szótlán áll ott és kezével
az arcát eltakarja.

Mit rejtegethet borzadozva,
arcát el mért takarja?
Tán iszonyú látvány kinozza,
arcát azért takarja —

vagy önlelkétől fél talántán,
hogyan arcát eltakarja?...
Oly hallgatag, halotti halvány
s arcát csak eltakarja.

...Arnyékom ez az éji vendég,
ki arcát eltakarja!
A büntudat mardossa lelkét,
árul az arc — azért takarja!

* V. ö. Dániel próféta könyvének III. fejezete, Sidrák, Misák és Abdenego története.

ÉJFÉL ELMULT

ÍRTA: ZÁDOR TAMÁS

Karkötőóradról pillantottam le a pontos időt. Meg kellett jegyeznem. Amíg élek, nem akarom elfelejteni a percet, amikor a müncheni utasgép simán leszállt velünk a Budaórsi-repülőtérre.

— Simán... Kesernyés lett a szám... Nulla óra öt perckor, szeptember harmincadikán simán!

Kegyetlen teremtés vagy. A legkegyetlenebb a félszáznál több esztendő között, amely életem útján eddig elkísért.

— Parancsolj... Nem fogadod el udvariasságot? Nem akarsz előttem kiszállni a gépből? Mellettem kívánsz maradni? Sarkamban akarsz járni zentúl is? Elég volt! Igen, elég volt a támogató gondoskodásod.

Vámvizsgálat... útlelvizsgálat... Öt percig legalább nem kell rád néznom és arra gondolhatok, mi van a bőröndömben? Mit hoztam haza Münchenből?

Tessék, ha neked úgy tetszik, együtt mehetünk tovább.

Hallod? A nyitott házból kihallatszik a bemondó beszéde a készülékből. Figyeled? Még mindig csak általánosságban beszél a világtörténelem müncheni eseményéről. Budapest csak reggel fél nyolckor fogja megtudni, hogyan döntötték el a magyarság sorsát a nagyhatalmak Münchenben?

Kár, hogy nincs hangod. Hiába beszédes a szemed és kifejező az arcod. Hang nélkül furcsa és kellemetlen a beszélgetés.

— Hová parancsol uram?

Ejnye de furcsa. Tíz esztendő óta először vagyok abban a kellemetlen helyzetben, hogy a soffőrnek nem tudom bemondani hová vigyen?

Menjen a Kálvin-térig. Onnan forduljon be a Ráday-utcába, majd kiszólok azután, hogy melyik mellékutcán kanyarodjék be és melyik kapunál álljon meg. Megértett?... Jó kérem, hát induljunk!

Ez is a te műved volt kegyetlen teremtés. Te vagy az első, aki megvilágítottad a fonák helyzetet, amelyben tíz esztendő óta élek. Hatalmas bérpalotában lakom, de a ház kapuja nem néz arra az utcára, amelynek a nevét viseli. A kapú egy apró térre néz, amelynek nincs neve. Az ablakaim is egy névtelen utcára néznek, a magyar világváros központjában.

Gúny ül a szájszegletedben. Szemedben hamis a fény.

Miért csúfolsz engem. Nélküled is tudom, hatalmas palotának képzelem magamat. De a szívem kapuja és a lelkem ablakai a névtelenségre néznek.

— Nem értem, ilyen válságos, történelmi időben, a türelmünk, az idegeink megpróbáltatásának ilyen súlyos napján miért kell magammal foglalkozni?

Elfogadom a feleletet, amelyet a szemedből, az arcodból olvastam le. Nem vagyok a kor gyermeke. Nem is tetszelegtem magamnak soha a korszerűség köntösében. Nem vagyok vezető, nem vagyok vezetett, csak egy olyan individuum vagyok, aki már évezredekkel ezelőtt is önrendelkezési joggal született a világra és önmagát kormányozta egész életén át.

— Velem tehát rendben volnánk kedvesem. A haldokló ejszakában ez is elég. Lassan szálljunk ki az autótaxiból. Többen várakoznak a kapu előtt a házmesterre.

Mégis utánam jöttél? A sarkamban maradtál. Nem tudlak lerázni magamról.

Bocsáss meg... Rossz a szívem, rosszak az idegeim. Nagyon megviselték az utóbbi hetek, az egész esztendő izgalmai, amelyet te zúditottál rájuk.

Legalább megnézted az emberek arcát a kapuban? Láttad a férfiak arcán a harci készség lendületét? A küzdelemre készülődés haragos ráncait láttad a szemöldökök között? És láttad a nők szemében az irgalom lángját? Az asszonyok arcán a segítségre sietés lendítő vágyát láttad? Hat, vagy hét óra múlva ez a sok klasszikus vonás, lendület, mozdulat, mind márványba fog merevedni a rádióban elhangzó müncheni hírekre. A te esztendőnek szeptember harmincadik napján ez a város, ez a nép, ez az ország, ez a nemzet olyan lesz, mint Bernini Dávidja a Borghese-múzeumban és Veronikája a Szent Péter bazilikában. Az első lépés után és a második lépés előtt merevedünk meg egy huszonnég órára, amíg rajtunk ül majd a lidércnyomás, hogy a Felvidék magyarságának felszabadítására három hónapot adtak a világ urai.

— Búcsúzzunk el kedvesem. Hagyj magamra a magyar történelemnek erre a tragikus napjára. Csak egy napig húzódj el tőlem, hogy ne lássalak.

Nem tágitasz. Nem irgalmazol. Nem engeded, hogy a szívem csendesebben verjen és az idegeim kissé megnyugodjanak.

— Mit akarsz velem? Nem volt elég a megpróbáltatás? Nem elégtelted meg a hajszát? Úgy zúdítod egymásra az eseményeket, hogy ami tegnap történt, holnap már olyan távolfekvőnek tetszik, mintha a múlt esztendőben, vagy még régebben történt volna. Ki vagy te? Milyen gonosz erő lakik tebened?

Csak mosolyogj. Igazán megmosolyogni való, mikor egy férfi fáradtan roskad le párnázott karosszékébe. Nem is tudom, megérdemlem-e, hogy féllábbal a karfára ültél és vállamon pihenteted meg a karodat. Kezed, mint az óramutató hajlik egy pillanatra a szívem fölé és a pontos időt mutatja.

— Azt hiszed, nem tudom ki vagy?... Abban a boldog hitben ringatod magadat, hogy titokzatosnak, megoldhatatlan rejtélynek látlak?

Nagyon szelíd teremtés voltál, mikor az újév első percében eltűnt nővéredet felváltottad mellettem. Jószívű és bőkezű voltál mikor felsegítettél a vonatra, mely a legkeményebb magyar télből elvitt a legpuhább olasz verőfénybe. Ible hegyei alatt, a csillámló Földközi tenger előtt, a mindig szerelmes Arethusa nimfa városában, Sirakusában rádpillantottam. Szememmel néztelek kedves. Körülöttünk dalolt a város. Daloltak a kékszemű férfiak és a sötétpillantású asszonyok:

— Tu sei amore mia... Te vagy a szerelmem.

És láttalak kedvesem. Az istenasszony, Venere Anadiomene voltál a Mediterrane partján, ahol Phaphos felé néztünk, mert Aphrodite ott emelkedett ki egykor a hullámok közül.

— Nagyon szép alkonyat volt, soha sem felejttem el...

— De nem felejttem el azt a napsütötte déli órát sem, mikor Pompei halott fórumán karomba öltötted a karodat. Kissé előrehajoltál. Fejed felém fordult és arcomba néztél. A lelkeimmel néztelek akkor és te a történelem műzsája, Klio voltál. Úgy uralkodtál a halott város felett, mint az emlékezés uralkodik bennünk, amíg a földi utunkat járjuk. És csodát műveltél.

Az idegenvezetők házában elhalt a nápolyi dal a rádióban. A felvevőkészülékből kirecsegett a bemondó hangja. A déli hírszolgálatban lezúgtak a pompeii fórumra a jelentések Ausztria csatlakozásáról és a német csapatok bevonulásáról Bécsbe.

— Emlékezel, milyen önfeledt boldogsággal köszöntem meg neked a nagyszerű élményt? Soha nem felejttem el az érzést, amit akkor belém loptál.

A szívemmel néztelek akkor és te az esztendő istenének, Saturnusnak pogány leánya voltál egy pillanatra. Pompei óta nem láttalak istenasszonynak, pogány esztendőnek. Az elröppent pillanat óta mindig csak, mint a történelem műzsája jártad velem az utadat. Sok élményben részesítettél, ez igaz. Mikor egy hajó fedélzetén sütkéreztem a májusi napfényben, a rádióból elé hoztad a Duce és a Führer római találkozását. Itthon, itt ebben a vén karosszékben nap, nap után ajándékoztál meg az eleven történelem fárasztó, sorvasztó gyönyörűségével. Halottam az Eucharisztikus kongresszus eseményeit. A felvevő készülékemen át részese voltam a Szent korona lenyűgöző varázserejének. Együtt voltam az egész nemzettel a fehérvári országgyűlésen. A nemzet első fiának a lábnymán jártam a magyar királyszerűsége között. A hangok elémrajzolták első királyunk szobrának turáni arcát. Meghallgattam a németországi eseményeket. A nemzet első fiát gondolataim kísérték, mikor a karesú dunai gőzösön elment az idegen uralom alatt nyögő magyar partok mellett. És ezen a megszentelt napon, János fővétele napján, a mohácsi csata évfordulóján, délután négy órakor a rádióból hallottam, hogyan kopog a dunai kikötő deszkaházainak tetején a történelmi emlékekkel visszatérő mohácsi eső. A feltámadás vihara volt ez és a bocsánat, a kegyelem esője hullott a magyar földre.

— Nem gyötörlek az elmúlt hetek emlékeivel. Az északi ellenséges ország már összeomlott a történelmi erők akarataiból és te kőtábláidra jegyezted az összeomlás mozzanatait.

De nem hagyhatom szó nélkül az elmúlt napot. Nem tudtam miért kényszerítettél repülőgépre és miért vittél a bajor fővárosba? Semmi helyem sem volt ott. A hírszolgálat tűzvonálából már régen visszavonult harcos vagyok. Mégis elhureoltál, ahol a világ urai Európa új történelmének alapjait vetették meg. Most már tudom, miért jártam meg a hosszú utat egy nap alatt kétszer. Ott a helyszínén akartad, hogy a dolgok mélyébe pillantsak. Csak ott kapcsolódott tekintetembe isteni erővel a szemsugarad és megmutatta előttem a történelmi nap igazi értelmét:

— Szeptember huszonkilencedike volt, Szent Mihály főangyal napja... A halál angyalának névünnepe... Birodalmak, népek, nemzetek egéről oszlatták el ott a halálos veszedelem sötét fellegeit. Csak Buda felett borult el a vénasszonyok nap-sütötte nyarának utolsó napja. Az északi ellenség összeomlott

államában továbbra is tombolhatott az életet arató terror, a halál gyilkos fegyverhordozója.

Elkínzott vagyok, kedvesem. A történelem szeretetével megvert ember vagyok, de ebben az esztendőben beleuntam a történelembe. Szerétnélek a szememmel nézni, hogy az isten-asszonyt lássam belőled. Boldog volnék, ha szíveddel a szívem összedobbanna és csak Saturnus leányát, ezt a pogány esztendőt látnám benned. Sajnos ezen az új napon csak a lelke van ébren és csak a történelem műzsája ül párnázott széke karfáján.

Bocsáss meg Klio, de karodat lefejttem a vállamról. Nehéz a karod, nagyon súlyos.

Elhúzódtál mellőlem. Visszahúzódtál a kályha mellé. Megérezted a hűvös légáramlatot, ami a nyitott ablakon át becsapott?

— Borzongsz kedvesem?... Arcodon érzed az őszi lehelletét? Érzed, hogy az életed utolsó harmadába fordult? Még három hónap és vége ennek a kegyetlen esztendőnek...

— Hiába menekültem a nyitott ablakhoz. Tévedtem, mikor azt hittem, hogy néhány percet mégis adsz nekem. Nem tágitasz mellőlem. Visszasompolyogtál mögém és vállamon át velem együtt nézel ki a névtelen utcára. Még csendes az utca. A szomszéd ház kapuja fölött még égnek a sárgafényű villanylámpák. De már a sötétség és a világosság határán állunk.

— Mit akarsz velem? Nem akarok az arcodba nézni. Nem akarlak látni. Nincs szükségem rá, hogy beszédes szemed, vagy szép arcod kifejezése közölje velem elhatározásodat.

Saturnus leányai mind egyformák. Az embert végig hurcolják az esztendőkön és mikor hervadásuk perce elkövetkezik, a kifárasztott embert, az elkínzottat feladat elé állítják.

— Ebben az évben is ez következik. Megérintett az őszi lehellete és feladat elé állított engem. Ezért nem tágitottál mellőlem ma. Ezért nem adtad nekem ezt az egy napot a szívem pihentetésére, az idegeim lecsillapítására. Éppen ma akarod próbára tenni, méltó vagyok-e arra a kiváltságra, amelyre születtem? Méltó vagyok-e, hogy magamat kormányozzam? Vagy engem is meg kell fosztani az önrendelkezési jogtól, mert nem tudok bánni a talentummal, amivel a földi utamra elbocsátottak?!...

Ne késlekedj, kedvesem. A lámpák már kialudtak a szomszéd ház kapuja felett. Még sötét van, de nemsokára virrad. Még

csendes a világváros, de már itt is, ott is átsuhannak névtelen utcáin az első autók.

— Most kell elémvetned a feladatot, hogy jogaim, kiváltságaim és az életem sorsát eldöntsem. Lássam, mit akarsz tőlem? Vaksötetségben maradtam, egyedül és magamnak kell tájékozódni. Nem új helyzet ez. Az életem, a sorsom ez és nem nyugtalanít.

Finom zizegést hallok. Puhán pergő homokszemek hullanak egymásra. A homokóra jár közelemben. Hideg követ érintett a kezem. Márvány, sima és mélyen csatornázott, márványoszlop. Itt egy másik, amott a harmadik, valamennyi vaskos és két karral sem ölelhető át. Hatalmat lehelő, súlyos dóroszlopok csarnokában járok.

Szobrokat keresek, keresem az oltárt. Nem találok szobrokat sehol és ebben a csarnokban nincs oltár. Megbotlottam egy márványlépcsőben. Óvatosan felmentem a márvány fokokon. Megálltam egy rozstrán. Szószéken állok. Történelem műzsája, Klio, a te templomodban vagyok.

Várok... Senki sem mondja meg mire kell várnom a fenséges oszlopok között. Csak gondolkodom és azon tűnődöm, ha néhány fénysugárnál több világosságot kapna ez a hajlék, feltétlenül hasonlítana ama oltárnélküli és szobortalan templomhoz, amelyekkel a római birodalom tele volt a hanyatlás korában.

— Klio, a mai feladatom kulcsa ebben a hasonlatban van elrejtve. Lépéseket hallok. Valaki jön. Rákiáltok, ki vagy?! Nem felel. Mások jönnek, azokra is rákiáltok és senki sem felel azok közül, akik ma betérnek a történelem csarnokába. A némaságból a lépések zajából és jellegzetességéből kell kihallanom és megállapítanom kik jönnek hozzám és kik állják körül a rozstrát?

Ma a világban csak a magyarok nem felelnek az eléjük vetett kérdésre. Szeptember harmincadikán csak a magyarok torkán akadt meg a szó Európában. A harci kedv és az irgalom márványbadermedt lendülete csak a testvéreimet némította el egy napra.

— Ti vagytok előttem és körülöttem, testvéreim. Ma csak ti jöhettetek el a történelem templomába, hogy megtudjátok mit hoz számotokra a holnap? Mind itt vagytok. Megismertelek beneteket járásotokról, lépéseitekről. Eljöttek az elégedetlenek és a nyugtalanok. Velem vannak a lemondásra hajlamos öregek és a pártütésre kész fiatalok. Itt vannak a tanácstalanok és a

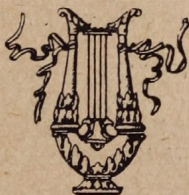
tájékozatlanok. Együtt vannak a szórakozóhelyek élethabzsolói és a bárók táncoslábú mámorosai. Itt vannak a menekültek és a menekülők, a vezetők és a vezetettek. Egyetlen huszonnégyszáz órára mindnyájan együtt vagyunk Klio hajlékában. Összehozott bennünket a bizonytalanság és a vágy, hogy mi is leszakíthassuk a biztonság virágát. Áldottak legyetek vándorok, akik a jó sugallattól vezetettek e hajlékba tértetek. Fény, árnyék és csend fogadtak itt, ne keveseljétek. Tanuljatok meg nézni a fényben és az árnyékban. Tanuljatok meg hallani a csendben. És látni fogjátok a messzi multat, a távoli jövőt. És hallani fogjátok a holnap ígérését. Testvéreim... Jönnek a negyvenes évek. A huszadik század negyvenes éveinek jönnek. A közeledő óra arra kényszerít, hogy visszailleszünk az egymásra hanyatlott magyar századok negyvenes éveibe. Emlékezzetek a vándorló magyarok kóborló hadjárataira és gondoljatok a szent királyunk halála utáni tíz esztendőre, mely véres harcokban mult el. Emlékezzetek az Árpádok családi tragédiáira a tizenkettedik század negyvenes éveiben és gondoljatok a tatárjárásra a tizenharmadik század derekán. Dobbanjon meg a szívetek, mikor ráemlékeztek a tizennegyedik század negyvenes éveire, a Nagy Lajos Magyarországra és a gloárra. Az önelégültség töltse el benneteket, mikor rá gondoltok, milyen bőséges véráldozattal teljesítették keresztény kötelességeteket a tizenötödik század negyvenes éveiben a törökök ellen vívott harcokban. Hajtsátok meg a fejeteket és hintsétek a hamut, mikor a tizenhatodik század negyvenes éveit idézem fel. A törökké lett Buda emléke ez. Emlékezzetek a török hódoltságra a következő század negyvenes éveiben. És gondoljatok a gloirettele, amely a tizenharmadik század negyvenes éveiben Mária Terézia udvarából ragyogott a török háborúk alatt elnéptelenedett magyar földre. Fogjátok kezét a mult század negyvenes éveinek felidézett emlékére. Áldás, átok, jólét és balsors ezeknek az esztendőknél hagyatéka rajtatok ma is. A reform korszak, az idegen uralom, a szabadságharc és Világos emlékeznek rátok. És most jönnek az új negyvenes évek. A huszadik század negyvenes éveinek kopogtatnak már kapuinkon. Ma még dermedtek vagyunk a tegnaptól, de holnap már fel kell ocsudni, hogy tovább indulhassunk a történelem útján. Nagy ez a pillanat testvéreim. Sorsunk kiengesztelődött felettünk és a történelmi erők készek szolgálatunkba állani, ha tovább tudunk és tovább akarunk menni. Csak tőlünk függ milyenek lesznek a

közeledő negyvenes évek. Csak rajtunk áll, dicsőséget, hatalmat gloriettet vagy zord nemzettragédiát választunk. Emlékezzetek, hogy okuljatok. Gondolkodjatok, hogy megfontoltan élni és okosan cselekedni tudjatok. Átadom az útravalót a nagy útra. A huszadik század új életének parancsaiból pedig átadom az új ritmust: csak négy órát töltsetek az éjszakában az óceán felett, mert a mai ember nem várja egyhelyben a virradatot, hanem a nap elé repül. Ti is menjete ki az éjszakából és repüljete a nap elé, hogy azok se maradjanak sokáig az éjszakában, akiknek a szárnyait húsz év alatt lenyírták...

Elmentek... Eltűnt a szószék, elmaradtak az oszlopok. Már a homokórában sem peregnék a puha porszemek. Magam vagyok a megvilágosodó szobában és csak az őszbehajló esztendő ül még mindig párnázott székem karfáján.

— Hogyan néztelek most, kedvesem?

Lezárom a szemem. Nem nézlek, mert ugyis tudom, hogy csak az esztendő utolsó percében fordítod felém mégegyszer az arcodat.

Versek

Irta: Agyagfalvi Hegyi István

Györgypál Zsuzsa

„Anyám, édesanyám, be rosszat álmottam!
Zöldellő rét füvin fejér bárán vótam.
Kerengő sasmadár lecsapott az égből,
zöldellő rét füve veres lött a vértől!”

„Jányom, édös jányom: buborék az álom!
Nem a sas viszi el az én küs báránom!
Gazdag mónár fia ügyeközik érté,
az viszi el ötöt ünneplő fejeibe!

Kisétált a rétre Györgypálék Zsuzsája,
Vadvirágot szödni mái délutánra,
Tarka bokrétába, iratos kancsóba,
kérő igérközik magamutatóba.

„Jó estét Zsuzsika... meg se üsmersz engem?
„Jó estét Gál Balázs... jaj, eszre se vettem!”
„Hogy is üsmernéd meg a budosó szegént!
Bezzeg meglátod a gazdag mónár legént!”

„Eresszön Gál Balázs! Eresszön, eresszön!
Eltépi a ruhám, a gyöngyöm, keszkenőm!
Miért nem hagy békít?... mit akar, szönt Isten!”
„Készülj Györgypál Zsuzsa, meghalunk most itten!

Itt az első döfés: az első csózkodér!
A második döfés: utolsó csózkodér!
A harmadik enyim: kiontott vérödér!
Isten bocsásson meg vétködér, vétkömér!...”

„Anyám, édesanyám!... jaj, elfoj a vérem!
Csak egy imáceságot mondana el értem!...
Lássa, a sasmadár... lecsapott az égből...”
.. Zöldellő rét füve veres lött a vértől...

Magyar hitet teszek

Nem akarok más lenni, csak magyar!
Nem ismerek úrnak senki mást!
Attilán kívül és Árpádon kívül
nem ismerek el vezér-óriást!
Vállá akár a csillagot súrolja,
az emberhegy előttem nem magas,
ha idegen! Az erejét se érzem,
ha tudom is, hogy kemény, mint a vas!

Elfogultság? Legyen hát elfogultság!
Nem látok tisztán! Inkább vak legyek,
semhogy hernyónak lássam a magyart,
mely mégmássza az idegen kegyet!
Bomba fejünkre! Inkább ezt kívánom,
semhogy tengődjünk más kényén-kegyén,
s öklünk, mely egykor bátor buzogány volt,
ijedt tenyérként lapuljon henyén!

Testvéreim? Van-e közöttetek,
kinek nem fáj a gyáva törpeség?
Láncra vert Himnusz, bebörtönzött könnycsepp,
csuszkáló lélek, keréketört beszéd?
Magyar gyermek száján a vad ima
fajtája ellen!... Van közöttetek,
ki azt tartja, hogy ez örök parancs
s nincs virradás a börtönök felett!

Ha van most gyáva, magva is szakadjon!
Sírján se nőjön egyéb, mint tövis!...
De nem, a fajtám meg nem átkozom,
mert az is magyar, még ha ördög is!
S ha idegen, még az angyalt se áldom,
és nincs más imám, csupán a fajom,
éretted, úrnak, szabadnak teremtett
és fegyenesorsra vettetett fajom!

VAJÚDÓ IDŐK. Mióta a Koszorú legutolsó száma megjelent, a kies nyár utolsó napjaiban világtörténelmi erők robogása verte föl a népek nagy nehezen kivívott nyugalalmát. Egyszerre olyan kérdések kerültek napirendre, amelyek minket magyarokat is közlelről érintettek, sőt szeptember hónap meghozta azt a nem remélt csodát; hogy hús esztendő halogatása és sokszor megalkuvó némasága után az európai népek érdeklődésének középpontjába került a magyar igazság kérdése is. Mikor ezeket a sorokat írjuk, a forrpontnál tartunk. Nemesak mi magyarok várjuk és hisszük, örökös kétség és reménykedés között vergődve, hogy a felvidéki magyarság ügye végleg rendeződik, hanem a világ megbékélt és megjózanult lelkiismerete is, amely ma már tudja és beismeri, hogy hús évvel ezelőtt súlyosan vétkezett, nemesak Magyarországgal szemben, hanem a történelmi igazsággal szemben is. A trianoni kripta követ feszegeti az ébredő igazság, vajúdnak az idők és föl kell támadnia a magyar igazságnak.

A Petőfi-Társaság nem akar és nem fog dicsekedni azzal, hogy ennek az igazságnak volt az elmúlt hús esztendő alatt is szószólója s a magyar föltámadás hirdetője és lantos diákja minden egyes tagja. Egyszerű magyar kötelesség volt az a munka, amelyet vállaltunk és magyar hivatás a nemzeti irodalom szolgálata. Most sem akarunk rekriminálni és nem hánytorgatjuk fel azoknak a rövidlátását, akik letarolt magyar mezőkön, ellopott magyar folyók partján vagy idegenben síró, erdők mélyén megriadva a magyar fájdalmaktól, a hüvös elzárkozottság elefántesonttornaiba menekültek, — szerintük — szépet álmodni a szomorú jelen helyett. Az idő minket igazolt és a nemzeti irodalmat. A hús esztendő csodavárása és a hirtelen ráánköszöntött hajnal fennen hirdeti az igazságot, hogy a nemzeti közösségbe tartozó írónak és költőnek mindig a nemzet szíve dobogását kell hallgatnia s mindig ezt a szívdobogást kell sokszorozottan visszaadni, amelyet másokénál finomabb idegekkel és érzékekkel meghallott.

És ha iratlan törvények nem is köteleznék a magyar írókat és költőket erre a hivatásra, észre kellene venniök a közönség érdeklődéséhségéből és szomjúságából, hogy milyen lelki táplálékot akar, miben akar gyönyörködni, min akar sírni vagy vigadni. Az elmúlt történelmi hetek és hónapok ismét igazolták azt a régi felfogá-

sunkat, hogy a magyar lélek csak el volt alélva vagy aludt, de a hirtelen feldübbögő történelmi események ismét erőt öntöttek a két-kedőkbe is. Most ismét a magyar dalra és a magyar betűre van szükség, mert olyan tömegek néznek várakozással a magyar írók felé, amelyek húsz esztendőn keresztül nem az igazi magyar szót és betűt kapták, hanem sokszor olyan szellemi táplálékot, amelynek hallatán vagy olvastán sírt a lelkük. A nemzeti irodalom munkássainak és katonáinak most ismét történelmi hivatásuk van és a Petőfi-Társaság büszke arra, hogy neki nem kell bünbánólag verni a mellét, melyek új leckét tanulnia ezen a téren sem, mert méltóan Petőfi szelleméhez, a magyar nyomorúság legsiralmasabb napjaiban is az örök magyar eszmét és a nemzeti ideálokat szolgálta. (—r—ő)

ARANY JÁNOS VÉGLEGES ÉLETRAJZA. Legnagyobb költőinkkel szemben két kötelessége van az utókornak. Az egyik: tudományos, ú. n. kritikai kiadásban adni minden írásukat — tehát nemcsak műveiket! A másik: megrajzolni, minden lényeges mozzanatra kiterjeszkedve, emberi és írói pályájukat. Három legnagyobb költőnk közül Aranynak jutott a legmostohább sors: elmult születésének századik, halálának ötvenedik évfordulója és nem volt sem kritikai Arany-kiadásunk, sem nagy Arany-életrajzunk. Nem vádolhatjuk az irodalomtörténetet azzal, hogy elhanyagolta Aranyt. Vagy egy félszázada van egy kitűnő könyvünk Aranyról, Riedl Frigyesé, de az csak futólag rajzolja életét s nem munkásságát ismerteti, hanem művészetét méltatja; festettek róla rövid, de mély és művészi írói arcképeket, mégpedig legkitűnőbb kritikussaink, Gyulai Pál, Beöthy Zsolt, Négyesy László; vannak legelsőrangú tanulmányaink, melyek a költő munkásságának egy-egy ágát állítják éles megvilágításba — Salamon Ferencé epikájáról, Voinovich Gézáé lirájáról; vannak végül nagy számban tudományos értekezéseink, amelyek módszeresen, helyenként igazi elmeéllel tisztázzák a munkásságával kapcsolatos kérdéseket. Most, 1938-ban, megvan végre, amit eddig csak óhajtottunk és reméltünk. Aranynak teljes, végleges életrajza. Voinovich Géza megírta több mint ezer lapon, s a M. T. Akadémia három kötetben közrebocsátotta *Arany János életrajzát* s ezzel a nemzet letörlesztette évtizedes becsületbeli adósságát. Ez a munka erkölcsi jelentősége; tudományos jelentősége pedig az hogy vele a magyar életrajz-irodalomnak egyik legértékesebb terméke született meg. Nem itt a helye, hogy a benne föltáruló nagy értékeket számba vegyük, csak egy-két vonással jellemezni akarjuk s rámutatni arra az erőre, amely megalkotásában érvényesült.

A könyv, amint címében igéri, életrajz, az a szó legnemesebb értelmében. Időrendben felsorakoztatja azokat a mozzanatokat, amelyekből Arany életének külső képe kialakul, de a tényeket nem pusztán egymáshoz fűzi, hanem lelki mozgalmak rajzába ágyazva, azt a külső vázat belső történéssel tölti meg: az ember sorsának alakulásával párhuzamosan elénk állítja egyéniségének kibontakozását s a kettőt összeolvastva, statikus mechanizmus helyett dina-

mikus organizmust ad, egy lélek fejlődését. De még ez a kettős kép is csak keret, ebbe illeszkedik bele, mint érdeklődésünknek legmél-
több tárgya, Arany költői munkásságának ismertetése. A keret és
tartalom harmóniája páratlan. Arany költészetének minden ter-
méke előttünk sarjad ki azokból az objektív és lelki tényezőkből,
amelyek életre keltették s szinte észrevétlenül kerül a finom ízlésű,
műbíró esztétikai fényszórója elé. Az a háromféle anyag, amellyel
a szerző dolgozik — életrajzi adatok, lelki élet, irodalomtörténeti és
esztétikai megvilágítás — elveszti önállóságát, úgy tűnik fel Voino-
vich mesteri ábrázolásában, mint ugyanannak a lényegnek három
irányú nyilvánulása.

Ezzel a megállapítással már benne vagyunk második földada-
tunkban: az a biztosság, amellyel Voinovich a heterogén anyagot
ilyen tökéletes egységbe tudja forrasztani, az alkotó erőnek bizony-
sága. Valóban ellentétes, szinte összebékíthetlenné látszó földada-
tot old meg játszva. Elmerül a részletekbe, helyenként az aprólékos-
ságig — de mindig jellemző az, amit mond; számbaveszi és értéke-
síti a tudomány eddigi eredményeit — és mégis egészen eredeti,
nemesak azért, mert amit átvesz, azt megszüri kritikája rostáján,
hanem, mert többet ad hozzá a maga lelkéből, mint amennyit má-
soknál talált; szigorúan tudományos alapossggal és módszeressé-
ggel dolgozik — de a szaktudomány szárazsága helyett az író-mű-
vész könnyedségével és választékosságával ír; súlyos kövekből
karesú, magasbatörő épületet emel, mint a középkor építőmesterei,
mikor csúcsíves templomokat építettek.

Igy az új, végleges Arany-életrajz kielégíti mind a tudósvilág,
mind a nagyközönség követeléseit, okulást, élvezetet meríthet belőle
egyformán, ez is, az is. Köszönet érte a szerzőnek, aki évtizedek
munkáját és egy nagy elme erőfeszítését vitte bele. A legszebb ju-
talma az volna, ha a sors megengedné, hogy elvégezhesse a másik
nagy földadatot, amellyel az Akadémia már régen megbízta, de
amelynek megvalósítására egyelőre gondolni sem lehet. Ez: a nagy
Arany-kiadás sajtó alá rendezése. Bízunk a jobb jövőben.

Császár Elemér.

PETŐFI UJ NÉMET FORDÍTÁSA. A Petőfi-Társaság szá-
mon tart minden olyan eseményt, amely a Petőfi-kultusz terje-
dését bizonyítja, különösen akkor, ha a nagy magyar lírikus nagy-
ságának terjesztése külföldi nyelven történik. Ebből a szempontból
kétségtelenül az ideai könyvpiac egyik legnagyobb eseménye az a
Petőfi-fordítás, amely a költő lírai és elbeszélő műveit a német
világnyelv segítségével kívánja megismertetni a németül beszélő sok
és sokmilliókkal. A könyv Budapesten jelent meg Petőfi Lirische
und epische Dichtungen címmel. A fordító dr. Landgraf Lőrinc fog-
orvos, a kiadó Kókai Lajos. A könyvből egyszerre két kiadás is
jelent meg, egy olcsóbb, amely azonban izléses kiállításával szinte
szokatlan a magyar könyvpiacra és egy bibliofil, bibliapapíron a

könyvbarátok számára. Bevezetőként közli a fordítás Petőfi Benczur Gyula által festett ismert képét, amely a Petőfi Múzeumban van. Ez a kép, mint ismeretes, egy régi dagueorrotipia után készült. Ezután következik az előszó, amelyben dr. Landgraf Lőrinc elmondja a műfordításról vallott elveit s hódolattal adózik Petőfi muzsájának, amelynek minden eredetiségét és szépségét német nyelven visszaadni nagy és nemes feladat volt.

Nagyon érdekes az a táblázat, amelyben a fordító beszámol az eddigi német Petőfi-fordításokról. Természetesen csak könyvekről emlékezik meg, a lapokban és a folyóiratokban itt-ott megjelent Petőfi-fordításokat nem veszi fel a táblázatba. A táblázat szerint az első német Petőfi-fordítás 1849-ben jelent meg a Dux-Dóczyé, amely Petőfi 195 lírai versét tartalmazta, elbeszélő költeményt egyet sem. Következett 1858-ban a Kertbeny-féle fordítás, 228 lírai költeménnyel. Ebben sem volt elbeszélő költemény. A harmadik Farkas Miksa fordítása, amelynek évszáma ismeretlen. Ez 195 lírai költeményt ad vissza német nyelven, elbeszélőt egyet sem. A következő német fordítás Meltzl Hugóé, amely 1867-ben készült, de csak mindössze 73 lírai versig terjed. 1868-ban jelent meg Opitz Tivadar fordítása. Ez az első Petőfi-fordítás, amely a lírai költemények mellett az elbeszélőkkel is foglalkozik. Ebben 89 lírai vers és 3 elbeszélő költemény van. A hatodik fordító dr. Goldschmidt József, aki 1883-ban 209 lírai versét és 3 elbeszélő költeményét fordította németre Petőfinek. 1887-ben Teniers Alfréd 79 lírai költeményt fordított le. 1891-ben jelent meg Melas Henrik fordítása, körülbelül 560 lírai verssel. Ezt követte Aigner Lajos fordítása, amely mindössze két elbeszélő költeményt tartalmazott. Az eddigi Petőfi-fordítások sorában a legteljesebb dr. Steinbach Józsefé volt 1902-ben 704 lírai és 6 elbeszélő költeménnyel.

Landgraf Lőrinc fordítása a tizenegyedik a táblázatban és egyben a legteljesebb. 784 lírai verset és 7 elbeszélő költeményt tartalmaz. A kiadás éve 1937, bár a könyv idén jelent meg. Mielőtt magát a fordító munkát ismertetnők, meg kell emlékeznünk arról is, hogy az előszó után Landgraf Lőrinc igen tömör és ügyes Petőfi életrajzot tesz közzé, szintén német nyelven, amely nemcsak Petőfi életével foglalkozik, hanem röviden vázolja családjának, feleségének és fiának életét is, ismerteti a Petőfi-Társaság megalakulásának körülményeit, a Petőfi-család tagjainak egy sírba temetését és Petőfi budapesti szobrának leleplezését. Ezután következnek a fordítások, mégpedig először a lírai költemények, azután az elbeszélők. Évről évre halad, kezdi 1842-vel, a Hazámban című verssel és bevérgzi 1849-el s ennek is utolsó költeményével, a Szörnyű idővel. Az elbeszélő költemények közül a Helység kalapácsát, a János vitézt, Szilaj Pistát, Salgót, Szécsi Máriát, A bolond Istókot és Az Apostolt adja könyve második részében. A könyv a tartalomjegyzékkel együtt 523 lapból áll.

Landgraf Lőrinc fordítása mindenek előtt a kitűnő verselési technikával lep meg. Fordításának az első előnye más külföldi for-

dításokkal ellentétben az, hogy mindenhol és mindenben igyekszik visszaadni a Petőfi költemények eredeti szépségét, nemcsak a gondolatokban, hanem a vers belső és külső zenéjében is. Nagy elmélyülés, a költő eredeti gondolatvilágában való jártasság, lelkiismeretes tanulmányozás, a magyar gondolkozásmód teljes ismerése és a német nyelv titkainak gazdag tárháza, ezek azok a segédeszközök, amelyek átsegítették Landgraf Lőrinczet azokon a nehézségeken, amelyekkel igen sok idegen Petőfi-fordítás nem tudott eddigelé megbírkózni, vagy pedig csak a belső tartalom visszaadására szoritkozott. Érdemes néhány rövid szemelvényt adni Landgraf Lőrincz fordításaiból, annak bizonyosságául, hogy mennyire ismeri Petőfit s hogy az egyszerű daltól a legnehezebb versformáig milyen ügyesen tudja visszaadni az eredetit. Itt van például a híres „*Votum Petőfianum!*“: *Szabadság, szerelem.*

*Freiheit und Liebeslust,
darnach lechzt meine Brust!
Ich opf're meiner Liebe hin
Leben und Blut
und opf're meine Liebe für
der Freiheit Gut.*

Vagy nézzük meg a költő egyik leghíresebb népdalát: *A virágnak megtiltani nem lehet...*

*Niemand kann der Blume wehren, dass sie blüht,
wenn der holde Frühling in die Lande zieht!
Frühling ist das Mädchen, Knospe meine Lieb,
die dem Lenz sich öffnen muss in süßem Trieb.*

Itt van az egyik legbravurosabb verstechnikájú Petőfi költemény, *Egy gondolat bánt engemet* bevezető része:

*Nur ein Gedanke macht mir Qual:
zu sterben in dem Bett einmal!
Langsam zu welken, wie ein Blütenblatt,
wo still ein Wurm sich eingefressen hat;
zu schwinden, wie das Kerzenlicht vergeht,
das in verlass'ner leerer Stube steht.
O Gott, erhör' mein heisses Fleh'n
o lass, mich so nicht untergeh'n!*

Leíró költeményei közül idézzük *A Tisza* első versszakát:

*Sommer war's, ich stand im Abendscheine
an der vielgewund'nen Theiss alleine;
dorten, wo in sie die Tur will fließen,
kindlich sich an Mutterbrust zu schliessen.*

Alljon itt egyik leghíresebb Petőfi-versnek, a *Szeptember végén*-nek első versszaka:

*Noch blühen die Blumen des Gartens im Tale,
noch grünt vor dem Fenster die Pappel so schön;
doch siehst du dort drüben des Winters Male?
Schon deckte der Schnee des Gebirges Höh'n.
Noch glüht mir der Sommer im Herzen, dem jungen,
noch ist es an Blüten des Lenzes so reich, é
doch schon ist Silber ins Haar mir geschlungen,
schon färbte der Reif des Winters es bleich.*

És legvégül lássuk a *Nemzeti dalt*, Landgraf Lőrincz fordításában.

*Ungarn auf, es ruft zum Streite
euch das Land, nie oder heute!
Ob wir Freie oder Knechte,
dies fragt euch und wählt das Rechte.
Schwören wir beim Gott der Ungarn
im Verein,
Sklaven wollen wir hinfürder
nimmer sein!*

Ezek az apró idézetek is izelítőt adhatnak abból a megértésből és átélésből, amellyel Landgraf Lőrincz Petőfit átültette németre. Éppen ezért Landgraf Lőrincz könyvében nemcsak az eddigelé legteljesebb németnyelvű Petőfit üdvözölhetjük, hanem azt az átültetést is, amely, ha nem is tudja természetszerűleg a Petőfi zserijének minden eredeti szépségét visszaadni, de alázatos hűséggel törekszik a művészi másolásnak olyan tökéletességére, amilyenre művész és magyar lelke, valamint a német nyelv kincsesháza képes.

(G. J.)

A SZAZÉVES TORKOS LÁSZLÓ. Születése napján, ez évi október 2-án lépett élete 100-ik esztendejébe, s ez alkalommal a Petőfi-Társaság meglehangú iratban üdvözölte a visszavonultság magányában a pátriárkák korát élő poétát. A budai Rózsadomb egyik csendes villájában lakik, leányánál; életben maradt gyermekei közül ő az, aki odaadó szeretettel most már egyedül viseli az öreg úr gondját. Azaz, hogy nem is egyedül: az unokákkal, dédunokákkal együtt. Torkos látása és hallása meggyengült, a villa udvarán, kertjén túl nem igen megy már; emlékezete, gondolatai azonban még frissek s még ma is foglalkozik egy-egy verstémával.

A Rádió igazgatóságának felkérésére Galamb Sándor tagtársunk előadást tartott róla okt. 3-án, sőt meg is szólaltatta a nagy nyilvánosság előtt, amennyiben előzőleg viaszlemezekre vétette föl pár kedves mondanivalóját, abból a sokból, amit a száz esztendő

alatt megélt. S amit levont tanulságul belőle, csak ennyi, mint az *Új Idők* írja:

— A világ nem lett boldogabb azóta. És *Az Ember tragédiáját* faggyúgyerta fényénél írta meg Madách.

Torkos László hatvankétéves Társaságunknak utolsó életben levő úgynevezett *alapító* tagja; ott állt Jókai Mórral az élen ama negyven író közt, akik 1876-ban egyesültek a Petőfi-kultusz és a nemzeti szellemű irodalom ápolására. Hűséges és munkás tagunk lett, a régebbi időkben sokszor jelent meg felolvasó asztalunknál, a közönség szerette gondolatokkal, meleg érzéssel átfűtött líráját, melyből a család, embertársak és a haza szeretete sugárzott ki.

Művelődésünk őszinte harcosa volt; ennek az eszménynek szolgálatába szegődött egykor mint tanár, s egy időben mint író is. Tanári működését nagyrabecsülték mindenkori hatóságai és a szülők; az ifjak és leányok tanítványi serege pedig sohasem felejtette el. Pályájának nagyobb részét a leány-ifjúság nevelése foglalta le. A Veres Pálné nőképzőjének és az Andrassy-úti felsőbb leányiskolának igen szeretett, melegszívű tanára volt, azt is írhatnám: egyik büszkesége, egész 1911-ig, amikor az igazgatói cím kitüntetésével nyugalomba vonult. Az ezeréves ünnepre leánytanítványai számára írta: *A nők hódolata* c. dramatizált allegóriát, valamint *A nagy idők* címűt is, melyet aztán országszerte adtak elő az ifjúsági körök. Maradandó becsű művek ezek nemes hangjuknál, gondolataiknál fogva, miket a mélyebb költői lendület és a formatókély tesz művészivé.

Költői pályájának elindulását is ilyen drámaszerű allegória kellezi: *Az ifjú küzdelmei* című, 1863-ból. A művet Arany János elismerése jutalmazta meg, aki azt a Kisfaludy Társaság egyik ülésén bemutatta.

Tiszteletreméltó Nesztorunk különösen a mult század utolsó negyedében és e század elején írta böleseleti hangú, de közvetlen szavú költeményeit. Az akkori lapok közül a Szana Tamás: Figyelője, az Arany János Koszorúja, az Ágay Adolf: Magyarország és Nagyvilága, a Vadnay: Fővárosi Lapok-ja, a Vasárnapi Ujság, a Pesti Hírlap és a Budapesti Hírlap közölték népszerű munkáit, főkép verseit. Ezeket gyűjtötte össze és adta ki a következő négy kötetben: *Költemények* 1872, *Újabb Költemények* 1884, *Jó és rossz napokból* 1898, *Őszi harmat után* 1823. Három nagyobb elbeszélő költeménye: a *Hatvani*, humoros eposz 12 énekben 1901-ből, az *Aldás és szerencse*, verses rege 1902-ből, *Bankó leánya*, költői elbeszélés 6 énekben 1923-ból való.

Írt ezeken kívül két színművet (*Kigyóbőr* 1880, *A lejtőn* 1884), két vígjátékot (*Hármas szövetség* 1884, *A hivatalvadász*, év nélkül), egyháza számára több vallásos éneket, Lord Byron, Goethe, Schiller több kisebb-nagyobb versét fordította le. *Esti órák* című nagyobb tankölteménye, valamint több esztétikai műve is jelzi írópályájának néhány érdekes állomását.

Kortársai közül mélyebb barátság fűzte Gyóry Vilmoshoz, Rákosi Jenőhöz, Komócsy Józsefhez, Tolnai Lajoshoz és Dalmady Győzőhöz, akivel költészete is rokonvonású.

Versei közül a költői anthológiákban a következő hét vers szerepel sűrűn és ma is élnek és hatnak mint szavalmánydarabok: *Mi a szerelem? Csak engem szeret. Borús napok, Aldott kezek, Szeretsz? sajnálsz? Házat vettem. Három levél.*

Szíve még ma is szeretettel dobban meg, ha értesül egy-egy kedves eseményről, hírről, mely a közélet és irodalom mezején adódott elő. Sok-sok évvel ezelőtt írta le egyik versében ezt az igazságát:

*Nem árt nekünk se hó, se jég.
Hervadj hát lomb, s éjszak vidékit
elhagyva, jőjj el tél hava;
szerelmünk arcoddal kibékít,
szívünkre tél nem száll soha!*

A száz év hozta tél pedig már ott ólálkodik a láthatáron, de a költő tán dalaira, álmaira gondolva, nem bocsájtja szívébe ma sem.

Ezért írtuk s írhattuk neki üdvözlő iratunkban okt. 2-án ezeket a sorokat: „Jó kívánataink egész serege tolu ajkainkra, köszöntünk, üdvözlünk: Légy egészséges elégedett s boldog tovább is! Éld istenadta öreg napjaidat családod példaadó figyelme körében, az ő nagy örömeire s az ország örömére, melyben költészeted ereje és igazsága ma is él, és élni fog az idők végeztéig!” (H—s I—n)

ELADÓ A KÖNYVTÁR. A tárgyak egy hosszú emberi élet alatt úgy hozzánk nőnek, mintha élőlények lennének. Egy-egy bútorral, amely szobánk valamelyik sarkában áll, el tudunk néha magányos percekben beszélgetni, megsimogatjuk, mintha sajnálnók a felette is elröppenő évek miatt s a kedvesebb holmikat úgy becézük, mint emberi életünk lényeges részeit. Különösen áll ez a könyvekre, amelyek tudománnyal vagy irodalommal foglalkozó embernek valósággal belenőnek a lelkébe egy hosszú élet alatt. Állnak ezek a könyvek szép rendben az állványokon, minden esztendőben újra rendezzük őket, kibővítjük a házi katalógust, beiktatjuk az újabb könyveket, a régieket kiporoljuk, kötésüket megvizsgáljuk, s ha selejtezésre kerül a sor, sokszor fáj a szívünk, ha a duplumoktól is meg kell válnunk. Milyen szomorú lehet, ha aztán egy egész ilyen könyvtár felkerekedik s elköltözik tőlünk valami kényszerítő körülmény következtében.

Ezek a gondolatok jutottak eszembe, amikor megkaptam azt a 148 litografált oldalból álló katalógust, amely tudatja, hogy dr. Lázár Béla művészeti és irodalmi könyvtára eladó. Egész kis könyv maga a katalógus is és közel ötezer könyvet tart számon. Ötven esztendő alatt gyűlt fel ez a hatalmas magánkönyvtár. Ebből az ötven esztendőből huszat Lázár Béla mint gimnáziumi tanár és lapszerkesztő töltött el, de ez alatt az idő alatt sem tudta elfojtani

lelkének lobogó szomjúságát az esztétika, filozófia, irodalomtörténet és művészettörténet iránt s gyűjtötte, egyre gyűjtötte a könyveket a világ minden kultúrközpontjából. Azután átvette az Ernst Múzeum művészi vezetését és 25 esztendőn át rendezte a tárlatokat idehaza és külföldön, elfelejtett magyar nagyságokat fedezve fel s fiatalokat támogatva. A könyvtár pedig folytonosan nőtt, egyre nagyobb és nagyobb lakásokba kényszerítette a tudós író, műtörténész, műkritikus és könyvbarátot, míg aztán az Ernst Múzeum az ismert körülmények között bezárt s a tudós és író egyedül maradt könyveivel.

Ha valaki lapozgatja a könyvtárjegyzéket, megállapíthatja, hogy Lázár Béla könyvtára egyike a legritkább és a legteljesebb szakkönyvtáraknak. Filozófia és esztétika, irodalomtörténet és kritika s a képzőművészetek minden ága képviselve van ebben a könyvtárban, olyan ritkaságokkal és ma már csak külföldi szakkönyvtárakban beszerezhető példányokkal, amelyeknek értéke éppen ezért igen nagy. Amit az olasz, francia és német szakirodalom a fentebb jelzett tudományágakban írt, az mind feltalálható ebben a könyvjegyzékben, kiegészítve azokkal a magyar fordításokkal és munkákkal, amelyeknek elkészülésében annak idején döntő szerepet vitt Lázár Béla is és amelyek körül ma is, visszavonultságában is, a jól megérdemelt pihenésben is súlyos szava van.

Most a könyvek piacra kerülnek. Lázár Béla bevallása szerint csupán csak azokat a könyveket tartja meg, amelyeket neki dedikáltak, a többi vagy egyszerre, vagy szakaszonként, vagy egyenként eladó és megvehető az első vevő által. Hinni akarjuk, hogy múzeumaink és könyvtáraink vezetőségében vagy a magyar könyvbarátok táborában lessz annyi megértés, hogy nem engedik ezt a valóban értékes és nagy magánkönyvtárt potom pénzén szétgurcoltatni, hanem megbeszülük ötven év szorgalmas gyűjtését és azt a szellemi értéket és vagyombefektetést, amely ebben a könyvtárban van. Akárkinek a kezébe kerül a könyvtár, vagy kerülnek a könyvek, azzal a tudattal rendezze vagy forgassa őket, hogy minden lapjukban a sorok között egy ötven esztendő írói és tudományos munkásság lelke bujlik meg s az örök szép, jó és igaznak az a szeretete, amely szükségképpen kellett, hogy a könyvek eddigi gazdáját fűtse, ha más és kamatozóbb vagyongyűjtés helyett könyvvásárlásra fordította dolgos napjainak és éveinek verejtékeseppjeit.

(-ő.)

PETŐFI-EMLEKEK AZ AKADEMIÁN. Az a szinte imáadásig fellángoló tisztelet, amelyet minden magyar ember Petőfi iránt érez, megszentel minden tárgyat, melyet keze valaha érintett. A Petőfi-Társaság múzeuma meg nem szűnő kegyelettel gyűjt össze mindent, immár évtizedek óta, ami Petőfié volt, ami reá vonatkozik, amit vele kapcsolatba lehet hozni. Nagy vetélytársa volt a fanatikussá gyűjtő, néhai Ernst Lajos, akinek Petőfi szobája, az Ernstmúzeumban, vetélkedett kéziratokban a Nemzeti Múzeum gyűjtésével s

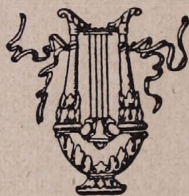
emléktárgyakban, Petőfi-illusztrációkban, Petőfi arcképekben, melyeket kortársai, magyar művészek készítettek róla, magával a Petőfiházzal. A szép gyűjtemény aztán gazdanélkül maradt. Tudjuk, hogy mi történt. A gyűjtő anyagi zavarokba jutott, hitelezői foglaltak, s a szerencsétlen ember kapkodott levegő után, s mikor azt hitte, hogy nincs kiút, a halálba menekült. Azóta a Hitelvédő Egylet alkudozott a hitelezőkkel.

A Petőfi-Társaság a kezdetek-kezdetén gondolt arra, hogy valamiképen megmentse a Petőfi-gyűjteményt. Tudtuk, hogy nagy értékeket kell megóvni attól, hogy esetleg magánkézbe kerüljenek és ott időjárástól elkallódjanak. Az Ernst-féle Petőfi emlékekről maga Ferenczi Zoltán készített katalógust, amely külön kötetben is megjelent. Kiderül ebből, hogy a gyűjtemény két csoportra oszlik: képzőművészetre és irodalmira. Petőfi-arcképek, vers-illusztrációk (köztük Zichy Mihály páratlan remekei), a költő és családtagjainak eredeti kéziratai, a költőre és a Petőfi-Társaságra vonatkozó levelek, Orlay Petrich Soma még meg nem jelent emlékiratai adják ennek a gyűjteménynek a gerincét. A Petőfi-gyűjtemény mellett még sok más irodalmi érték volt az Ernst-Múzeum birtokában. Arany János levelek és kéziratok, régi legendáriumok és miscellányok, egy Mátyás királynak ajánlott Corvina, középkori oklevelek és művésziesen festett armalisok.

Sajnos, a Petőfi-Társaság nincs olyan anyagi helyzetben, hogy megvásárolhatta volna ezeket az értékes emlékeket. Mindjárt az idei irodalmi évad elején, a szeptemberi zárótulésen Lázár Bélának, az Ernst-Múzeum egykori igazgatójának indítványára foglalkozott a kérdéssel, s elhatározta, hogy vagy az államnál, vagy a fővárosnál kérelmezni fogja a gyűjtemény megvásárlását és ezzel megmentését. S éppen a Koszorú zárásának utolsó perceiben értesült Császár Elemér elnökünk arról, hogy a gyűjtemény irodalmi fele a legjobb kezekbe került, megvette a Magyar Tudományos Akadémia, s így nem kell attól félni, hogy élelmes ritkaságkereskedők kezén szétzóródik Petőfi és Arany levelezésének sok-sok emléke, s a többi irodalmi kincs.

A Magyar Tudományos Akadémia a Vigyázó örökség birtokában sok olyan nemes és mecénási gesztusra képes, amelyet a Petőfi-Társaság és a többi irodalmi intézmény nélkülözni kénytelen. Ilyenkor látszik, hogy a gróf Vigyázó Ferenc-féle hagyományzás milyen szép és előrelátó cselekedet volt. Az Akadémia a legalkalmasabb és talán a legutolsó pillanatban kinyújtotta kezét és sok értékes irodalmi emléket, köztük Petőfi megbecsülhetetlen értékű gyűjteményét mentette meg az elkótyavetyéléstől, a szétszóródástól. A Petőfi-Társaság szeretne volna, ha maga szerezhette volna meg legalább a Petőfire vonatkozó anyagot, de nem volt anyagi ereje hozzá. Az Akadémiának volt és a Petőfi-Társaság, örül, hogy a gyűjtemény jó, sőt a legjobb kezekbe került s a magánkezek helyett hagyományoktól megszentelt falak közé jut.

A Petőfire vonatkozó emlékek eddigelé három helyen voltak összegyűjtve: a Petőfi Házban, a Nemzeti Múzeumban és Ernst Lajosnál. Most ez utóbbi helyett a kéziratok új tulajdonosa és őrzője a Magyar Tudományos Akadémia lesz. Mind a három gyűjteményben igen értékes és érdekes darabok vannak. Talán egyszer eljön az alkalmas valaki, aki megtalálja az alkalmat és az arra megfelelő lélektani pillanatot, amikor ezt a három gyűjteményt egyesíteni lehet a legilletékesebb helyen, Petőfi házában, s kiegészítve a Jókai-
anyaggal, valóban Európa egyik legelső irodalmi múzeumává lehet tenni a Bajza-utcai Petőfi-Jókai ereklyeházat; mint aminőnek Herczeg Ferenc álmolta, mikor huszonkilenc évvel ezelőtt megteremtette Jókai Mór egykori lakóházában a Petőfi-Múzeumot. (Ör.)

IRODALMI TÜKÖRKÉPEK

BÓKAY JÁNOS: RAGASZKODOM A SZERELEMHEZ

Általában azt hiszik, hogy csak a nők félnek a megöregedéstől. Én ezzel szemben állítom: a férfiak legalább olyan mértékben félnek tőle. És miután a férfi a saját korát csak a nőkre gyakorolt hatásával, szóval szerelmi sikereivel tudja megmérni, akkor, amikor göresösen ragaszkodik a szerelemhez, voltaképpen a fiatalságához ragaszkodik, — a legszebb férfilírához: az udvarláshoz és mindahhoz, ami ehhez tartozik, a hazug, romantikus szavakhoz és a hozzájuk illő mozdulatokhoz is.

Az első ősz hajszál éppúgy tragédia a férfinél, mint a nőnél. És ahogy gyarapodnak ezek az ősz hajszálak, egyre nő bennünk a rémület, hogy közeledik az idő, amikor már bizonyos szavakat nem lehet a komikum veszélye nélkül kiejteni. Azt hiszem, ez az a lélektani pillanat, amikor a férfi még hevesebben veti magát a szerelembe, mint fiatalkorában.

Láttam egész világosan, amit néhány kritikusom is éles szemmel észrevett, hogy témámban legalább annyi a drámai anyag, mint a vígjátéki. Pillanatig habozott is a ceruzám, hogy melyik hangot üssem meg. Bevallom, ha valamivel fiatalabb lennék, lett volna hozzá merszem, hogy drámát írjak a témából. Így azonban gyáva voltam. Ugyanis e pillanatban már nekem is van néhány ősz hajszálam. Csak éppen ahhoz volt bátorságom, hogy grimaszt vágjak magamra, hogy az önirónia komiszkodásával megpiszkáljam a hiúságomat. Ezt tettem.

A nehézség persze az volt, hogy sose láttam még férfit, aki megállapította volna magáról, hogy öreg. Ezt hősiemtől sem kívánhattam. Ha ezt teszem, meghamisítom az életet. De egyszerre mosolyogva ráeszméltem egy másik gyögeségünkre: milyen kísérteties könnyedséggel ismerjük fel más arcán azt, amit a magunkén nem akarunk észrevenni. Tehát tükröt tartottam hősiém elé: a legjobb barátjában mutattam meg neki, hogy milyen fájdalmasan komikus az a bizonyos utolsó szerelmi fellángolás.

Már majdnem meg volt a darab, mikor felébredt bennem az életösztön: túlkegyetlen voltam önmagammal szemben, nem is igaz, amit írtam; a szerelem az örök, nincs is korhoz kötve és leszokni róla teljesen lehetetlen, tehát aki igazán fiatal volt egyszer és fiatal is

maradt legalább lélekben, az nem adja fel olyan egykönnyen azt a mesterséget, amelyet úgy hívnak, hogy szerelem, — tehát egy merész fordulattal, mielőtt az utolsó függöny is lement volna, megvillantottam egy új lehetőséget, a szemek újra való felcsillanását... és ekkor, csakis ekkor, bevallom, nekem is kezdett tetszeni a darabom.

FALU TAMÁS: TISZTA VÍZ

Hippolite Taine műve-elmélete érvényes minden emberre, minden életre. A sors tulajdonképen alig más, mint a környezet, s a környezet alig más, mint maga a sors. Van egy versem, címe: *Vidéki nők*, s így szól:

*Egyiknek szíve halk spinét,
Másiké klarinét,
Itt megtalálad Juliát,
S a szép Bovárynét.
Ofélia itt éldegél,
Itt lakik Nóra is,
S melegen tud tekinteni
A vén kuckóra is.*

*Itt nem jön érte senkisé,
Jó marad és szelíd
Néha kinéz az ablakon,
S pamutot gombolyít.
A szeme lágy, a szava bölcs,
A hangja nem remeg.
Hogy mi lett volna, akkor, ha...
Ezt sohse tudja meg.*

A *Tiszta víz* c. regényem három emberről szól, akik körül hirtelen megváltozik az élet, a környezet, így sorsuknak is új fordulatot kellett vennie. Ennél többet nem is mondok a könyvről, a többit majd az olvasó mondja meg.

PINTÉR JENŐ: A MAGYAR NYELVVÉDŐ KÖNYV MÁSODIK KIADÁSA

A Magyar Nyelvvédő Könyv első kiadásának huszonötezer példánya néhány hónap alatt elkelt. A nemzeti öntudat nézőpontjából örvendetes jelenség ez: meggyugtató és fölemelő.

Az első kiadás inkább csak kísérlet volt, a munkát mégis nagy elismerés fogadta. A hírlapok és folyóiratok csaknem nyolevan cikkben ismertették a könyvet, valamennyi bíráló szíves szavakkal emlékezett meg róla. Ez a méltánylás kötelességemmé tette, hogy

az új kiadást gyökeresen átdolgozzam és még használhatóbbá tegyem.

A második kiadás átdolgozásában felhasználtam az egész eddigi szakirodalmat, beleértve a nyelv-művelő folyóiratok cikkeit is. Azonkívül Batizi László, Bence István, Bodolótzky Júlia, Bosányi Franciska, Bónis Pálné Wallon Emma, Brunner Aurélné Deesy Erzsébet, Busák Béla, Demeter Margit, Halász László, Morvay Győző, Nagy J. Béla, Oberle József, Radó Antal, Sipos Lajos. Szabó István Andor, Szász Károly, Szinnye József, Szóts Gyula, Ujvári Pál támogatott értékes adatokkal, javításokkal, kiegészítésekkel.

Sokat dolgoztam a Magyar Nyelvvédő Könyvön, de nem sajnálom sem időmet, sem fáradságomat. Úgy éreztem, hogy hazám ifjúságának teszek szolgálatot. Először is önekik! Óbelölük lesznek az ország irányítói, ők építik tovább a magyar műveltséget. Ha megnyertük elszánt akaratukat nyelvünk tudatos művelésének, megnyertük őket nemzeti eszményeinknek is.

Érezze át az ifjúság ezer esztendő nemes hagyományait, érezze át a költő feljajdulását:

E száz maszlagtól részegült világon
Bennem, hitvallón, egy érzés sajg:
Magyar vagyok, a fajomat imádom
És nem leszek más, — inkább meghalok!

HARSÁNYI LAJOS: ZÚGÓ MÁRTON

Közel húsz éve már, hogy egy nagy, dunántúli faluban lakom, mint a falunak katolikus lelkipásztora. A falu elég gazdag, színmagyar és színkatolikus. Mint a néppel együttélő pásztor, nem mádártávlatból, nem a régi hamis költői elképzelésben ismertem meg a falut, a bogárhátú házakat és a muskátlis ablakokat, hanem benéztem a magyar tetők alá és a magyar szívek belsejébe is.

És megláttam nem csak a harmatos pirkadatokat és lángoló naplementéket, hanem a búzamezőkön átvonuló orkánokat és jégveréseket is, a falusi magyarság válságait, melyek éppúgy anyagiak, mint erkölcsiek. Láttam a faluvégi malomtóba fulladt kisgyerek tragédiáját, a korcsmában agyonszúrt legény virágos ravatalát és álltam a nyitott sír felett, idézve a megdermedt, gyászoló falu előtt az Írás komor figyelmeztetését:

— Hallottátok, hogy mondatott: ne öl!

Láttam az egyiptomi sötétségbe merült téli, villanytalan falu feneketlen sarát, mikor mozdulatlanságra van kárhoztatva ember és barom. Hallottam a szülő anyák sikolyát a szörnyű éjszakában, amikor a család hiába kiáltott az anyát és gyermeket megmenthető orvos után, aki a falutól tizenöt kilométer távolságban lakik. Hal-

lottam a lélekharang szavát, amely riadozva siratta a korán elhunyt halottakat. És láttam a harcokat, a nagy akarásokat, melyekkel a falu a maga bajaiból kiutat keres. Láttam politikai és helyi küzdelmeiket, komoly és kómiikus helyzeteteiket. Láttam gyilkolásig menő földéhségüket, a hihetetlen szorgalmat, mellyel földjüket művelik. Láttam és sokszor örömkönnyeket sírtam az Istenhez való ragaszkodásuk megnyilvánulásain: hogyan szeretik pirostornyú templomukat, kakukkfüves temetőjüket és zöldelő határukat, melyek fölött teli torokkal énekel a magyar pacsirta. Láttam cifrázkodási hajlamukat és pazarló, boros dáridóikat; erényeiket és bűneiket, örömeiket és bánataikat és azt az elpusztíthatatlan erőt és életderűt, amelyet soha, semmi nem fog megtörni az örök magyar parasztban.

Mindezekről írott kis falusi képeimből ötvenet kötetbe gyűjtöttem és a Révai könyvkiadó cég ízléses könyvalakban adta a közönség elé. Mint hallom, országszerte megszerették a kis történetek borús-derűs, bölcs hősét: Zúgó Mártont és sok ezer olvasó megismerte az ő ízes szavain keresztül a mai magyar falu életét.

DR. LÁZÁR BÉLA: KIS MŰVÉSZETTÖRTÉNET

Erre a könyvre egy életen át készültem. Azóta, hogy 1889-ben, müncheni egyetemi éveim alatt, a Panorama-kávéházban magyar művészek közé sodort jó sorsom, állandóan művészek között élve, a képzőművészeti problémák izgalmas megvitatásában telt el életem. Mint tanár, majd az Ernst-múzeum 25 éven át igazgatója, előadások százaiban beszéltem a művészetről, minden gondolatom ezekhez a problémákhoz fűződött, úgy, hogy mikor a kiadó cég ennek a könyvnek megírására szólított fel, a feladat nem talált készületlenül, csak össze kellett foglalnom és folyamatos egymásutánba kellett összefűznöm az elszórtan megjelent és sokszor elismételt gondolatokat, szavakba foglalni a műalkotások előtt nyert benyomásokat, azokat a feledhetetlen élményeket, melyeket utazásaim során a remekművek szemlélete bennem felkeltett. A könyv rövid, mert volt időm a tömörségre. A könyv mindent elmond, amit elmondásra érdemesnek véltem. Azon igyekeztem, hogy értendően beszéljek. Pedig igen sok benne az, ami a magam gondolata, amit itt mondok ki legelőször. S még egy. A könyvet magyar lélekkel írtam. Így sok olyan megvilágosodott előttem, amit idegen szem nem vehet észre. Csak egyetlen példát: Dürer Albert lelkét német ember nem értheti meg. Francia, angol, vagy olasz egyáltalán nem. Mert Dürer lelkének rejtélye az apa magyar voltában világosodik meg. Dürer örökös tépelődése, a gotikus izgalamból való elvagyódása érthetetlen minden más előtt, csak a magyar ember előtt nem, mert csak az apai lélek úri nyugalomra vágyódása érteti meg előttünk. Ezt könyvemben kifejtettem, s az apai és anyai lélek összeütközéseit megrajzolhattam. Az Ajthósy-vér nem elegyedhe-

tett össze a német anya vérével egykönnyen. Innét Dürer izgalma és örökös töprengése. Meg kell még említenem a kis könyv egy másik jellegzetes vonását: nem műtárgyak felsorolása, hanem művészarcok sorozata, attól kezdve, hogy a gotikából kiemelkedve, emberek lépnek a színpadra, nemcsak névtelen munkák. A műalkotások mögött lappangó lelkek rajzára törekedtem, de a műalkotásokat is folytonosan szemmel tartva. Így itt írom le először Michel Angelo Sixtus-kápolnájának egyedül felfogható dekoratív rendjét, melyet eddig senki se értett meg, noha a művész mindent elkövetett, hogy megértesse magát, azzal, hogy műve részeit hatalmas keretekbe foglalta, mintegy felhívta velük a nézőt, hogy úgy és azt nézzék, amit és amint azt ő számukra kijelölte. Végül még egy szót! Noha a terjedeleme kiszabott volna nem engedte, hogy a magyar művészet emlékeire bővebben kitérjek, — ő, mint vágyódom ilyenfajta kis magyar műtörténetet is írni, — de ez már aligha lesz lehetséges, — elszedte tőlem a sors a szerszámaimat, a könyveimet, — ebbe a könyvbe beleírtam egész magyar lelkemet, — melyet senki, soha, tőlem el nem vehet.

FÖLDI MIHÁLY: A MINISZTER

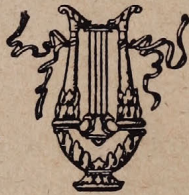
Könyvemben a felelősség kérdése foglalkoztatott. Hol, hogyan számol el a mai ember a tetteivel, az életével? Mindnyájan érezzük, hogy ezekben az esztendőekben elmúlik egy kor és egy új kor kezdődik. A régebbi szemlélődőbb, nyugodtabb világ volt, a most kifejlődő nyugtalan, válságos, cselekvő. De ki viseli a cselekedetek következményeit, milyen viszonyban áll a cselekvő ember a saját tetteivel? Hol kap végső felmentést a politikus a politikájára, a tudós a tudományos jellegű intézkedéseire? És van-e olyan laikus világnézet, amelyből előbb-utóbb nem ütközik ki az emberi szenvedély, az emberi gyarlóság?

Könyvemet ebből a szempontból világnézeti regénynek érzem. A lelkiismeret drámájának, amelynek színpadán felvonulnak napjaink éles kérdései és exponált szereplői: a politikus, a pap, a tudós... szinte névtelenül, csak hivatásuk színében, de teljes felelősségében. Ők vívják meg az érzelmek és gondolatok harcát, ők hárman, egy előkelő hölgy és néhány mellékszereplő jelenlétében. Ez a harc befejeződik a könyvben nyílt és határozott válasszal: a felelősség kérdése Istenbe torkollik s minden rendű és rangú embert életében és halálában a pap kísér el az ítélszék, a felmentés, a bocsánat, a bűnhődés és megnyugvás felé. Ez a válasz talán nem újszerű, de belőlem élmény és friss hit fakasztotta.

Azt hiszem, hogy ennek a regénynek szerkezete, formája eltér az utóbbi években írt könyveim külső és belső konstrukciójától. Azok széles epikai mederben hömpölyögtek, ez drámaian zárt és kerek. Napjaink feszült légkörében elkerülte tollam a részletezést, az árnya-

lást, az Idő mulásának lesését, a költői Tér minden zúgának aprólékos kutatását. Az éles akcentusok, a nyílt összeütközések vonzottak. A dráma, amely percek alatt dönt el emberi sorsokat és fejez be évek óta lappangó folyamatokat.

1937 őszén kezdtem el írni a könyvet és ez év áprilisában fejeztem be. Jóleső érzés tölt el, mikor arra gondolok, hogy megírhattam; jólesik a tudat, hogy van ez a könyv. S reménykedve gondolok arra, hogy lesznek talán olvasók, akikben esztétikai örömet kelt és olyanok is, akikben megmozgatja az erkölcsi erőket, azokat az erőket, amelyek megnyújtják az ember útját az isteni fény felé. Ez ennek a könyvnek a rendeltetése.

A PETŐFI-TÁRSASÁG ÉLETE

A PETŐFI-KULTUSZ

A fehéregyházi csatasíkon, július 31-én, Petőfi halálának 89. évfordulóján, mint minden évben, most is hatalmas zarándokszereg jelent meg, hatezer főnyi ember. Levett kalappal, megindult szívvel álltak a közös sír előtt, hogy a minden valószínűség szerint ott eltemetett költő hamvai fölött ünnepeljék halhatatlan emlékeztétét. A lángszellem győzedelmét és fensőbbiségét: a földiség mulandó gondolatával szemközt; mert amaz, mint az istenség része: időnként leszáll közénk, hogy nemzeteknek, népeknek súlyos, sötét napokban vezéresillaga legyen. Hatezer ember tisztelgett Petőfi sírjánál s mint a híradás jelezte: a magyarok tömegében románok és szászok is megjelentek.

Az ünnepi szónok: *Lévay* Lajos udvarhelyi tanár: „magyar véreim és idegenajkú embertestvéreim“ megszólítással illette a megjelenteket, mondván a többi közt: „Petőfi élete a legáldottabb magyar testamentum mindenki számára, szent örökség és megvásárolhatatlan gazdagság, a magyar élet aranykapuja, mennyország és éneke, a magyar becsület. Petőfi ismeretlen sírja azért fekszik itt a fehéregyházi síkon, hogy sírjánál találjanak egymásra a itt együttélő népek és ismerjék meg egymást.“

A hat kilométernyi távolságban fekvő Segesvár is ünnepelt és utcain karszalagos rendezők százai se-

gítették az elvonuló zarándokokat. Karszalagjukon csak egyetlen szó állt: *Petőfi*.

De ünnepelt Budapest is július 31-én, midőn a Bajza-utcai Petőfi-ház ablakait kigyújtotta s a lapokban előzőleg megjelenő hírre a közönség sorából igen sokan jelentek meg a Bajza-utcai ház előtt. Elvonulásuk néma, de ünnepi hódolat volt. Szülőhelye a költőnek: *Kiskőrös* szintén kivette részét gazdag megemlékezéssel és ugyanezt escelekedte a lapok nagy része, valamint a *Rádió* is.

A viruló Petőfi-kultusz beszámolójában meg kell emlékeznünk Petőfi költeményeinek kétrendbeli fordításáról. Az egyik dr. *Landgraf* Lőrincé, mely ezen a nyáron jelent meg. A soproni születésű orvosdoktorinak körülbelül húszévi munkaeredménye a szép kiállítású, testes kötet, mely Petőfi valamennyi költeményét tartalmazza. Az érdemes szerző megküldötte művét a Petőfi-háznak, amit ezen a helyen hálás köszönettel nyugtázunk. A fordítás kiválóságáról most nem beszélhetünk itt, de annyit kijelenthetünk, hogy a rendkívüli odaadással, tehetséggel és lelkiismeretességgel átültetett mű: nyeresége a gazdag Petőfi-irodalomnak is; figyelemmel fogjuk tanulmányozni, esetleg meg is emlékezünk majd róla egy felolvasás keretében.

A második Petőfi-fordítás *Silvino*

Giganteé, a kiváló olasz költőé, aki különben érdemes kultagunk is. Gazdag fordításához *Balla Ignác* r. tagtársunk írt elismerő előszót, mely a költőre és műfordítójára vet érdekes megvilágítást. A Petőfi-ház számára küldött példányt e helyen köszönjük meg.

Petőfi négy dalát: a *Szeptember végén*, *Álmodtam szépet*, *gyönyörűt*, az *Éjjel és Jön az ősz* címűeket *Horváth Endre* dr. lefordította a mai görög nyelvre s *Bacsilláné Schrifler* Erzsébet pedig dallamos finom muzsikával látta el.

Dobó Sándor zeneíró: *Petőfi költeszetének zenei vonatkozásáról* írt s adott ki egy tanulságos, összefoglaló munkát, melyet a Petőfi-háznak is megküldött.

Miklós Elemér, aki hosszabb idő óta Olaszországban tartózkodik, hol a magyar irodalmi és műveltségi viszonyokról tart népes felolvasásokat; *Petőfiről* eddig 15 helyen olvasott fel s az olasz közönséget őszinte lelkesedésre ragadta.

CSÁSZÁR ELEMÉR MEGTISZTELÉSE.

Érdemes elnökünket, *Császár Elemér* a szolnoki Versegly-kör díszelnökévé választotta meg. *Császár Elemér* még a század elején több tanulmányában foglalkozott *Versegly Ferenc* munkásságával, s éppen most van 35 éve, hogy a róla írt főműve a Tudományos Akadémia kiadásában megjelent: *Versegly Ferenc élete* és művei címmel. *Császár*nak ez a munkálkodása állította be igaz értéke szerint az irodalomtörténetbe a sokáig meg nem értett *Verseglyt*, aki *Szolnokon* született s akinek hálás szülővárosa pár éve már szobrot emelt, nevééről pedig egy serényen működő irodalmi és társadalmi kört

szervezett meg. A kör elnöke *Kiss Gábor*, *Kissné Tóth Lenke* és *Kemény László* tagok kíséretében szeptemberi ülésünket megelőzően adták át elnökünknek az üdvözlő iratot. Ugyanakkor adták át *Vályi Nagy Géza* r. tagunknak is az iratot dísztaggá történt megválasztásáról.

HERCZEG FERENC GYÁSZJA

Tiszteletbeli elnökünket: *Herczeg Ferencet* mély gyász érte a nyár folyamán, július 3-án meghalt édesanyja, akit július 6-án igen nagy részvét mellett temettek el a Kerepesti-úti temetőben. Az a nagy megbecsülés és szeretet, mely Társaságunkban és *Herczeg Ferenc* lánglelkű szentélyével szemben, készítette elnökünket: *Császár Elemér*t, hogy megszakítva nyári pihenését, jelenjen meg a Petőfi-Társaság nevében a temetésén, Budapesten tartózkodó számos tagtársunkkal együtt s kifejezze valamennyiünk legőszintébb részvétét.

A kilencvenhét esztendőét élt nagyszonynak a virágerdőből kiemelkedő ravatalánál óriási közönség sereglett egybe, hódolók, tisztelők és barátok serege. Lelkükből fakadó gyászukat fölemelte az a tudat, hogy egy hosszú életen át boldoggá lett és tett Anya teteménél állanak, kinek fia a nemzet legnagyobb írói közé emelkedett s ő ezt a magasan ívelő pályafutást: a szeretett fiú oldalán kísérhette végig. A sajtó rendkívüli rokonszenvvel emlékezett meg a kivételes kort ért nagyszonnyal kiválóságáról, késői korában is megtartott lelki frissességéről, mindenkori bölcsességéről, amikkel beleragyogott fia életébe.

A ritka kegyelmekkel megáldott Anya emléke előtt mi is meghajtjuk tiszteletünk lobogóját, azzal az óhaj-

jal, hogy a Gondviselés áldja meg ezt az országot sok ilyen Asszony-nyal! Képe s alakja szépségével gazdagodott az édesanyák örök képe ezen a hazai földön.

ARANY JÁNOS ÉLETRAJZA.

Arany János volt a Petőfi-Társaság első tiszteleti tagja, akit 1876-ban, még az alapítás évében választott meg a társaság. Petőfi barátai közül senkihez sem ragaszkodott oly mélységgel és odaadással, mint Aranyhoz. A két költő szinte eszményi barátsága irodalmi életünk legszembjei közül való.

Aranyról és műveiről eddig sok nagyobb és kisebb tanulmány, sőt életrajz is napvilágot látott, de nagyságához, műveinek nagy jelentőségéhez méltó mű eddig még nem foglalkozott vele. Pedig az irodalmi közvélemény egy ilyen kimerítő, nagy életrajzra várt már. A méltó munka most tehát megjelent? Nem jött váratlanul, mert első kötete a M. Tudományos Akadémia kiadásában már 1929-ben jelent meg, a második 1931-ben, a harmadik pedig most, ez év nyarának elején. A közel 1100 oldalt betöltő, nagy munka szerzője: a mi nagyérdemű tagtársunk, a Kisfaludy Társaság elnöke, az Akadémia főtitikára: *Voinovich Géza*. Róla mindannyian tudjuk, hogy Arany János hagyományainak leghívebb őrzője, értékeinek, műveinek, életének legtudósabb ismerője.

HERCZEG FERENC 75 ÉVES.

Tiszteletbeli elnökünk: Herczeg Ferenc szeptember 22-én lépett élete 75. évébe. Császár Elemér elnökünk, egyik legbensőbb barátja ezen a napon felkereste s átadta neki a Társaság jó kívánatait is. A legnagyobb élő magyar író, aki élete e nevezet-

tes napját teljes visszavonultságban töltötte, ragyogó szellemességével köszönte meg a baráti üdvözlést.

Az ő akarata, kérése volt, hogy a nyilvános élet ne ünnepelje őt. A sajtó szerényen, de a nagy emberhez méltó tisztelet és szeretet hangján megemlékezett róla. S történt ez a csendes ünneplés akkor, mikor a magyar revízió, melynek Herczeg Ferenc a legkimagaslóbb fáklyavivője volt húsz éven át, közeledett hatalmas léptével ahhoz az állomáshoz, amelybe ma eljutott. Ez a reánk nézve óriás jelentőségű világtörténeti esemény vetíti a nagy íróra azt az örömben úszó fényt, melynek következtét az ő legragyogóbb magyar tolla oly csodálatos erővel, világossággal és következetességgel évek során át szolgálta. Ez a nagy nemzeti öröm, s a felszabadulandó egy milliő magyar fohászka legyen a még mindig ifjú lelkű, törhetetlen akaratú író páratlanul szép jutalma.

Nagy erényekkel, ritka lélekgazdagsággal áldotta meg őt az Isten, és mi kérjük a Mindenhatót, áldja meg őt kegyelmével továbbra is!

PEKÁR GYULA ÖNMAGÁRÓL.

Császár Elemér, a Petőfi-Társaság elnöke dr. *Bakos József* tanár úrtól érdekes Pekár-relikviát kapott. Bakos József disszertációját Pekár Gyuláról, az íróról kívánta írni, s ezért boldogult elnökiunktól magától kért életrajzi adatokat. Pekár Gyula levélben válaszolt s érdekes adatokat közölt magáról. A levelet a Petőfi-Házban helyezük el a Pekár-émlékek között. A *Bakos József* tanár úr irodalomtörténeti adatait pedig itt közöljük:

Az alábbiakban közölni kívánom Pekár Gyula egyik érdekes levelét. A levél tartalma miatt irodalomtör-

téneti dokumentum lett; a levél valójában kis töredék Pekár-önéletrajz, bele van szöve ebbe a levélbe Pekár Gyula sok komoly célkitűzése, problémaköre és munkaterve... Még szigorló bölcész koromban kérdeztem meg Pekár Gyulát egyik dolgozatommal kapcsolatban s ekkor írta meg nekem érdekes levelét.

A kézírásos levél 1933. szept. 5-én kelt Leányfalun s a következőképpen szól: „Kedves Bakos Úr! Igyekszem pár sorban tömören felelni levelére. Ha valaki megkérdezné: mi vagyok? azt felelném: *humanista*, a renaissance-értelemben: „Níl humani a me alienum puto!“ Tán innen alakult ki írói egyéniségem sokoldalúsága. A mély poeta-alapom mellett vagyok modern novellista, történeti regényíró, esztétikus, historikus, főként kultúrhistorikus s ll nyelvemmel vagyok linguista s a planéta nyelvvirányának a filozófusa is. Jogtudományi tudor vagyok, de egyházjogból készítem professzurára..., szóval sokfelé nyultam, hogy mennél tökéletesebb képet kapjak arról a nagy rejtalemről, amit emberi életnek nevezünk. Írtam és írok Ezüst Legendákat is és tán legjobban szeretem 2550 thémám közül azokat, melyekben a hit, a szerelem s a művészet ütköznek egymással.

Történeti regényeim? Ugyanez a humanizmus ragadott e téren is anynyiféle irányba. A *Tatárabságban* az 1658-iki erdélyi Tündérország romlása ragadott meg, az *Amazon királynőben* a patriarkhatu és mátriarkhatu harca érdekelt, — *Lord Burlington*-ban a XVIII. századbeli angol rokoko és Garrick művészete keltette fel bámulatomat, — az *Ezüst-homlokú Vándornál* Róma nagysága nyugőzött le egy grandiózus császári szőrnnyel s az Antinous-rejtéllyel kapcsolatban. *Mussolininek* nagyon tetszett az olaszul is megjelent könyvem s egy hosszú *kézírásos* levelet írt nekem a mű dicséretére, kiemelve a „római antik szellem“ visszaadásának a tökélyét. Most? Pár év óta a hún ősök nagysága hipnotizál. A *Tizezermérföldes Sárkányom* a hún eleink ellen épített kínai fal legendáját tárgyalja s e pereben — im már hosszú hónapok óta — eddigi legnagyobb kompozíciómon: *Attila* regényemen dolgozom. A Sárkány folytatása ez s napi tízórai munkám közepette életem legszebb mómora Isten Ostorának ez a talpraállítása. *Véletlenül* tán kapóra is jön e mű, melyet már vár az olasz fordító is, — t. i. most a közel jövőben lesz Attila trónraléptének az 1500 éves jubileuma. — Isten áldja! Szíves üdvözléttel Pekár Gyula...“

WATSON KIRKCONNELL BUDAPESTEN

Augusztus havában meglátogatta Magyarországot s két héten át közöttünk tartózkodott. Az Eötvös-kollegiumban lakott, mint annak vendége. Itt látogatták meg magyar ismerősei s a Petőfi-Társaság nevében *Havas István* alelnök. A rendkívül kedves és szívélyes beszélgetés során is kitűnt, hogy W.

Kirkconell a magyarság leglelekebb barátai közül való, aki egyik legnagyobb kitüntetésének tekinti, hogy a Petőfi-Társaság tagja lett.

Barátunkról, akire mi is büszkéek vagyunk, mint egyik legtevékenyebb kültagunkra, *Szentkirályi József* tanár a *Képes Krónika* augusztus 28. számában kitűnő cik-

ket írt, melyet tartalmas voltánál fogva is egész terjedelmében átveszünk. Így szól:

Azt hiszem, nem járok messze az igazságtól akkor, amikor azt állítom, hogy ma Watson Kirkconnell winnipégi egyetemi tanárt Magyarországon közel sem ismerik olyan mértékben, mint azt a magyarság érdekében kifejtett munkássága feltételezné. Watson Kirkconnell skót származású és ősei négy generációval előtte vándoroltak ki Kanadába. Édesatyja, Thomas Kirkconnel mint a port-hope-i középiskola és a Lindsay-kollégium igazgatója, pedagógiai körökben általánosan ismert nevet szerzett magának. Kirkconnell iskoláit a Lindsay-kollégiumban és egyetemi tanulmányait a kingstoni Queen-egyetemen végezte. Már egyetemi tanulmányai alatt kivált kitűnő nyelvérzékével és nyelvismeretével s az ösztöndíjaknak és kitüntetéseknek egész sorát nyerte el. 1922-ben Winnipegben a Manitoba-egyetemen nyert tanári katedrát, ahol jelenleg is a latin tanszék professzora és a klasszika-filológiai szeminárium igazgatója. (Csak úgy zárójelek között jegyzem meg, hogy ezt az egyetemet 1877-ben alapították, jelenleg 2900—3000 hallgatója van és mintegy 900.000 dolláros költségvetéssel dolgozik.) Kirkconnell a klasszikus nyelveken kívül összehasonlító irodalomtörténeti tanulmányokkal foglalkozik főleg. Idevágó tanulmányait a különböző idegen nyelvekből fordított irodalmi művekkel — elsősorban költeményekkel — alapozta meg. Működésének ez a része az, amely a magyarságot közelről érinti és érdekelheti.

1927-ben jelentek meg az európai költészet vázolata című cikkei a winnipégi Western Homme Month-

ley c. lapban. Ezekben már hosszabbabban foglalkozik a magyar költészettel és fordításokat is közöl. 1928-ban jelenik meg az Európai elégiák c. kötete, amelyről a londoni Bookman azt írja, hogy „ragyogó és egyedülálló alkotás“ s e kötetét Anglia babérkoszorús költője, Robert Bridges is elismeréssel fogadta. Ez a munka 100 elégiát közöl angol fordításban, 50 modern és klasszikus nyelvből.

Két év múlva jelent meg Kirkconnell „Az európai örökség“ c. munkája, mely összefoglalja mindazt, amivel az európai népek a kultúra haladásához hozzájárultak. Ebben a kötetben is szép helyet juttat a magyarságnak. Elsősorban Mátyás király kultúrpolitikáját emeli ki, majd a XIX. században Vörösmartyt, Aranyt és Petőfit, valamint Jókait említi, Széchenyi, Kossuth, Munkácsy, Liszt és Kisfaludy Károly mellett. E csoportosítás az első pillanatra meglepő, azonban, ha figyelembe vesszük azt, hogy az angolszász kultúr szemlélet valósággal áhítatos és legendás tisztelettel őrzi Mátyás Corvináinak emlékét s hogy elsősorban Amerikában Kosuthnak, Lisztnek és Munkácsynak nevét mily nagyra becsülik, akkor már nem csodálkozunk annyira. Vörösmarty, Petőfi és Arany említése már Kirkconnell korai magyar irodalmi s elsősorban lírai érdeklődésére utal.

Még ebben az évben, tehát 1929-ben jelent meg egy Petőfire vonatkozó cikke is. 1931-ben és 1932-ben szintén jelentek meg kisebb magyar-vonatkozású tanulmányai, ekkor azonban már dolgozott újabb nagy munkáján, a Magyar Múza c. antológián, amely 1933-ban jelent meg a Kanadai Magyar Újság kiadásá-

ban, a magyar kultuskormány és lord Rothermere támogatásával. Ez az antológia, amely 1400—1932 között az egész magyar versirodalmat felleleli, 73 írótól 144 verset közöl s bátran mondhatjuk a legjobb magyar antológiának. A hazai körök az első pillanatra felismerték Kirkconnell fordítói munkájának nagy jelentőségét s a Petőfi-Társaság már 1932-ben tagjává választotta korábbi fordításaiért. A társaság 1932 december 11-én rendezett ülésén olvasták fel székfoglaló tanulmányát Petőfi jelentősége az Újvilág szempontjából címmel. E tanulmány felolvasása után Pekár Gyula, a társaság akkori elnöke, a magyarság örök hálájáról és szeretetéről biztosította a távollevő új tagot. 1935-ben jelenik meg a Kanadai Visszhangok c. kötete, melyben két kanadai magyar költőt: Izsák Gyulát és Petényi Saroltát ismertet meg az angolszász világgal, a többi kanadai nemzetiségek költői mellett. 1936-ban jelent meg Kirkconnell tanár talán eddig legnagyobb jelentőségű magyar vonatkozású műve. Arany János Buda halálának angol fordítása. E fordítás mint a clevelandi Franklin Benjamin Bibliofil Társaság Magyar Könyvtárának I. kötete jelent meg többezres példányszámban s mindenfelé új barátokat szerzett Kirkconnell fordítói művészetén keresztül a magyar költőnek és a magyar irodalomnak. E kötethez Voinovich Géza, a Magyar Tudományos Akadémia főtítkára írt előszót s a kötet végén bőséges jegyzetanyag ad felvilágosítást az angolnyelvű olvasónak azokról a részokről, melyek az idegen számára talán kevésbé érthetőek.

1936 folyamán még egy egész sereg angol fordítás jelent meg Kirk-

connell tollából a The Young Magyar American című angol nyelvű lap hasábjain. E fordítások már a Franklin Társaság Magyar Könyvtárának 2. és 3. köteteként megjelenő bővített és javított Magyar Múza számára készültek. Ezekon a fordításokon kívül még tanulmányai jelentek meg többi között a The Hungarian Quarterly-ben is, melyek közül a The Poetry of Ady e. méltán keltett feltűnést hazai és külföldi irodalmi körökben. Ez a tanulmány már átvezet minket az 1937. esztendőbe, amikor Kirkconnell ismét nem hűtlen a magyarság szolgálatához. Állandóan jelennek meg fordításai s újabban egy magyar nyelvtant ír a kanadai és észak-amerikai magyarok számára. Nyomatásban megjelent művein kívül egész sereg előadást tartott Kanada minden részében a magyar irodalomról, történelemről, művészetéről, a Manitoba-egyetem megbízásából.

A Magyar Egyetemi Énekkarok amerikai útjának hatalmas sikerének biztosításából Kirkconnell is kivette a maga részét. Az énekkar hivatalos műsora számára lefordította annak a 29 mű- és népdalnak a szövegét, mely a műsor gerincét alkotta s ezzel lehetővé tette a csak angolul értő közönség számára a szöveg ismeretét és élvezetét.

Kirkconnell magyar vonatkozású tervei közül megemlíthetem készülő teljes Toldi-fordítását, mely a rendelkezésre álló, már kész részletek alapján bátran mondható a Buda halála fordítás méltó párjának.

VIRÁG BENEDEK ÚJ SÍRHELYE.

Virág Benedeknek 108 évvel ezelőtt a tabáni temetőben nyugalomra helyezett hamvait, a temető felásása miatt, a pálosok rendje okt. 8-án új

sírba helyezte: a Gellérthegy szikla-kápolnájában. A mélységes kegyelettel megrendezett temetésre Társaságunk is kapott meghívást. A hamvak fölé koszorút tettünk s a temetésen küldöttségben megjelentünk. Jelen voltak: Havas István alelnök

Gáspár Jenő titkár, Bán Aladár, Bodor Aladár és Falu Tamás. Alelnökünk a koszorút a következő szavakkal tette le: „Emléked túléli a küzdelmes má-t, a jövő századokat; nem temetni, csak tisztelni jöttünk hamvaidd előtt“

CSENGERY JÁNOS T. TAG SZÉKFOGLALÓJA

Csengery János t. tagunk, akit az elmúlt közgyűlésen választottunk t. tagjaink sorába, októberi felolvasó ülésünkön foglalt széket. A klasszikus költők kiváló műfordítója, most fejezte be a nagy római satirikus költőnek, Martialisnak magyar nyelvre való teljes átültetését. Székfoglalóul egy rövid Martialis-tanulmányt olvasott fel, majd több szellemes epigrammát mutatott be művészi fordításban. Végül saját költeményeiből olvasott fel néhányat.

A gyengélkedő Császár Elemér elnök tagavató beszédét az elnöklő Havas István alelnök olvasta fel. A meglehangú fogadó beszéd így hangzott:

— Kedves társunk, az a babérszörű, amelyet Neked a Petőfi Társaság tagsági okleveleddel nyújt, mindenki tudja, a kitűnő műfordítónak szól. Mi, költők és szépírók társasága, tiszteletli tagjaink közé emeltünk, mert méltányoltuk Benned azt a csodálatos fogékonyságot, amellyel Te a költői szellem minden irányú megnyilvánulása iránt érzel, azt az elmélyedést, amellyel a világirodalom remekeibe elmerülsz, azt a lelkiismeretes gondot, amellyel tanulmányozod őket, végül méltányoltuk, mindennél jobban, azt a művészetet, amellyel idegen költői szellemek legmesszebb eltérő alkotásait magyarul megszólaltatad, egyforma művészettel görög tragédiákat, római lírikusokat, német drámá-

kat. Amit azonban most, legújabbán tettél, mikor megajándékoztad nemzetünket munkás öregséged érett gyümölcsével, eddigi fordítói munkásságod legértékesebb termékével, az a művészin túl egyetemes jelentőségű, az jelentős mozzanat a magyar műveltség történetében: szellemen hű, de formában a magyar érzéshez simuló átültetésséddel a magyarság birtokosává tetted az antik szellem két legnagyobb költői remekét. Homeros eposzait.

— Ezt ma, hiszem, minden művelt magyar tudja. De azt talán a közönség szélesebb rétegei nem tudják, hogy Te nemcsak költői lélek vagy, a szárnyaló szavak művésze, hanem kitűnő tanár és tudós is, aki évtizedeken át a nemzedékek egész sorát vezetteted be a klasszika filológia tudományába s akit tudományos érdemeid elismeréséül éppúgy tiszteletli tagjai közé iktatott a M. Tud. Akadémia, mint most a Petőfi-Társaság.

— Sok értékét emelhetném még ki emberi valódnak, — mi, régi barátid, mindig igen jólesően érezzük azt a kedvességet, szeretetreméltóságot, hűséget, amely lényedből felénk árad — de helyettük egy olyan érdemedre szeretnék rávillantani, amelyről a mai nemzedék még csak nem is hallott s közülünk, öregek közül is csak igen kevesen ismernek, — pedig rászolgált volna, hogy széles körökben visszhangozza nevedet.

Egy személyes élménnyel kapcsolatban idézem föl ezt az érdemedet. Mi ketten, Te meg én, voltunk már egyszer így egymással szemben, mint most, én ülve, Te előttem állva — éppen egy harmadévszázada ennek, 1905-ben. Ekkor történt, hogy vagy 200 archeológussal együtt lent jártunk Görögországban s tavaszi nap-sugárban elleptük a legszebb görög színház romjait, az *epidaurosi* színház színpadját és nézőterét. Ekkor egy aránylag fiatal ember csendet kért s bejelentette, hogy a Társaság egyik tagja szavalni fog. Majd fölment a legfelsőbb márvány-padra, ott helyet foglalt; egy másik, idősebb, de daliás férfi, lement az orchestrába és a közönség felé fordulva elszavalta méltóságosan, zengő hangon, kitűnő újjörög kiejtéssel Sophokles *Antigonéjából* Kreon trónbeszédjét a thébai vénekhez:

Ἀνδρες, τὰ μὲν δὴ πόλεος ἀσφαλῶς θεοὶ
πολλῶ σῶνται σεσταντες ὕρθωσαν πάλιν.

(A 162. verstől.)

Magyarul:

Az istenek sok megrázkodtató vihar után hajónkat révbe vitték, férfiak!

De a főszebes görög szólamok után megcsendült ajkán Goethe *Iphigénie-jének* bevezető monológja, majd magyarul Vörösmarty *Szózatának* két megrázó, kezdő versszaka. Mikor elhangzott az utolsó sor, az egész társaság, köztük a tudományos világ elsősorban álló nagyjai, frenetikus tapsviharban törtek ki, percekig ünnepelve az élő szónak nagy mesterét. Ez a művész, aki három nyelven tudott hozzáférni a tömeg szívéhez, aki három articulációs bázison tudta művészivé varázsolni az emberi hangot: nem kell mondanom, Te voltál, kedves társunk, az az ifjú pedig, aki fönt a kakasülön legjobban lelkesedett a tömegből, én. Utána,

emlékezhetsz, éppúgy, mint most, egy kézszorítással fejeztem ki örömemet diadalodon s ugyanazokkal a szavakkal üdvözöltem az epidaurosi hőst, mint most a Petőfi Társaság teljes jogú tiszteleti tagját: Legyen még sokszor részed, kedves János bátyám, ilyen diadalokon, mint a mai!

Csengery János meghatottan köszönte meg a fogadó beszédet, s köszönetét fejezte ki a Petőfi Társaságnak, hogy öreg napjait feldíszítette azzal a babérral, amelyet a Petőfi Társaság t. tagsága jelent.

ÖT TAGTÁRSUNK SÍRJA.

Az öt költő- és íróról, Társaságunk egykori tagjairól, akiknek elárvelt sírja érdekében felszólaltunk a multkori ülésen, kitűnt, hogy mégsem feledték el őket egészen. A sajtó tiszteletreméltó hangon emlékezett meg róluk általában, de ki kell emelnünk a *Pesti Futárban* *Nadas* Sándor külön cikkét, aki felkereste sírjaikat és több felvétel kíséretében számol be tapasztalatairól. A rokonszenves írást és megemlékezést köszönettel veszi a Petőfi-Társaság; valamint *Gáspár* Jenő titkárunknak a *Rádió* nyilvánossága előtt tartott szép előadását: *Elfelejtett írók — elfelejtett sírok* címen, melyben megemlékezett a Petőfi-Társaság tiszteletreméltó mozgalmáról.

A Petőfi Társaságnak 61 évi fennállása óta tiszteleti és rendes tagjai sorából 159 halottja van, akik közül a budapesti Kerepesi-úti temetőben 80-an nyugsznak. Ezt a megállapítást *Kározy* Pálnak a Kerepesi-úti temetőről írott s adatokban is gazdag munkájából vesszük, mely néhány évvel ezelőtt jelent meg a könyvpiacón. Tagjaink közül Budapesten vannak még eltemetve 7-en a Farkasréti temetőben, 8-an az izraelita temetőben s ketten a Rákosi Újtemetőben.

A többi 52 tag az ország különböző helyein alussza örök álmát.

Sajnálattal kell megállapítanunk egy hozzánk beküldött írás nyomán, hogy öt elhunyt társunknak sírja többé-kevésbé elhagyott állapotban van s közülök kettőnek, Vértesy Gyulának és Inezedy Lászlónak síremléke sincsen. E sírok gondozásának kegyeletes kérdésével *Pintér Jenő* tank. kir. főigazgató úrhoz fordultunk, a *nagy Magyar Irodalomtörténet* írójához, Társaságunk érdemes tagjához és ő ismert szívességével azonnal intézkedett, hogy az elhunyt öt tagnak: Abonyi Árpádnak, Inezedy Lászlónak, Szana Tamásnak, Vértesi Arnoldnak és Vértesy Gyulának sírját egy-egy budapesti iskola önképzőköre vegye ifjúj pártfogásába. *Pintér Jenő* kérésünkre írt válaszában a következőket írja:

„Az érdekelt iskolák önképzőkörei sürgősen rendbehozzák a sírokat, Mindszentek és halottak napján kivonulnak hozzájuk, virágot visznek, mécseseket gyújtanak. Évközben pedig az arra kijelölt tanulók gondozzák felváltva a sírokat. Az önképzőkör ülésén megemlékeznek az elhunyt írók munkásságáról, méltatják érdemeiket.“

Köszönjük *Pintér Jenő* tagtársunknak ezt az intézkedését, s úgy érezzük, hogy az ifjúság-ültette virágok: a hála nemes virágai lesznek azokon a sírokon.

ELHUNYT TAGOK.

Marian Zdziechowski kültagunk, a vilnai egyetem érdemes, tudós tanára. *Petőfi kultuszának* Lengyelországban egyik legjelesebb terjesztője, Magyarország nagy barátja, okt. 6-án Varsóban meghalt. Emlékét hálással örizzük meg.

Komáromi János r. tagunk emléket ünnepelte a magyar sajtó halála

első évfordulóján. A mult esztendőben, okt. 7-én halt meg, aránylag még fiatalon. Ez a fiatalság a magyarság szeretete és lelkének mélységes ismerete, valamint a nyelvnek szokatlan szépsége azok a kincsek, melyek műveiben folytatják lángoló életét. a korán elköltözöttnek.

KEMÉNY GYÖRGY — ITTHON.

Kemény György kültagunk olvasott fel Társaságunk szept. 18-iki ülésén. Az Amerikai Egyesült Államokban negyvenkét év óta élő magyar író rövid áttekintésben méltatta az amerikai magyar irodalmat, mely a maga különleges helyzetében is érzi az együttességet az anyairodalommal. De nemcsak érzi, vallja is; nem szakadt el, hisz nem is tette volna, s ha változott is hangban, rimben, ez csak árnyalat. A lényeg: magyar.

S hogy szemlélje ezt az igazságot, nénián szép versét olvasta föl; a nyelv szépsége, a hang melegsége, a forma magyarsága elragadta a közönséget és melegen, hosszan tapsolták.

Kemény György azokkal az amerikai magyarokkal érkezett hozzánk, akik a szentistváni év ünnepére jöttek el, hogy hazaszeretetükről bizonyosságot tegyenek.

A *Vass András* nevezetes szerzőjét, aki a kivándorlás époszát írta meg: ebben az eredeti szépségekben gazdag és érdekes nagy elbeszélő költeményben, *Császár Elemér* elnök üdvözölte s közvetlen meleg szavakkal méltatta érdemeit.

TAGOK MUNKÁSSÁGA ÉS KITÜNTÉTESE.

Pap Károly tiszteleti tagunk az egyetemi oktatás és a tudományos irodalom emelése terén szerzett érdemeiért a Kormányzó úr részéről legfelsőbb elismerésben részesült.

Lelkes t. tagunk kitüntetése nekünk is igaz örömrünk.

Bökay János Ragaszodom a szerelemhez című színművét a Belvárosi Színház október 1-én mutatta be, nagy sikerrel.

Pintér Jenő: Magyar nyelvvédő könyv-e második kiadásban jelent meg. Az új kiadásban rendkívüli sikerrel útjára induló mű a nyelvvédő mozgalomnak megbecsülhetetlen útmutatója.

Szitnyai Zoltán regénye: *A Hodinai Hodinák*, mely a felvidéki magyarság életével foglalkozik, szintén második kiadásban jelent meg.

Vályi Nagy Géza: Zrinyi Miklós, a költő és hadvezér életrajza címen új munkát írt.

Csathó Kálmán kapta meg a M. T. Akadémia ezévi Voinits-díját: a *Fűszer és csemege*, egy régi bolt története c. színművéért, melyet a Víg-színház adott elő nagy sikerrel.

Ifj. *Hegedüs Sándor* két színműve és több novellája jelenik meg Buenos-Airesben: spanyol és portugál nyelven.

KÜLTAGJAINK ÉLETÉBŐL.

Bán Aladár, aki finn és észt kultajainkkal állandó összeköttetésben van, jelentette a Társaságnak, hogy *Otto Manninen* kultagunktól, *Petőfi* legjelesebb finn fordítójától, mostanában jelent meg Helsinkiben Arany János *Toldi estéjének* remekbe készült finn fordítása. Az eseményszerű munka megjelenése alkalmából a finn sajtóban és irodalmi körökben behatóan foglalkoztak nemcsak a művel, hanem Arany János költői nagysága méltatásával. *Otto Manninen* e művét, sajátkezű ajánlással megküldötte a *Petőfi-háznak*.

Arvi Järventaus ugyancsak finn kultagunk, a múlt év végével befe-

jezte és kiadta harmadik magyar tárgyú regényét: a *Szénégetőket*, mely *Rákóczi Ferenc* korából veszi tárgyát. A szerző mély történeti bepillantást vet a kuruckor világába s az akkori küzdelmes életviszonyokat kitünően festi. Jeles kultagunknak e művét a finn állam 20.000 finn márka díjával jutalmazta meg.

Karl Edward Sööt, az észtek jeles költője, a minap töltötte be élete 75. évét. Észtt hazája egész társadalma, ez alkalmat felhasználva, meleg ünneplésben részesítette az agg költőt s műveiből gyönyörű amatőr-émlékkötetet adott ki, melyet *Edvard Kolon* pompás fametszetei ékesítenek.

Watson Kirkconnel kanadai (winnipeg-i) egyetemi tanár, régi kultagunk lefordította *Arany János: Buda halálát*. A Kisfaludy-Társaság ezévi közgyűlése kultaggá választotta.

Kemény György amerikai kultagunk magyarországi tartózkodását arra használta fel, hogy több helyen (Budapest, Pécs, Eger) előadást tartott az amerikai magyar irodalomról.

Kisfaludy-Stróbl Zsigmond, aki *Pekár Gyula* síremlékét elkészítette, megkapta a megbízást a Madách-szobor elkészítésére. A szobrot a Döbrentei-téren állítják fel. A művészi *Pekár-síremlék*et egyébként október 30-án délben leplezik le a Kerepesi-temetőben.

TAGOK SZEREPLÉSE ÉS KITÜNTETÉSE.

Kornis Gyula t. tagunk, mint a képviselőház elnöke, szeptember 8-án a szatmárcsekei *Kölcsey-síremlék* leleplezésén az ünnepi beszédet mondotta. Ő tette le az új síremlékre a *Petőfi-Társaság* babérkoszorúját is. Maradandó érdemeket szerzett *Kölcsey Ferenc világnézete* című most

megjelent munkájával, melyben Kölesey filozófiai, politikai és nemzetnevelői lelki arcképét új vizsgálódásai alapján festette meg. Műve a százados évforduló ünnepét bensőségeibbe, értékeiben kihatóbbá tette.

Raffay Sándor t. tagunkat, az ágostai hitvallású evang. egyház püspökét, egyháza szeptember 6-án nagyszabású ünneplésben részesítette húsz évi püspöki és harminc évi budapesti lelkészkedése évfordulóján. Táviratban üdvözölte őt Társaságunk is.

József Ferenc kir. herceg, t. tagunknak aug. 26-án a Városi Színházban *Aranyálarc* című színjátékát adták elő, rendkívül nagy és előkelő közönség jelenlétében nagy sikerrel. A darab hőse Columbus, aki egész lelkét betöltő eszméjével az élet megnemértő valóságain vérzik el.

Bókay János r. tagunk irodalmi és közéleti tevékenysége elismerésül kormányfőtanácsosi címet kapott. A

Révai irodalmi intézet igazgatója is lett. Üdvözöltük őt is.

FELOLVASÓ ÜLÉSEINK TÁRGY-SORA.

1938 szept. 18-án, az Akadémia felolvasó termében: 1. Kölesey Ferenc emlékezete. Elnöki megnyitó, Császár Elemér elnök. 2. Kölesey: Himnusz. Előadja Kiss Ferenc k. tag. 3. Főtitkári jelentés, Havas István alelnök, főtitkár. 4. Költemények, Agyagfalvi Hegyi István r. t. 5. Novella, Falu Tamás r. tag. 6. Az amerikai magyar irodalom, Kemény György k. tag.

1938 okt. 9-én, ugyanott: 1. Megnyitó, Császár Elemér elnök. 2. Főtitkári jelentés, Havas István alelnök, főtitkár. 3. Költemények, Gyökössi Endre r. tag. 4. Elbeszélés, Zádor Tamás r. tag. Bemutatja Gáspár Jenő titkár. 5. Martialis költészete s költemények bemutatása. Székfoglaló, Csengery János r. tag.

A PETŐFI-TÁRSASÁG PÁRTOLÓ TAGJAI

A *Petőfi-Társaság* új pártoló tagjai:

Dr. Ascher Kálmán tisztifőorvos, Fehérgyarmat. Polgári Iskola Könyvtára, Mátészalka. Dr. Kiss Dezső ügyvéd, Mátészalka. Dr. sződényi Nagy Gyula ügyvéd, Mátészalka. Dr. Sulyok Sándor ügyvéd, Mátészalka. Dr. Demjén Ernő tisztiorvos, Mátészalka. Bölcs házy György főmérnök, Budapest. Dr. Beniske Imre jh. elnök, Fehérgyarmat. Ács Mária tanítónő, ópályi. V. Szentgyörgyi György ig.-tanító, Ópályi. Kósa Zsigmond ref. lelkész, Győrtelek. Platt Gyula körjegyző, Győrtelek. Dr. Offenbacher Ferenc orvos, Szamosszeg. Jakab Tibor főjegyző,

Szamosszeg. Haller János jegyző, Vállaj. Radetzky József jegyző, Vállaj. Beesky Sándor főjegyző, Vállaj. Szöllősy Ernő ref. tanító, Olesva. Kovács Sándor körjegyző, Olesva. Dr. Szücs Gyula ügyvéd, Mátészalka. Kallivoda Jenő áll. épít. főnök, Mátészalka. Dr. Várady Szabó Miklós főorvos, Debrecen. Dr. Székely Antal orvos, Debrecen. Várady Sándor árv. elnökh., Debrecen. Losonczy István főispán, Debrecen. Dr. Léway Zoltán ügyvéd, Debrecen. Elekes László máv. főn.-h., Mátészalka. Vajda Ferenc vm. levéltárnok, Mátészalka. Dr. Schöber Emil járásbíró, Mátészalka. Déce Károly közs. jegyző,

Mátészalka. Dr. Siegmund Ervin ig. főorvos, Mátészalka. Dr. Majoros Zoltán főorvos, Mátészalka. Sarkady István jegyző, Mátészalka. Dr. Molnár Károly plébános, Mátészalka. Dr. Sepessy Károly vm. t. főügyész, Mátészalka. Dr. Gulácsy Ferenc ár. ülnök, Mátészalka. Dr. Horváth Dezső vm. főjegyző, Mátészalka. Dr. Horváth Miklós orvos, Csenger. Szalontai László máv. főtiszt, Hidasnémeti. Gál Ernő főjegyző, Hidasnémeti. Kiss László állatorvos, Vásárosnamény. Dr. Sipos Géza tb. főügyész, ügyvéd, Vásárosnamény. Dr. Kósa Menyhért orvos, Vásárosnamény. Buday Ferenc gyógyszerész, Vásárosnamény. Melau Ferenc püspöki tanácsos, Vásárosnamény. Bogsch Béla jegyző, Vásárosnamény. Iván Ernő főjegyző, Vásárosnamény. Dr. Horváth Béla egyet. tanársegéd, Fehérgyarmat. Dr. Sándor Lajos orvos, Fehérgyarmat. Dr. Viola Andor orvos, Fehérgyarmat. Spitz Sándor gyógyszerész, Fehérgyarmat. Zsigmond István telekkönyvvezető, Fehérgyarmat. Dr. Antalfy Zsirus Aladár közjegyző, Fehérgyarmat. Dr. Kemény Sándor főjegyző, Fehérgyarmat. Dr. Grögey Gábor jegyző, Vi-

zsoly. Dr. Zsoltnai Gyula körorvos, Gönc. Inántszy Pap József ár. elnök, Mátészalka. Dr. Bernáth Zoltán ügyvéd, Nyiregyháza. Gergely Bertalan főállatorvos, Csenger. Dr. Bönyi Dalolti Béla körorvos, Homrógd. Sasvári Géza körjegyző, Krasznokvajda. Horesik Lajos ref. lelkész, Vilmány. Frenzel Dezső körjegyző, Abaujvár. Vitéz Budai József ig.-tanító, Mélykút. Gáll János isk. igazgató, Vásárosnamény. Kocsár Zoltán körorvos, Vásárosnamény. Dr. Csákányoczky Ferenc körorvos, Fehérgyarmat. Dr. Szőke Sándor ügyvéd, Fehérgyarmat. Komány Géza gyógyszerész, Fehérgyarmat. Vitéz Ötvös Károly jegyző, Fehérgyarmat. Dr. Kürthy Csaba László szolgabíró, Fehérgyarmat. Bertók Béla isk. igazgató, Mátészalka. Vitéz Kovácsy Árpád vm. felügyelő, Mátészalka. Dr. Rosenberg Tibor orvos, Mátészalka. Dr. Velsz Elemér közjegyző, Mátészalka, Dr. Kínese István közs. orvos, Mátészalka. Dr. Virágh Zoltán főorvos, Mátészalka. Dr. Keresztszeghy Sándor ügyvéd, Mátészalka. Dr. Kádár Lajos ügyvéd, Mátészalka. Zékány László vm. ir. igazgató, Mátészalka. Magyar Endre társ. igazgató, Mátészalka.

A PETŐFI TARSASÁG ELNÖKSÉGE ÉS TISZTIKARA:

Elnök: Császár Elemér.

Tiszteletbeli elnök: Herczeg Ferenc.

Alelnök és főtítká: Havas István.

Alelnök: Kállay Miklós.

Titká és múzeumőr: Gáspár Jenő.

Pénztáros: Bán Aladár.

Ellenőr: Falu Tamás.

Vagyonkezelő: Országos Földhitelezet.

Jogtanácsos: dr. Váradi Jenő.

A PETŐFI TÁRSASÁG TAGJAI:

Tiszteletbeli tagok:

Csajthay Ferenc (Budapest), Csengery János (Budapest), Hegedüs Lőránt (Budapest), Horánszky Lajos (Budapest), v. József kir. herceg (Budapest), v. József Ferenc kir. herceg (Budapest), Kéky Lajos (Budapest), Kornis Gyula (Budapest), Lőrinczy György (Budapest), Pap Károly (Debrecen), Preszly Elemér (Budapest), Raffay Sándor (Budapest), Szász Károly (Budapest), Torkos László alapító tag (Budapest).

Rendes tagok:

Agyagfalvi Hegyi István (Budapest) Babay József (Budapest), Baja Mihály (Debrecen), Balla Ignác (Milanó), Bán Aladár (Budapest), v. Bodor Aladár (Budapest), Bókay János (Budapest), Bónyi Adorján (Budapest), Czóbel Minka (Anares), Csathó Kálmán (Budapest), Császár Elemér (Budapest), Dutka Ákos (Budapest), Falu Tamás (Ócsa), Farkas Imre (Budapest), Feleki Sándor (Budapest), Földi Mihály (Budapest), Galamb Sándor (Budapest), Gáspár Jenő (Budapest), Gulácsy Irén (Budapest), Gyökössy Endre (Budapest), Harsányi Lajos (Rábapatona), Harsányi Zsolt (Budapest), Havas István (Budapest), ifj. Hegedüs Sándor (Budapest), Herczeg Ferenc (Budapest), Hevesi Sándor (Budapest), Kállay Miklós (Budapest), Kosáryné Réz Lola (Budapest), Lázár Béla (Budapest), Mariay Ödön (Budapest), Márkus László (Budapest), Molnár Ferenc (Budapest), Nadányi Zoltán (Berettyóújfalu), Oláh Gábor (Debrecen), Petry Mór (Budapest), Pintér Jenő (Budapest), Porzolt Kálmán (Budapest), Sik Sándor (Szeged), Szathmáry István (Budapest), Szécsi Ferenc (Budapest), Szitnyai Zoltán (Budapest), Szöllősy Zsigmond (Budapest), Terescsényi György (Budapest), Török Sándor (Budapest), Vályi Nagy Géza (Budapest), Voinovich Géza (Budapest), Végvári, Zádor Tamás (Budapest).

Levelező tagok:

Gyallay Domokos (Kolozsvár), Gyalui Farkas (Kolozsvár), György Lajos (Kolozsvár), Jankovics Marcell (Pozsony), P. Jánosy Béla (Kolozsvár), Kristóf György (Kolozsvár), Nyiró József (Székelyudvarhely).

Küllagok:

Balázs Árpád, Csók István, Dvortsák Győző, Horvát Henrik, Jekkel Péter, Kiss Ferenc, Kisfaludi-Strobl Zsigmond, Lux Elek (Magyarország). — Aage Madelung (Norvégia). — Herbert Eulenberg, Ludwig Fulda, H. Glücksmann, Hedwig Lüdecke, Philipp Aug. Becker (Németország). — Umberto Norsa, Emilio Pavolini, Ettore Jani, Franco Vellani-Dionisi, Silvino Gigante, Antonio Widmar (Olaszország). — H. A. Beets-Damste, Jan Vreede (Hollandia). — Boleszlava Jarosevszka, Jan Dobrowski, Adam Kozlowski (Lengyelország). — Mich. Arnaudoff, Fehér Géza (Bulgária). — K. E. Sööt, Gustav Suits (Észtország). — Karl Wilh. Schöldström, Fredrik Böök (Svédország). — Ottó Manninen, Larin Kyösti, Arvi Jaerventaus, Veikko Antero Koskenniemi (Finnország). — P. Jose Olea, Enrique Diaz Canedo (Spanyolország). — Kemény György (U. S. A.). — Watson Kirkconnel (Kanada). — Metzger-Watanabe Nándor, Naokazu Nabeshima (Japán).

A Petőfi Társaság alapítási éve: 1876.

Székháza: Budapest, VI., Bajza-utca 39.

A Társaság felolvasó üléseit (szeptembertől májusig) a Magyar Tudományos Akadémia üléstermében tartja.

A szerkesztő bizottság elnöke:

CSÁSZÁR ELEMÉR.

A bizottság tagjai:

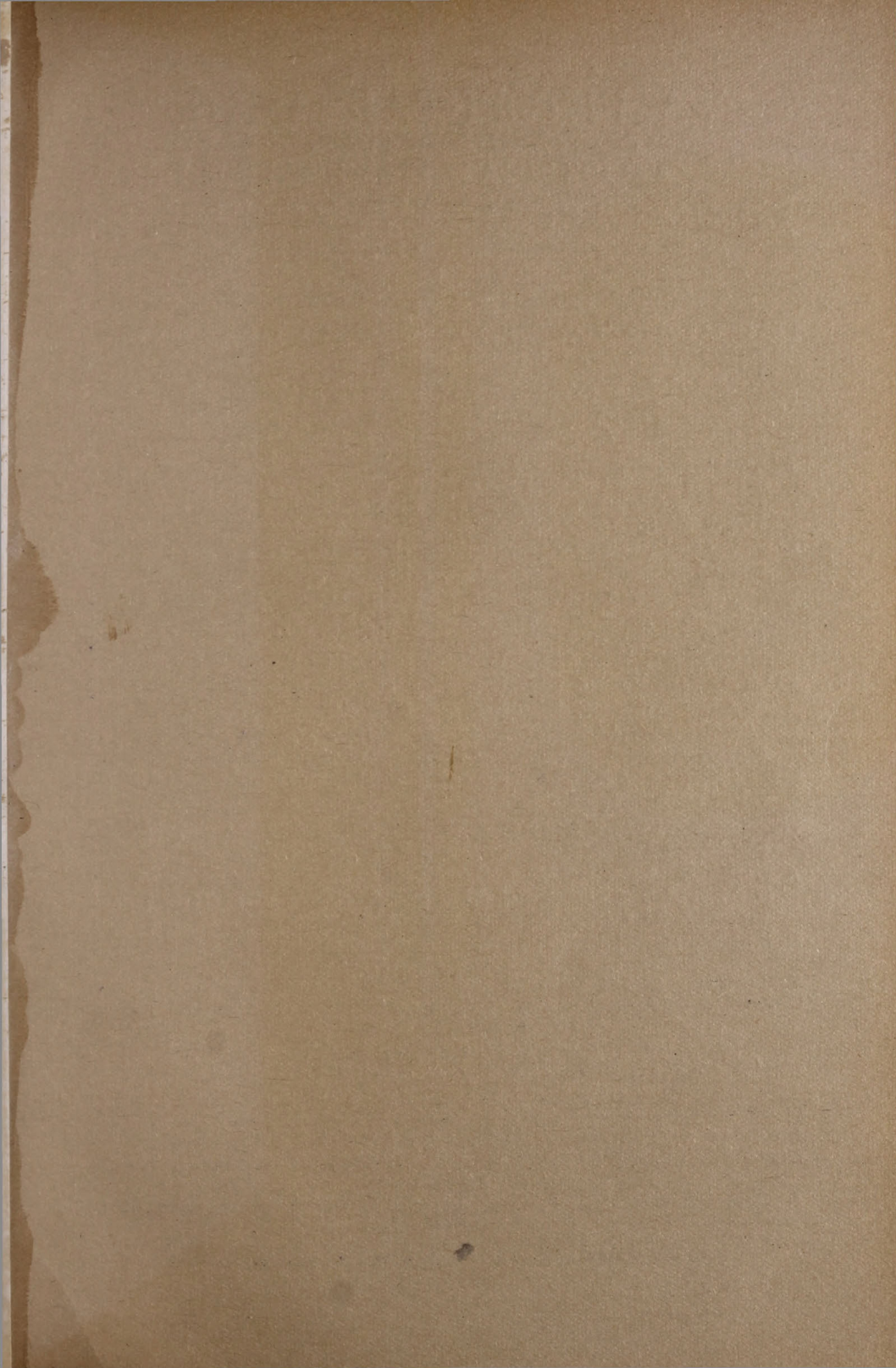
GÁSPÁR JENŐ, HAVAS ISTVÁN, LAZÁR BÉLA.

A szerkesztésért és kiadásért felelős: GÁSPÁR JENŐ.

Szerkesztőség: Budapest, VI., Bajza-utca 39.

Kiadóhivatal: Budapest, VI., Andrássy-út 16.

Budapesti Hirlap nyomdája, — Felelős nyomdavezető: Nedeczky László igazgató.

A PETŐFI-TÁRSASÁG

országos mozgalmat indított

a nemzeti irányú irodalom ujjaélesztésére.

Ezt a célt szolgálja, amikor a Petőfi-Társaság pártoló tagjai részére járó illetményköteteket nagy gonddal válogatja össze, a magyar irodalom legjáva terméséből.

*

1938. évi illetményköteteink:

BARABÁS GYULA: ELVESZTETT ARCOK. (Január hó.) Az erdélyi irodalom értékes képviselőjének legújabb alkotása. Regényének hősei az erdélyi magyarok.

SZENTMIHÁLYINÉ SZABÓ MÁRIA: FELFELE (KÉT KÖTET). (Február hó—március hó.) A béke boldog napjaitól kezdve, a világháború válságain át érdeklődéssel és együttérzéssel kísérjük figyelemmel sorstársaink életét.

BALASSA IMRE: MOLIÈRE. (Április hó.) A Napkirály kora, a XVII. század udvari és szerelmi intrikái elevenednek meg ebben a nagyszabású korrajzban, amelynek tragikus hőse a világ legnagyobb vígjátékirója, legkülönb színésze.

BÓKAY JÁNOS ELBESZÉLÉSKÖTETE. (Május hó.) Az európai hírvígjátékiró elbeszélés-termésének legjáva. Mindegyik elbeszélés egy-egy dráma.

KOSÁRYNÉ RÉZ LOLA: FÖLDI KÖDBEN. (Június hó.) Földi ködben megyünk előre. Minden anya szeretné, ha gyermeke a hegytetőre jutna: fénybe. Rozálka, mikor a gyermekét várja, végigéli a gyermek életét, megküzd érte, hogy megbékélt szívvel érhesen fel a hegyre: a jó Isten elé.

FALU TAMÁS: TISZTA VÍZ. (Szeptember hó.) Három ember mesteri kézzel szőtt története, csupa ötlet, finomság, bölcsesség.

PEKÁR GYULA: ULTIMA CANZONE. (Október hó.) Pekár Gyula utolsó könyve, elbeszélő művészetének legértékesebb gyöngyszemei.

DÉKÁNY ANDRÁS ÚJ ELBESZÉLÉSKÖTETÉBEN felvidéki embereket, felvidéki tájakat világít meg, költőien. (November hó.)

VITÉZ SOMOGYVÁRY GYULA: A VÁROS ÉS A SÁRKÁNY. (December hó.) Sopron hősiességének és hűségének éposza.

A Petőfi-Társaság az 1938. év folyamán TÍZ KITŰNŐ MAGYAR KÖNYVET és folyóiratát, a „Koszorú“-t mindazoknak elküldi, akik évi 20 pengőt ajánlanak fel a Petőfi-Társaság pártolására.

Ez a pártoló tagsági díj havi 2 pengős, vagy negyedévi 5 pengős részletekben is törleszthető.

A köteteket a pártoló tag részére, kívánságára bekötöttjük, sötétkék egészvászon kötésbe, aranynyomással és ebben az esetben a bekötésért kötetenkint 1 pengő 60 fillért számítunk.

A köteteket kiadóhivatalunk:

Budapest, VI. kerület, Andrásy-út 16. sz. küldi el.

A belépési szándék is itt jelentendő bel

A Koszorú, a Petőfi-Társaság közlönye egy irodalmi évben négyszer jelenik meg: október, január, április és június hónapokban. Előfizetési ára egész évre 4 pengő.

A Koszorú kiadóhivatala: Budapest, VI., Andrásy-út 16. Távbeszélő: 1-266-83. Felelős kiadó: Gáspár Jenő.

KÖSZÖRŐ

A PETŐFI TÁRSASÁG KÖZLÖNYE

TARTALOM

<i>Császár Elemér:</i> A magyar Felvidék. (Elnöki megnyitó.)	65	<i>Petri Mór:</i> Az erdődi vár fehér asszonya. (Költemény.)	91
<i>Havas István:</i> Versek. (Diadalút, Ne vakítson henye fény.)	67	<i>Bán Aladár:</i> A felszabadult Finnország szépirodalma. (Tanulmány.)	92
<i>Kosáryné Réz Lola:</i> Egy sor téglá. (Elbeszélés.)	69	FIGYELŐ: Császár Elemér Arany Jánosa. (<i>Gáspár Jenő.</i>) — Ultima canzone. (<i>L. B. dr.</i>) — Két irodalmi díj. (<i>G. J.</i>) — Könyv-bon. (<i>L. B.</i>)	103
<i>Gyökössy Endre:</i> Versek. (Hét nyilam hét bűn ellen, Életének, Augusztusi dalok, Miért nem vagyok rigó? A Megváltó kezén.)	78	IRODALMI TÜKÖRKÉPEK: (<i>Vályi Nagy Géza:</i> Gróf Zrinyi Miklós, a költő és hadvezér. — <i>Lázár Béla:</i> Könyv Pekár Gyuláról. — <i>Gyökössy Endre:</i> Apró jónapok hegedőse. — <i>Pintér Jenő:</i> Magyar Kereskedők nyelvvédő könyve és Magyar Iparosok nyelvvédő könyve. — <i>Török Sándor:</i> Örök vasárnapok.)	109
<i>Kállay Miklós:</i> Hegyvidéki írónk irodalmi tükre. (Tanulmány.)	79	A PETŐFI-TÁRSASÁG ÉLETE	114
<i>Sik Sándor:</i> A lengyelekhez. (Költemény.)	85		
<i>Bodor Aladár:</i> A hallgató magyar. (Költemény.)	86		
<i>Falu Tamás:</i> Idealizmus. (Elbeszélés.)	87		

UJ FOLYAM

*

V. KÖTET

*

2. SZÁM

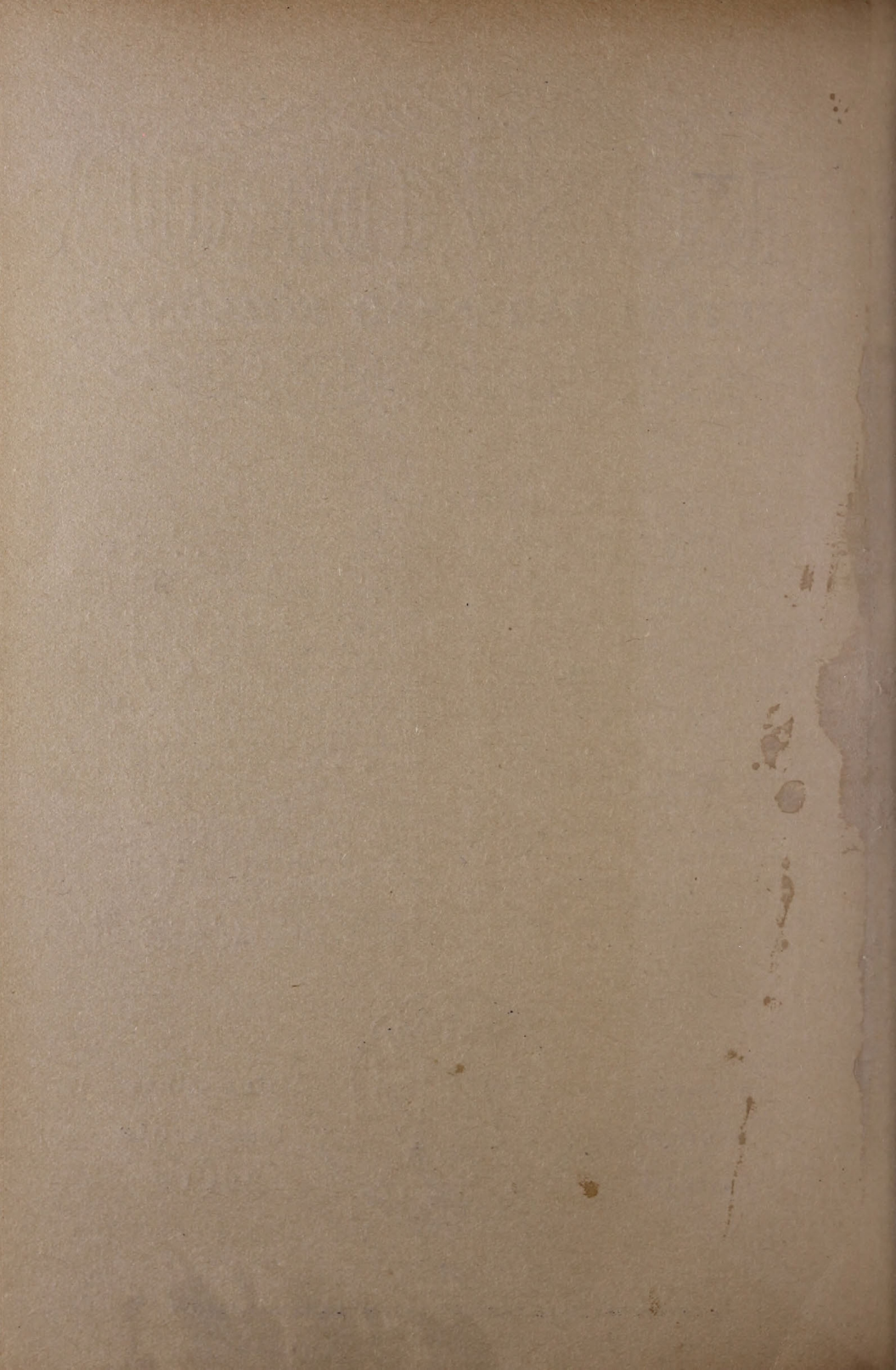
BUDAPEST

*

1939 JANUÁR

*

ÁRA 1 P

A MAGYAR FELVIDÉK

ÍRTA: CSÁSZÁR ELEMÉR

Egy hónapja voltunk utoljára együtt ebben a teremben, s ez a négy hét mindannyiunk életének legboldogabb szakasza volt. Húsz esztendő sötét éjjele után kisütött végre a magyar boldogság napja s olyan sugárözönbe borított mindannyiunkat, hogy a ragyogó fényben könnybe lábadt a szemünk. Amire két évtized gyásza és fájdalma, keserve és megalázása bennünket edzett férfiakat, nem tudott megtanítani, arra, sírni, megtanított az a pillanat, amelyben az első magyar honvéd rátette lábát, a húsz évvel ezelőtt elrablott és most visszanyert magyar földre, amelyben a legelső magyar ember, országunk szeretett és csodált kormányzója bevonult Komáromba, Kassára — az ígéret földjére, fehér lován, épp úgy, mint ezer évvel ezelőtt az első magyar honfoglaló, Árpád fejedelem. Ha maradt ekkor szárazon szem-pár ebben az országban, az nem volt magyar emberé!

A nemzet boldogsága a Petőfi-Társaságé is, sőt itt, az írók körében, a nemzeti öröm még sajátos reflexet is kap. Mi nemcsak Szt. István koronájának kiegészülését ünnepeljük, magyar városok és hegyek, magyar búzaföldek és rétek, magyar folyók és erdők visszatérését az anyaországához, a mi szívünket megdobogtatja még az a fölemelő tudat is, hogy újra a mieink azok a helyek, amelyeket magyar írók emléke szentelt meg — nyugatról kelet felé haladva: Szenczi Molnár Albert, Pázmány Péter, Jókai Mór és Beöthy Zsolt, Mikszáth Kálmán, Reviczky Gyula, Tompa Mihály, Tinódi Sebestyén városai és falvai. És ezen a kegyeletes érzésen túl ünnepeljük a mi szívünk nagy ügyének, a magyar irodalomnak diadalmas előretörését: leomlottak végre azok a falak, amelyeket bárdolatlan, gonosz kezek emeltek a magyar könyv, a magyar szó útjába s most már Komáromtól Kassán át

Elnöki megnyitó a Petőfi-Társaság 1938. nov. 13-iki ülésén.

Beregszászig szabadon zeng a magyar szó hangja, a magyar dal, szabadon terjed a magyar elme szava, a magyar tudomány — a magyar szellem anyaországi termékei megtermékenyítik a föl-szabadított Felvidék magyarjainak lelkét. És viszont, a magyar irodalom számára gazdagon buzgó erőforrása lesz a visszaszerzett magyar föld: új tárgyak, új föladatak, új problémák hozzák mozgalomba irodalmunkat s új szellemvilágba vezetnek be a Fölvidék magyar írói.

Tekintetes Társaság, kedves vendégeink! Legyen szabad most hangot váltanom s az örömmek ebbe a mámoros lelkesedésébe egy csöpp mélabút vegyítenem — nekem, aki 20 évvel ezelőtt a pozsonyi magyar egyetemnek voltam tanára, úgy érzem, jogom van rá. Arra a szívszorító fájdalomra gondolok, amely most azokat a véreinket gyötri, akiket föl kellett volna szabadítanunk, de nem adtak rá jogot, és arra az éles fájdalomra, amely a mi szívünkbe nyilalik, amikor a boldogság paroxismusában egyszerre megjelenik lelki szemünk előtt fekete fátyolba burkolva a magyar királyokat koronázó Pozsony városa és annyi más kedves helyünk... Azon a bizonyos szerda estén, amikor a bécsi döntés híre közénk érkezett, s hallatára, akik a rádiót körülültük, egymás keblére borultunk, én elvonultam házam egy zugába s ott Istenhez fohászkodtam. Azt a szólamot, amellyel hálaadásomat végeztem, úgy gondolom, megismételhetjük itt, mindannyian:

— Mindenható Úristen, aki fölhoztad ránk ezt az örömnapot, tétézd jóságodat: világítsd meg Európa urainak elméjét, hogy megértsék a magyar igazságot; erősítsd meg a hallásukat, hogy fölfogják az idők szavát; élesítsd meg a pillantásukat, hogy meglássák a magyarok szemében még mindig csillogó könnyet. Urunk és Istenünk, tegye lehetővé a Te végtelen jóságod, hogy hatalmas barátaink segítségével visszakapjuk azt, ami jog, törvény és igazság szerint ezeréven át a mienk volt!

Versek

Írta: Havas István

Diadalút . . .

(1938. nov. 14.)

Diadalút ez a garamvölgyi,
szívünket az örömláng betölti;
az emberek meg-megállnak, köszöntenek,
most érezzük egymásban a testvéreket.

Húsz éve, hogy nem jártam e földön,
pedig várt rám, de csak mint cseh börtön;
a testvért is a cseh karja fogton-fogta,
így lett ez a szép föld a magyarok pokla.

Pár napja csak, hogy szabadok lettek
s kint, rabságot mindent elfeledtek;
moslyognak: húsz esztendő óta végre
a közjük vizatérő hű testvérré.

Háromszíniünk léng nagy, kicsi házon,
mint valami beteljesült álom.
Minden falu díszkapuval fogad minket,
örömeivel hogy befűtse szíveinket.

Tört emberek; görnyedt valamennyi,
mily rabsorsot tudtak elszenvedni!
De most, — ez a magyar! — már mind egyenesebb,
a lelkükből eltűnt a trianoni seb.

Óh, magyarok, áldott testvéreim,
örüljünk is, egyeütt vagyunk mégis!
És fájdalom, olyan kevesen is vagyunk,
hogy egymásra soha se haragudhatunk!

De tán jobb is, több így a kevesebb,
és erősebb köztünk a szeretet;
öröm látni, a magyar szív mélye mély kút —
el nem apadt ereivel napfényre jut.

Kiskapuban egy idős aszonyka,
mintha régholt édesanyám volna.
Megállítom a kocsimat, hozzá megyek,
s megsókolom a kezét, mellyel integetett.

Zavarral küzd, arca könnytől fényes . . .
„Isten hozta itt közöttünk, édes!
Szegény népek volnánk, de hát így van, lássa,
bolderabb az ember, ha van szabadsága!”

Diadalút ez a garamvölgyi,
szívünket az örömláng betölti;
az emberek meg-megállnak, köszöntenek,
most érezzük egymásban a testvéreket.
(Léva.)

Ne vakítson henye fény!

A millió munkabíró
testvér az új végeken:
isteni kegy, mely segített
a vérvesztett nemzetet!

Higgy, magyar, hát a nagy-hazát
mutatja már Ég keze,
keresd útját, legyen munkád
a bölcsesség kezdete!

Határmezsgyéd csupa seb még,
száz vérező gondot ad,
állj ki érte, sárba, vérbe,
egy napig se maradhat!

Szent a jussod révbe jutnod,
szabadságra szült anyád,
elfolyt érte, milliók vére,
lásd meg végre csillagát!

Ég — s földszinten maga Isten
gyújtotta ki teneked,
most emeld fel hozzá hittel
éjriasztó szemedet!

Legyen elméd és kardod ép,
ne vakítson henye fény,
mert akkora a nép hona,
aminő szívében él!

Ész, szív gondja hát jól hordja
elme-méhed magzatát,
tett-készséged, hit-mélységed
dajkálja föl, ne a szád!

Hajh, tudtunk mi szónokolni,
de a szó nem drága ma,
honnak oltár, áldozat jár,
szónak tett az aranya!

A millió munkabíró
testvér az új végeken:
isteni kegy, mely segített
a vérvesztett nemzetet!

EGY SOR TÉGLA

ÍRTA: KOSÁRYNÉ RÉZ LOLA

Valaha régesrégén embernemjárta bozót volt a hegyoldalon. Néhol magasra nyúlt égereserjés, máshol sűrű, tövises gaz. A fenyőerdő pedig a hegy derekáig ért. Ott, ahol az erdő és a eserjés találkozott, lassankint csapást tiportak az állatok. Mintha öv lett volna a hegy nyáron zöld, télen fehér, ősszel piros köntösén. Tavaszi vizek csilingelő, vidám versenyfutása, őszi esők kifogyhatatlan könnyhullatása mind mélyebbre véste a nyomokat s idő multával árok lett belőle. Itt baktattak, gázoltak, surrantak el az állatok a zsákmányuk után, erre mentek inni a völgyi tó felé, erre jártak gyilkolni és erre menekültek az erdő mélyébe.

Lassan aztán terjeszkedni kezdett a völgyi település. Az emberek fűrészelték, kalapáltak. A föld alatt mind hosszabbak, mind kuszábbak lettek az emberi vakondtúrások, a bányajaratok. A föld felett mind magasabbra ültek a házak a hegy vállán, amiket a leöldösött fák és agyonzúzott sziklák testéből raktak.

Fenn, a vadon szélén, a csapás mellett is épült két kőház. A város őrtornya, ahonnan megláthatták, ha ellenség közeledik a hegyek bejáróin és a város óréül felesküdünt templomos lovagok székháza. Aki nem volt soros az örködésben a lovagok közül, innen indult el bíborpalástos, fehérkeresztes lovagi díszében gyógyítani, elesetteket felemelni, irgalmasságot cselekedni.

Ki tudja, hogyan, ki tudja, mikor történt, de valamelyik templomos lovag nem úgy tette le az esküjét, mikor kora ifjúságában felvételre jelentkezett, mint a többi, bárha a próbákat mind lelkiismeretesen kiállotta. De nem érzett a szíve mélyén igaz készséget a lovagi tettekre és önfeláldozásra. Nem. Inkább úgy vélte, hogy jól fel lehetne használni a lovagrend hatalmát, vagyonát és az őrtornyot egyéb célokra. Hatalmat és vagyont szerezni saját maguknak, kényelmes örömeiben élni, uralkodni az egész város fölött.

Sötét éjszakákon, néma jótettek után járva, vagy a vas-kosaras ablakok mögött rablók szegény sebesültjeit kötözgetve mind többet suttogott ezekről a dolgokról a társainak. És mert mind emberek voltak, felébredt egyikben-másikban is a kapzsiság, kevélység, mohóság bűnének lángja.

Mikor a lovagok priorja megtudta, miről van szó és ki gyújtotta az alattomos tüzet, véghetetlen keserűség és harag fogta el. De mert lovag volt, lovagi módon akart igazságot tenni. Nyíltan párviadalra hívta azt, aki nem volt méltó a bíborköponyegre.

A párbaiban a prior tiszta kardja győzött. Leszúrta a bűnöst.

— Isten talán megbocsát neki, mert irgalmas, — mondta a prior, — és nekem is kötelességem megbocsátani. De bűnét elfeledni nem lehet és nem is szabad. Elrettentő például idefalaztatom testét a rendház folyosójának végébe, hogy, ha valaki késő száz évek múlva is idetekint, tudja, micsoda szörnyű szentségtörésre készült egy méltatlan lovag ebben a házban.

Nem sejtette, hogy ő bűnös most, a kevélység és bosszú bűnével. A gonosz példa csak akkor lesz ártalmatlanná, ha elfelejtik. Így pedig, hogy az álnok lovag csontjai benne maradtak a falban, nem feledték el. Mintha a köveken át sugárzott volna ki a gonosz tűz, mintha a nagy penészfolt, ami a frissen vakolt mész árulója maradt, hirdette volna mindazt, amit valaha a gonosz lovag sugdosott a többiek fülébe.

A vetés ért, csöndesen és majdnem észrevétlenül. Eleinte csak könnyebben vették önfeláldozó kötelességeiket a lovagok. Nem volt kedvük felkelni éjszaka, ha az erdőből, zimankós időben, utonállók áldozatainak sikoltozását hallották. Nem szívesen mondtak le a jó borról és jó ebédről, ha a völgyben éhínséggel köszöntött be a tél. Aztán már nemcsak hogy elnézték a mulasztásokat, hanem gúnyolódni kezdtek a lovagrend régi törvényei fölött és úgy találták, újakat kellene hozni. Egy öblöshangú, kövér lovag nevetve csapott az asztalra öklével.

— Imhol, halljátok az új törvényt! Igyál, egyél, asszonyt vegyél.

A prior, aki szíve szerint a hagyományok szerint élt, el-sápadt és szólni akart, de a nagy kacagás elnémította.

A kövér lovag még azon az éjszaka elrabolt egy fiatal leányt a völgyből. Apját, aki védelmezni akarta, ledöfte. Az öregember a hold fényében meglátta a bíbor lovagi köponyegét s volt még ideje beszélni róla a szomszédoknak. Ettől fogva a nép bizalma és szeretete, ami már rég fogyni kezdett, egészen gyűlöletté és félelemmé változott.

A prior, mint annak idején elődje, megpróbálta párviadalra hívni a bűnöst, de erre is csak durva kacagás volt a válasz. Mind

rárohantak, összekötözték és élve falazták be a bűnös lovag esontváza mellé. Aztán megkezdődött a vidám élet. A bíborköpönyeges lovagok régi jótetteit elfeledte a környék s már csak rettegéssel emlegette őket mindaddig, míg vagy száz esztendő múlva ellenséges hadak törtek a városra s elpusztították a lovagokkal együtt, akik, ha régi törvényeik szerint éberségben és vitézi regulában élnek, mindnyájukat megvédelmezhatték volna.

Aztán a hadak továbbvonultak, a tüzet eloltotta az eső, a halottak elporladtak. Feltört a vad bozót a hegyoldalon. Itt-ott állt egy-egy füstös fal a ráfonódó tuskés indák alatt. Az erdő szélén, az árokmélyi uton, amit a lovagok macskakövekkel rakattak be valaha, megint csak vadállatok jártak.

Hosszú idők múlva a völgyi kunyhókban született egyszer valaki, aki az eltűnt lovagok hitét és bátorságát érezte magában. Másokhoz szelíd és elnéző tudott lenni, önmagához szigorú volt. Másoktól csak annyit várt, amennyinek a tiszteresét adta ő. Kemény porkolábja volt a maga rabságra ítélt indulatainak és mert tudta, milyen nehéz ez, sajnálta és nem nézte le azokat, akik gyöngébbek voltak nála. Gyermekkorában sokat barangolt a bozót között, látta a füstös falakat és új tornyokról álmodott, magas tornyokról, amiket fel fog építeni és szép, fehér kövekkel kirakott útról az agyagos, sáros, gyomos ösvény helyén.

Hogyan kellett harcolnia és kikkel, milyen nehéz sebeket kapott és kellett adnia és melyik fájt neki jobban, egy pillanatra elfelejtette azon a napon, mikor kezébe vette végre a hatalmat és bíró lett a maga városában. Új életre kelt a nép a nyomorúságos tengődés után. Mindenkit felébresztett a közönyös bele-törődésből. Akit lehetett szép szóval, akit nem lehetett, kemény parancsal. A völgyben palotákká nőttek a viskók, dolgoztak újra a szekercék, fűrészek, kalapácsok. És egy napon riadtan menekültek a baglyok, rókák, kígyók-gyíkok a hegyoldali romok közül. Csákányos, baltás emberek törtettek elő a sűrűségből. A városbíró maga gázolt át elől a vadvizek, túskebokrok, bozót alá húzódott kövek között. Kalapácsával megkopogtatta a keményen álló vastag kőfalakat, hogy lássa, mit lehet még használni.

Eppen tizenharmadszor kopogott egy füstös, széles falon, amikor nagy ribillió kerekedett a háta mögött. Emberei egy asszonyt vonszoltak elő a leomlott falak odujából. Nyilvánvalóan boszorkány lehetett. Fekete macska ült prüsszkölvé a vállán, féllábú fekete varjú keringett ijedt károgaással a feje fölött.

Amint hátracsavarták két sovány karját, egész ölnyi gyim-gyom hullt ki a kötényéből.

— Ebből főzi a sok mérget! — kiáltotta az egyik ember. — Az ősszel két kisgyermekem pusztult el egyik napról a másikra forrólázban, azt sem tudjuk, miért. Nem te jártál a házunk környékén szent Lukács éjszakáján? Akkor lettek rosszul.

— A tehenünk a lábát törte! — ugrott eléje egy másik. — Ez átkozta meg!

— Bizonyosan ő itatott valami ördögös italt a mátkámmal, hogy máshoz pártolt, — morgott egy óriásira-nőtt borzas legény.

A boszorkány csak összehúzta a nyakát és hunyorgatott. Egy hangot sem felelt ezeknek, akiket olybá vett, mint a nádi farkast. Hiába beszélne nekik, hiába mondaná el, honnan úzték, vagy honnan menekült forró vas, tűz, vagy egyéb veszedelem elől.

De most odaért a bíró.

— Mi történik itt, emberek?

— Boszorkányt fogtunk, bíró uram, — mondták. — Ez az, aki forró lázzal verte meg a gyermekeket az ősszel, aki megátkozta a teheneket, hogy lábuk törjön, tejük elapadjon. Aki rontó bájitalt itatott a leányokkal.

Már felemelték az öklüket, csákányukat, fejszójüket. De a bíró körülnézett kemény szemével mindnyájukon s rájuk kiáltott kemény hangjával:

— Hagyjátok!

Aztán a boszorkányhoz fordult.

— Miért nem véded magad? Nem tudsz szót ejteni? Tettél valami rosszat a városunkban, vagy nem?

— Ezeknek beszéljek? — szólalt meg a boszorkány. — Hiszen vakok és süketek mindnyájan.

— Még mit mer mondani! — rikkantott egy nagybajuszú férfi. — Talán bizony nem látlak, te tűzrevaló? Nem hallom, miket kárálsz?

— Nem látsz bizony te sem fiam és nem is hallasz jobban a többieknél, — mondta a boszorkány. — De te, bíró uram, meg fogod érteni, amit mondok. Hogyan bánthattam volna én a várost, mikor nappal ki sem merészkedtem a bozótból, éjszaka pedig zárva vannak a kapuk?

— Berepülsz a kéményen át! — kiáltotta a nyurga legény, akinek hűtlen lett a mátkája és rég szeretett volna valakin boszszút állni tehetetlen keserűségében. Megfogta a boszorkányt s

már taszította volna le oldalt, a szikláról, a mélységbe. De a bíró másodszor is megszólalt:

— Hagyjátok!

A legény nagyot fújt, levette róla a kezét s undorodva, szégyenkezve beletörölgette a ruhájába

— Honnan jöttél és miért bujkálsz itt a bozótban? — kérdezte a bíró.

A boszorkány közelebb ment hozzá.

— Messzi városból jöttem, — mondta. — A bíró világszép leánya voltam. De nagy-nagy bűnöm volt s ezért kiseprűztek a városból.

— Mi volt az a nagy bűnöd? — kérdezte a bíró.

— Okosabb voltam a férfiaknál, — mondta a boszorkány. — A városkapitány pedig jobban szerette volna, ha ostoba vagyok.

— Azért, mert okosabb voltál másoknál, — mondta a bíró, — még nem kellett volna ilyen sorsra jutnod.

— Hohó, bíró úr, — felelte a boszorkány, — tudom, hogy neked is nehéz volt a sorsod. De mert nemcsak okosabb, hanem erősebb is voltál a többinél, bíró lett belőled. Másképpen rég megölték volna. De én, látod, asszonynak születtem. Mindig baj, ha valaki tovább lát az orránál, de ha leánygyermek, hetvenhétszeres.

A bíró elgondolkozva nézte egy ideig a boszorkányt, aztán megszólalt:

— Hát, ha olyan nagyon okos vagy, mondd meg, mi most az én szándékom és fog-e sikerülni?

— A szándékom jó is, rossz is, bíró úr, — mondta a boszorkány. — Nektek jó, mert gazdagodik a város a sok szép kőházzal, amit építeni akarsz, de nekem rossz, mert, látod, megtaláltak az embereid. Sikerülni pedig fog is, nem is, mert nagygyá fogod tenni a várost, de nem örülsz neki sokáig.

— Miért nem? — kérdezte a bíró és valami soha nem érzett fájdalom hasított a szívébe.

— Azért, — mondta a boszorkány, — mert a falak mélyén benne porlad a bűn és a mártiromság és az embereid közül senki sem tud egy sor téglán járni.

— De már ez sok a gonosz beszédből! — kiáltotta vak dühvel az az ember, akinek két gyermeke lázban pusztult el.

— Hagyjátok! — kiáltotta a bíró harmadszor is, de késő volt már. Ott feküdt a boszorkány és piros vér folyt ki homloka

közepéből az agyagos útra, aminek a szélén kövekből rakott sze-
gélyt az odujáig, hogy sárba ne kelljen lépnie.

A bíró lassan elfordult és nehéz szívvel ment tovább. Egy
boszorkány pusztulása nem nagy dolog és amúgy is sok fölösleges
asszonyszemély van a világon, azt bölesen tudta. Mégis, jobban
szerette volna, ha kérdezhet még egyetmást ettől az asszonytól.
De mert úgysem tehetett volna már semmit, odafordult újra az
embereihez és tovább kopogtatták a falakat.

Mikor készen lettek a kőházak, alkalmas embert hívott,
hogy kikövezzék az utat. A mester talicskával hordatta oda a sok
követ. Hét ember dolgozott a keze alatt hét napig. Egy hétig,
kettőig majd nyakukat törték a járókelők, de legalább nem volt
sár. Hanem aztán az agyag nyelni kezdte a kavicsot. Nyelte,
nyelte, egyszerre csak elötört megint a kövek közül.

— Én nem tudom, micsoda föld ez! — rázta az útmester a
fejét. — Ha eső esik, vörös, mint a vér. Ha szárazság van, szürke,
mint a hamu.

Próbált macskaköves gyalogjárót építeni. Maga illesztette
egyik követ a másikhoz. Egy évig, két évig jó volt, aztán ez is
süllyedni kezdett.

Ott dolgozgatott az útmester a nagy magánosságban. Egyik
oldalon a bírőháza nézte őt, meg a katonavár. Másik oldalon a
rengeteg erdő. Egy-egy varju károgtott a feje fölött. Dolgozgatott,
dolgozgatott s mindenféle különös dolog jutott az eszébe. Mintha
csak beszélt volna vele a kő, a fa, a vérrel, emberi elporladt cson-
tok hamujával kevert föld. Hétszer hét hétig verekedett a sáros
úttal. Végre elkészült s ment, hogy a bírónak megjelentsé:

— Bíró uram, megtettem, amit lehetett. Kavicssal töltöttem
az út árkos részét, de lesüllyedt. Hanem ott, ahol a boszorkány
rakta végig a maga útját kővel, egy sor téglát állítottam egymás
mellé élire. Azon át száraz lábbal mehet a városba bíró uram.

A bíró meghökkenve ment ki a háza elé. Ott kanyarodott
az egy sor téglá, végig az útszélen.

Kiszáradt torokkal mondott még néhány szót a mesternek,
aztán elbocsátotta. És még azon este, hogy a tanácsházba indult,
a téglasoron lépkedett végig.

Nem hiába próbálta annyit gyermekkorában a ledólt fa-
törzseken való járkálást, a minden lépésére való ügyelést. Óva-
atosan, nyugodtan ment s egyszer sem lépett le a sárba. Szomorúan
mosolyodott el magában.

— Azt mondta a boszorkány, hogy az embereim közül senki sem tud a téglán járni. De én, lám, tudok. Most hát készen van minden, amit akartam, de vajon meddig tudok örülni neki?

Ezentúl sokszor elnézte ablakából a messzire kanyargó egy sor téglát. Figyelte, hogyan próbálnak az emberek járni rajta. És látván látta, hogy hol az egyik oldalra csúszik le a lábuk, a vérengző és mohó vadállatok ösvényére, hol pedig a másakra, a kevélyek, kemények, szóval és nem szívvel istenes emberek útjára. Néha beszélgettek is a sáron átvezető egy sor tégláról. Egyszer nagy köd volt, tejfehér csöndbe merült a világ. Megállott a ház előtt egy nagybajuszú ember.

— Vajjon honnan jön és hová vezet ez a téglasor? — kérdezte egy másik polgártól.

— A semmiből jön, a semmibe megy, — mondta mogorván a városi polgár és belegázolt a pocsolyába a lába előtt.

— A macska fog minden lépésére vigyázni! Kicsit sáros leszek. Baj az?

— Én a téglasoron járok, mert meg vagyon írva, hogy a keskeny út az igazi, — mondta egy hegyesorrú ember, aki magasan tartotta az orrát s egyszerre akkorát zökkent le a vízbe, hogy sáros lett a hegyes orra is.

— Senki sem tud az egyenes uton járni, — mondta a városkapitány és legyintett a nagy, csontos kezével. — Mint ahogyan nincs a világon becsületes ember. Akit annak hisznek, annak is Judáspénz van a zsebében s az tartja az egyensúlyát kétoldalt.

— Ejnye kapitány uram, — említette meg neki később a bíró, — ismeri azt a mondást, hogy ki mint él, úgy itél? Én becsületes embernek tartom magam, az sem képzelném, hogy ritkaságszámba kellene engem mutogatni, miért nem teszi hát fel másról is, hogy becsületes?

— Férfiről becsületet, asszonyról tisztességet csak akkor hiszek, ha hétszeresen guzsba van kötve, — mondta nevetve a városkapitány. — De azért a leányát, bíró uram, elvinném feleségül!

A bírónak elborult az arca. Ez az egy leánya volt, halaványarcú, szürkeszemű, csöndes teremtés, csak az állán látszott, hogy van benne valami makacsság. Ez a leány nem volt olyan, mint a többi. Iródiáktól betűt tanult vetni, füves asszonyoktól orvosságot főzni. Betegeket látogatott, szegényeket vigasztalt.

— Másféle természete van az én leányomnak, mint amilyen kapitány uramhoz illik, — mondta a bíró. A kapitánynak

felvillant a szeme. Annál inkább megtetszett neki a leány. Majd megtöri, majd magához hajlítja!

Miket mondott, miket nem, ki tudná? A leány sápadt arca kiszínesedett, abbahagyta a betűrajzolgatást, a mindenféle gyönggyel hímezte ki az ingvállá nyakát.

Az esküvő napján, késő este, otthagya az öreg bíró a mulatozó társaságot. Kiment a ház elé, az utcára s egyedül sétálgatott a téglasoron. A vastag falak mélyéről kihallatszott a cimbalmok, sipok, hegedűk muzsikája. Nehéz gondolatok feküdtek a lelkén. Vajjon boldog lesz-e az ő egyetlen leánykája?

S amint ment, mendegélt a holdsugár ezüstös ködében, az aggodalom könnyes révületében, egyszerre fehér árnyékot látott imbolyogni maga előtt. Meghökken. Kisértet járna erre? Közlebb sietett a fehér árnyékhoz. Akkor látta, hogy fehérruhás menyasszonyleánya jár idekint egyedül. Úgy libegett a sáros út felett, az egy sor téglán, mintha szárnya nőtt volna.

— Gyermek! — szólt rá az apja. — Miért jársz te idekint?

A leány hozzáfordult lehajtott fejjel.

— Nem tudok odabenn maradni, apámuram. Nagyon nagy a lárma. Meg aztán mindig attól félttem, hogy méltatlan leszek a komoly és tudós férfiakhoz, akiket, mint asszony, a házamnál kell majd vendégül látnom és nem tudok szót érteni köztük. Most pedig ott ülnek pecsenyezsíros szakállal és nem egészen értem ugyan, mit beszélnek, de nem azért, mintha nagyon is magasan járna a gondolatuk, hanem mert nagyon is alantasan.

Ekkor az öreg bíró még jobban elszomorodott.

— Mi lesz veled, leányom? — kérdezte. — Egész életedben egyedül akarsz járni, más úton, mint a többiek? Férfinak is nehéz az. Megmorogják. Kinevetik. Gyanúsítják. Megpróbálják letaszítani.

A boszorkányra gondolt, akit itt találtak az emberei a bozótban. Eddig mindig örült, hogy okos leánya született, de ezen a napon félni kezdett a sors ajándékától. A leány még mindig lehajtott fővel állt ott, úgy felett.

— Tudom, édesapám. Tudom a kötelességemet is. Majd elélek a helyemen s csak néha, ha lehet, szököm ki ide egy pillanatra, hogy az egy sor téglán járjak a holdfényben. Hiszen azzal nem teszek rosszat senkinek.

— Nem, nem, — mondta az öreg bíró.

— A sorsunktól, édesapám, nem menekülhetünk, — mondta a leány. — Itt a földön együtt vérzik és együtt porlad el a bűn és a mártíromság és mindenki ugyanazt a levegőt szívja. Ha el is kerüli a sáros utat jobbra-balra, mi marad akkor? A mártíromság. De azért mégis szebb az, apámuram, a téglasoron járni, mint kigyelmed szokta.

— Szebb, — sóhajtott az öreg bíró, de majdnem elfakadt sírva. Csak megfogta a leánya kezét és szépen visszavezette a házba.

Mult aztán tovább az idő, jöttek unokák és dédunokák. A régi házból hivatal lett, pörös felek sáros csizmái kopogtak a folyosón. Aztán egy táncmester bérelte ki az egészet s ott tartotta illedelmes és vidám multságait a város derék fiatalsága számára. Keringtek ott szelid, légyszívű kislányok, akik sokat sírtak a gavallérjaik miatt, meg csapodár keményszívűek, akik visszaadták a kölcsönt. Mire aztán megöregedtek, szépen egymás mellett ültek a bársonypadon a fal mellett és a leányaikat meg fiaikat figyelték. Ujabb ötven esztendő mulva iskolát nyitottak az ódon szobákban. Valami pajkos siheder belevéste az egyik ajtóba, hogy: Vivant vaca... A tiones már a bicskájában maradt, mert nyakán volt a tanár. És közben a vén fal mélyén ott pihent egymás mellett a két csontváz, a falon ott zöldült a penészfolt, az út pedig hol vörös volt az agyagos sártól, hol fehér a téli hótól, hol szürke a nyári szárazságtól. De az egy sor téglá mindig tiszta maradt, mindig kiállt. És mindig akadt, aki rajta járjon. Hanem, hogy mi haszna és mi öröme lett belőle, azt ne kérdezzétek tőlem.

Mégis, igaza volt a bíró leányának. Szép dolog tiszta lépésekkel járni a földi sáros utakon. Sokszor, ha valaki felemeli a szavát, mert bíró akarna lenni, vagy városkapitány és kigyót-békát kiabálnak reá, szeretném azt mondani: hadd menjen végig az egy sor téglán. És ha meg tudja tenni, akkor hallgasson el minden rágalom. Mert mártirunk ugyan elég volt már, bűnös ember és alacsonyszándékú is fölös számmal akad, de ennél kevesebb az olyan, aki magasabban áll, messzibbre lát a többinél és tiszta lélekkel kíván építeni.

Csakhogy az az egy sor téglá nagyon messzire van még tőlünk, egy meredek hegyoldal derekán. Álmatlan éjszakákon a honvágyszár el oda. És bohó meséket mondok magamnak, hogy elcsitítsam a szívemet kissé.

Versek

Irtó: Gyökössy Endre.

Hét nyilam hét bűn ellen

Hét nyíl nyugtalankodik tegezemben.
Hét magyar bűnre vetem ki keményen...
Halj meg gerincferdítő, cicoma Címkórság
és te is, cudar cinkosa: Cívódás!
Pördülj pokolba kerge Kalandvágy
s gémbередj tohonya Túnyaság holtta!
Pusztulj falánk Felekezeti-békebontás!
Nyilat nyelvedbe fürge Fecsegés!
Nyúlj ki riasztó ravatalodon
magyarok millióit igábatörő,
ingyenélő Idegenek-szerelme!
Igy, így! hét bűnöd sírja fölött még
élhetsz virulón is új ezer évig
Árpád halálra ítélt népe, Magyar!

Élet-ének

Forró-örök lázért magamat nem ölöm én,
Csöndben élek apró jónapok friss örömén.
A teremtés belőlem meleg csókba szakad
S új énekre kapatom daloló fiamat.

Augusztusi dalok

Egész éjszaka sípol a tücsök
A hideg-szívű bámész csillagoknak;
Én meg egész nap vígan fütyülök,
Ha a meleghű szemek otthon rám ragyognak.

Miért nem vagyok rigó?

Kertes házamat körülmuzsikálja
Egész nyáron egy-egy rigó,
Mindig elevenütemű nótája
Sose fáradt, sose fakó.

A Megváltó kezén

Fiam kifutott a lobogó életbe dalolva,
Temérdek terpet ölel át szíve fölött halomba.
A Megváltó meleg szeme mosolyogjon mindig felette!
Az Ő hitvalló papja lett: kezét má a kezébe tette.

HEGYVIDÉKI ÍRÓINK IRODALMI TÜKRE

ÍRTA: KÁLLAY MIKLÓS

Irodalmunk ősi lelkét szeretik a végtelenbe merengő volgai lovas mozdulatlan erejével eljegyezni. S ha a két legnagyobb magyar költő Petőfi és Arany igazi arcába mélyedünk, lehetetlen tagadni költészetünk erősen alföldi jellegét. Petőfi nyíltan is, legényes hetykeséggel fordít háttat a zordon Kárpátoknak s a hegyek és folyóvölgyek vadregényességének. És annál az izzó, mélységes csöndben szétterjedő képnél, amellyel a Toldi kezdődik, nincs az egész világ költészetében jellegzetesebb az alföld lelkétől lelkedzettebb rónasági táj. Azért a hegyi táj, a balzsamos erdei fuvalmak, a zöld áhítatú völgyek költészetét sem lehet kitessékelni irodalmunkból. Maga az alföldnek ez a két szerelmes fia sem tud egészen elvonatkozni tőle. Petőfi a Salgóban szentel felejthetetlen zengésű szavakat a Mátra egyik erdőséges ágának, amely Nógrád s Gömör közt hosszan nyúlik el. Arany János pedig, mint a ballada nagymestere, ahogy sokan nem jogtalanul nevezik, a ballada Shakespeareje kerül közelebbi vonatkozásba a hegyvidék költészetével. A ballada jellegzetes hegyi költészet. Homálya, drámai feszültségének borzongató arányai erdők borongásában, egyre sötétlő sziklák tövében, távoli, rejtelmes morajlások ígézetében születnek. A skót hegyek, az erdélyi bércek közt termettek a legmélyebb, legdöbbenetesebb balladák és Arany balladái ezeknek édes gyermekei. Harmadik nagy lírikusunk ott született, ahol a rónaság ölelkezik a hegyvidékkel, Vörösmarty pedig a világ legszeszélyesebb hegyei ihlették, a Dunántúl tűzöblű badacsonyi és szigligeti táján.

Hogy is lehetne szakadékot ásni a magyar irodalom tájlelkében, rónaság és hegyvidék között, amikor a mi két főséges hegyi tájunk a Felvidék és Erdély, olyan mélyen beleírta magát szellemi történetünkbe. Most csak a Felvidékről akarok beszélni, de kimondhatom, hogy ezer esztendőn át nem volt egyetlen korszaka irodalmunknak, nem volt egyetlen áramlata a magyar szellemiségnek, amelyben a Felvidék befolyása valamilyen formában, sokszor nem is egy síkon, ne érvényesült volna. Ami viszont a legélénkebb cáfolata annak a vádnak is, hogy a Felvidék nem magyar. Sőt volt olyan korszaka is egész kultúránknak és irodalmunknak, amikor mint vad özönvízben az Ararát hegyére, ide mentette magát az egész magyar szellemi élet bárkája.

amikor itt dobogott a magyarság szíve, amikor rejtő erdősegei mélyén, magasló ormainak csipkés várbástyái mögött, tajtékzón rohanó folyók védelmében keresett oltalmat a magyar szó és a magyar szabadság, hogy aztán az új idők nyíltával alázúgjon a messzeségbe foszló déli síkságra és itt lobogott a láng, amely a szívek tüzét, a képzeletek látomásait serkentőn gyujtogatta.

Mit adott a Felvidék irodalmunknak?

Adta először a táj lelkét. És itt nemesak hangulatokra, nemesak költeményekben, regényekben kibontakozó tájképekre kell gondolni. A táj sokkal többet ad a szellemnek vizuális emlékeknél. Mélyeibe kapaszkodó gyökereken sugározza fel talajának zamatait a lélekbe. Megérik a gondolat ízén, a szó lejtésén, akár a nemes boron. Új tudomány ez az egész világon, amely a táj kutatásának sokféle rétegződését keresi a lélek redőiben és ezen keresztül az irodalomban. A táj átsugárzásának színképeit most keresi a szellemiség elkülönülő típusainak spektrálanalizise. Nálunk is bővebb kibogozásra vár még a magyar tájak tükröződése népi típusainkban, műveltségünk, irodalmunk ízeiben. De a Felvidék nemesak a táj, hanem történelem és hagyomány is. Ebben a vonatkozásában is szorosan kapcsolódott bele irodalmunkba s hol várrá szűkült körülötte össze, hol kitágult a világ négy tája felé és többnyelvűségének csatornáin át bővebben szívta belé az európai szellemet nyugat felől, észak és kelet irányából. Német és szláv zamatok egyformán gazdagították innen irodalmunkat. Az Alföld falusi idilljét a drámaibb városiasság váltotta itt. Nem esoda, hogy a legnagyobb magyar drámaköltő, aki filozófus is egyben, Madách felvidéki, Mikszáth, Gogollyal és Csehovval rokon humora, felvidéki szláv örökség, de törzsökös, hamisítatlan magyarsága, beszédének ravaszkodó paraszti egyszerűsége azon a közös magyar úton halad, amelyen Jókai, Baksai, Petelei és Gárdonyi is jár.

Végül, ami nem kevésbé fontos, adott a Felvidék és ad még ma is a magyar irodalomnak nagy írókat, kiváló egyéniségeket, műveket, akik és amelyek talán másutt is megszülethettek volna, hiszen a maguk tehetségének felbuzgó erejéből, képzeletüknek termékeny gazdagságától, kedélyük, vérmérsékletük szétáradó lobogásából fakad varázsuk, hogy azonban olyanok lettek és azok, amik, abban része van a Felvidéknek is.

Abban a nagy kultúrátalakulásban, amely bekapcsolta Magyarországot napnyugat szellemi közösségébe, szintén szerep

jut már a Felvidéknek. A zoborhegyi két szent remete, Zoreád és Benedek legendája a Vág partját és a trenseséni falvakat juttatja be a két esodálatos vértanu vérével megjelölve, latin kolostori irodalmunkba. Nemzetünk történetének első krónikásai is megörökítik. Az országszerzés első nagy munkájáról, a Munkácsnak nevezett hely pihenőjéről, az ország boldog szép rónaságába első bepillantást adó Szerencse hegyéről szólnak a krónikák. A hon-szerzéssel együtt hagyja tehát kezdő nyomait irodalmunkban a Felvidék, hogy néhány század multán, szinte vezető szerepet vegyen át benne.

Valóságos hőskora ez a Felvidéknek. Olyan hivatást tölt be ekkor történelmünkben és kultúránkban, mint Aragonia, Leon és Castilia Spanyolországban. Ide szorul egész kultúránk a középkor hagyományaival és emlékeivel. Itt őrzik a végvárak a magyar szellemiséget. Itt dédelgetik kastélyaikban a humanista nagy urak az írókat és a könyveket. Mikor még Erdélyben alig éled a megtorpant magyar lélek, itt már fegyveresattogás közt is énekelnek a Muzsák. A kor vándor lantosa oromról-oromra száll és megéneкли Drégely, Eger, Léva, Murány és a többi végvár vitézeinek hősi tetteit. Végvári vitézek életéről mond magasztaló éneket a korszak egyik legnagyobb lírikusa, Balassa Bálint, aki Kékkő várában szívja magába a végek életének első ihletét, de egyben az első költő, akinek lelke megtáruul Európa új nemzeti költészetei előtt, ami szintén felvidéki vonás nála. De hány versen hagyta ott nyomát a mélabús bájú felvidéki táj szelíd, elégikus borongása. Az ő hagyományain nevelkedik Rimai János, akinek lelke Istennél keres imádságos menedéket. Balassa epigonjai, tehát lélekben a Felvidékkal amúgy is eljegyzettek, de származásuk és lakóhelyük is minden szállal oda köti, hogy csak a kiválóbbakat említsem, Beniczky Pétert, Koháry Antalt, Amadé Antalt és Lászlót. Felvidéki születésű Pázmány Péter is, bár az ő lelkének és szavának ízét átformálta már Erdély és Bihar. Ott született elbeszélő költőnk Gyöngyösi István, s leg-híresebb költeményének a Márssal társalkodó Murányi Vénusznak törzsökös felvidéki tárgyat választott. Zrinyi Miklós, másik nagy epikusunk délvidéki származású ugyan, de őt is Nagyszombat kollégiuma nevelte.

A kuruc költészet egy részéről kisült, hogy Thaly Kálmán lelkes és tehetséges hamisítványai. Amint az angol irodalom is mutatja, a költészetben nem áll példa nélkül az e fajta műsz-

tifikáció. De a kuruc költészetnek vannak olyan darabjai is, amelyeknek szerzője ismeretlen. Töredékeik közül nem egyet, sok hatalmas erejű sort felhasznált Thaly is. Ezek a versek ott születtek a Feketehegy alatt, az érsekújvári síkon, az Ung és a Latorca erdőségei, mocsarai közt. A bujdosók szívéből szakadt fel. Cinka Panna hegedüje tette őket muzsikába. Van bennök a zúgó fenyvesek zajából, a vizek morajló zajából, s a nagy hegyeknek messzezengő visszhangjából.

Később a törökhódoltság után innen indul az irodalom ébresztésének munkája, itt éneкли szelid, elborongó strófáit az álmatag Ányos Pál. Szakoleán írogatja Gvadányi generális ízes verses krónikáit a falusi nótárius pesti utazásáról és Rontó Pál világjáró kalandjairól. Kassáról és Széphalomról serkenti, biztatja, élesztgeti a magyar irodalmat Kazinczy Ferenc, akinek útirajzaiban és leveleiben olyan hangulatosan éled meg a felvidéki táj, Losone fia, Kármán József, a Fanny hagyományainak szerzője innen ostromozza a parlagi magyarságot. Míg Pest is nem lesz irodalmi központtá, nagyobb részét a Felvidéken adják ki a magyar könyveket. A deakos Baróti Szabó Dávid és a dunántúli Bacsányi János könyvét Kassán adják ki. Dayka Gábor Lőcsén jut igazán szóhoz. A szegedi Dugonics ismert művei Pozsonyban és Kassán jelennek meg.

A magyar romantikus korszak egyik gyújtó szelleme, a legnagyobb magyar szónok, Kossuth Lajos szintén felvidéki. Vachot Sándor és Imre, Sárossy Gyula, a Kárpáti Kürt szerzője, Kerényi Frigyes, Lisznyai Kálmán az eperjesi önképzőkörből kerültek bele az irodalomba.

Irodalmunk népies nemzeti aranykorának nagy triászából Tompa Mihály a Felvidék költője. Tompa egész lelkével szerette ezt a tájat s a finom, gondosan készült rajzok egész seregével örökítette meg. Jókai Mór Komárom szülötte, s Komárom a Kisalföldhöz számít inkább, mint a Felvidékhez, ha a cseh megszállás a Felvidék sorsának osztályostársává tette is. De Jókai regényeinek egész sorában csodálatos erővel éled meg a Felvidék. A Szeretve mind a vérpadig, Ocskay László regénye valóságos eposza a Felvidéknek.

De két legnagyobb és legtipikusabb íróját a XIX. század második felében adta irodalmunknak a hegyvidék. Nógrádi származású mind a kettő. Madách Imre Sztregován született és sztregovai kastélyának magányában álmodta sötétben töprengő láto-

másait az ember tragikus sorsáról, Mikszáth Szklabonyán született. Életpályája elszólitotta a Felvidékről, de újra meg újra megtért oda ihletet meríteni s lelkébe örökre beleevődött ennek a lankás tájnak szelíd, megértő mosolya s a hegyvidéki népnek furfangos, de meleg, meghasonlásokra kész zárkózottsága. Mikszáth az új típusoknak egész sorát vezette be irodalmunkba s ezek a típusok mind felvidéki eredetűek, a sárosi sviháktól az apró gentry népig, a hétszilvafásoktól a jópalcókig és a kisvárosi életnek sok remekül meglátott gyöngé ténsturáig.

A világháború után kettős feladatot vállal irodalmunkban a Felvidék. Az új határon innen hozzánk származott fiai itt ápolják tovább hagyományait, itt sugározzák ózomos, mentás illatokkal nyájas levegőjét, itt adnak új pompát a talajból sarjadó virágoknak. Mennyire külön világ volt az Ung és Latorca vidékéről származott Komáromi János költészete zúgó fenyveseivel, vihorláti szelével, Rákóczi talpasainak dobogásával. A Bulyba Tarasz költőjének, Gogolynak hősi epikáját ojtotta be magyar ágba. Sajó Sándor Ipolyságról jött hozzánk s azt a fájaldmát sírta itt el, amelyet elszakított szülőföldje hagyott megsebzett szívében. Pap-Váry Elemérné a Felvidéket várta vissza, amikor tüzes bizodalommal felfakadt ajkán a Magyar Hiszekegy imádsága, Bánnyay Kornél, az ifjan elköltözött költő súlyos szavai, merengő töprengése tele voltak a hegyvidék borongásával. Féja Géza népi szocializmusának bölcsőjét ez a táj ringatta, Márai Sándor költői jelképek aranykódébe burkolta Kassát, Havas István és Szathmáry István lírája is sokban innen táplálkozik. Szitnyay Zoltának hány novellájában éledt meg lebilincselő varázsszal a felvidéki táj. Egyik regényében pedig Selmecebányának és tüzes magyarhitű szlovák lakóinak állított szép emléket.

Másik szerepet is kapott és vállalt azonban a Felvidék. Ör hely lett megint, de most ő sanyargott idegen uralom alatt s üldöztetés, zaklatás, fenyegetés hármassal pallosa alatt is minden erejét megfeszítve dolgozott, hogy megőrizze itt a magyar szellemiséget s a magyar szó irodalmi veretét. Új irodalom keletkezett az elszakított Felvidéken, amely őrizte a felvidéki és magyar hagyományokat, de egyben az egészen mássá lett viszonyok közt új lelket és új hangot is kapott.

A lassan gyülekező, de egyre izmosodó seregek élén egy apostolszavú fiatal költő. Mécs László járt. Költészete hajnali harang szava volt egy megtisztuló, emberibb, testvéribb, szociáli-

sabb érzésű magyarságnak. Mint előde, Tinódi Lantos Sebestyén, úgy vándorolt végig a végeken. Nemesak költő volt, hanem kobzos és igric maga is. Nemesak verseinek értelme gyujtott, emelt, vigasztalt, hanem az a szívekg harsanó erő, amellyel verseit előadta. Költészete nemesak szük hazájának határain hatott túl, hanem azóta már Magyarország határain is. Az első regényt Sziklay Ferenc írta Csermákról, a magyarrá lett cseh hegedűművészről. Kassán jelent meg ez a regény és itt látott napvilágot, az azóta már halott Merényi Gyula első magyar verseskönyve is az elszakítás után. Halott már Érsekújvár költője, Övedy László is, akinek költészetében már tudattá vált a keserű kisebbségi sors. Ugyancsak tiszta szlovenszkói líra cseng Tamás Lajos verseiben is. Az új felvidéki helyzet költője, Vozári Dezső, Darvas János pedig szlovák költők kitünő fordításaival ajándékozta meg a magyar irodalmat. Győri Dezső férfias, erőteljes lírája is figyelmet érdemel.

Komoly lendületet kapott a próza is. A kassai Tamás Mihály túlfűtött prózája gyöngédség és tisztaság után áhítozik. Darko István az új helyzetbe került társadalom legelevenebb problémáit keresi regényeiben, de amennyire a valóság terén mozog problémameglátásaiban, annyira a valószerűtlenségek felé ragadja a mese lendülete. Égő csipkebokor című regényében nagyon sok egykorú felvidéki kérdésre tapintott rá, ha megoldásukkal adós maradt is. Drámai erejű novelláival, egyéni hangjával szerzett népszerűséget Zerdahelyi József. Szombathy Viktor a könnyed, derűs szemlélet írója, a mikszáthi hangot ő képviseli a Felvidék mai irodalmában. Ungváron ír és él Rác Pál, ízes egyszerűség, közvetlen szívjóság és melegség jellemzi. A Felvidék Gárdonyijának is szokták nevezni.

Vannak még sokan. Jankovics Marcel, csillogó, elegáns stílusa franciás lendületű. Egry Viktor sikerült regényei szintén túlnőttek a felvidéki határokon. A nőírók közül Jaczkó Olga és Palotai Boris válnak ki.

Ezeknek az íróknak jórésze visszakerült most hozzánk. Helyzetük ezzel jelentékenyen megváltozott és így bajos volna csak hozzávetőleg is találgatni jövődj fejlődésvonaluk irányát. Csak egy bizonyos, hogy a hegyvidék hagyományait, azt, amit ez a föld, ez a levegő és ez a nép a lelkükbe csókolt, azt hűségesen őrzik és virágoztatják ki a jövőben is, hiszen ha igazán írók, nem is tehetnek mást.

A lengyelekhez

Írta: Sik Sándor

*Köszöntünk, szép testvérek, lengyelek!
Úgy nézünk rátok, mint szebbik magunkra,
Régi magunkra. Fáradt férfi nézi
Ilyen mosollyal régi képe mását.
Nem is ismert arcot látja tán:
Az elfakult papiroslap mögül
Alakok kelnek, illatok lehelnek,
Akkordok zsonganak: a régi élet,
A drága, drága régi minden él.*

*Béla király, a pomerán-ölő;
Lengyel László, a szekercés, a szent;
Lovag Lajos, a háromtengeres;
Hedvig, a bibliás, akinél szebbet
Az arkangyal a földön nem talált;
Várna mártírja, ragyogó Ulászló;
Két országban egyetlen Báthori:
Mind a nagyok, legfénylőbb fényeink,
Lengyel felé mutatnak. Oda buknak
Lengyelbe mind a hulló csillagok:
Havas hegyeken arra vonakodnak
A rongyolt piros-eszimas bujdosók;
Arra robognak az esett királyok:
Balassák, Zápolyák, Rákócziak;
Onnan emelik testvérkardjukat
A Démbinszkyek és a Bem apók;
S ott, ott Gácsország vérfalánk mezőin,
Európa örült esztendejében,
A közös hóhér óriási talpa
Ott sajtolta ki a lengyel rögökre
A magyar vér utolsó áradását.
Miért tagadjuk: sírva néz azóta
Lengyel felé a gyászba tört magyar szem,
S könnyei közt csak félig ér örülni
A véres földből felszakadt csodán,
A szárnyabontott óriás Sason,
Amely úgy lebeg a fiatal égen,
Olyan egészen, olyan szabadon,
Olyan nagyon kiáltó jel gyanánt!*

Ó testvérek, mutassatok a Sasra,
Hogy mindig lássuk az élő jelet,
A halálból kelt ifjú életet,
A szolgarögből szárnyra kelt Hazát,
A hármás csonkból eggyé lett Egészet
És halljuk, értsük a Sas énekét:
Országok hálnak, országok születnek,
Halkatatlan egyetlenegy: a lélek,
A Szobjeszkyek, Báthoriak lelke.

A hallgató magyar

Írta: Bodor Aladár

Túl új határ sorompóján
Könnytől sósabb új kenyéren
S fojtott bosszú alkoholján
Nevelkedik a testvérem,
A hallgató, új magyar.

A mi fajtánk, de lóruul-szállt,
Nem a régi boros-szájas,
Nem kurjantja fel az utcát,
At nem látszó szeme száraz,
Föld alá néz s hallgatóz.

Ős gyökérről alattomban
Jött messzire bujtott sarja,
Mözgásában új titok van,
S ajkán belül marad hangja,
Jaj, hozzánk már szava nincs.

Csak magába ujjong s könnyez,
Másfelé néz az oltára,
Ismeretlen föld és ég ez,
Merre karját s szívét tárja,
S más a szótlán fohásza.

Mit gondol ő, ha mi szólunk?
Mit beszélhet ott magában?
Mit tervez ő egyszer rólunk?
Mit hoz majd e némaságban,
Ha megszólal valaha?

Tán egy reggel élénk dobban
S csak félretol szíjjas karja,
S ismeretlen, kemény szóban
Parancsot sujt a magyarra,
S hoz új földet s új eget!...

IDEÁLIZMUS

ÍRTA: FALU TAMÁS

Egy év óta laktak már együtt. Tizennyolc évesek voltak, nyolcadik gimnáziumba jártak és nagyon szép volt a világ. Szép volt a világ, mert már szabad volt cigarettázni, lehetett tánciskolába járni, s a bizonyítványok elég szépen festettek.

Pedig egyikük sem erőltette meg magát valami nagyon. Jó fejük volt, nem kellett biflázniok, ha kétszer átfutották a szöveget, már jelesre feleltek.

Csak egyben volt köztük különbség. Péter ki nem állhatta a számtant, általában idegenkedett mindentől, ami a rideg bizonyosság szürke köntösében jelent meg. Inkább az elvont tárgyakat szerette. János ellenben előszámstanista volt, s nem akadt példa, melyet maga alá ne gyűrt volna.

A különbség még élesebbé vált köztük, amikor a szerelem időszaka jelentkezett.

Ez az időszak egybeesett az április eleji ibolyapiaccal. Véges-végig a nagy piacon kofák ültek a kábító illatú ibolyáskosarak mögött, s fillérekért kínálták árujukat.

Péter és János egyszerre lépett ki a kapun, a toronyóra még csak háromnegyed nyolcat mutatott.

— Van még időnk egy kis sétára — ajánlotta Péter — te gyünk kerülni. Érzed az ibolyaillatot?

— Érzem — felelte János — de Newton tantételének kesernyés illata elnyomja bennem.

— Óh, te prózai lélek! — fakadt ki Péter. — Gyere, ve gyünk egy csokor ibolyát.

János nemet rázott a fejével. Nem érdekellte a kék szőnyegű ibolyapiac, s az illat tavaszi ujjongása a levegőben.

A patika előtt elváltak. János az iskolába ment, Péter pedig egy kis kerülővel a piac felé sétált.

Nem is egy, hanem két csokrot vett egyszerre, s amíg elbódulva szívta magába az ibolyaillatot, szürke kabátja alatt megmozdult a szíve. Úgy mozgott meg, ahogy még soha.

Maga elé képzelte a tegnapesti operett szőke primadonnáját, aki olyan szép volt, mint egy álom, s úgy énekelt, mint egy álombeli madár.

Gondolkozás nélkül sietett a színház felé. Már tudta, hogy

melyik szoba a primadonna öltözője, az ablak nyitva volt, be-
dobta az egyik csokrot.

Aki bombát hajít egy házba, nem rohan annyira a tett helyéről, mint ahogy Péter rohant az iskolába. Futás közben hátratekintett a toronyóra felé. Az óramutató állása még nagyobb rohanásra ösztönözte. A lépcsőn majd fellökte a történelemtanárt, de esengetéskor már a helyén ült.

Az első csokor alapkötetétel volt, melyet most már naponta követtek csokorba kötött ibolyatestvéreik, majd pedig később gyöngyvirágunokanővéreik. Az első csokor még szöveg nélkül repült, de a következők már szöveget is kaptak, diákos, rajongó szöveget.

Az ablak mindig nyitva várta a csokrot, mert a primadonának, s a színháznak nagy érdeke volt a diákság hevülése. A diákok csinálták a részükre fenntartott földszinti állóhelyen a lelkesedést, a diákok csinálták a vastapsot, tőlük lehetett várni az ária megismételtesét, a táncok megújrazását, róluk ragadt a negyven fokos láz a páholyok és zsöllyék hűvösebb közönségére.

Péter nem mert János előtt szerelméről említést tenni, mert tudta, hogy letorkolja, kigúnyoja, nevetségessé teszi.

De csakhamar az egész osztály tudomást szerzett Péter reggeli virágdobálásairól, sőt amint nemsokára kiderült, a tanári karig is eljuthatott a dolog híre, mert egy délelőtt számtanóra alatt, a számtan és fizika tanára odaállt Péter padja mellé, Péter vállára tette kezét, s így szólt nem minden gúny nélkül:

— Maga külön házifeladatot kap tőlem, s megfelel a következő három kérdésre. *Számtani kérdés:* Ha egy ibolyacsokor ára tíz fillér, mit ér akkor a primadonna? *Fizikai kérdés:* Ha a vízbe dobott test annyit veszít a súlyából, amennyi az általa kiszorított víznek a súlya, akkor mennyit veszít a súlyából az a fiatal ember, aki fülig benne van a szószban? *Mértani kérdés:* Ha a színház ablakának magassága három méter, szélessége pedig két méter, akkor az, aki az ablakon kívülről néz be, hányast kap magaviseletből?

— Látod, ide jutottál, — nevetett János gúnyosan Péter felé.

— Nem bánom, — gerinceskedett Péter.

— Legalább bemutatkoztál már neki? — kérdezte János.

— Nem én, — hangzott a felelet.

— Hát még a kezét sem csókoltad meg?

— Nem fontos, — felelte a rajongó. — Az a fontos, hogy megkapja minden reggel a maga kis csokrát, s rámgondoljon.

— De nem rád gondol ám — mondta gunyosan János — hanem a huszártisztre, akivel tegnap este is láttam szorosán összesimulva. Rajtad csak mosolyog. És joggal mosolyog, mert a primadonna másként gondolkozik a szerelemről, mint te.

— Azt te nem tudod, hogy ő hogyan gondolkozik a szerelemről — védte a primadonnát Péter. — És akárhogy is gondolkozik, az én álláspontom nem változik meg. Én kitarok mellette, én az maradok, aki voltam, nem kutatom, hogy kivel sétál, mert ezt kívánja az idealizmus.

János kimeresztette szemét.

— Mit? Hogy az idealizmus? Majd megmondom, hogy ez mi...

Péter feltartotta kezét, s csaknem betapasztotta vele János száját.

— Megtiltom neked — kiáltotta villogó szemmel. — Megtiltom neked, hogy idealizmus helyett más szót használj.

— Kérlek szépen — mondta János megszelidülve — én csak le akartam fordítani a te idealizmusodat.

— Tiltakozom ellene! — ismételte Péter és kiment a szobából.

Érettségi után messzire kanyarodott egymástól életük útja.

Jól benne voltak már a korban, mikor egyszer véletlenül találkoztak a fővárosban egy villamoson.

A szürkefejű Péter ismert rá a még sűrűbb fejű Jánosra.

— Te vagy az, János?

— Én volnék, te meg, ha nem csalódom, a Péter vagy.

— Eltaláltad — felelte Péter. — Mi lett veled, János? Ezer esztendeje nem láttalak, s legalább ötszáz esztendeje, hogy nem is halottam rólad.

— Számtanácsos vagyok a közegészségügyi miniszteriumban — jelölte meg rangját János.

— Ja, igen, — nevetett Péter, a primadonna egykori rajongója — a számok. Newton binominális tantétele és a logaritmus. Nagyon megszeretted őket, nem csoda, ha nem hagynak el az életen át. Én, talán tudod is, körorvos vagyok, Homokhegyen. Régen megnősültem, két szép nagy fiam van. Te, úgy tudom, aggelgény maradtál.

— Nem én — felelte János — sokáig gondolkoztam, de azután megnősültem.

— No ezt nem hallottam rólad — örvendezett Péter — Fogadd őszinte szerencsekívánataimat.

— Köszönöm, — felelte János lehorgasztott fejjel — de nemrégén elváltam.

Péter nem tudta hirtelenében, hogy ilyenkor mit is kell mondani, csak hümmögött.

— Szálljunk le — ajánlotta János zavartan, mert észre vette, hogy Péter le nem veszi szemét a kezében tartott virágcsokorról.

Mentek a lármás köruton, János most már beszédesebb mert lenni. Barátja elé tartotta eddig eldugni akart esokrát, s megszólalt:

— Emlékszel, hogy egyszer, régen, a boldog diákkorban mennyi virágot pazaroltál arra a szőke primadonnára? Különös elégtétel lehet számodra, hogy most engem is virággal látsz.

— Örülök neked is, a virágnak is — felelte Péter. — Úgy látom, új szerelem dörömböl az ajtó előtt.

— Nem egészen új — kezdte a magyarázkodást János. — Tudod, ezt meg kell értened, s te, mint régi idealista, ezt meg is fogod érteni. A feleségem elhagyott. Minek is szépítem a dolgot: egyszerűen megcsalt. Ettől eltekintve, a legnagyobb boldogság a világon. Amíg együtt éltünk, boldoggá tett. Olyan boldoggá, amilyen sohasem voltam. Én azonban őt nem tudtam boldoggá tenni, s el kell ismernem, hogy neki is joga van a boldogsághoz. Az illető, akibe beleszeretett, szegény ember. Én tehát kötelességemnek érzem, hogy boldogságuk utjából elhárítsak minden akadályt. Átadtam nekik lakásomat, lemondtam feleségem javára butoraimról, viseltem a válóper összes költségeit. És mint-hogy ma a feleségemnek nevenapja van, vettem ezt a virágcsokrot, s felküldöm hozzá a házmesterrel. Mert tőled tanultam, Péter, hogy az idealizmusnak nem szabad kihalni a földön. Remélem, meg vagy velem elégedve.

Péter rácsapott barátja vállára.

— És te ezt idealizmusnak nevezed? Az asszony megcsal, feldulja békés otthonodat, s te a helyett, hogy a sarkadra álltál volna, s elvetted volna örök időkre kedvét a léhaságtól, még át-attad neki lakásodat, butoraidat, valósággal összekovácsoltad

öt életed megrontójával... Hogy ez idealizmus lenne? Majd én megmondom neked, hogy mi!

János felemelte kezét, mint egy lángpallost.

— Tiltakozom ellene! — kiáltotta. — Megtiltom neked, hogy azt, amit én idealizmusnak nevezek, te másnak nevezd!

S már szaladt is egy villamos után, faképnél hagyva rég nem látott osztálytársát.

Mindezekből pedig az következik, hogy az idealizmus szót az élet bizonyos korszakaiban nem szabad magyarrá fordítani.

Az erdődi vár fehér asszonya

Irtá: Petri Mór

Szeptember vége... eliramló élet...
Elpusztuló kert, vár — örömtelen
Völgy, bérc, hol hajdan a költő tavaszlott.
A sóhajos vár ablakában
A fehér asszony megjelent.

Messze sugárzik mirtuskoszorúja.
Keblén a tearózsa, átvilágol
A sír világán, de csüggedt fejéről
Könnyekbe fülő éjtszakába
Libeg-lobog fekete fátyol.

Sötét lobogó: gyászfekete fátyol.
Az eldobott fátyol miatti átkot
Levették rólad, dicsfény-koszorúddal
Nyugodj meg, szegény Marcangolt Szein,
Az utókor rég megbocsátott.

A FELSZABADULT FINNORSZÁG SZÉPIRODALMA

ÍRTA: BÁN ALADÁR

A finn nemzet 1917 december 6-án mondotta ki elszakadását Oroszországtól, s bár még ezután öt hónapig tartó véres harc következett az orosz és a finn bolsevikok ellen, mindazonáltal ettől a naptól számítjuk Suomi függetlenségét. A finn viszonyokkal kevésbé ismerős többnyire azt hiszi, hogy ez a mérhetetlen fontosságú fordulat minden téren tökéletesen új helyzetet s addig nem is álmodott föllendülést hozott magával a rokon nép életében. Ez a hiedelem azonban csak részben megalakult. Finnország ugyanis teljes függetlensége előtt is sok szabadságot élvezett mind a svéd, mind az orosz fennhatóság részéről s nemzeti és népi egyéniségét nem csekély mértékben bonthatta ki az idegen uralom hét évszázadának idejében¹. Különösen a szellemi életben: a művészet és az irodalom terén oly nagy és mélyreható volt a nemzeti lélek munkássága, hogy a mostani, minden külső korlátozás nélküli kulturális törekvésekre ugyancsak hatalmas erőfeszítés vár, hogy a háború előtti nagy, gyakran világraszóló eredmények színvonalát felülmúlja. Ne várja tehát az olvasó, hogy a letelt huszonegy évnyi időszak a finn szépirodalom mezején a régebbi évtizedek termékeit homályba borító alkotásokat tár elénk.

Am e rövid két évtizedben aránylag mégis több megbecsülésre méltó tehetség bukkant fel finn rokonaink irodalmában s ezeknek főérdeme, hogy a külföldi hatások gyümölcsöztetése mellett merész lendülettel tört utat a nemzeti erők érvényrejuttatásának.

Visszatekintve a multra, megállapíthatjuk, hogy a finn irodalom főértékei három csoportra oszthatók; ezek: a világhírű népköltési termékek (Kalevala, Kanteletár, stb.), a svédnyelvű költészet s a mult század közepe táján föllendült finn-nyelvű szépirodalom. E harmadik csoport ma már mind mennyiségre, mind értékre nézve messze felülmúlja a még mindig élő svédnyelvű finnországi irodalmat, bár ennek multszázadbeli legkimagaslóbb művelői mindenkor fölbecsülhetetlen értéket jelentenek a finn nemzetre nézve, főleg *Runeberg*, akít a finnek ma is

¹ V. ö. Bán Aladár: Finnország államiségának kialakulása. Turán, 1928.

„költő-fejedelemnek“ neveznek. A szó szoros értelmében azonban csupán azok tekinthetők a nemzeti irodalom művelőinek, akik a nép nyelvén írtak.

Áttérve tulajdonképeni tárgyunkra, elmondhatjuk, hogy a függetlenség első évtizedében, a huszas években, külföldi hatások folytán Finnországban is különféle irodalmi jelszavak és áramlatok (pl. expressionismus, unanimitismus, exotismus) jöttek divatba, ám ezek valódi haladást nem igen jelentenek. Az 1924—1930 közti években főleg a „*fáklyavivők*“ (tulenkantajat) néven ismert fiatalok csoportja keltett feltűnést. E fiatal, divatos írók igyekeztek az érdeklődést új eszmék s idegen népek és tájak felé fordítani; kivált a távoli, exotikus népek érzelmi és gondolati világa izgatta képzeletüket. Másrészt visszatérve a valósághoz, a honi élethez, a lélek rejtelmeibe törekedtek bevilágítani s szép prózai és verses műveikben főképp a szerelem, a bűn, a halál, a nyomor és lelki meghasonlás problémái szólaltak meg. Ám ez újkori törekvések aránylag kevésbé érintették a valódi finn lelkiületet, amelyben a szellemi állandóságnak és a lassú, megfontolt haladásnak mély gyökerei vannak. A finn irodalomban ma nap is az évszázados hazai hagyomány uralkodik, bár némileg szabadabb és finomultabb formában.

A szokásos hármass felosztást követve, vessünk egy-egy pillantást az újabb finn dráma, epika és líra főbb jelenségeire.²

A rohamos gazdasági és közművelődési föllendülés főképp a színművészet terén érezteti kedvező hatását. Számos új színház nyílt meg a fővárosban és a vidéken, a színészképzés nagy arányokat öltött s a színházlátogatók száma meghatványozódott. Mindez természetesen buzdítólag hatott a színműirodalomra, mely több derekas tehetséget mutat fel az újabb időben, de általános európai érték nem igen akad közöttük. Legismertebb és legtermékenyebb színműíró ma Lauri (Lőrinc) *Haarla* (szül. 1890), aki eddigelé 30 színdarabot írt, nagyrészt történeti és mondai tárgyú drámát, amelyek jelentős színpadi sikert arattak. A kissé korábbi nemzedék tagjai közül említsük föl Artturi (Artur) *Järvilaumát*, ki ma is kedvelt színműíró s a nálunk is ismert Aino *Kallas*-t,³ akinek „Farkas-ara“ c. drámáját a múlt évben

² Ez ismertetésben, saját olvasmányaimon kívül, főképp V. Tarkiainen professzor Finn irodalom-történetére támaszkodom. (1934.)

³ V. ö. A. Kallas: *Töviskoszorú* — novellagyűjtemény, 1928., fordította Bán Aladár.

adták elő Helsinkiben. E művével a jeles író, kit külföldön a legkiválóbb regényírók közt emlegetnek (pl. Galsworthy), valósággal egy új drámai műfajnak: a folklór-színműnek vetette meg az alapját s ezzel nemzetközi jelentőségű úttörőnek mondható.

Az emelkedés azonban legszembeszökőbb az új kor legkedveltebb irodalmi műfajában: a regényben és novellában. E műfajban a hagyományos irány megmaradt, sőt némely jeles alkotásban tovább fejlődött. A múlt század közepe táján kezdődött valódi finn népies irány, mely Päivärinta Péter⁴ műveiben külföldön is figyelmet keltett, a későbbi, európai híri elbeszélőkön (Aho, Linnankoski, Aino Kallas) keresztül mind máig uralkodó maradt, sőt némelykor már mustraszerűvé (sablon) lett az epigonok örökös paraszthistóriáiban. Emellett manap a történeti regény és novella örvend nagy keletnek s itt nem csekély érdeklődés fordul nemzetünk multja felé, főképp a Petőfi Társaság kitűnő kültagja: Arvi Järventaus (szül. 1883) három magyartárgyú regény és egyéb e nemű írásai folytán. Romantikus, élénk előadású elbeszéléseit lírai lendület és páthosz jellemzi s ezzel némi rokonságot mutat Jókaihoz. Regényei közül az Eldugott falu (HyljäTTY kylä) magyar nyelven is megjelent; magyar tárgyú versei közül néhányat a nemrég megjelent Északi Fény c. anthologia közöl nyelvünkön.

De az újabb finn elbeszélők sorában kétségkívül legizmosabb tehetség Frans Emil Sillompää (szül. 1888), akit a múlt évben a Nobel-díjra jelöltek. 16 műve közül 5 regény, a többi novella- és rajzolatgyűjtemény. Legelső megjelent műve 1916-ban „Élet és napfény“ c. szerelmi regénye volt, mely tárgyával — egy férfi szerelme két nő iránt — s Knut Hamsunra emlékeztető lélekboncoló előadásával feltűnést keltett, s nagy várakozást ébresztett további működése iránt. Ez az érdeklődés még növekedett, midőn három év múlva napvilágot látott második regénye, a Jámbor Nyomorúság, mely mélyreható problémákat vet föl a finn nép életéből. Főalakja, egy ágrolszakadt parasztember, megtestesítése annak az igazságnak, hogy a nép lelkében föllépő forradalmi hangulatnak gyökereit gyakran a mostoha mult igazságtalanságaiban és nem a jelen külső körülményeiben kell keresnünk. Ebben a művében már majdnem teljesen kibontakoz-

⁴ Az itt említett íróról l. bővebben: Bán A.: A finn nemzeti irodalom története. 1926.

nak Sillanpää írói jellemének fővonásai: mély egybeolvadása a természet jelenségeivel, lehetségesen finom hangulatképei, alakjainak kevésvonalú, plasztikus rajza, leegyszerűsítve majdnem a biológiai alapvonásokig s bizonyos ősfinn nyugalom és részletező hajlam, mely utóbb említett két vonás a kalevalai költészet főtulajdonságaira emlékeztet. Ezek az írói vonások legjellegzetesebben bontakoznak ki 1931-ben napvilágot látott harmadik s maig legtöbbször értékelt regényében, melynek címe: Nuorena Nukkunut, magyarul: Ifjan elszenderült. Ebben a szerző mély költészettel és gyöngéd érzékenységgel egy fiatal parasztleánynak, Siljának egyszerű, jelentéktelen életviszonyait, betegségét és lassú elmúlását festi aprólékos gonddal s kerülve minden erősebb hatást keltő színezést, ami néhutt majdnem a bágyadtságig fokozódik. Feltűnően kevés ebben a regényben a külső történés, minden a lélek rejtelmes mélyén megy végbe, méla fájdalommal példázva egy évszázados, pusztuló nemzetség végső sarjadékának szomorú sorsában az emberi élet mulandóságát. Ez a regény, mely *Németh Gyuláné Sebestyén Irén* fordításában nemsokára nyelvünkön is megjelenik, csakhamar meghódította a finn olvasóközöséget és Svédországban is nagy tetszést aratott.

Egy jeles finn irodalomtörténész, T. *Vaaskivi* alapos, 370 oldalra terjedő könyvet írt Sillanpää eddigi életéről és műveiről.⁵ Megállapításai közül, melyek az író többi művére is nagyrészt alkalmazhatók, ismerkedjünk meg legalább a legfontosabbakkal. „Silja — írja — egyénileg ki nem formált költői alakítás. Van tekintete, de nincs arca... De épp abban, hogy élete mozgataiban nincs semmi, ami hangsúlyozná egyéni létét, rejlik e költői alkotás magas allegóriája. Ez a fiatal leány az író elbeszélő művészetébe mint az ősemberinek tiszta megszemélyesítője lép be: alakja le van vetkőztetve a mulandó egyéniség köntöséből; el van távolítva tőle minden időleges s csupán az lesz láthatóvá az életében, ami biológiailag a leglényegesebb... Silja szimbólikus életet él“. Kiemeli azután Vaaskivi, hogy Sillanpääre a külföldi nagy írók közül főképp G. Keller és Thomas Mann, a finnek közül pedig Aho János hatott mélyebben.

De szóljunk valamit a legújabb finn líráról is. A régebbi finn líra három főforrásból táplálkozott: a népköltésből, a svéd költészet benyomásaiból és a nyugateurópai költészetből. Az

⁵ T.-Vaaskivi: F. E. Sillanpää — elämä ja teokset. Helsinki, 1937. I. 306—7. 1.

utóbbi két évtized alatt egyre jobban növekedett a nyugateurópai líra hatása mind a formára, mind a tartalomra. A régebbi nyugodt, egyenletes verselést és világos kifejezésmódot a változatosnak, a különösnek, a félhomálynak, az eredetiséget hajhászó *szabad* formáknak divata váltja fel, akárcsak nálunk a „nyugatosok“ néven ismert újabb nemzedék írásaiban. A túlzásokat azonban a finnek említett ragaszkodása a hagyományoshoz, valamint a némileg nehézkes, józan lelkiség hamarosan legyőzte. Az ú. n. szabad versmérték (vapaa mitta) azonban több lírikusnál mai napig megmaradt s ez az alapjában véve nehéz forma, mely a rím, az egyenletes versmérték és az arányos sorok segítségéről lemondva, csupán az egyéni ízlés és a hangulat megszabta ritmusra támaszkodik, meglehetősen tökélyre emelkedett. Lássunk mutatóban egy ily szabadformájú verset Viljo *Kajava* nemrég megjelent verskötetéből (Hyvästi, muuttolintu! = Isten veled, vándormadár! — 1938):

ÖSÜNKHÖZ.

*Fölrémlött csonka bot gyanánt kezéd
s intette: jöjjetek!
Mentünk utána,
s így lettek a finn östelepek.*

*Fölrémlött csonka bot gyanánt kezéd
s intette: menjetek!
Mentünk elszéledve e föld rögén,
s így született a hazánk.*

*Fölrémlik csonka bot gyanánt kezéd
s int most is: jöjjetek!
Megyünk, s ha mind együtt leszünk,
hazánk ölében örök
álomba szenderedünk...*

A felszabadulás korát már kórtól megtörtén érte meg a háború előtti Finnország legnépszerűbb és legtehetségesebb lírikusa: Eino *Leino*, aki 1926-ban hunyta be szemét. Vezérszerepét az alanyi költészetben Társaságunk kiváló kültagja: Veikko *Antero Koskenniemi* foglalta el, aki most van férfikora delén (szül. 1885) s nemcsak a költészetben, hanem, mint a turkui egyetem

irodalomtanára, a tudományban is hazája legkimagaslóbb egyéniségei közé tartozik. Épp az új nemzeti korszak hajnalán, 1917-ben látott napvilágot „Elegiák“ c. kötete, amelytől számítja a finn műbírálat Koskenniemi önmagára találását.⁶ Poétai egyéniségének főjellemvonása a belső küszködés: az élet kiméretlensége és a szív gyöngéd érzelmessége közti ellentét, melyet legtalálósabban ez a verse fejez ki:

A SZIV.

*Nyugodj, szívem! ne vágj lobogni
az élet harci tüzén.*

*Neked a bölcsesség köréből
kis házat emeltem én.*

*„Nem, nem tudok én itt pihenni,
házában nem maradok.*

*A nagy világba hívnak engem
küzdelmek és viharok.“*

*Légy csöndbe' csak egy kicsikét még,
nyugodj, te nyugtalan!*

*Búval teli az élet útja,
rajt' túske ezernyi van.*

*„Mit nékem a túske, a bánat,
mit nékem a küszködés!*

*Hivatásom a vészben állni,
hivatásom a szenvedés.“*

*Megadom, mit kérsz, ime néked:
menj, menj a világba hát!*

*Meglásd, véredet ott kiszívják,
rád feni mind agyarát.*

*„Hadd marjanak, hogyha akarnak,
szívják ki a véremet!*

*Elviselem, mit a sors rám mér,
én mégis odamegyek!“*

⁶ I. Tarkiainen, 275. l.

*Mondd, mit keressz künn a világban?
Nem vár más ott, csak idegen;
jég, fagy van azok kebelében,
s benn' gúnynak az átka terem.*

*„Bár idegen leszek is körükben,
nem nyugszom házad öln.
Ők gyilkolnak és sebet ütnek,
de élek, szenvedek én!”*

Azon lírikusok csoportjából, akiknek működése teljesen a világháború utáni években folyt le, kétségkívül Uno *Kailas* volt a legkiválóbb. Néhai *Prónay Antal*, jeles esztetikusunk „Futó csillagok” címmel 1903-ban könyvet írt éltük virágában elhalt magyar költőkről. Hálás dolog lenne ilyen könyvet írni a finn költészet köréből is, mert ott szintén sok csillag futott le időnap előtt a költészet egéről. Ezek közé tartozik Kailas is, aki 1933-ban hunyt el 32 éves korában, évekig tartó tüdőorvadásban. Nyilvános költői pályája csak tíz évre terjedt, s ez idő alatt öt verskötet jelent meg tőle és élete utolsó évében (1932) Válogatott Verseink gyűjteménye 105 verssel, mely — néhány balladaszerű költeményt leszámítva — mind a tiszta líra körébe tartozik. Ehhez a kötethez írt előszavában a költő említi, hogy zaklatott, szenvedésekkel telt életében nem jutott elég ideje összes műveinek gondos átsimítására, s így azoknak csupán egy részét vette föl e könyvbe. Ám ezeket a verseket aprólékos gonddal dolgozta át, úgy, hogy stílusának tömörsége és kifejező ereje, verselésének eredeti, hullámzó ritmusa valósággal a görög lírikusokra emektet. Figyelemreméltó nyilatkozat ebben az előszóban ez: „Azt mondták nekem, hogy nem volt jogom változtatásokat tenni verseimen. Érthetetlen állítás. Miért ne lehetne a versírónak is helyesbítenie szavait, mint minden más embernek? Ő is tévedhet. Vagy az ő botlásainak örökre kell élniök?”

Ez a gyűjtemény igen nagy elismerést aratott. Maga *V. Tarkiainen*, a finn irodalom tanára a helsinki egyetemen, írt hozzá méltató bevezetést s *V. A. Koskenniemi* hosszabb bírálatában ezt mondja róla: „Kailas, ez a lánglélek, kétségtelenül egyike a legnagyobb lírai tehetségeknek, kiket Finnország szült. Komolysága, forró és tiszta ihlete, magasröptű törekvése költészetének az ő halála után is maradandó helyet fog biztosí-

tani irodalmunkban. Ő a finn költészet ifjú Phaethonja, a napszekér kormányosa — valódi lánglélek!”

Kailasnak érdekes, mély világnézete van, mely erősen borúlátó színezetű. Legkimagaslóbbak metafizikai, érzékfeletti gondolatai, főleg a másvilág megsejtésére vonatkoznak. Alapjában véve vallásos lélek, de meggyőződése nem az iskolai benyomások, hanem az elmélkedéséből és olvasmányjaiból leszűrt nézetek foglalata; ezt ugyan nem örökölte meg valamely egységes prózai vagy verses műben, de megismerhetjük költeményeiből.

Kailas világnézete a *dualizmusból*, a kettősségből sarjad. A mindenségben szerinte csupán két pozitív, tényleges elem létezik, úgy mint: anyag és szellem, vagyis látható világ és látthatatlan lélek. Az anyagi világ a szenvedés és a belőle fakadó bűn televénye; ura a Sátán. A szellem országa a boldogság s a belőle áradó tisztaság, büntelenség hona, tagjai a lelkek és ura az Isten. E két pozitívumnak csupán függvényei az idő és a tér: az élet és a halál — ezeknek önálló létük nincs. Az anyag és a szellem, azaz a test és a lélek titokzatos, ellenállhatatlan erővel vonzódik egymáshoz, költőileg mondva: szereti egymást. Ámde az anyag és a szellem kapcsolatából rettenetes szenvedések és bűnök fakadnak; a lélek a testben mintegy keresztre van feszítve⁷ s e helyzetből egyedül a testtől való elszakadás árán szabadulhatna meg. Erre azonban az emberi lélek a maga erejéből nem képes, csak a szellemvilág ura, Isten segíthet rá erre. Enemű versei közül egyet bemutatunk.

VEGYELEMZÉS.

6 *Tisztelt közönség! Nézzenek oda,
az a palack a nyolcadik csoda.
Kincsek között őrzé azt egykoron
a szent vegyész-király: bölcs Salamon.*

*Tisztelt közönség! Jól nézzék meg ezt!
Ott benn' a nedv mostan pezsegni kezd,
s minden percben cseréli színeit.
Ezt a vizet Életnek nevezik.*

⁷ V. ö. Bán A.: *Unno Kailas verseiből.* — Koszoru: V. 1.

*Nem fejthető meg ezt a tudomány,
Valója néki még most is talány;
vizsgáltam én is hosszú éjeken,
de mindhiába — ma sem ismerem.*

*Nézzék, színével mily játékot űz —
előbb világos volt, miként a tűz,
most meg sötét lett, mint az éjszaka...
s ily csalfa benn' a lényeg is maga.*

*Ki boncolhatná szét e zűrzavart,
mit gyűlölet és vonzalom kavart?
Benn' könny, kacaj, csalódás és vigasz,
számunkra menny s gyehenna egyben az.*

*... De itt még egy palack az asztalon!
Neve: halál, ráírta Salamon.
Elemezém, s ím ez a színtezis:
élet, idő: öröklét itt e víz.*

*És most e kettőt összekeverem...
Mit néznek oly zavartan, mereven?
Ahá, a nedv illant ez alatt!
Pompás kísérlet! semmitem maradt.*

Ebből a felfogásból származnak azok a gondolatok, melyek Kailas verseiben bizonyos misztikus színben föl-fölbukkannak. Ez a misztikus hajlam magyarázza, hogy tisztán érzelmi verseiben is képeit, allegóriáit szereti az érzékfölötti régiókból venni, mint pl. e kis szerelmi dalában:

AZ ANGYAL.

8

*Vigasztalást hozott le nékem
az égnek legszebb angyala.
Valakivé azóta lettem, —
mindent megnyertem általa.*

*Dalaim hát felé röpülnek.
mint a madárkák, zengeni*

*A teste olyan, mint a lélek,
a lelke pedig isteni.*

*Alomvilágát messze hagyta
s a föld göröngyéhez tapadt.
Fejem szelid keblére hajtvá
sírok a boldogság miatt!*

Ugyancsak misztikus allegóriában fejezi ki lelkének rettenetes magányát, a köznapi élettől való teljes elszakadását „Aphelium“ c. versében, melyben a világűrbe tévedt égitest sóhajt a Naphoz:

APHELIUM.

*Evmiriádok múltak azóta,
hogy az űrbe kiszálltam egy éjen.
Ah, mérhetetlen hosszú az ösvény
A többi csillagok innen!*

*Nap-atyám, te hiába kísérted
nyomomat sugár-nyilaiddal;
a nagy éj oly messzire vitt el,
hogy itten a fényed is elhal.*

*Ide hang sose tévedez onnan,
hol az életnek vize ver még
A vak éj jégkeblirül erre
nem jön egyéb, mint szörnyű üresség*

*Dermedezek. Vérem lehűtötte
ez a néma, halálszerű éjjel.
Fiad, im nézd, jégbe borítva —
melegits fel, atyám, melegits fel!*

Ha Kailas költészetét beállítjuk az új finn líra környezetébe, megállapíthatjuk, hogy főleg két dologban üt el annak művelőitől. Először abban, hogy rá semmi hatást nem tett a népköltés, a kalevalai hagyományvilág és pedig sem tartalmi, sem formai tekintetben. Míg előzői és kortársai számos alkotásukban a híres finn népeposzból merítettek ihletet, — ő inkább a nyugat-európai — főleg a svéd és francia költészetből vette példaképeit.

Másik tulajdonsága, amiben különbözik — és pedig előnyére, — a finn költők átlagától, az a tüzes, lelkes hang és előadásmód, mely valami új volt a nyugodt szemlélődéshez szokott finn olvasó előtt. Pl. „A rabszolga dala“ c. szerelmi versében így kiált föl:

*Kígyókhöz üzz: hadd marjanak!
Vadállatokhoz: tépjenek!
Azt zengem ott is egyre csak:
szeretlek tégedet!*

A mondottakból láthatjuk, hogy Uno Kailas nem tartozik a könnyen népszerűsíthető költők közé, s hogy mégis általános hatást tett, az a finnek nagy irodalmi érdeklődésének és kifinomult ízlésének köszönhető.

Befejezésül említsük meg, hogy finn testvéreink felszabadulásuk után egyre fokozódó érdeklődéssel fordulnak a magyar irodalom felé, s ez különösen a Petőfi Társaság négy finn kültagjának érdeme — és pedig a magyartárgyú regényeket író Järventausnak, a magyar irodalom jeleseiéről egyetemi előadásokat tartó Koskenniemi-nek, a Petőfiből fordító *Larin-Kyöstine*nek s főképp a Petőfit és Aranyt remek fordításokban bemutató *Otto Manninen*nek. Hozzájuk méltóképp csatlakozik nagymunkásságú, lelkes honfitársunk: *Weöres Gyula*, a magyar irodalom előadója a helsinki egyetemen, ki már egy évtizede teljesíti fontos hivatását a messze északi rokonnép körében.

CSÁSZÁR ELEMÉR ARANY JÁNOSA. Ritka érdekességű könyv került a piacra. A könyv érdekessége nemcsak az, hogy Császár Elemérnek, a Pázmány Péter Tudományegyetem bölcsészeti karán az irodalomtörténet tanárának Arany Jánosról szóló előadását tartalmazza, hanem az is, hogy hálás növendékei, akik két fél-éven keresztül hallgatták és ismerték meg a kiváló tudós megvilágításában a nagy epikus költőt, adták ki hálájuk és szeretetük jeléül könyvalakban az előadást. A Magyar Irodalomtörténeti Intézet ifjúsága az igazgató-tanár múltévi dékánóságának akart emléket állítani ezzel a könyvvel. A gondolat szép és finom s mi, akik ma már deresedő hajjal gondolunk vissza a régi szép egyetemi évekre, irigyeljük a mai ifjúságot, amellyel ma már a professzorok az angol college-k rendszerére emlékeztető intézetekben foglalkoznak s ezzel meghittebbé teszik a tanár és az ifjúság között a viszonyt, és eredményesebbé a tanár- és a tudósképzést.

Maga a munka Császár Elemérnek, a tudomány szakát lelki ismeretes tárgyilagossággal művelő tudósnek s a katedrán kristálytiszta egyszerűséggel, de logikai élességgel prelegáló tanárnak jellegzetes egyéniségét hordja magán. Újabbkori tudományos életünkben Riedl Frigyes, Voinovich Géza mellett Arannyal talán legtöbbet foglalkozó tudósnak, aki már írt egy nagyobb tanulmányt Arany képzetéről és kimutatta Arany Jánosnak az utókorra kisugárzó hatását s most egész emberi és költői egyéniségének nagyszerű arcképét adja. Kutatási módja, ember és költőábrázolása, tudományos módszere merőben különbözik a Riedl Frigyesétől és a Voinovich Gézáétól is. Riedl Frigyes szellemes megállapításai, amelyeket az egyetem padjain alkalmunk volt hallani, inkább csak egyes kimagasló vagy érdekesebb részeket ragadtak ki Arany emberi és költői egyéniségéből, Voinovich Géza hatalmas Arany-életrajza, amely nemrégiben nyert befejezést, széles utakon viszi közelebb a tudományos kutatókhoz és a nagyközönséghez is a nagy költőt, Császár Elemér tíz éves könyve pedig aránylag kis terjedelemben is tökéletes ismerettárát adja mindannak, amit a művelt magyarnak tudni kell Arany Jánosról.

Császár Elemér könyvének, illetve egyetemi előadásának felépítése kristálytiszta és vaskemény. Ennek titka talán az, hogy az ő hűvös, tárgyilagosan boncoló tudományos rendszere aránylag legjobban illik a három legújabb Arany-bemutató közül a költő józan, önmagával szemben mindig szigorú és hűvös krificizmusához. Csak néhol fűti át a hűvös és tárgyilagosságot az előadás a költőért hevülő

embernek izzó melegsége, olyan helyeken, mikor a két nagy barátot és költőt, Petőfit és Aranyt állítja egymás mellé és felhívja a leendő tanárok figyelmét arra, hogy e két költő szeretete és megértése nélkül nincs nemzeti irodalom. S nekünk, a Petőfi-Társaság tagjainak kétszeresen jólesik, hogy az a professzor, aki elnökünk is, olyan meleg szeretettel emlékezik meg előadásában sok helyen Petőfiről is, akinek külön egyetemi előadást is szentelt. A Petőfi előtt való hódolat csendül ki a könyv bevezetőjéből is, amely után Arany János életét adja röviden, azzal a helyes beosztással, amely nem az életrajzi adatokra fekteti a fősúlyt, hanem a költő egyéniségének és költészetének teljes megismerésére.

Különösen két nagy fejezetet kell kiemelni ebből az Arany-előadásból. Az egyik, amelyik a Toldi-trilógiát tárgyalja, a másik a hun-trilogia. Amit ebben a két fejezetben Császár Elemér hallgatóinak ad anyagban, bizonyítékokban, régi és újkori állítások megcáfolásában, ez nemcsak az irodalomtörténeti tudománynak remeke, hanem a pedagógia művészetének is. Arany költészetének ezt a két nagy csoportját olyan kristálytisztá logikával tudja felrajzolni, hogy lehetetlen tisztán nem látni a Toldi- és a hun mondakörben. Igen érdekes fejezet a komikus eposzokról és a költői elbeszélésekről szóló is. Aztán ismét kimagasló rész a balladák méltatása s érdekes és újszerű Arany novella- és drámakíséreteinek ismertetése. Arany János lírájának boncolása fejezi be az előadást, amelynek végén pompás és részletes Arany-kalauzt kapunk Arany műveinek kiadásairól és az irodalomról. Ez utóbbit hét alfejezetre osztja Császár Elemér, úgyhogy az életrajztól egészen a műelméletig minden adatot megtalálhat a kutató.

Császár Elemér ezt az Arany Jánosról szóló egyetemi előadását mint egyetemi tanárságának egyik legszebb emlékét ajánlódokozta hallgatóinak. Azok viszont ezt az ajándékot igen helyes ösztönnel és gesztussal tovább adták a könyv nyilvánosságán keresztül az egész magyar művelt közönségnek. Mert, szerintem, ennek az egyetemi előadásnak ez az igazi jelentősége. Az természetes, hogy az ifjú tanárnemzedék, aki hallgatta a tanárját az egyetemen, tovább adja az elhangzott eszméket a tanuló ifjúságnak. Ez az a szellemi apostolicitás, amely a tanári hivatást olyan széppé és szinte szentté teszi, hogy az egyes tudományágakról való igazságok az egyetemi katedra magasságából kiindulva, tovább áradnak. De szükséges, hogy a művelt közönség is, amely sokszor eltéved a mai irodalmi zürzavarban, s elkábul a különböző irodalmi iskolák törtető és esörtető zajától s egyes csoportok reklámdobzajainak tam-tamtjától, nemzeti irodalmunk büszkeségeiről ilyen tárgyilagossal, a dogmák hűvös igazságaival ható könyveket kapjon, mint Császár Elemér Arany Jánosa is. S mi, a nemzeti irodalom szerény munkásai, őrei és papjai, különösen ezért mondunk hálás köszönetet Császár Elemérnek Arany-előadásáért és az ő hallgatóinak, hogy a nagy költőfejedelemtől vallott igazságokat közkinccsé tették.

Gáspár Jenő.

ULTIMA CANZONE. A *Magyar Regények* sorozatában Pekár Gyula novelláskötete ezzel a címmel jelent most meg. A cím belevág a szívünkbe. Valóban ezek Pekár Gyula utolsó énekei? Aki azonban ösmeri az ő hatalmas munkabírását, menten kételkedni kezd. Lehet, hogy ez volt az utolsó kötet, melyet kiadójának halála előtt átadott, de Pekár Gyulának még néhány kötetre való ki nem adott novellái maradtak hagyatékában, melyekre bizonyára sor kerül. Ennek a kötetnek novellái nem változtatnak semmit azon a képen, melyet róla formáltunk. Az ő romantikus mesekedvének újabb bizonyosságai. Az olvasót képzelete szárnyára ülteti és elszárguld véle meseországba, hol Keletre, hol a mórok spanyol földjére, hol a bretagne-i tengeralatti városba, de mindig krónikás adomák, mesék, regék, legendák ihletik, ami elbeszéléseinek alapvető tulajdonsága. Ebben a kötetben van néhány ilyen története, mely legjava alkotása közé tartozik. A *Csaba násza* töredékben marad *Csaba* regényének egy mellék-hajtása. *Piperés Ali basa* a török hódoltság idejében játszik és arról szól — amit Pekár több más meséjében is — más-más megtörténnel igazolni szeret, hogy a magyar földnek sugalló hatása van. Itt a janicsárnak nevelt elrabolt magyar gyerek magyar szíve dobban meg, mikor hazakerül basának. Egyike Pekár legformásabb és lélektanilag is legmélyebbre ásó történeteinek. A kötet legérdekesebb darabja azonban *Tili tant ereklyéje*. A *Pasztellek* c. kötetének első novellája. A *medaillon* egyik mesternovellája, melyben a képzelet megjelenítő erejét drámai erővel mutatja be. Látjuk a vén kisaszszonyt, amint ódon bútorzatú szobájában egy medaillonnal társalog, amint a kezében levő medaillonból kiszáll az elképzelt figura, egykori szerelmese, s úgy elbeszélget véle, úgy érzékeli, mint egy valósággal ott ülő embert. Ennek a novellának folytatása a *Tini tant ereklyéje*. Itt leírja, hogy a claviceinen játszó vén leány milyen élénk képzelődésbe hull, multját játssza át a régi hangok hallatán, miközben beleképzeli magát egy meg nem élt életbe, gyermeke, unokája születik, azoknak él, azokat szereti, félti, neveli. A ház, melyben él, idegennek kezére jut, az új birtokos rakoncátlan fia kilopja a medaillont, eldugja egy vendégük holmija közé és nem is került többé elő. Ennek tragikus következménye lett. Tini tant képzeleti csodája összeomlik. A folytatás tehát csak megerősíti mindazt, amit Pekár elképzelési módjáról írtunk abban a tanulmányban, melynek *kivonata* a kötet elé került. Jellemző, hogy az a rész, melyben ezeket a kérdéseket tárgyaltam, szintén az olló áldozatává vált. Szerencsére tanulmányom egész terjedelmében külön is megjelent és ott olvasható. Kiténőn példázza — úgy az első, mint az itt olvasható második novella is — az igazságot, ami Bergson főtétele, hogy „az emlékezés nem képzeletműködés“. Pekár Gyula lélektani megfigyelésekben gazdag életművében sok az ilyen, szinte tudományos demonstráció számba menő megfigyelés. Ami az ő nagy műveltségénél fogva szinte magától értetődik. (L. B. dr.)

KÉT IRODALMI DÍJ. Az újév első hetei elé mindig várakozással néz a magyar közönség, mert ilyenkor szoktak napfényre kerülni azok a döntések, amelyek a legnevezetesebb irodalmi díjakat osztják ki. Így ezidén volt esedékes Budapest székesfőváros Ferenc József-irodalmi díjának odaítélése, amelyet tudvalevőleg minden négy esztendőben adnak ki. Ezidén a négyév előtti lírai díjjal ellentétben elbeszélő kapta a Ferenc József-irodalmi díjat, amelynek kétezer pengős összege a mai gazdasági viszonyok között meglehetősen jelentős. A díjjal Kodolányi Jánost koszorúzta meg a kiküldött bizottság. Kodolányi János sokáig nem volt a mi írói ideálunk és bizonyára nem az egész olvasóközönségé sem. Az osztályirodalomért nem nagyon lelkesedünk, nem szeretjük, ha valaki csak a felső tízezerért hevül és azt sem, ha valaki írásaiban következetesen lenézi és sárba rántja a magyar urat. Kodolányi Jánost hosszú időn keresztül tartotta béklyóban valami sötét elfogultság, amely sokszor sűrűsödött úrgyűlöletté. De az utóbbi időben történelmi tanulmányokra szánta el magát s egyes színdarabjai, de utolsó három történelmi regénye, A vas fiai, Boldog Margit és a Julianus barát már mutatják azt az átalakító hatást, amelyet a magyar történelem buvárolása váltott ki belőle. Hinni akarjuk, hogy ez a szép irodalmi kitüntetés, amelyet a Ferenc József-díj odaítélése jelent, még inkább elszakítja Kodolányit attól a Sturm-és Drang-korszaktól, amelyben írói pályájának kezdetén világnézeti szempontból kétségtelenül vergődött.

A másik szokásos éveleji irodalmi kitüntetés, a Baumgarten-díj odaítélése. Esztendőök óta megszoktuk, hogy ennek a díjnak kurátorsága nem tud elszakadni a Nyugat íróinak klikkrendszerétől és évről-évre többé-kevésbbé ugyanazok a nevek röppennek a nyilvánosság elé, mint a Baumgarten-díj kizárólagos jövedelemélvezői. Ezidén a kurátorok legföljebb bizonyos politikai szempontokra voltak tekintettel, tekintve azt az idegességet, amely a fajélmélet körül hullámozik s igyekeztek, hogy a lehetőség szerint eleget tegyenek az árja követeléseknek. Egyébként azonban minden maradt a régiben: én dicsérlek téged, te dicsérsz engem és mi ketten dicsérjük őt, én neked adom a Baumgarten-díj egy részét, te nekem adod a Baumgarten-díj egy részét s akkor esetleg ő szintén nem feledkezik meg rólunk. Hát ez társasjátéknak szép, mulatságos is, sőt jövedelmező is, csak nem éppen komoly. Hovatovább így a Baumgarten-díj értéke irodalmilag devalválódik, egy irodalmi csoport szellemiségének továbbtenyésztő eszközevé válik, ahol a klikk tagjai egymást nevezik ki irodalmi tábornokokká, egymást dekorálják évjáradékot jelentő kitüntetésekkel. Csakhogy akkor minek nevezik irodalmi díjnak Baumgarten jobb sorsra érdemes hagyatékát? Egyszerűen nevezzék éveleji honorárium kiosztásnak a Nyugat szerkesztőségében. Ez mindenesetre találóbb és — őszintébb.

(G. J.)

KÖNYV-BON. Az angoloknál pár évtizedes szokássá vált, hogy karácsonykor és újévkör nem *B. u. é. k.* névjegyekkel árasztják el ismerőseiket és barátait, hanem egy *bont* küldenek nekik, mellyel bármelyik könyvkereskedésben a bonon feltüntetett összeg erejéig könyveket vásárolhatnak. Ami azt jelenti, hogy nem könyvekkel ajándékozzák meg egymást, arra gondolva, hogy hátha megvan az illetőnek az a könyv, melyet elküldünk neki? Vagy nem vág bele érdeklődési körébe? Tehát szabad választáshoz juttatják. A megküldött bonért azt a könyvet választhatja, amelyiket akarja. Ezzel az angolok praktikus érzéküket erkölcsi tisztasággal párosítják. A könyv kultuszát terjesztik, szellemi színvonalukat emelik, lelkigazdagodásukat táplálják. A meglepő az, hogy ez a reform — szokássá válhatott náluk. Már pedig tudniillik, mit jelent Angliában a szokás. Földrengés nem tudja kitéríteni pályájából. Forradalom át nem gázolhat rajta. Angliában a szokás hatalom. Igen furesa tapasztalatom volt egyszer erről. Sétálok Londonban a Hyde-parkban, a főútvonalon, gyönyörű platánsor alatt és látom, hogy a sétálók az út közepén megtorpannak, visszafordulnak, egy se menne tovább egy tápodtat sem. Pedig a sétaút folytatása éppen olyan ápolott. Padok a szélen. Hengerelt homok az úton. Mikor én tovább megyek, hátam mögött finom női kacaj hangzik fel. Mikor hátrafordulok, azt látom, hogy sort állanak az emberek és mint valami csudát bámulják tájékozatlanságomat. Zavarba ejt a jelenség, visszafordulok és az egyik úrtól magyarázatot kérek. Megtudom, hogy még a XVIII-ik században is pocsolya volt ezen a helyen és a közönség megszokta, hogy csak ideig lehet sétálni. A szokáshoz pedig ragaszkodni kell. Akkor is, ha a pocsolyát kiszárították és a továbbsétálásnak nines többé akadály? Hogyne volna akadály, — kiált fel az angol úr, hát mi a szokás? Aki ilyen kiesi dologban áthágja, megteszi majd nagyban is. Nemzeti multunkat nem bírálhatjuk. Vagyunk olyanok, aminők vagyunk. Nem lehet ránk idegen köntösöket szabadon aggatni. Berjúk a magunkéval. Ilykép tanultam megösmerni azt, amit az angolok *cant*-nak neveznek. Ha pedig szokás lett az újévi és karácsonyi *könyvbon*-küldés, arról egyhamar nem fognak lemondani. Most olvasom az irodalmi *Times*-ban, hogy az idén különösen nagy keletje volt a bonnak. Az angol karácsonyfák tele voltak aggatva borítékokkal, melyek könyv-bont tartalmaztak. Duhamel, a neves francia író, egy év előtt Párisban is megpendítette, hogy hoznák be ezt az angol szokást ők is. Az eszmét felkapták és megalakult a könyvbarátok egyesülete. Franciaországban erre jóval sürgősebben szükség van, mint Angliában, mert ott a felizgatott tömeg, melyet a politikai propaganda egyre féktelenebbül munkába vett, már leszokott az olvasásról. A fülén át kapja a hírt, nézeteit, meggyőződéseit. A szemére már alig van szüksége. Most azután a könyvbarátok egyesülete révén a rádió, az újságok, az utcai hirdetések, a mozi-feliratok rázúdultak a tömegre, hogy vegyen könyv-bont, hogy

ajándékozzon könyveket, hogy újra kedvet kapjon a könyvolvasásra. Ne feledjék: aki olvas, van ideje gondolkodni. Ne higgyenek tehát a fülükbe ordított igéknek. A szavaló-kórusok is rendezve vannak, mondatról-mondatra rágják meg az olvasottakat, de legjobb, ha elmenekülnek a regények képzeletvilágába, el a jelen zsivalyából, minden embernek joga van a maga áloméletére. Ezt hirdetik a francia tömegnek. Lesz-e eredménye, szokássá válik náluk is a könyv-bon?

Mint hogy azonban kezd nálunk is ijesztő módon hasonlítani a könyvolvasás helyezete a franciákéhoz, jó volna, ha ezt a szokást itt is behoznák. Írók, könyvkiadók, könyvkereskedők, nyomdászok, könyvkötők, papírgyárak képviselőinek kellene összeállniok, mint történt ez Párizsban, hogy széleskörű propagandával megszervehessék a könyvbarátok egyesületét, mely aztán divatba hozná a könyv-bon ajándékozását. Párizsban a bonhoz könyvjegyzéket is csatolnak, mely ismerteti az új könyveket, jellemezvén (és nem bírálván), de nem is émélygősen dícsérvén az új könyv tartalmát és szellemét. Ilykép mindenki maga választhatná ki, hogy mit akar megvenni. Vehet rég megjelent könyvet is, tetszés szerint, a bon összegéig. Ha ez divattá, majd szokássá válna nálunk is, még talán a jó könyveknek is lenne keletje. A francia bon-on finom rézmetszet látható, mákvirág eserépbén, könyvek között. Nem értem ugyan, hogy miért választott a francia művész éppen mákvirágot a könyvolvasással kapcsolatban? Mákony a könyv? Áfium, altatószer? Nem az, a jó könyv szellemfejlesztő, jellemerősítő, szellemi vitamin, — a magyar művésznek, ki nálunk rajzolja majd meg a bont, mégis csak más virágot ajánlanék. (L. B.)

VÁLYI NAGY GÉZA: GRÓF ZRINYI MIKLÓS, A KÖLTŐ ÉS HADVEZÉR

A kultuszminisztériumtól kaptam megbízást, hogy a Iskolán kívüli Népművészeti Könyvsorozat számára Zrinyi Miklósról regényes színezetű, de történelmi hitelességű, népies életrajzot írjak. Zrinyi gigászi barokalakját felvázolni; vészes, viharzó, bonyodalmas, eseménydús korát érzékeltetni ilyen rövidre szabott terjedelmű műben rendkívüli nehéz feladat volt.

Szorongó szívvel, de határtalan lelkesedéssel fogtam munkához, hogy e kiváltságos emberélet küzdelmeit megismertessem és a mai nemzedék lelkéhez közelebb hoztam. Egyszerűsége és nagyvonalúságra törekedtem. Tizennyolc fejezetre tagolt körképben, időrendi sorrendben vázoltam fel a XVII. század lánglelkű költő-hadvezérének hősi és áldásos életét. Vészben fogant lázas, vajudó korszakának eseményeit, melyeket szinte filmszerűen vonultattam el. A képek sokszor túlzordonak és sötétek talán, mivel a kor, ami vérzivataros századok egyike: a keresztény magyarság irtózatosszerű erőfeszítésének és próbatételének ideje. A magyarság szemben áll a törökkel, de küzd a német ellen is. Az egykorú kuruc lantos éneke szerint: „Két pogány közt egy hazáért“ omlott újra a vére. — E pusztulással fenyegető, végzetes, vért pazarló és áldozatot kívánó zord idők hőse, hadvezére, mozgató lelke, agitativ ereje és babéros költője: Zrinyi. Korának legtisztábban látó agya, leglángolóbb szíve, legmunkásabb, legönzetlenebb közéleti nagysága: a nemzet élő lelkiismerete: a cselekvő ember legnagyobb eszményképe: a nemzeti öntudatra eszmélés apostola. Világító lángoszlop, mely századokra vet fényt és mutatja meg politikai és nemzeti küzdelmeink életrevezelő útját.

Napjainkban sokszor elhangzó megállapítás, hogy Zrinyi, a költő és hadvezér sohasem volt időszerűbb, mint ma, történelmi jogainkért és igazságunkért való körömhegyigmenő küzdelmeink idején és ez való igaz. Zrinyi hatalmas egyénisége ott kísért közéletünkben, politikában, irodalomban és nemzeti szellemű hadseregünk nagyratörő álmaiban. Alig van nap, hogy ne idéznék látnoki intéseit, multhatatlan bölcs tanításait. A katonai szellem korszerű kibontakozásáról újraéledt katonai irodalom is Zrinyi nevét írta zászlajára, mikor a lelkes „Zrinyi Csoport“-ot mekalakította. Hiányos volna a mai Zrinyi irodalom, ha illusztris tagtársunk, Harsányi Zsolt korfestő, művészi remekéről a „Szólalj, szólalj virrasztó“-ról is meg nem emlékeznék. Mindez beszédes bizonyossága annak, hogy Zrinyi döbbenetes világossággal jövőbe látó és érző lelke mennyire

büvkörébe tartja a mai — hasonlóan tragikus kor — gyermekeit. Varázslata alól én sem menekülhettem.

Feledhetetlen élmény és művészi gyönyörűség volt hát számomra a „kard és lant“ lángelméjű hőseivel és korával való megismerkedés. Elmerülni, beleélni magam a lét és nemlét mesgyéjén álló fajom hallatlan erőfeszítéseibe. Szemlélni közelebbről egy férfias, önbizalommal, hősi akarással telített nép nekilendülését és sokszori tragikus bukását. Megesodálni egy tündöklő embernagyságot: az önálló nemzeti hadsereg nagy álmodóját; az ezeréves mult és ezeréves katonanemzet halhatatlan, sugárzó Génuszát; az Uj-Zrinyi-várnál talicskázó munkást, a „nemzet napszámosát“; a „török áfium“ és „német maszlag“ böles hitvallóját; a „Szigeti Veszedelem“ lantos-héroszát.

Művem megírásánál az a nagy cél vezérelt, hogy a széles népi tömeg művelődését munkáljam; szunnyadó faji, nemzeti és katonai öntudatát erősítsem. A nép lelkéhez akartam szólani, hogy érzésvilágát megneemesítsem s a népi politika irodalmi eszményeit szolgáljam. Hiszem, hogy fáradozásom nem volt hiábavaló. Zrinyi dicsőséges és gazdag életének eredménye, tanításai és intelmei erkölcsi erőforrásunkká válnak, szelleme, példája: vezérlő lángoszlopunk; zászlója: győzelmi jelünk lesz, mely a sötét jelenből boldogabb jövőnk ígértföldre vezet.

LÁZÁR BÉLA: KÖNYV PEKÁR GYULÁRÓL

Dr. Lázár Béla írói arcképe, *Császár* Elemérnek, a Petőfi-Társaság Pekár-emlékülésén felolvasott elnöki megnyitója, *Agyagfalvi Hegyi* István, *Gyökössy* Endre, *Szatmáry* István ódái. Pekár arcképével és Pekár síremlékének bemutatásával. (Kisfaludi Strobl Zsigmond műve.) A Petőfi-Társaság kiadása. 1939.

Felejthetetlen elnökünk, Pekár Gyula emlékének szenteljük ezt a könyvet. Eredetileg Pekár Gyula műveinek tíz kötetes összkiadása elé írtuk azt az írói arcképet, melyből egy részt társaságunk Pekár-emlékülésén bemutattunk és a *Koszorú*-ban meg is jelent. Itt, ebben a könyvben, teljes terjedelmében közre adjuk.

Pekár Gyula irodalmi munkásságát nem méltányolják helyesen. Igen sok elfogultsággal veszik kezükbe műveit azok is, akik kézbe veszik. Politikai megfontolások ennek az okai. Pedig Pekár Gyula írói arcképe, ha tisztán esztétikai szempontból rajzoljuk, igen érdekes ábrázolatot mutat. Kevés olyan írónk volt, aki erre a pályára ilyen készültséggel, ilyen hatásosan színezett tehetséggel indult volna, kevés, aki az önművelődésnek ilyen erejével fejlesztette, alakította, formálta volna önönmagát. Pekár Gyula fejlődésének rajzában nagy irodalmi háttérrel kellett megrajzolnom, mert sokfelé járt, sokat látott, olvasott, s mindig egyirányú érdeklődéssel. Messzi időkre visszanyúló ösztönök uralma alatt, s hatalmas szel-

lemét hatalmas fizikum támogatta. Minél jobban merültem el művészi képzelete járásának tanulmányozásában, annál inkább láttam, hogy ösztönök kormányozzák, hogy külseje befolyásolja, hogy műveltsége irányítja, hogy lelki szöttest sokezer irányból kiinduló szálak, eleve elgondolt terv szerint, alakították olyanná, aminővé lett. Minthogy ugyanazon korban éltem, ugyanazon helyeken fordultam meg, ugyanazon olvasmányokon nevelődtem, ugyanazon eszményekért lelkesedtem, mint ő, — talán sikerült olyan képet rajzolni róla, ami hűséges, s nem torz. Lehet, hogy kezemet elfogultság vezette, de az arcképfestő is csak akkor adhat értékeset, ha modellje érdekli. Ez magyarázza meg, hogy a nagy művészek leginkább anyjukról vagy feleségükről, gyermekekről, barátaikról festik legkiválóbb műveiket. A *rokonérzés* nem ártott soha a képzelet szárnyalásának. A kritikát én művészi alkotásnak fogtam fel, s íróimat, művészeimet eleven, élő embereknek szerettem volna mindig megrajzolni. Az elemzést csak eszköznek néztem az alakteremtéshez. Él-e Pekár ebben az arcképben: ezt aztán olvasóim fogják megállapítani.

Most még csak meleg köszönetet mondok szeretett elnökünknek, Császár Elemérnek, hogy nagy szívvel írt baráti megemlékezést Pekár Gyuláról, melyben nem egy nagy emberi vonását örökítette meg olyan biztos és éles körvonalakkal, melyek valóban elevenné varázsolják nagy elnökünket, szíves volt átengedni e könyv számára. És köszönöm kedves társaimnak a szíves jóindulatukat, amellyel Pekár-könyvünket költeményeik közlésének engedélyezésével mélyen megható emlékkönyvvé varázstoltuk. Ahogy Agyagfalvi Hegyi István néhány mondattal a döbbenetnek hangot ad, melyet mindnyájan éreztünk, mikor a nagy tölgy ledőlt hirtelen; az a magyar mesehang, melyet Gyökössy Endre üt meg, szinte a ballada tömörségével, Pekár Gyula korai elvesztését siratva; az a fellobogó fájdalom, mely a tárogató zokogásával bűg fel Szathmáry István ódájából — olyan három síkoly, mely minden olvasót szíve gyökereig fogja megrázni.

GYÖKÖSSY ENDRE: APRÓ JÓNAPOK HEGEDŐSE

Ha a költő 50. évét betölti és átlép az 55. éven is: napról-napra alázatosabbá melepszik és boldogan szerénnyé keményedik. Úgy érzem: ez történt velem is 1902-ben megjelent „*Hiszek*“ e. jubileumi verseskönyvem óta.

Az elmúlt hat esztendő alatt írt verseimet ezzel a rámtalált örömmel rendeztem „*Apró jónapok hegedőse*“ címen sajtó alá. Tudom, hogy az olvasók táborában is élnek sokan 50—55 éves emberek, — férfiak és nők. Ők is megelégszenek lassankint az „apró jónapokkal“. Fölnéznek a költőre bizonyosan, aki ezekről az „apró jónapokról“ mond esendes-meleg éneket magának is, nekik is.

Nekem élet a dal. Ezért írom: „Én az életet dalolom a dalban — Alázatosan, hűségesen, halkán“; — tudom jól, hogy az élet a bűn és gond özöne, — éneken is: „A bűnnel, gonddal vergődöm sokat, — De a Jóisten ölébe fogad“, mert „Imádság örvend este, reggel számon, — Apró öröme így mindig telik — S nekem elég reggeltől estelig.“

Könyvem 128 oldal. Verseimet 6 csoportban válogattam benne össze. Az „Apró jónapok hegedőse“ c. ciklusban 17, — a „Magyar falu“-ban 16, — az „Új kuruc versek“-ben 9, — az „Esendő ember vallomásai“-ban 10, — a „Mindigszép múlt“-ban 4 költeményemet találja meg az olvasó. Az „Áhítat“-ban pedig 60 négysoros versemet közöltem.

Megvallom, ahogy „*Hiszek*“ c. jubileumi verseskötetembe is kb. 500 költeményemből válogattam ki a közölt 328 verset, úgy most is legalább 30 vers nem került újabb verseimből „*Apró jónapok hegedőse*“ c. kötetembe. Egy fiatal és egy öregebb költővel is átnéztem verseimet; megmutattam nekik a kihagyásra ítélt költeményeket is; ők ezek közül hármat még a kötetbe parancsoltak. Talán ez a gondos válogatás az oka, hogy sikerült új verseskötetvényem témája szerint szerte-ágazó költeményeiben is az alaphang harmóniáját biztosítani.

Ma zavartlelkű korban élünk. Olyan jó minél többször elmenekülni belőle. Olyan jó, hogy az Álmodók röpitik, vagy betakargatják a költőt s a költő verseivel a versekhez menekülő embereket is. Bizonyosan sokan érzik ezt:

*Tűzek lobognak előttem, mögöttem, fölöttem...
És így se látok semmit se jól a komor ködben.
Tűz, tűz és köd, köd lángol és terped a szívekben,
Az én andalgó álmaimmal rosszkor születtem.*

PINTÉR JENŐ; MAGYAR KERESKEDŐK NYELVVÉDŐ KÖNYVE ÉS MAGYAR IPAROSOK NYELVVÉDŐ KÖNYVE

Nemrégiben jelent meg a Magyar Nyelvvédő Könyv. Ebben egybeállítottuk a magyar nyelvhelyesség adatgyűjteményét az iskolák, hivatalok, tudomány, irodalom, napisajtó és általános használat számára. Most a Magyar Kereskedők Nyelvvédő Könyvében és a Magyar Iparosok Nyelvvédő Könyvében felhívjuk a figyelmet a kereskedelmi és ipari nyelvvédelem kapcsolatos tennivalókra. Ha a külföldi kereskedő és iparos mindent megtesz beszédének és írásának tisztaságáért, a magyar kereskedők és iparosok is bizonyára átérzik, mi a kötelességük nyelvünk szókincsének és kifejezőképességének iránt.

Nem törekedünk valamennyi hiba kiirtására. Csak a legkiáltóbb idegenszerűségektől szeretnők megszabadítani kereskedelmi és ipari nyelvünket. Ha javításaink csak kisebb részét fogadja is el a magyar kereskedő- és iparosvilág, már akkor is szembeszökő lesz a hazai nyelvvédő mozgalom eredménye.

TÖRÖK SÁNDOR: ÖRÖK VASÁRNAPOK

Az „Örök vasárnapok“ — vallomás. Vallomás sajátmagamról — magamon keresztül az emberekről — s mindnyájunkon át: Istentől. Az „anyag“ a dolgok külső váza: hét hajdani nap története. Közel húsz esztendővel ezelőtt kiszakadva abból a társadalmi rétegből, amely addig éltem, elindultam az úton, hogy emberré váljak. Akkor egy évet töltöttem — mint iparos tanuló — egy kis erdélyi városban, ahol a hét minden napján másutt adtak ennem, könyörületes jóemberek. Ezt a hét napot tárom fel az „Örök vasárnapok“ban, az akkori forrongó időket — 1920 egy erdélyi kisvárosban — és a kavargó embereket. Nem emlékeket írtam össze. Az emlékek mindég csálnak, hiszen jórészt úgy születnek, hogy az ember hizeleg magának. Könyvemben nem az emlékeket — a multat keresem.

Mindez két összetevőn át ömlött végleges formákba. Húsz évvel ezelőtt ugye nem gondoltam arra, hogy íróvá leszek. Szerelőinas voltam és az iparostanuló életét éltem, aki előtt megnyilatkozott a hét egy-egy napján egy-egy család, egy-egy különálló világ, amely azonban együtt forgott a nagy egésszel. Ő — az akkori magam — látta, hallotta a dolgokat és én ma az eltelt esztendőök távlatából, visszanézek rá és mai eszemmel, szívemmel, meggondolásaimmal, szándékaimmal és hitemmel összegezem, hogy mi történt. Természetesen véleményem is van róla, róluk és rólunk.

Ám, közben nem szabadulhatok a mai események lázai alól sem. Amint nem feledhettem el azt, hogy amit írok közel húsz év előtt történt, úgy nem feledhettem el azt sem, hogy ma írom. Hűség fia, szolgálja, krónikása akarok maradni a kornek, melyben születtem. Hibái és erényei az enyémmel közösek és akarva-akaratlan, de fel kell vennem, minden rezdüléseit. A világ formái most fölbomlanak. Tehát fölbomlik minden, ami élő. Így fölbomlanak az írás formái is. Ez mind keresés és e keresésből mind új formák alakulnak. A világ vállalja a kísérletezés kockázatát és az írónak nem szabad kitérni. Vállalnom kell a kísérletezést, vagyis vállalnom a világot, melyben élek.

Ebben a korban restelnék a magam kis ügyeivel bibelődni, ha ezek nem volnának egyszersmint adatok a korhoz, melyben élek. De így, a magam életén keresztül a kavargó, forrongó világnak egy-egy szeletét adhatom. A multba ásva mai miértekre keresek régi azérteteket. De ezek nemcsak az én kérdéseim és nemcsak nekem felelnek. Mindig előbb van az azért s jaj, csak később a miért! A jelen mindég kérdez és mindég a mult felel.

Nehéz ködökben reszket körülöttünk a világ... Ma minden emberi kiáltást úgy kell elkiáltani, mintha ez volna az utolsó, de azzal a hittel és felelősséggel, hogy egyszer valahol visszhangja támad az időben.

A PETŐFI-TÁRSASÁG ÉLETE

PETŐFI KULTUSZA

Új esztendő virradt ránk az 1939-es évvel Ennek az esztendőnek első percei Petőfié és a Petőfi-társaságé voltak. Az ó és új esztendő találkozásakor mult el 116 éve, hogy a lánglelkű költő Kiskőrösön született. Kiskőrös minden esztendőben nagy szeretettel és a tőle telhető fényvel ünnepel Szilveszter éjszakáján. Ezidén is a kiskőrösi Petőfi Kaszinó este 9 órakor műsoros estét tartott, amelyen szavalatokkal, énekszámokkal emlékeztek meg a nagy költőről. Pontosan éjfélkor, a születés perceiben, Nagy Ernő tartott emlékbeszédet Petőfiről, utána a Kaszinó küldöttsége koszorút helyezett el Petőfi szülőházánál. Ezidén ünnepséget rendezett Kiskunfélegyháza is, amely a segesvári csatáról megmentett Petőfi-szobornál hódolt a költő emlékének. A szilveszteri rádióműsorban Petőfi-verseket hallottunk s Petőfi-cikkekkal emlékezett meg a születési évfordulóról a magyar sajtó igen sok orgánuma is az anyaországban és a megszállt területen. A Petőfi Ház, a költő kultuszának szentesített helye, az újév első fél-órájában kivilágítással ünnepelt. A Petőfi Ház kivilágított ablakai ragyogó szemekkel néztek bele az éjszakába s a pislákoló gyertyalángok mintha emberi tekintetünket, magyar szemeinket jelképezték volna, amelyek kutatva néztek a ránkváró jövő felé.

A Petőfi-Társaság, akármit is hozzon a jövő, továbbra is hűséggel, a

régi nagy hagyományokhoz és a maga programjához, kitart Petőfi zászlója és a nemzeti gondolat mellett. Teszi ezt annál is inkább, mert az idei esztendő új Petőfi-év. Ezidén július 31-én lesz 90 esztendeje, hogy a nagy költő hősi halált halt a segesvári csatásikon. Ezt az évfordulót a Petőfi-Társaság azzal akarja emlékeztetéssé tenni, hogy a Petőfi-gondolatot itt a fővárosban és mindenhol a magyar vidéken, de elsősorban a visszatért Felvidék városaiiban akarja meglobogtatni. Hisszük, hogy ez az esztendő is a nemzeti irodalom munkásainak és a nemzeti irodalom ügyének szép és szent találkozása lesz, melynek eredményeképpen Petőfi neve olyan igaz megvilágításban fog ragyogni a visszatért több mint egymillió magyar előtt, amely Petőfihez méltó. Erre szükség van, mert tudjuk az elmúlt húsz esztendő keserű tapasztalataiból, hogy a Felvidék rabsága idején nem egyszer kísérelték meg Petőfi nagyságának hamis kisajátításával álutakra vezetni magyar testvéreinket.

ÚJ KÖNYV PETŐFIRŐL

Egy tízives, igen ízlésesen kiállított könyv jelent meg a magyar könyvpiacra, mellyel a szerző *Zalai Fodor Gyula* Petőfi kultuszának hódol. Tizenhat fejezetben, ötletes találó szellemességgel egybekapcsolva tárgyalja Petőfi csodálatos életét és költészetét. A szerző nem

tudományos rendezést, de nem is kalandosan szétfolyó rajzot ad könyvében Petőfiről; műve szeretettől sugárzó, komoly és mély gondolatok kíséretében tárgyalja a költő legnevezetesebb, legszebb költeményeit, azokat, melyek életének is legfelségesebb magyarázói. Zalai Fodor Gyula tartózkodik művében a tuzástól, a túlfűtött magasztaló hangtól, egyszerűen az igazságnak ad tiszta hangot, ahogy megfesti Petőfit; és ezt azért is meg tudja tenni, mert teljesen és jól ismeri a nagy költő életét, műveit és a reá vonatkozó gazdag irodalmat.

Nyeresége a Petőfi-irodalomnak ez a könyv komoly tudásáért, szép nyelvezetéért és példás lelkiismeretességéért. Érezzük, hogy mind ezeknél fogva a legszelebb körökben is el fog terjedni, s különösen az ifjúságnak és a falu értelmes lakosságának lesz megbecsült könyve. A Petőfi-Társaság nyomatékosan hangsúlyozza, hogy a ma-

gyar könyvkereskedelem az ilyen természetű könyveket, a magyar műveket terjessze s tegye kirakataiba. Egyik-másik könyvkirakataban, fájdalommal tapasztaljuk, az idegenből jól-rosszul fordított műveknek egész tömege kínálkozik felénk. A könyvkereskedő nemcsak üzletember, de a nemzeti és erkölcsi világrendnek is álljon szolgálatában.

PETŐFI GÖRÖGÜL

Októberi ülésünkön megemlékezünk róla, hogy *Horváth Endre* dr. görög fordításában Petőfi négy versét *Bacsilláné Schrifler Erzs*i megzenésítette. A szép füzetet megkaptuk, elhelyeztük a Petőfi-házban s megküldéséért itt is kifejezzük köszönetünket. Ezzel kapcsolatban megemlítjük, hogy az említett dalszerző Baja Mihály tagtársunk 10 versére írt s nyomtatásban megjelent dalfüzetét is megküldötte nekünk.

HAVAS ISTVÁN FŐTITKÁR TÁVOZÁSA

A Petőfi-Társaság 1939. január 15-én tartott ülésén *Gáspár Jenő* titkár a következő jelentést olvasta fel:

— A Petőfi-Társaság decemberi felolvasó ülését követő zárt ülésen Császár Elemér elnök bejelentette, hogy Havas István alelnök-főtitkár, aki a főtitkári tiszt betöltését a márciusi közgyűlésen az 1938. év végéig vállalta, a főtitkári állásról lemondott. Amint erről az ülés jegyzőkönyve is megemlékezik, mind maga az elnök, mind az egész Társaság igyekezett rávenni az alelnök-főtitkárt, hogy továbbra is vigye a Társaság ügyeit, minthogy azonban Havas István az ülésen is bejelentette lemondási szándékát, a lemondást kénytelen volt tudomá-

sul venni a Petőfi-Társaság s egyben jegyzőkönyvi köszönetet szavazott meg a távozó főtitkárnak hosszú éveken kifejtett ügybuzgalmáért és munkásságáért. Minthogy pedig a márciusi közgyűlésig is, amikor az új főtitkár megválasztására kerül a sor, az ügyvitel nem maradhat vezető nélkül, a Petőfi-Társaság a főtitkári teendők végzésével *Gáspár Jenő* titkárt bízta meg, a titkári tisztség ellátásával pedig vitéz *Bodor Aladár* rendes tagot.

— Úgy érzem, Tekintetes Társaság, hogy erről a helyről is, itt a felolvasó ülés nagy nyilvánossága előtt, amely hat éven keresztül élvezte Havas István főtitkár jelentéseit, nemcsak erről a változásról

kell megemlékezmem, hanem arról a munkásságról is, amelyre Havas István kitörülhetetlenül rányomta a maga írói és emberi egyéniségének bélyegét. Néhai Lampérth Géza főtítkárrá lemondása után, 1933 márciusában választotta meg a Petőfi-Társaság Havas Istvánt főtítkárnak, rábízva ezzel a választással azt a hatalmas és nagy felelősségű munkakört, amelyet a Petőfi-kultusz ápolása s egy országos, nagytekintélyű irodalmi Társaság ügyeinek intézése jelent. A Petőfi-kultusz ma öt világrészt ölel fel s mindegyik földrészről ennek a kultusznak számai a főtítkárral kezében futnak össze, akinek levelezése állandóan egyenletes, sőt növekvő lobogásban tartja azt a szent lángot, amelynek ápolására a Petőfi-Társaság 1876-ban megalakult. Idehaza pedig a különböző irodalmi iskolák, törekvések és harcok közepette büszkén és bátran kell magasra tartani azt a lobogót, amelyre a magyar gondolat mellett nemzeti irodalmunk ápolásának szent kötelessége van ráírva. Havas István hat éves főtítkári működése igazolja az 1933-as választás előrelátó bölcsességét. A nagyközönség, amely hat éven keresztül hallgatta az ő főtítkári jelentéseit és mi, a Petőfi-Társaság tagjai, akik vele és mellette dolgoztunk és dolgozunk, vagyunk tanúi annak, hogy ez a hat esztendő a Petőfi-Társaság életében a szent küldetés és elhivatottság gondolatának továbbfejlésztelése volt, világviszonylatban Petőfiért és országos viszonylatban ugyancsak Petőfiért, akinek élete, munkássága és halála örök tanúságtétel minden magyaroknak és minden nemzeteknek a nemzeti gondolat jegyében.

— Havas István hat éves főtítkári munkássága tehát nem múlik

el nyomtalanul és a legszebb példaként marad fenn az utána következő utódoknak és mindnyájunknak. Kivételes szerencsének tartom azt a körülményt, hogy Havas István, ha csak rövid időre is, két tisztséget töltött be s ha mint főtítkárra távozik is, itt marad a Petőfi-Társaság élén, mint Császár Elemér elnök első munkatársa, alelnökként. Ez azt jelenti, hogy az ő kipróbált hűsége, tudása és soha meg nem alkvó bátorsága, amellyel a nemzeti gondolatot szolgálta mindig, mint lírikus, mint elbeszélő és mint pedagógus, mindez az érték továbbra is a Petőfi-Társaság rendelkezésére áll. És ezenfelül a Petőfi-Társaság dicsekedhetik a jövőben is Havas István mindig finom és úri emberi tulajdonságaival, amelyek egy olyan irodalmi társaságban, ahol minden a belső békén és összhangon fordul meg, felbecsülhetetlen értékek. 12 évi titkári működéséből hat esztendőt Havas István főtítkárral mellett töltöttem el és merem mondani, hogy ez alatt a hat esztendő alatt soha egy diszszonáns hang vagy perc együttlétközésünkben nem volt. Tudom, hogy ez az ő úri lényének, bölcsességének, jóságának és tudásának javára írható, amellyel engem vezetett, oktatótt s amelyért, úgy érzem, hogy itt a Társaság és a közönség nyilvánossága előtt is meleg köszönetet kell mondanom. Kívánom, hogy az alelnöki székben is annyi hasznot hajtson a Petőfi-kultusznak és a Petőfi-Társaságnak, mint a főtítkári órhelyen tette és kérem, hogy a jövőben is szeresse úgy a Petőfi-Társaságot, minket, a Társaság tagjait és a Társaság barátait, ahogy ezt a főtítkári dolgos esztendők munkája közepette is mindig éreztük.

PEKÁR GYULA SÍREMLÉKÉNEK FELAVATÁSA.

1938 október 30-án déli 12 órakor avatta fel Társaságunk Pekár Gyula egykori elnökünknek síremlékét a Kerepesi-temető 3/48 táblája első sorában. A művészi síremléket kultagunk, Kisfaludi Stróbl Zsigmond európai nevű szobrászművész készítette. A bronzba öntött főalak kardját markoló, keletre néző magyar vitézt ábrázol. A sírt a koszorúk és virágok özöne árasztotta el, s a nagyszámú közönség sorában megjelentek: Kornis Gyula titkos tanácsos, a képviselőház elnöke, Onni Talas a finn nemzet, Mariay Ödön min. tanácsos a közoktatási minisztérium, Némethy Károly tanácsos és Pacher Béla a főváros, Voinovich Géza és Kéky Lajos a M. Tud. Akadémia és Kisfaludy Társaság, Szinyei Merse Jenő és Farkas Elemér országgyűlési képviselők a Nemzeti Egység Pártja, Kiss Endre főispán Kecskemét városa és a Katona József Társaság, vitéz Rátvay Imre tábornok a Fehér Ház, Eötvényi Olivér a Külügyi Társaság, Paikert Alajos a Turáni Társaság, Hegedüs Lóránt a Pesti Hírlap, Fodor Gyula és Pichler Ottó az Új Idők nevében, dr. Horváth Jenő egy. rk. tanár stb. Valamennyien koszorút is tettek Pekár Gyula sírjára. De koszorút hozott a MAC, a Nemzeti Torna Egyesület és a Luther Társaság népes küldöttsége is. Ez utóbbi nevében dr. Kovács Sándor ev. püspök tette le a koszorút, megható imádság szavaival megáldva az új síremléket. A megjelentek között ott voltak még Perényi Zsigmond br. koronaőr, Csilléry András ny. miniszter, Láng Boldizsár br., Szász Károly v. b. titkos tanácsos, Putnoky Mór, Felicides Román min. taná-

csos, Wulf Olaf és a Petőfi-Társaság tagjai teljes számban az elnökséggel élen és még sokan mások, írók és politikusok.

A család részéről a síremlék jobb oldalán a család tagjai helyezkedtek el: özv. Pekár Gyuláné, Pekár Imre, Tüköry Dénes őrnagy és a rokonok közül számosan.

Az avatóbeszédet Császáz Elemér mondta. A beszéd a következőképpen hangzott:

— Bennünket, akik ezt a sírdombot körülálljuk, asszonyokat és férfiakat, fiatalokat és öregeket, egy negyedórára láthatatlan szállal egységbe fűz annak a szelleme, akinek romlandó porai itt a föld mélyében pihennek. Hú társai, szerető barátai, igaz tisztelői voltunk Pekár Gyulának, amíg közöttünk a földön járt, s bár — alig egy éve — elhagyott bennünket, családját mély fájdalomban, a Petőfi-Társaságot árvaságban, érzésünk emlékké halkulva tovább él szívünkben, s tovább élteti, holtában is, Pekár Gyulát.

— A szeretet, amellyel az élő Pekár Gyulát körülvettük és a hála, amellyel az elköltözött iránt viseltetünk, arra készítette a Petőfi-Társaság tagjait, hogy az elvesztett vezérük iránt érzett kegyeletük látható és maradandó jeléül síremléssel örökítsék meg azt a kicsiny halmot, amely Pekár Gyula földi maradványai fölé domborodik. A síremlék, amelynek költségét a szeretet és a hála adta össze, s amelynek eszméjét és megvalósítását egyik legnagyobb szobrászunk, Kisfaludi-Stróbl Zsigmond önzetlen barátságának és hálás szeretetének köszönjük, elkészült — ime, előttünk

van a maga teljes művészi valójában.

— Nemes magyar kőből faragott lapon egy régi, magyar vitéz bronzba öntött alakja. Semmi több. De ez az egyszerű ércalak, az ihlet egy szerencsés pillanatában megfogtanva, s a művészi képzelet teremtő erejével kifaragva, a maga kettős szimbolikájával mélyen megragadó. Ez a magyar harcos a maga árnyos termetével, feszülő izomzatával, a szeméből kisugárzó öntudattal, külső hasonlóság híján is, a típusá stilizált Pekár Gyula — ez a hatalmas bronzalak annak a testi-lelki erőnek szimboluma, amely az élő Pekár Gyulát olyan jellemző, olyan páratlan emberi egyéniséggé tette. De másfelől szimboluma ez az érche öntött magyar Pekár Gyula érzelmi világának is. Arra utal, hogy amint ő magyar és harcos, akként az, akinek hamvait őrzi, szintén magyar volt és harcos, első-sorban és mindenekfölött magyar, életének vezéreszméje a magyarság, célja harc a magyar nagyság, a magyar dicsőség kivívásáért. Egy évezred magyar érzése lobogott Pekár Gyula lelkében, egy évezred magyar érzésvilága tükröződik a bronzalak pillantásában — ez a kapcsolat a maga mágikus erejével

adja meg igazi jelentőségét ennek a művészi síremléknek.

— Az idő kereke szüntelenül forog, maga alá temeti, multtá halványítva a jelent, majd a jövőt. Ami volt, az elmúlik, hír, név, dicsőség egyre fakul, majd elvész — a természet megföllebbezhetetlen rendje ez. Bizonyos, hogy a messze-évtizedekben lesznek, akik nem tudják, ki volt az életben az, akinek örök álmát ez a magyar vitéz virasztja, de megállva e sír előtt, rápillantva e bronz magyarra, mindenki, még a fogyatékos műveltségű is fogja tudni, hogy aki alatta pihen, az magyar volt, igaz magyar, hazájának hűséges fia. Nekünk pedig, akik tudjuk, ki volt Pekár Gyula, legyen ez a síremlék erőforrás, hogy az ő szellemében dolgozzunk a magyarságért, mint ő, önzetlenül, buzgón, fáradhatatlanul, hittel egy jobb, szebb jövőben. Ebben a reményben, ezzel a biztos tudattal teszem le elsőnek a Petőfi-Társaság koszorúját Pekár Gyula síremlékére.

A klasszikus beszéd méltóan fejezte be azt a szeretettel teljes fáradozást és munkát, amit Császár Elemér elnökünk a Társasággal együtt a síremlék felállítása ügyében kifejtett.

KOSÁRYNÉ RÉZ LOLA SZÉKFOGLALÓJA.

Kosáryné Réz Lola r. tag, akit Teleki Sándorné grófné (Szikra) helyére választott meg tagnak a Petőfi-Társaság, 1938 november 13-án tartott székfoglalót. Igen kedves és finom hangú megemlékezést tartott tagelődjéről, Szikráról, Teleki Sándorné grófnéról, született Kende Juliskáról, majd felolvasta *Egy sor tégl*a c. elbeszélését, amelyet lapunk más helyén közlünk. A be-

tegsége miatt távollevő Császár Elemér elnök fogadóbeszédét *Havas István* alelnök olvasta fel. A beszéd a következőképpen szól:

— Kedves Társunk, most elhangzott Egy sor tégl a c. elbeszélése fölolvásával eleget tett kötelességének: szeket foglalt Társaságunkban. Üdvözlöm körünkben, nemcsak a nőnek kijáró tisztelettel, hanem az író megillető elismeréssel is.

Ön, kedves társunk, valóban író, mégpedig igazi író. Annak született — nem pusztán a római szállóige értelmében, hanem fiziológiailag is, vére szerint. Az írói hajlam őseiről szállott Önre értékes örökségként: egyik őse udvari költő volt egy kis német fejedelem palotájában, de valami gáláns kaland miatt hirtelen el kellett tűnnie s később itt bukkant föl hazánkban. Unokájából is kiütközött a romantikus természet: énekesnő akart lenni — hogy ez a szegény ne essék a familián, gyorsan férjhez adták. Szerencsénkre, mert e nélkül bajosan született volna meg a művészi becsvagyú Tannenbergről Máriának unokája: Kosáryné Réz Lola. Legtöbbit mégis dédanyjától örökölt, kedves társunk. Előkelő, nagyműveltségű leány volt Boleman Evelin, nagybátyja, a diplomata oldalán bejárta fél Európát. Kedves, érzelmes verseket írogatott. Egyedül maradván, a lévai palika zárt, kicsiny világa lett az otthona s egy házsártos ember az ura, aki haragosan támadt reá, ha verseket írt! És az öreg urak még dicsérni merik a régi jó időköt!

— Csodálkozunk-e ezek után, ha Ön, művészi hajlamú asszonyok leszármazottja, már öt éves korában írt verset — jellemző címe: *Tintaömlés* volt; 14 éves kora óta versekkel, novellákkal ostromolta a pesti lapok szerkesztőségét; 21 éves korában pályadíjat nyert a Kisfaludy-Társaságnak; s amikor, 18 évvel első regényének, a *Filoménának* megjelenése után, megváltottuk Társaságunk tagjává, ugyanannyi regény viselte címlapján a Kosáryné Réz Lola nevet. Azóta már a 19-ik regénye is megjelent, mégpedig Társaságunk címeivel homlokán.

— De a vér csak a költői hajlammal ajándékozta meg Önt, írói valóját az a hely és az a környezet formálta ki, ahol életét tölti, s azok a körülmények, amelyek közé sorsa vetette. Szülővárosa és hosszú időre otthona Selmec volt, az ősmagyar bányaváros; nagyatya bányagazgató, amint akkor nevezték, bányagróf; atya a selmeci bányászati és erdészeti főiskola rektora, s az őszomlálkor ő mentette át a csonkaországba a főiskola kincseit; férje a főiskola tanára — két kis gyermekkel a durva, lelketlen cseh parancs szavára 24 óra alatt kellett elhagyniuk az ősi fészket. Természeti szépségekben gazdag hegyvidék; egy ódon veretű, nemes múltú, sajtós jellegű bányaváros; küzdelmek, aggodalmak, s egy boldog, harmonikus családi élet tisztasága és melege: ezek a tényezők határozták meg az Ön költészetének tárgykörét és szellemvilágát. Így tükröződik az Ön írásaiban a magyar Felvidék és a mindennapi élet képe, így árad belőlük a munkának, a kötelességteljesítésnek, a családnak költészete.

— De ezzel a megállapítással, észrevétlenül, még mélyebbre hatoltam: meghatároztam az Ön írásművészetének jellemző vonását. Ez: a bennünket körülvevő valóság apró mozzanatainak s az emberi szó, különösen a női és a gyermek-szó pillanatnyi rezdüléseinek finom megérzéskülébe, és a gyöngék, a törékenyek, a szenvedők lelkén áthullámzó érzések megragadó rajza. Mi ennek a művészetnek végső forrása? Bizonyára rájuttánk magunktól is, de Ön egy mondatával maga adja kezünkbe a kulcsot. Azt írja egy helyütt: «Ha végigmegyek az utcán, minden ember a testvérem és minden virág az enyém, amit látok.

Minden gyermek kicsit az én gyermekem, minden öreg kicsit az én édesapám, édesanyám.» Valóban, regényei, elbeszélései hatásának titka az a végtelen gyöngédség és jóság, amely az Ön valójából kisugárzik, s az a mélységes szeretet, amellyel embertársait magához öleli.

— Merészelnék-e még egy lépést tovább menni, nem fogom-e azzal, amit most mondok, magam ellen lázítani nemcsak Önt, kedves Társunk, hanem az egész írói céhet, itt ülő kedves barátaimat is? Én ugyanis, bevallom, a legnagyobb értéknek Önben nem az írói művészetet tartom, az én szememben Önt nagyobbá teszi, hogy tökéletesen betölti hivatását mint asszony, hogy Ön példaképe nemének és jóságos anyyala családjának. Szilárd meggyőződésem, hogy ebben áll az igazi női nagyság, amint a férfiakat is igazán nagygyá nem a művészetük vagy tudományuk teszi,

hanem a jellemük. Igazi férfi az, aki erős akarral, céltudatosan, erkölcsi elvek uralma alatt tántoríthatatlanul tör nemes eszményei megvalósítására, igazi férfi, a horatiusi vir iustus et propositi tenax. Igaz, hogy a legnagyobb kultúrjavak az erkölcs mellett a művészet és a tudomány, de hogy a nemzet kultúrjavakat termelhessen, élnie kell — s a nemzet életét, sorát csak az erős férfiak és a jó anyák biztosíthatják. Az utóbbiak sorában ott tisztelhetjük Önt, kedves társnak, s hogy ezt a hivatását teljesíteni tudja úgy, hogy méltón tölti be a másikat is, az íróit: az díszére válik Önnek is, a Petőfi-Társaságnak is, amelynek tagsági oklevelét, írói érdemei elismeréséül, ezennel átnyujtom Önnek.

A fogadóbeszédre *Kosáryné Réz* Lola meghatva válaszolt és ígéretet tett, hogy hű harcosa lesz Petőfinek.

MARIAY ÖDÖN SZÉKFOGLALÓJA

Mariay Ödön min. tanácsos, akit Móricz Pál helyére választott a Petőfi-Társaság r. tagnak, 1938. dec. 11-én foglalt széket. Először Móricz Pálról emlékezett meg szép és megleghangú felolvasással. A megemlékezés a következő:

— Úgy érzem, nem véletlen, hanem eleve elrendelt dolog, hogy engem a Petőfi-Társaság néhai való, jó Móricz Pál bátyám helyére választott meg. Régi, meleg szálak fűztek Móricz Pálhoz az életben és ez a szál, mely a szívéhez kötött, nem szakadt meg a lelkemben ennek a derék tollforgatónak halála után sem.

— Móricz Pál volt az, aki első irodalmi próbálkozásomat, első versesmet közzétette a «Debrecen» című

napilapban, melyet akkor ő szerkesztett. Első éves jogász voltam és aggódom mentem be a szerkesztőségbe, hogy megtudjam a versem sorsát. Szonett volt, de nem szerelemről, hanem ősről, mélabúról és halálról zengtem benne. Pali bácsi rámnézett a kedves, meleg, búzavirág-kék magyar szemével és szeretettel mondta:

— Közölni fogom, kedves öcsém, hogyné közölném, fiatalembernek biztatas kell. Meg aztán... szabadhajdú testvérem is vagy... én hadd vezesselek be az irodalomba... De miért írsz ilyen szomorúakat, ilyen fiatalon? És miért szonettet? Magyar módra írd, magyarokról magyaroknak!

— Ez volt vele az első találko-

zásom és ugyan ki felejténé el azal a szerkesztővel való találkozását, aki nyomtatott betű epedve vágyott fényét adta a kezdő író első, dadogó szavainak? Mert ez a vers dadogott, szőrnyű rossz vers volt, de mentségemre legyen mondva, soha több szonettet nem írtam és mikor évek múlva újra tollat vettem a kezembe, Móricz Pál bátyám szavaira gondoltam: írj magyar módra, magyarokról, magyaroknak! E Tisztelt Társaságban volt elődömmel mindig mélységes lelki rokonságot éreztem. Épp olyan rajongva szeretem a hajdúság földjét, mint ahogy szerette Móricz Pál, akinek jóformán minden mondata, minden szava onnan sarjadt.

— Móricz Pál nemcsak mint ember, hanem mint író is, elválaszthatatlan a Hajdúföldről. Ha róla beszélék, akkor már azonnal a Hajdúföldről is beszélék, a Hajdúföld fiairól, leányairól, a mérhetetlen hajdúsági égről, a rengő, aransárga búzatáblákról, a Hortobágyról, a titokzatos délibábról, a nagy, puha felhőgomolyagok alatt robogó ménesekről, a csikósokról, a pásztorokról, a kurta nemesekről, a barátságos, hunyorgószemű fehérfalú hajdúházak életéről, a zezugos utcájú hajdú városokról, ahol Bocskai hadinépe él, az a kardforgató, nyakas és büszke kurtanemes had, melyből Pali bátyámmal együtt származtunk...

— Móricz Pál 1870-ben született Hajdúnánáson. Édesapja jellegzetes alakja volt a hajdúságnak. Természetesen azt szerette volna, hogy a fia vagy az ősi, kis földön gazdálkodjék, vagy pedig üljön be valamelyik megyei, vagy városi hivatali szobába és ott töltsen el az életét.

— De a fiatal Móricz Pált valami

ellenállhatatlan erő arra hajtotta, hogy ne a telekkönyvbe, adókönyvbe, vagy más, hivatalos, rovatos papírra írjon, hanem a színes és ízes szavakat úgy szedegesse össze és kösse bokkrétába, mintha mind össze akarná gyűjteni a Hajdúföld szerény vadvirágát, rozmaringját, zsoldárba lepréselni szánt, jószagú fűvét.

— Könyvei: a *«Szabadhajdúk»*, a *«Kurtanemesek földjén»*, a *«Boglyakemence mellől»*, a *«Pusztuló világ»*, a *«Régi magyar élet»*, a *«Naplemente»*, a *«Hortobágyi legendák»*, a *«Magyar sirató»* és a többiek úgy hatnak, mint egy-egy drága, kedves, szerény családi album, mely feltűnően őrzött, fakuló képekben mutogatja, magyarázza és melán siratgatja egy eltűnt, vagy éppen eltűnni készülő világ hangulatát, zamatát, szépségét és magyarságát. Móricz Pál úgy emlékezik meg könyveiben a Hajdúság régi, törzsökös alakjairól, olyan szeretettel, olyan bensőséggel, mintha mindegyikhez közeli rokonság fűzné. Ez a szeretetteljes bensőség ad könyveinek valami olyan varázst, amit csak az ő alkotásaiban érezünk.

— Rákosi Viktor előszót írt Móricz Pál egyik könyvéhez és abban ezt mondta: «E nivelláló, aszszimiláló században Móricz Pál megtudta tartani a maga egyéniségét úgy külsőleg, mint belsőleg. Öntudatlanul ássa a kincses bányát, melyet a hajdúnép élete tár elénk és szállítja napvilágra az aranyat. Valami erőskezű kritikusnak tarkón kellene ragadnia ez/ az álmodozót, jól megnyesegetni itt is, ott is, és öntudatosá tenni alkotásaiban, mert csökönyös meggyőződése, hogy fél a művészi kidolgozástól. Azt hiszi, hogy ezzel eltávozik az igazságtól és meghamisítja a szépet.»

— En ezzel a felfogással ellenkeze azt mondom, hogy talán éppen az a szerencsése Móricz Pálnak, hogy egy ilyen erőskezű kritikus nem ragadta meg a kezét és nem térítette el az ő igazi útjáról. Móricz Pál így szeretett írni, ahogy írt. Tudatosan nem akarta megkomponálni a történeteit, nem akart artisztikus palettáról tulzott színeket rakni embereinek arcára. Móricz Pál úgy állította oda a napvilágra az ő «feketebarna» hajdúgazdáit, hortobágyi csikósait és pásztorait, ahogy valójában éltek az Isten mérhetetlen szabad ege alatt, szélről kifúvott, naptól kicszerzett, őszi esőverte, dércsípett orcával. Nem akart rajtuk retusírozni, korrigálni, erőszakosan «átköltetni» semmit, úgy akarta őket megmutatni egyszerű, szakadt gúnyájukban, ép lelkiükkel, amilyeneknek az Isten őket megteremtette, amilyenre szabad, büszke és egyszerű életük formálta őket. Éppen ez a legfőbb érték a Móricz Pál írásaiban! Itt nem cifra műparaszatok és népszínmű pásztorok szellemeskednek és tempóznak, hanem élő, húsból és vérből való, «földig ember» szabadhajdúk élnek a maguk, ősi parancsok szerint való, egyéni, magyar életüket.

— A Hajdúföld, a Hortobágy, a hajdú városok egy külön, zárt világ. Az irodalomban keveset foglalkoztak ezzel a büszke, értékes, színmagyar érzésű néppel. Móricz Pál különös és szinte felbecsülhetetlen szolgálatot tett nemcsak az irodalomnak, de a néprajznak s az egész magyarságnak, mikor a könyveiből kialakult kedves albumba összegyűjtötte ezeknek a részben már kihaltfélben levő típusoknak, egyéni figuráknak hűséges arcképeit. Móricz Pál kötetiből régi, hí-

res kálvinista prédikátorok, kántorok és tanítók, nevezetes debreceni postamesterek, fogadósok, orvosok, csikós gazdák, híres pásztorok, gulyások, számadók állnak elénk, nehéz, rangos léptekkel, nyílt tekintettel. Mindegyik egyéniség, mindegyik súlyt jelent a maga mesterségében. Egyik-másik alakját az író maga is annyira megszereti, hogy alig tud tőle megválni. Ilyen kedves embere Dely Mátyás, a híres hortobágyi állatorvos, a pásztornépség ismerője, a madarak barátja, a betyárok megszelídítője. Móricz Pál olyan híven tudja megrajzolni ezeket a törzsökös magyar alakokat, mint ahogy Barabás Miklós ceruzája és ecsetje örökítette meg a szép magyar arcokat. Legtöbbször nem is költött alakokat, hanem valóban élt, közismert hajdúsági embereket vázol elénk. Nekem sokszor mondta, hogy szeretné így megrajzolni a Hajdúföld egész galériáját. Így akart emléket állítani egyik elbeszélésében az én anyai szépapámnak, poklosteleki Nagy Istvánnak, a híres hajdúböszörményi poéta prédikátornak is, akiről szólva, nem állhatom meg, hogy éppen Petőfi Társaság-i székfoglalómat tartva, meg ne említsem, hogy ő volt Csokonainak az a barátja, akiről Petőfi a: «Csapot-papot eleflejtett Csokonay Vitéz Mihály» verset írta...

— Kevés olyan írónk van, aki olyan ízes, törzsökös magyar nyelven írt volna, mint Móricz Pál. Írásaiból kitetszik, hogy milyen forró, rajongó magyar lélek volt. Egyik könyve elé «Fohászkodást» írt. Így rajong: «Imádságos hálát mondok Néked, Uram, a soha többé fel nem található és nem élvezhető fájdalmas gyönyörúségekért, hogy olyan korban engedtélt születni ma-

gyarnak, amikor a büszke, régi magyarok még élték külön, ősi zamatú, hímes, őszinte magyar életüket. A keresztfa tuskéivel teleszurdalt, a keresztfa hulló vércseppjeitől megpecsételt, kincses, fájó örökségem ez a sok-sok, drága emlékezés, hagyomány, melyeket ezen idő előtt eltemetkezett, hibáiban rokonszenves, erényeiben ragyogó, eredetiségében páratlan magyar korból, mint annak gondtalan kis részese, nagyon szomorú, összeomlott magyar világunkba átmentettem».

— A Hortobágyról azt írja: «E föld nekem eszmélkedő, piciny gyermekkortól, mostani, fehéredő férfikoromig, regés szent földem volt és maradt.» Azt mondja a hortobágyi pásztorokról: «A felkelő nap és a csillagok Úrnépe, ez az én fajtám».

— Ez a néhány idézet mindent elmond a lelkéről. Úgy szerette a fajtáját, az ő drága hajdú népét, a Hortobágy határtalan, szabad világát, mint rajta kívül senki! Ezért beszél róluk úgy, mint a szószéken álló, meghatott lelkű kálvínista prédikátor...

— Így, ilyen fehér lélekkel, ilyen emelkedett szívvel, ilyen családi melegséggel róttá a betűket a Hajdúföldről, e föld fiainak színmagyar lelkéről Móricz Pál. Ha nem is volt tudatosan cizelláló, komponáló művész, a *magá módján* mégis művész volt, mert annyi átérzés, anynyi szeretetteljes megjelenítő erő árad az írásaiból, hogy aki csak beléjük kóstol, alig tud azoktól megválni, mindig többet és többet akar arról a világról tudni, melyet Móricz Pál ihletett lélekkel, lassúdad, behézelgő magyar meséléssel előtte föltár. Mint kisfiú, mohó érdeklődéssel hallgattam áldott emlékezetű, ősi hajdú vérből származó édes-

apám, édesanyám igaz meséit erről a színmagyar világról, melynek ők még maguk is élő részesei voltak... A Móricz Pál könyveiben újra találkoztam azokkal az alakokkal, akikről gyermekkoromban hallottam. Mindig úgy éreztem magamat közöttük, mintha én is velük éltem volna, mintha minden szavukat a fülemmel hallanám, mintha minden jellegzetes mozdulatukat saját szememmel látnám...

— Nem tehetek róla, én nem tudok nagyobb dicséretet mondani Móricz Pálra, mint mikor azt mondom, hogy munkáiban egy darab magyar életet megmentett az elmúlástól! Móricz Pál örökértékű, lelki filmre fotografálta az egész Hajdúság, a Hortobágy életét.

— Móricz Pál ízig-vérig magyar könyveivel, édes-bús zengésű magyar mondataival, lelkes írásaival értékes betűkkel írta bele a nevét a magyar irodalomtörténetbe!

Ezután *Császár* Elemér elnök a következő beszéddel avatta taggá Mariay Ödönt:

— Horatius azt mondja egyik kedves ódájában, hogy akire születésekor Melpomene nyájas szemmel rátekintett, az nem szerez babért az olympiai játékokon, sem a csatatéren, az a költészet szent ligetében keres magának koszorút. Téged, kedves barátom, sorsod a minisztérium taposómalmába vetett, ott szolgálod évek hosszú sora alatt a magyar műveltséget — mégis, meg vagyok róla győződve, életed igazi tartalmát nem az ott végzett munka adja meg, hanem azok a csöndes, ihletett órák, amelyekben lerázva magadról a kötelesség bilincsét, kitépve magad a poros aktacsomók világából, a sűrű falak közül a költészet világos mezéjére menekülsz. Igen,

mert Melpomene szemének varázsa Téged is megigézett s a tisztviselő vagy politikus koszorúja helyett a költőére vágyódot. S én, aki pályádat vagy két évtizede kísérem figyelemmel, nyugodt lelkiismerettel mondom, hogy egyéniségedet, lelki valódat csakugyan nem lelki ismeretesen végzett hivatali működésedből, hanem szíved szerint írt költői műveidből ismertem meg, elbeszéléseidből, drámáidból, kis regényeidből. Ezekből az írásaidból kettős arckép rajzolódik ki. Az egyik az emberé, a másik a költőé, s ennek a páros képnek az értékét az adja meg, hogy a kettő, noha az egyik lelki kép, a másik írói, alapjában egy — ugyanazok a vonások, ugyanazok a színek mind a kettőn.

— Három jellemző elemét akarom kiemelni ennek a harmonikus képnek. Az egyik — legtisztábban, legélesebben tükröződik a *Rákóczi harangja* című drámádból — a magyarság. Nem érzésvilágodnak és fölfogásodnak magyar voltára gondolok — szerencsére ebben a tekintetben nagyon sokan vannak íróink között, s éppen a Petőfi-Társaságban, akik vetekszenek Veled — hanem arra, hogy érdeklődésedet elsősorban az köti le, ami sajátosan magyar, a magyar föld, a magyar nép, a magyar élet: egész gondolatvilágoddal benne élsz a gyökeres magyarság világában, egész költészeted a magyar ember szív-életéből merít.

— A másik olthatatlan vágyad a szabadság, a függetlenség után. Ez a vonásod legjellemzőbb kifejezését az *Óskeletal* című regényedben találta meg. Másfél évtizeddel ezelőtt írtad egy fogoly magyar tisztről, akit sorsa Oroszországban tőlünk régen élszakadt rokon néphez vet, s ott egy szabad, lovas nép körében

megtalálja azt, amit itthon, a lenyűgözött, bilincsbe vert csonka országban nem tudott megtalálni, a függetlenséget, a nyugalmat. A higgadt, nyugodt epikum mélyén nyilván fájdalmas líra lappang: egy elképzelt ábrándvilágba vetítetted ki szíved szabadságra sóvárgó vágyát.

— Végül egy harmadik jellemző vonása egyéniségednek a lelki finomság, a vonzódás minden iránt, ami igazán művészi — ezt az emberi értékedet ismerem föl abban a finoman cizelláló gondban, amellyel minden alkotásodat igyekszel minél művészebbé csiszolni, hangban tisztán csengővé, formában nemesse, előadásban választékossá tenni. Úgy érzem, legnagyobb sikerrel a *Nyalka élete és halála* című állatregényedben. Ez a külföldön, németek és franciák körében is méltányolt műved egy magyar ló életét beszéli el, hortobágyi csikó korától a harctéren való elestéig — a részletekben annyi finomsággal és olyan megértéssel az állati lélek egyszerű, de mélyen megindító mozgalmait iránt, hogy tanítványára büszke lehet az állati lélek legművészebb magyar ábrázolója, Herczeg Ferenc.

— Ezt a színmagyar lelkiséget, ezt a nemes, tiszta törekvést jutalmazta a Petőfi-Társaság, mikor tagjai közé választott — s hogy jól választott, azt igazoltad most fölolvastott novelláddal. Megtartott székfoglalód után, ime, átnyujtom Neked tagsági okleveledet s szívből, szeretettel üdvözöllek magam és társaim nevében.

Legvégül Kiss Ferenc kültag, a Nemzeti Színház örökös tagja olvasta fel *Mariay Ödön Oszai szántás* című elbeszélését, amely a magyar Felvidék visszacsatolásának hangu-

latát örökíti meg. A novellának, szerzőnek és előadónak nagy sikere volt.

JÓZSEF FERENC KIR. HERCEG ÚTJA

József Ferenc kir. herceg, t. tagunk 1938 végén Európa északi általmaiban nagyob utat tett s ezen különösen Budapest szépségei iránt keltette föl a külföld utazni és gyógyulni vágyó közönségében a mélyebb érdeklődést. Budapest gyógyító vizeit és fürdőit ismertette, azt a mérhetetlen természeti kincset, melyet a külföld még mindig nem ismer eléggé. Szó szerint ez talán nem irodalmi ügy, de az ő finom írógyéniisége, mint értesülünk, az előkelő előadásban, a lendületesen megírt cikkekben azzá tette azt. Életünk két leghatalmasabb eleme, a levegő meg a víz és Budapest e nagy kincsei megérdemlik az íróművész lelkesedését, szárnyaló szavát, az írás maradandó ragyogását. Berlin, Kopenhága, Stockholm, Malmö, Osló, Göteborg és Hága előkelő körei, több helyütt királyi személyei hallgatták a Budapest szépségeitől áradó szavakat, egy komoly, de nemzeti szempontból diadalmas úton, mely négy hélig tartott.

KORNIS GYULA AJÁNDÉKA A PETŐFI-HÁZNAK

A Petőfi-ház új ereklyével gazdagodott: Kölcsey Ferenc százéves koporsójának egy darabjával, melyet Kornis Gyula tiszteleti tagunk Császár Elemér elnökhöz a következő levél kíséretében küldött el:
«1938 augusztusában az új Kölcsey-síremlék felállításával a család anthropológiai szakértő je-

lenlétében felbontotta a Kölcsey-kriptát. A mellékelt, korhadásnak induló fadarab Kölcsey koporsójából való. A családtól kaptam Szatmárcsekén, a síremlék felavatása alkalmából.»

A Kölcsey-emléket centenáriuma idején oly gyönyörűen méltató tudós és államférfiú rendelkezésének megfelelően elhelyeztük a Petőfi-házban s köszönetünket itt is hála-lásan kifejezzük.

TORKOS LÁSZLÓ KÖSZÖNETE

Torkos László társunk, Európa egyellen százéves költője, kinek emlékérmét Beck O. Fülöp szobrászművész készítette el, megköszönte a Társaságnak a részére küldött jókívánatait és azt a figyelmet, melylyel 100-ik születése napján elhalmoztuk. Viszonzásul verset is küldött nekünk, mely szellemi frissességéről tesz tanúbizonytságot.

Az időszerű vers így szól:

JÖN, JÖN...

I.

Reményünk fáján a bimbók
[repedeznek,
Ellepi majd a virág nemsokára.
Jön, jön... már hallani szárnya
[suhogását,
Jön, jön — kit szívünk olyan
[epedve vár ma!

II.

Friss reggeli szellő lengi körül
[arcom,
Hajnali harangszót küld felém a
[távol —
Ébredő madárkák csicsergése hallik,
Az ég távol alján szelíd fényvilágol.

III.

Üdvözlégym reményünk rég várt
 [Messiása!
Rideg tűzhelyeken gyujts lobogó
 [lángot,
Mit a dermesztő tél fagyos szele
 [elfúj,
Vess rá, — hadd csapjon fel ropogó
 [szülánkot!

IV.

Üdvözlégym Megváltó, — tárt karok-
 [kal várunk!
Szívüinkre szorítani hagyd testvéreim-
 [ket,
Vonulj be váradba, — fenn lebeg
 [a zászló
S el ne hagyj, — el ne hagyj többé
 [soha minket!

A PETŐFI-TÁRSASÁG MADÁCH
 SÍRJAÉRT

Emlékezetes, hogy a magyar Felvidék visszacsatolásakor az ideiglenes határt olyan szerencsétlenül vonták meg, hogy Alsósztrégovának egyik része, rajta Madách sírja, a csehek birtokában maradt. A Petőfi-Társaság 1938. nov. 13-án tartott ülésén az elnöki megnyitó, amelyet lapunk vezetőhelyén közlünk, foglalkozott a Felvidék irodalmi jelentőségével. Az elnöki megnyitót a beteg Császár Elemér helyett Havas István alelnök olvasta fel, aki a beszéd végén még a következő bejelentést tette:

— Csak még egyet kell hozzátennem Elnökünknek e szívből fakadt szép megnyitójához, azt, amiben együttesen megállapodtunk s ami az egész Társaságnak óhaja, hogy a Felvidék világhírű szülőföldjének, Madách Imrének szülőföldjének és sírhelye: Alsósztrégova, a pótlólagos határbizottság kiigazító ülésén teljesen hozzánk csatoltassék. Oly

kérés ez, melynek jogosultsága az egész világ szemében nyilvánvaló, és csak természetes, ha mai ülésünkön ezt mindenek előtt és mindenek felett egy szívvel hangoztatjuk és kérelmezzük s tiltakozunk e megszentelt földnek ősi rögüinktől való elszakítása ellen.

SZABOLCSKA MIHÁLY
 SÍREMLEKÉNEK AVATÁSA

November 6-án avatták fel egykori t. tagunk síremlékét a Kerepesi-temetőben, Szabolcska Mihályét, az újabb magyar lírának e magasan kiemelkedő képviselője emlékjelét. Itt is megjelent a hálás közönség sokasága: ünnepelni hamvaiban is azt, kinek örökélő dalai annyi ezer és ezer szívet ragadtak el. A síremléket Ravasz László püspök áldotta meg, aki az Akadémia és a Kisfaludy Társaság koszorúit is letette, Raffay Sándor püspök t. tagunk pedig nagyszabású beszéddel avatta föl. Társaságunk nevében, sok megjelent tagunk élén, Bán Aladár tette le koszorúkat, Pap Károly a debreceni egyetem és Csokonai-kör koszorúit, Némethy Károly tanácsnok pedig a székesfővárosét. A nagy virágtenger, mely elborította Szabolcska sírját, frissességével, viruló színeivel méltóan szimbolizálta azt a hatást, amit a költő dalai még ma is keltenek a szívekben.

ELHUNYT TAGJAINK
 EMLÉKEZETE

A Nemzeti Torna Egylet, hazánk testnevelő kultúrájának legrégibb intézménye, december 11-én ünnepelte fennállásának 75-ik évfordulóját. A díszes és meleg ünnepségen egykori szeretett elnökünknek, Pekár Gyulának olajba festett arcképét is leleplezték. Társaságunk kép-

viselésében Kállay Miklós alelnök jelent meg, a képvatató beszédet pedig Vályi Nagy Géza tagtársunk mondotta.

Pozsonyban a Toldi-Kör kegyeletes ünnepséget rendezett egykori tiszteleti tagunk: Thaly Kálmán születésének százéves évfordulója alkalmából. A nagy kuruc, történetíró, szónok és költő emlékének ünneplése a sajnos továbbra is rab-ságban maradt Pozsonyban a magyar gondolat örökkévalóságának szép bizonyossága volt.

TAGOK SZEREPLÉSE ÉS KITÜNTETÉSE

Watson Kirkconnell kültagunkat, a winnipegi egyetemi tanárt, a debreceni egyetem a magyar kultúra és magyar irodalom külföldi megismertetése terén szerzett érdemei elismeréséül tiszteletbeli doktorrá avatta.

Kiss Ferenc kültagunk, a Színművészeti Akadémia igazgatója, megkapta az V. fizetési osztály címét és jellegét.

Harsányi Zsolt tagtársunknak A

zenélő óra című színművét Szilveszter éjszakáján nagy sikerrel mutatta be a Nemzeti Színház.

Herczeg Ferenc tiszteletbeli elnökünk *Kék róka* című színművét megfilmesítette az UFA. A két főszerepet a világhírű filmszínész, Zarah Leander és Willy Birgel játsszák.

Csathó Kálmán *Varjú a toronyórán* c. regényét az Atelier-filmvállalat megfilmesítette.

Hevesi Sándor *Bűvészinas* című darabját nagy sikerrel mutatta be a Belvárosi Színház.

Herczeg Ferenc tiszteleti elnökünk az Utolsó tánc című színművének a Nemzeti Kamara Színházban a bemutató óta óriási sikere van. A darab most érkezett el az ötvenedik előadáshoz. A jubileum alkalmából sokan keresték fel gratulációjukkal.

Kiss Ferenc kültagunkat, a Nemzeti Színház örökös tagját és a Színművészeti Akadémia igazgatóját egyhangúlag a színművészeti és filmművészeti kamara elnökévé választották.

A PETŐFI-TÁRSASÁG PÁRTOLÓ TAGJAI

A Petőfi Társaság újonnan belépett tagjai:

Dékány István bankigazgató, Polgár. Porzolt István ref esperes, Újfehértó. Dr. Fábry Géza igazgató, Budapest. Dr. Verzár Jenő igazgató, Budapest. Kolosváry László igazgató, Budapest. Dulez Antal igazgató, Budapest. Kammermayer Alfréd igazgató, Budapest. Dr. Baráth László ügyvéd, Rimaszombat. Fratrach Vilma tanárnő, Rimaszombat. Aranyos István bankigazgató, Újfehértó. Nánássy István bankvezérigazg., Újfehértó. Nánássy Sándor főbíró, Újfehértó. Polesák Endre es-

peres-plébános, Ipolyság. Dr. Jankovich István OTI aligazgató, Budapest. Pálffy Péter tanfelügyelő, Ipolyság. Dr. Nagy Béla vm. főügyész, Léva. Márkus Barna bankigazgató, Léva. Dr. Aranyossy Endre földbirtokos, Komárom. Raschka Lajos ref. lelkész, Rimaszombat. Jaross Vilmos főispán, Érsekújvár. Majthényi József báró alispán, Érsekújvár. Dr. Vida Jenő igazgató-főorvos, Ipolyság. Molnár Lajos ref. lelkész, Dunavecse. Dr. Szóts József OTI aligazgató, Budapest. Süteő István nyug. táblabíró, Ipolyság. Sárkány Gyula bankigazgató, Ipolyság.

Somorjay Jánosné földbirtokos, Rimaszombat. Dr. Kalotay Gyula OTI aligazgató, Budapest. Rimatamásfalvi Petőfi Egylet, Rimatamásfalva. Polgári Kör, Rimaszombat. Ruttkay Endre főmérnök, Komárom. Bartos Frigyes bankigazgató, Komárom. Terebessy Ágoston főszámtanácsos, Komárom. Dr. Baranyay József szerkesztő, Komárom. Dr. Lengyel Tibor kir. jb. elnök, Tornalja. Róth János plébános, Feled. Övedi János polgármester, Érsekújvár. Dr. Józsa Viktor pü. igazgató-hely., Érsekújvár. Minarovies Gyula pü. számv. tanácsos, Érsekújvár. Kántor István adóhiv. főnök, Érsekújvár. Dite Antal pü. tanácsos, Érsekújvár. Dr. Deme Sándor járásbíró, Érsekújvár. Dr. Prenner Béla esperes-plébános, Érsekújvár. Dr. Lapka Béla vm. tisztí főügyész, Érsekújvár. Czelhofer Ferenc v. tanácsnok, Érsekújvár. Dr. Kocsis Lajos járásbíró, Érsekújvár. Dr. Turchányi Imre orsz. gy. képviselő, Érsekújvár. Szabó Kálmán bankigazgató, Érsekújvár. Siehert Károly igazgató, Rimaszombat. Nagy Nándor földbirtokos, Nemesócsa. Dr. Horváth István OTI alelnök, Budapest. Jablonczy Rezső OTI aligazgató, Budapest. Dr. Pfisterer Lajos OTI vezérig.-hely., Budapest. Berger Ernő földbirtokos, Léva. Bogner Gyula állateg. főfelügyelő, Léva. Vojtás István v. tanácsnok, Léva. Dr. Kersék János polgármester, Léva. Dr. Huberth Pál vezérigazgató, Léva. Adler Gyula földbirtokos, Léva. nemes Borcsányi Lehel kereskedő, Léva. özv. Belatini-Braun Zoltánné földbirtokos, Inárcsakucs. Farkas Andorné ny. polgármester neje, Taktaszada. Frankovszky Béláné igazgató neje, Budapest. Gaál Balázs plébános,

Iszkaszentgyörgy. Vitéz Draskóy Ferenc földbirtokos, Kalocsa. Gacsályi László m. k. ap. pti tan., Nyiregyháza. Gräber Gyuláné földbirtokos neje, Bodakajtor. Gyáros Lászlóné műsz. tanácsos neje, Budapest. Hámoryné Várnagy Dalma író-zenészerző, Rákosesaba. Dr. Kerényi Alajos, kir. kúriai bíró, Budapest. Szász Károlyné földbirtokos neje, Orosháza. vitéz Vermes Tiborné közjegyző neje, Gogánfa, Vámosy Bertalan OKH igazgató, Polgár, Kabay Péter gyáros, Büdszentmihály, Segesváry Béla főigazgató, Budapest, dr. Szalóki Zoltán gyárigazgató, Budapest, Morbitzer Dezső igazgató, Budapest, Bäcker Zoltán kormányfőtanácsos, Budapest, Lung József bankigazgató, Budapest, dr. Nagyfejeő József bankigazgató, Budapest, dr. Irány Sámuel bankigazgató, Budapest, Esty Miklós pápai kamarás, Budapest, Villányi Róbert igazgató, Budapest, Gaál Zsigmond OKH ügyv. igazgató, Hajduszovát, dr. Kulcs Imre járásbírósi elnök, Tiszalök, Bartha László ref. esperes, Tiszalök, Varga Károly ref. lelkész, Nyirbátor, Aczél Róbert plébános, Nyirbátor, Árkossy István g. kath. lelkész, Nyirbátor, Bálintffy István OKH igazgató, Nyirbátor, Király Ödön tkptári igazgató, Nyirbátor, dr. Papp Géza ref. lelkész, Kaba, dr. Kulesár József bankigazgató, Budapest, Varjassy József bankigazgató, Budapest, Philipovich Károly kormányfőtanácsos, Budapest, dr. Éderle István egyet. m. tanár-főorvos, Budapest, Feillitseh Jenő báró, Budapest, Karla Ödön ref. lelkész, Józsa, Asztalos János plébános, Hajdúhadház, Gáspár Aladár bankigazgató, Budapest.

A szerkesztő bizottság elnöke:

CSÁSZÁR ELEMÉR.

A bizottság tagjai:

GÁSPÁR JENŐ, HAVAS ISTVÁN, LÁZÁR BÉLA.

A szerkesztésért és kiadásért felelős: GÁSPÁR JENŐ.

Szerkesztőség: Budapest, VI., Bajza-utca 39.

Kiadóhivatal: Budapest, VI., Andrásy-út 13.

Budapesti Hírlap nyomdája. — Felelős nyomdavezető: Nedecky László igazgató.

A PETŐFI-TÁRSASÁG

országos mozgalmat indított

a nemzeti irányú irodalom ujjaélesztésére.

Ezt a célt szolgálja, amikor a Petőfi-Társaság pártoló tagjai részére járó illetményköteteket nagy gonddal válogatja össze, a magyar irodalom legjava terméséből.

*

1939. évi illetményköteteteink:

GULÁCSY IREN: TEGNAP ÉS RÉGMULT. (Január hó.) A nagy magyar elbeszélő eredeti forrású kutatások alapján megformált, érdekesebbnél érdekesebb feljegyzései letűnt századok különös embereiről, álmairól, vágyairól, életéről.

KORODA MIKLÓS: A VILÁG CSAK HANGULAT. Reviczky Gyula életének regénye. (Február—március hó.) Új író első, nagyszabású alkotása. Koroda Miklós családja szoros és állandó kapcsolatban volt Reviczky Gyulával. Koroda Miklós nagyapja volt Reviczky Gyula keresztapja, édesapja: Koroda Pál, Reviczky egyik legbizalmasabb barátja. E kapcsolat révén a kiváló tehetségű, fiatal író olyan adatok birtokába jutott, melyek lehetővé tették, hogy megírja Reviczky romantikus életének regényét.

DÉNES GIZELLA: CSIPKEKESZTYŰ. (Április hó.) A magyar testőrség világának, Mária Terézia udvarának színes, bájos, költői regénye. A kiváló, népszerű író nő legújabb alkotása.

HARSÁNYI ZSOLT: JÓKEDVŰ KÖNYV. (MÁSODIK GYŰJTEMÉNY.) (Május hó.) Az első 1938 tavaszán jelent meg és öt nap alatt 5000 példányban kelt el. A magyar élet derűje árad Harsányi Zsolt könyvéből, a mosoly nem tűnik el az olvasó arcáról, amíg olvassa.

BABAY JÓZSEF: A BALATONI LÁNY. (Június hó.) Babay József az új magyar irodalom legegényibb hangú képviselője. Bűbájos meséi, tiszta magyar hangulatai, a mezei esokor vidám színeire és könnyű illatára emlékeztető stílusa az ősi magyar mesemondók modern utódjává avatják.

VITÉZ SOMOGYVÁRY GYULA: NE SÁRGULJ FŰZFA. (Szeptember—október hó.) Új katona-regény. Vér és könny, szerelem és pergőtűz, szuro nyok csillogása és leánymosoly, egy fiatal katona érzésvilága az építőanyaga Somogyváry Gyula új regényének.

GÁSPÁR JENŐ: SZONÁTA. (November hó.) A kiváló tehetségű, országos hírnű költő új regénye prózáinak legérettebb, legművészebb alkotása.

TÖMÖRKÉNY ISTVÁN: NAPSÜTÖTTE EMBEREK. (December hó.) A magyar elbeszélőművészet klasszikusának remekét kelti új életre ez a kötet.

A Petőfi-Társaság az 1939. év folyamán TÍZ KITŰNŐ MAGYAR KÖNYVET és folyóiratát, a „Koszorú“-t mindazoknak elküldi, akik évi 20 pengőt ajánlanak fel a Petőfi-Társaság pártolására.

Ez a pártoló tagsági díj havi 2 pengős, vagy negyedévi 5 pengős részletekben is törleszthető.

A köteteket a pártoló tag részére, kívánságára bekötetjük, sötétké egészvászon kötésbe, aranynyomással és ebben az esetben a bekötésért kötetenkint 1 pengő 60 fillért számítunk.

A köteteket kiadóhivatalunk:

Budapest, VI. kerület, Andrásy-út 16. sz. küldi el.

A belépési szándék is itt jelentendő bel

A Koszorú, a Petőfi-Társaság közlönye egy irodalmi évben négyszer jelenik meg: október, január, április és június hónapokban. Előfizetési ára egész évre 4 pengő.

A Koszorú kiadóhivatala: Budapest, VI., Andrásy-út 16. Távbeszélő: 1-266-83. Felelős kiadó: Gáspár Jenő.

KÖSZÖRŰ

A PETŐFI TÁRSASÁG KÖZLÖNYE

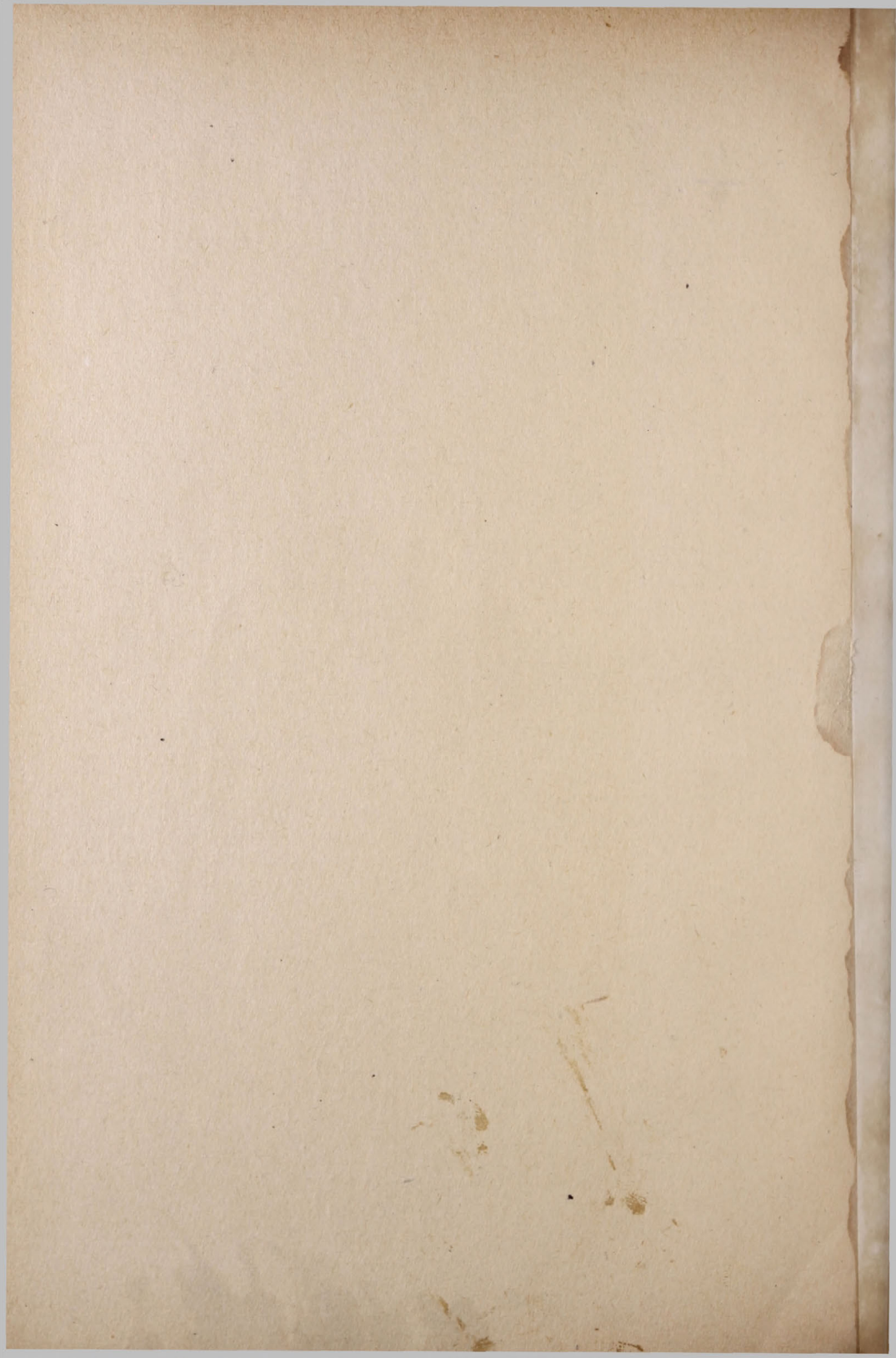
TARTALOM

<i>Havas István</i> : A költő és a politika. (Tanulmány)	129	<i>Falu Tamás</i> : Az élet. (Költemény) 160	
<i>Szathmáry István</i> : Versek. (Ujvári köszöntő, Emlék a szent öregről, A hú barát.)	135	FIGYELŐ : Az ifjúság költői ideálja. (<i>G. J.</i>) — A mult örök. (<i>L. B. dr.</i>) — Korszerű hazafias líránk és a kritika (<i>-y-n.</i>)	161
<i>Herczeg Ferenc</i> : A Dolovai nábob leánya. (Könyvrészlet)	137	IRODALMI TÜKÖRKÉPEK : (<i>Harsányi Lajos</i> : Holdtölte. — <i>Szathmáry István</i> : Rákóczi földje visszatért. — <i>Pintér Jenő</i> : Magyar Nyelvvédő Könyv. (Harmadik kiadás.) — <i>Havas István</i> : Köszöntlek Felvidék!) 166	
<i>Feleki Sándor</i> : Vándorfelhő (Költemény)	146	A PETŐFI-TÁRSASÁG ÉLETE . 169	
<i>Czóbel Minka</i> : Bajza-utca 21. (Visszaemlékezés)	147		
<i>Baja Mihály</i> : A mi dalunk. (Költemény)	153		
<i>Terescsényi György</i> : Hajápolás. (Elbeszélés)	155		

UJ FOLYAM
*
V. KÖTET
*
3. SZÁM

BUDAPEST
*
1939 ÁPRILIS
*
ÁRA 1 P

A KÖLTŐ ÉS A POLITIKA

ÍRTA: HAVAS ISTVÁN

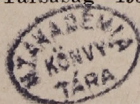
A világháborúban megsérült lélek, a technikai vívmányoktól kábuló elme, a tőkeharc kérlelhetetlenségéből sarjadt önzés: feltűnő jelenségei korunknak, melyben a ma embere vívja nagy pörét a világgal és önön-magával. Az a kor, midőn még gyakrabban tudunk magunkra eszmélni, kiesett életünkéből. Levegőnk telítve van a kétely fertőző anyagával, jellemet alig ismerő megalkuvással, cinizmussal; alig van kedvünk és akaratumk igazságokért őszintén küzdeni, holott az életesemények világútja esőtől szórja elénk problémáit.

Nehéz viszonyok közé juttatta a ma emberét a megbolygatott világrend, mikor a fékevesztett önteltség magával sodorta az ingatag egyént, aki egyensúlyát veszítve, katasztrófák közt vergődik. Súlyos valóság ez; s ha pár vonással is, mutassunk rá inkább az okokra, melyek a mi kisebb magyar glóbusunkat is megrendítették, hiszen az is a világnak egy darabja.

A mult század végén, főként azonban e század elején indult meg a szívós, jelszavas támadás az egyház, a társadalom és a komoly irodalom ellen, fokozódott a világháború kitöréséig, lap-pangott négyévi tartama alatt s midőn elkövetkezett balsikerű vége, a leshelyükről kimozduló patkányok lázadása kiaknázza a szerencsétlenséget a maga végzetes céljai számára.

Sem az egyház, sem a társadalom izgalmas védőharcát még röviden se tárgyalhatjuk, most az irodalom egy-két dolgára mutatunk rá. Egy nemzet irodalma se jobb, se rosszabb, mint amelyenek írói és költői, s amelyen viselkedést tanúsít műveikkel

Elhangzott megnyitőbeszédként a Petőfi Társaság 1939 március 12-én tartott nagygyűlésén.

szemben az olvasóközönség. A magyar költő Tinódin, Balassin, Zrinyin és Csokonain át: Vörösmarty, Petőfi és Arany megjelentéséig: a magyar álmok és vágyak megszólaltatója. Nem *világköltő*. „Légy, ha birsch, te világköltő, rázd fel a rest nyugatot: nekem áldott az a böleső, mely magyarrá ringatott,“ — írta a legbölesebb magyar költő: Arany János 1877-ben s ez ma is valamása minden java írónknak.

A költő mindazokhoz az értékekhez, miket a lelki adottságon kívül meg kell szereznie, a nemzet életén belül jut. Itt találkozik a történeti lélek és a ma ezerszínével és hangjával s ezek ihlető tényezői lesznek írópályáján; merthisz minden nemes értelemben vett irodalmi mű: a lélek mélységeinek és útjainak vizsgálata. Nem ellenőrző, hanem kifejező, tartalmat-adó alkotás és annyiban az, amennyiben a stílus mestere az érzelem és gondolat rejtelseinek is felfedező művésze.

Tévedés az a közhit, hogy az író csupán a nyelv felvirágoztatója, érdekes alakok, formák teremtője, meseszövő, hangulatok varázslója; a vérbeli író ezeken túl, vagyis ezeknek egyetemessége élén: fáklyavívó, aki a sötétbenjáróknak — és nem azok vagyunk-e mindnyájan? — útjára világít. Ha ezt nem teszi, nem igazi mester, csak mesterember; és hatása, műve nem is tart tovább, mint egy cipőremeké, mely a sárban, kövön oly hamar elnyüvik.

A költő tehát csak a maga népének lehet hivatott énekese; belőlük ered, ismeri álmovágyaikat, különleges faji jelenségeiket, nyelvöket, ütemök zenéjét, viharzásukat és emberi hibáikat egyaránt. Az ilyen költő-ajkon jelentkezhetnek csak megindító erővel az élet álmovágyai. Ez volt Petőfi, aki a nép őseréjű, fejleszthető nyelvén realizálta az álmovágys hangjait és képeit, ami őt egyúttal az egész emberiség költőjévé is avatta.

A forrongó érzés és gondolat, természetszerűen a költőben formálódik ki először egyetemessé. Szeizmografszerű megrezdülése jelzi a közeledő nagy fordulatot, szavából kizeng: testvér, az Idő méhe betlehemi szülés előtt áll!

De politikai költő volt-e például Petőfi?

Az, amit ő dalaiban sürgetett, a lét s nemlét kérdése volt országunkra nézve: a jobbágy-felszabadítás, a népmilliók felemelése, a nemesi kiváltságok megszűnése, a törvényelőtti egyenlőség, stb. Nagyszabású nemzetmozgalom volt, amit Széchenyi, Kossuth, Deák vezetett, de mégis csak politikum, párt dolga,

annyi jutott ki belőle a nemzet egészéhez, amennyi a pozsonyi dieták falai közül kiszivárgott az országgyűlési tudósítások és megyegyűlések révén. Csak politikai gyújtás volt a politikum tüzhelyén s nem volt még mindig egyetemes láng. A milliókért folyt a küzdés s a nép hosszú ideig alig tudott róla, s igazsága nagyságával még a vezetőosztályok sem voltak kellően eltelve. A költő fellépése kellett hozzá, hogy az ország vérkeringésébe jusson el. S ezt Petőfi, a lángész mindenhatója meg is cselekedte. Népgondolata és szabadságeszménye nála már rég egygyéforrt s oly sohanemhallott fenséges igékre hangolta, mikhez hasonlót a világirodalomban sem találunk. A hősi bárd fogalma teljesült fölléptében. Éneke mennydörgés és villámlás volt, megrázott, s vagy magával ragadott, vagy lesujtott.

Petőfi a megigazuló hit bizonyosságával várta azt a föld-rengést, azt a világváltozást, mely nemzetének jobbrafordulását képzeletében már jelentette. Költői hangjaiban a nép álmvágyának igazsága harsant fel. Szébb kórusa ennél kevés nemzetnek adatott

A politikai költő elnevezése Petőfire kicsinyes jelző. Igaz, hogy nagy hatással volt rá korának eszmeáradata, de köztudomású az is, hogy nem rokonszenvezett kora politikai tényezőivel és azok szellemével. És mintha a gondviselésnek óvó intézkedése lett volna, hogy nem jutott be a parlamentbe, a fojtógázokkal telített atmoszférába, hol gigantikus nagysága, őszintesége sok bajba sodorhatta volna. Neki egyedüli sugalmazója az élet valódisága volt s dalain ott is ég az élet napfénye, illata és mámore. Semmit se látott túlzottan, mindaz, amit mondott, a biblia szavánál is bibliaibb. Milliók szívéből gyökerezett ki s beláthatatlan jövőre mutatott rá. Úgy, ahogy ő Homérre és Ossiánra vonatkoztatva mondta: „Eljönnek az évek századjai s ezredjei, letipornak mindent könnyörtelenül, oh, de ti szentek vagytok előttük; mindenre a sárga halált lehelik, csak ősz fejetek koszorúja marad zöld.“

A költő látomása tehát szárnyat adhat a jó politikának, viszont a hivatalos politika maga a költőnek alig adhat valamit.

A költő politikája, hogy a nyelv, melyet művészileg kezel s a nemzeti lélek, erkölcs, jellem tisztasága semmit se veszítsen népfenntartó erejéből. Szemben áll és szembeszáll mindazon törekvésekkel, melyek a nemzet népi szellemét gyengíteni, vagy meghamisítani akarják, hiszen ennek a szellemnek nála nincs

nagyobb értékelője. Persze a kommunista pártok, melyek tagadják a nemzeti szellemet, uralomra jutva, mint pl. Oroszországban, teljes kitartására törekszenek, aminek következménye, hogy a nemzetvédő politikák ma világszerte törvényes intézkedéseket tesznek a kommunizmus megsemmisítésére.

Érdekes költő-alakja a világháborúnak Gyóni Géza, aki oly igaz hangjait adta e harc chimériáinak, hogy hozzá hasonlót a kor irodalma nem tud fölmutatni. Szava nem a politika hangja, holott az akkor a legdühöngőbb világviharzását élte. A *Csak egy éjszakára* c. s egyéb versei a lengyel mezőkön küzdő katonák felsikoltása, s érezzük, hogy osztozik fájdalomokban az otthon utolsó emberhangyája is. Az a szenvedő magyar énekelte ezt, aki véreit látta hallatlan kínok közt elpusztulni, egy hibás politikai rossz végét érezve. Vigasztaló katonacsillagjok már csak a ritka magyar becsületézés volt.

És most egy percre vissza kell térnünk elindulásunkhoz, mely szerint a világjelenségek mai rohanó tömegében elsekélyesedtünk, érzéseink elvesztették hőtartalmuk nagy részét, s a fölülkerekedett önzés még jellemünket is megtámadta. Úgy tetszik, hogy a száguldó gépkocsikon, a szédítő gépmadarakon ülve, fölületes képet kaptunk a világ folyásáról. Gőgösek, merevek és elbizakodottak lettünk; hiányzik a szív melege, mely tartóságot, eszményibb törekvést ad a földi létben, a társ-lélek szükség-szerű fogalmának fölismerése. És ma beszélünk annyit a szociális törekvésekről, mikor az együttézés világfenntartó békeszelleme hiányzik belőlünk!

A negyvennyolcadiki törekvésekben, midőn a kiváltságos rend törvényhozói a márciusi napok szellemében a jobbágyok millióit egyenjogú testvérekül fogadták: az őszinte áldozatkészség magunkra döbbenő nagy fölismerése nyilatkozott meg. S napi-rendünkön ma is a nemzet zömének életügye a földügy szerepel, történelmi fordulatot jelentő kérdés, mely a szabadságharc bukása miatt nem tudott végleg megoldódni a maga idejében. A politika természetszerűen a közigazdaság jelszavaival csatázik a maga fórumain, de inkább csak itt és a pártokban, kevésbé a megigazult szívekben.

A rendkívüli időben nagy felelősség nehezedik ránk s még se vagyunk áthatva az események nagy horderejétől. Ha így van, jöjjön tehát magánya csendjéből a költő s nézzen bele az idő rejtélyes dimenzióiba s közölje velünk értesültségét, hitét,

igazságát. Most mutatkozzék meg az irodalom szuggesztív ereje, amikor áldozatos erényeknek kell bennünk megszületniök.

Csakhogy a mai, világszerte divatos regényírás, a szerelmi élet élvezeteg rajzai, a szenzációk kergetése, a pesti kabaréköltészet és színdarabok idegenszellemű zagyvalékai: pokoli távol-ságban vannak attól, hogy termékenyítő szellemet, vagy megnyugvást támasszanak. E termékek írói, akiket nem a „szébb lélek“ igazsága, hanem egyedül a szenvedély, érzékiség kábító mákonya, vagy a könyvsiker indít meg, valójában csak erkölcsi és művészi lazulást idéznek elő. Ne értsen félre senki, ez nem állásfoglalás a szellemesség, humor, a jókedv örökbecsű kincsei ellen, hanem a megtévesztő fércművek ellen indítandó harc szava.

Vagy olvastunk-e regényt, mely a trianoni megrendítő témát dolgozta fel, okulásunkra nekünk, a világnak pedig felvilágosítására. A korszerű tárgy írója megmutathatta volna, hová jut a nemzet, ha szentistváni hagyományait elhagyva, fegyelmetlenül elszóródik és idegen lelkiségű kalandorok kezére bízza könnyelműen sorsát és országa ügyét. Kihalt belőlünk akkor, legalább egyidőre, a száműzött, kigúnyolt *érzés* melege, hiszen kihullott életünkől és a hagyománytalanságával kérkedő irodalomból is.

Ha Herczeg Ferenc pompás revíziós cikkei a múlt évben kötetbe gyűjtve meg nem jelennek, alig volna szépírói nyoma trianon elleni küszködésünknek az irodalomban.

A multkor az éther hullámain egy ifjabb író, akinek tehetsége komoly ígéret, azt mondta, hogy a kor problémái az író problémái is. Ez a férfias vallomás nagy értéket jelent a fiatalabb írónemzedék ajkáról. És ha nálunk is, mint világszerte, elindul, vagy már elindult a harc az irodalmi élet és elvek tisztább voltáért, a szociálisabb szellemért, ebben a harcban ne némuljanak el a múzsák, hanem új életet varázsoljanak literatúránk berkeibe. A politika hatalmi eszköz, ellenben a költészet teremtő hatalom, nyomán a politika is megújulhat.

Reményünk zálogai egyes újabb művek, melyek az Alföld népének drámai küzdelmével remegtetik meg szívünket, vagy a történelem feledésbe merült Juliánjait támasztják fel, vagy a lélekelemzés művészeszközével, társadalmi küzdelmeink megragadó festésével nyitják föl a vakságra ítélt szemeket. Emlék-szünk Társaságunk egyik székfoglaló novellájára, mely magyar krónikaként ritka költőerővel mutatott rá szenvedéseinkre s mely

beszédes kor-tanuként is fenn fog maradni. De tán elsősorban kellett volna említenem azt az újabb nemzeti költészetet, mely korunk fájdalmának enyhítésére s a hit élesztésére zendült meg a hivatott ajkakon, mint a nemzeti feltámadás szózata. Egy ifjú poétánknak a magyar parasztról mondott éneke is eszünkbe jut; költői igazságával s meglátása tökéletességével örökkévaló remek.

A *falu jegyzőjének* közel száz éve írt egyik lapján olvassuk Eötvös klasszikus meglátását: „*A költészet kedves játékká aljasul, ha a kor nagy érdekeitől különválva, nem a létező hibák orvoslása, nem az érzelmek nemesítése után törekszik.*“ Azt a hazai költészetet, mely művészetével a Trianonban elvesztett földünkért szállt sikra, Eötvösnek ez a nagy igazsága egymaga is tökéletesen igazolja.

Költőink, hála a Gondviselésnek, új acélt keresnek írótol-luk számára, hogy énekökre felfigyeljen a földtúró kubikustól kezdve az autók és paloták kincseséig mindenki, mert a kincsek és nincsesek küzdelmének emberséges végezetén dől el a nemzeti megújulás.

Élet vagy halál énekelte a nagy március születő évében Petőfi és egy század után ma is még „szétszórt hajával, véres homlokával áll a viharban maga a magyar“, de ma már több készséggel és okulással várja új szabadságharca békedalát, mikor kivívott útján a munkának osztálykülönbség nélküli megelégedés lesz a koronája. Szervezetlenségből, áldozatmegtagadásból: nagyság nem születhetik, annak csak egy édesanyja van: az elföldeltségből feltámadt szeretet.

A márciusi fuvalatban új életkedv hangjai zsendülnek meg, jön, jön az új dal. A világ mai feneketlen zürzavara ellenére is kezdődik a *melegedés*, szívek, emberek egymásra találva, egy nagyszabású élet küszöbére lépnek.

Ebben a hitben nyitom meg a Petőfi Társaság 63. nagygyűlését.

Versek

Írta: Szathmáry István

Ujvári köszöntő

Kuruc Érsekújvár, fogadd köszöntésem,
Végvár lettél újra, mint valaha, régen
Nagy Rákóczi urunk dicső idejében.

Magyar voltál mindig s az maradsz örökké,
Nem lettél labanccá, sem kontyos törökké,
Ezért szépiült földed újra szabad röggé.

Ha még állna várad, egyik bástyatornya
Nyitra felé nézne, a másik Pozsonyra,
Mintha kőbe dermedt, omló könnyed volna.

Bástyatornyod nincsen, de szíved dobogjon
Örök tiltakozást, máglyaként lobogjon,
Hogy tüzét meglássák sok messzi, rab ormon.

Hogy meglássa tüzét Nyitra büszke vára,
Hogy érezze, tudja: ezentúl sem árva,
Tízmillió magyar a szívébe zárta.

Hogy meglássa Pozsony koronázó dómja:
Ezer év emlékét hűségesen óva
Úgy lobogj feléje, mint örök fényesóva.

Kiujult sebeink az égre kiáltnak,
Légy te magvetője szebb, dicsőbb világnak:
Hősi tette váló szent, magyar imáknak!.

Emlék a szent öregről

Ép március volt és messze Turinban
Kossuth Lajos, a szent öreg
Vergődött ágyán bús, halálos kínban.

Én akkor ifjú gimnazista voltam,
Az önképzőkör elnöke,
Sok zsenge dalt már akkor is daloltam.

Szép volt, romantikus a kicsi Róma,
S ott, Pázmány Péter padjain
Voltam bohó, nagy álmok álmodója.

S az önképzőkört persze összehívtam
Szép márciusnak idusán,
Amikor Kossuth haldokolt Turinban.

Magyar fiúk és szőke tót diákok
Szavaltak, énekeltek és
Csokorba fűztek sok friss dalvirágot.

S az ülés végén így szóltam: „Imához!.
Repüljenek fohászaink
Az Isten fényes csillagtrónusához.“

„Hogy tartsa, óvja nagy Kossuth apánkat,
Kinek mindent köszönhetünk,
Kinek nevétől vérünk forrva lázad.“

„Magyarrá és szabaddá tette népünk,
S amíg az ő Eszméje él,
Szabadként és magyarként addig élünk.“

„Az ima szárnyán lelkünk délre szálljon,
Hogy megcsókolja szent kezét...
Fiúk, tovább nem bírom... Isten áldjon!“

Magyar fiúk és szőke tót diákok
Szemébe könny tolult... És azután
„Éljen Kossuth“ mindenki így kiáltott.

Szent, büszke emlék... És ma együtt sírtam
Velük, mint ama bús napon,
Amikor Kossuth haldokolt Turinban!

A hű barát

Ha már mindenki elhagy,
Ha mindenben csalódsz:
Van még egy hű barátod,
Siess keblére gyorsan
És megvigasztalódsz.

E hű, derék barátod
A szent anyatermészet:
Ezernyi változatban
Kínálja szűz csodáit
S meg nem csal soha téged.

Megittasul a lelked
Az ősznek aranyától.
S mily szép a zuzmarás tél,
Ha hófehér ezüstjén
A Napnak csókja lángol.

És bimbózó tavaszkor
Szíved a fényzőzönben,
Pacsirta énekében,
Virág-szimfóniában
Csodás titokra döbben.

S mi szebb a dús kalásznak
Hullámzó tengerénél,
A nyár izzó hevében?
Mi szebb a százszor áldott,
Jó, földszagú kenyérnél?

Ha már mindenki elhagy,
Ha mindenben csalódsz:
Van még egy hű barátod,
Siess keblére gyorsan
És megvigasztalódsz.

A DOLOVAI NÁBOB LEÁNYA

ÍRTA: HERCZEG FERENC

Az utcán összetalálkoztam Paulay Edével, a Nemzeti Színház igazgatójával. Egyébkor mogorva szórakozottsággal fogadta a köszöntést, de ezúttal megállított és a szemüvege fölött elnézve, mondta:

— Olvastam magától egy párbeszédes elbeszélést, nem próbált még színdarabot írni?

— És ha megírom, mit csináljak vele?

— Hozza el nekem.

Elváltunk és ő még utánam szólt:

— Gondolkozzék azon amit mondtam.

Nem sokáig gondolkoztam, még aznap délután fölvittem az igazgatói irodába a Dolovai nábob leányát. (Ez a darab az „Egy szegény ifjú története“ mellett a rossz darabcímek rekordját tartja.) A színmű, miután jogászkorom óta különböző változásokon ment keresztül, — a katonatisztek is csak később kerültek bele, — készen feküdt a fiókomban. Paulay azt mondta:

— Ez elég gyorsan ment, de én sem fogom magát megváratni, jöjjön el holnap feketekávéra és meg fogja tudni, mi lesz a darabjával.

A Nemzeti Színház bérházában, ahol Paulayék laktak, jókora társaságot találtam együtt. Jászai Mari, Csillag Teréz, Vizváryék, Láncezy Ilka, Helvey Laura és Keglevich István gróf azok, akikre emlékszem. A komolyan érdeklődő pillantásokból, amelyek felém fordultak, megértettem, hogy Paulay beszélt a darabomról és hogy nem mondott éppen rosszakat. Ezúttal azonban nem hozta szóba. Mikor az egész társaság már indulóban volt és én velük mentem, az igazgató az előszobában ennyit mondott csak:

— Jöjjön hétfőn az irodámba, megcsináljuk a szereposztást.

Vasárnap végignéztam a Nemzeti Színház délutáni előadását és mivel most már háziszertő voltam, szükségét éreztem, hogy látogatást tegyek az igazgatói páholyban. A Paulay-páron kívül egy parányi Murilló-angyalt találtam ott, rózsaszínű ruhában. A kis Paulay Bözse egyike volt a legbájosabb gyermekeknek.

Részlet az illusztris író Emlékezéseinek sajtó alatt levő második kötetéből (*A gótikus ház.*).

Később egy pipiskedő, selypítve beszélő, idősebb művész nő tipegett a lámpák elé és Paulay, aki sohasem tett lakatot a szájára, mérgesen felmordult: „Le kellene lőni a színpadról!”

Előadás után a színház udvarára mentünk, ahol akkor a Lendvay-szobor állott. Megjelent a selypítő delnő is és karjai közé kapta Erzsikét.

— Láttalak ám a páholyban, drágaságom! Azt is láttam, hogy apukád mondott valamit, mikor a színpadra léptem. Vajjon mit mondott?

Akik ott álltunk, az ijedtségtől dermedten csüngtünk a kislány rózsás szájacskáján. Ebből földindulás, égszakadás lesz! Bözsike megszólalt:

— Apuka azt mondta, mindig ünnepnapja neki, ha a nénit a színpadon látja.

Mi lesz ebből a kislányból? — kérdeztem magamban. Az idő megadta rá az egyetlen lehetséges választ: tekintettel diplomáciai hajlamaira, nagykövetné lett.

A hétfői szereposztás azonban másképpen folyt, mint terveztem. Én Bilitzky kadét szerepét K. Irénnek szántam, a Nemzeti egy bájos ifjú kezdőjének. Eddigélé nem igen tudott érvényesülni, de én megígértem neki, hogy megmutatom a világnak, mi lakozik benne. Erre ő maga is kíváncsi lehetett, mert a szereposztás napján elkísért a Nemzetibe, hogy a lépcső alján várja meg művészi karrierjének megindulását. Mikor Paulaynak előhozakodtam az ötletemmel: ennyit mondott csak: — Drámai színház ez, uram, nem operett!

Azzal betette az előtte fekvő könyvet és fölkel. Kár az időért, gondolhatta. A lapokból tudtam meg, hogy Bilitzky kadétot Zilahy Gyulának, Tarján főhadnagyot Náday Ferencnek, Loránt hadnagyot Császáz Imrének, Szentirmayné pedig Csillag Teréznek osztotta. Jób Vilma szerepét ábrázolója, a Nemzeti Színház egyik büszkesége, jóformán az utolsó órában orvosi bizonyítvány kíséretében visszaadta. Mivel azonban titkos jóakaróim előre óvtak ettől a veszedelemtől, készenlétben tartottam Török Irmát, aki a döntő pillanatban teljes szereptudással és kész ruhatárral beugrott. A színház büszkesége erre szemrehányóan mondta: Tehát sikerült engem kiintrikálni a szerepből!

A barátaim, akik nem tudták, milyen ártatlan vagyok a szereposztásban, kifogásolták, miért bíztam fontos szerepeket, mint Bilitzkyt és Jób Vilmát, két félig ismeretlen kezdőre. De én

később is, mikor már szavam volt a szereposztásnál, gyakran adtam előnyt a tehetséges fiataloknak a sztárok fölött. A sztár a legtöbb esetben olyan művész, aki a színház és a szerző feje fölött összeesküvést sző a karzattal és elárulja a színházat és a szerzőt is. Nem egy esetben felszabdálja a darabot, mint a vég posztót és a testére illő ruhát fércel belőle. A sikert pedig nem a darabnak, hanem magának csinálja. Jellegje: lássátok, ilyen szemétből is mit tudok én kihozni! — Hogy félreértés ne legyen, hozzáteszem, nem minden nagy színész sztár.

A próbákat az igazgató vezette, én némán és láthatatlanul lapultam a homályos nézőtéren. Csillag Teréz elmondta nekem, hogy Paulaynak, mikor felolvasta neki a vigjátékomat, megeredtek a könnyei — ezek után nemcsak a komédiámat, de az életemet is rábízta volna.

A bemutató minden várakozásomat felülmúló sikerrel járt. Török Irma és Zilahy Gyula ezzel a szerepükkel lendültek neki a pályájuknak. A jó hangulatot még a barátaim sem tudták megrontani, pedig ugyancsak rajta voltak. Mikor az első felvonás után valaki pisszegett a karzaton, Barna Dóri fölvtatott és közhírré tette, hogy mindenkit pofonüt, ki tüntetni merészel a darab ellen. Természetes, hogy erre a pisszegés még erősebb lett. Ugyanakkor fölszáguldott K. Zsiga is, egy hunniabeli klubtársam, ő azt mondta: „A pisszegés zsidó intrika, nem akarják, hogy keresztény írónak sikere legyen!”

A darabnak, ezek ellenére is, nagyszerű sajtója volt. Csiky Gergely halálával valami interregnum-féle következett be a drámai színpadon, Csiky hagyatékbabérain apró epigónok osztoztak, sajtó és közönség pedig olyan írókat követeltek, aki igazi életet hoz a színpadra. A Dolovaiban, miként első darabjaimban általában, sok volt az elbeszélő elem, az alakjai azonban, főleg a katonák, csakugyan éltek és az életük magyar élet volt. Ebben a fel fogásomban megerősített az *Egyetértés* műbírálója, aki kegyetlenül levágta a Dolovait, közben azonban azt találta írni, hogy alakjaim közül legjobban Bilitzky kadét sikerült, de az nem az én érdemem, mert „készen vettem az életből...”

Nevezetes, hogy a negyvennyolcas politikusokat sértette a darabom. Egyik vezérük komoly arccal mondta: „Olyan káros intézményt, mint amilyen a közös hadsereg, nem szabad népszerűsíteni!” Annál nagyobb népszerűséget szereztem a cs. és kir. hadsereg lovassága körében, azoknak ezentúl én voltam az udvari

— vagy hogy stilszerű legyek: az istálló poétájuk. Egyizben egy hercegi törzstiszt, aki végignézte a darabomat, bevitt a felesége páholyába és német nyelven így méltatta az írói jelentőségemet: Kérlek, ez a Herezeg úgy ír, mint a víz!

A *B. H.* szerkesztősége ünnepi lakomával tisztelt meg, amelyre persze meghívták a Dolovai szereplőit is. A vacsora virradatig tartott, végül már csak hárman maradtunk: Beresényi Béla, aki a darabban a zsendelyes báró szerepét játszotta, Körösmezey Gusztáv, a kutyamosó, és magam.

Az ablakon már benézett a kék reggel, mikor Beresényi pohárköszöntőt mondott reám. Eleinte nevetve hallgattam, de azután elment a kedvem a nevetéstől. Azt mondta: Elbúcsúztatja Herezeget, a költőt, mert meggyőződése, hogy a mai sikerem után nem fogok többé épkezlábú színművet írni. Budapesten — így folytatta — van egy csomó nem egészen fiatal, de még elég mutatós hiszterika, aki a nyilvánosság mániájában szenved. Ha egy muzsikus, színész, politikus, vagy író neve forgalomba kerül, rávetik magukat, mint ordasok a birkára, széttépik, cafatjait egymástól kapkodják, és ami végül megmarad az emberből, az nem elég arra, hogy költői műveket alkosson.

Beresényi maga nagy tapasztalatú férfi volt, élete útján bizonyára találkozott a „nem egészen fiatal, de még elég mulatós“ honleányokkal és tudta, mit beszél. A szavai megmaradtak emlékezetemben és volt olyan helyzet életemben, mikor hasznukat vettem.

*

Be akarok még számolni a Dolovai bécsi „karrierjével“, bár az jóval későbbi dolog.

Jelentkezett nálam egy *B. B.* nevű osztrák ujságíró, hogy ő a német színpadok számára „adaptálja“ a darabomat. Adaptálta is, helyesebben szólva velem adaptáltatta. Különböző változásokat és javításokat indítványozott és én, azzal a tisztelettel, mely a világsiker ügynökének kijár, megtettem mindent, amit kívánt. Egyebek közt bágyadtnak találta az első felvonásvéget. Újat írtam. Szentirmay kapitány lehordja Tarján főhadnagyot, mert felügyelet nélkül hagyta az influenzás lovakat; a főhadnagy lehordja Loránt hadnagyot, ugyancsak az influenzás lovak miatt; a hadnagy lehordja Bilitzky kadétot; a kadét pedig lehordja Miskát, a kutyamosót. Az egész jelenetet crescendo ütemben írtam meg.

B. B. kollégának roppantul tetszett az új felvonásvég. A darabomat azonban nem tudta német színpadon elhelyezni. A Raymund-színház igazgatója később őszintén meg is mondta nekem, miért nem. A Dolovai, különösen német fordításban, túlságosan magyar hatást tett, pedig bécsi színpadon akkoriban a magyart inkább torzkép alakjában szerették. Az osztrák hazafiság, amely a soknyelvű államot valahogyan összetartotta, tulajdonképpen a magyarság iránt érzett közös ellenszenv volt. Rokonszenvet Bécsben csak a fiakkeresek és pineérek éreztek irántunk. Más-más okból a bécsi fekete-sárgák épp úgy elvetették a vígjátékomat, mint a budapesti negyvennyolcasok. Én az esetből azt a következtetést vontam le, hogy nem törődtem többet a kölföldi színpadokkal. Ami a műveim közül mégis oda került, az én hozzájárulásom nélkül tette meg útját.

A következő télen Bécs egyik külvárosi színpadján viharos sikert ért el B. B. kollega egy katonai tárgyú komédiája: „Die dritte Escadron“. Bécsben járva megnéztem és rögtön tisztában voltam vele, hogy bohózatát az én Dolovaimból csinálta. Nem volt kimondottan plágium, B. B. gondosan fölszabdalta, kifordította és átvarrta a Dolovait, mintegy nadrágot csinált a kabátból. Az új jeleneteket, melyeket a német verzió számára írtam, szó szerint átvette, a bohózat második felvonását azzal a bizonyos crescendo-jelenettel fejezte be és tulajdonképpen ez csinálta a nagy sikert. Beláttam, hogy nevetségessé lennék, ha az igazamat keresném, hiszen bizonyítani sem tudnék, miért a jelenetek, melyeket B. B. egészükben átvett, ninesenek is benne a magyar eredetiben. Tehát hallgattam, mérgelődtem és hazautaztam.

Megjegyzem: az új felvonásvég, az a bizonyos crescendo-jelenet, nekem is tetszett és elhatároztam, hogy beiktatom a magyar eredetibe, de most már nem mertem megtenni, nehogy azt mondják, úgy loptam B. B. bohózatából.

Hónapok mulva egy német úr köszöntött be budapesti lakásomba. Szikár, sápadt, szúrósszemű férfi volt. Karl Kraus, a bécsi *Fackel* kiadója, akinek vérvörös borítékú füzetait akkoriban nálunk is mohón olvasták. Ebben a káprázatos elmés, vakmerő, a vérengzésig harcias íróban, aki mestere volt a német szónak és aki afórizmáikban tudott gondolkozni, volt valami Nietzsche szellemének túlköszörült élességéből.

Volt szíve, hogy egymaga hadat üzenjen a sajtó intézményének, melyet ő — ad analogiam Kanaille -- Journaille-nak

nevezett. Különösen a Monarchia leghatalmasabb lapját, a Neue Freie Pressét támadta ádáz kíméletlenséggel. Bizonyos, hogy Kraus ezt a harcot, mely a höresög és az elefánt esatája volt, a bécsi közönség ujjongása és tapsai közepette vívta meg. Annyira gyűlölte a sajtót, hogy az őseit is exhumálta. „Heine und die Folgen“ című füzetében nekítámadt a lírikusnak, aki, mint a tárcacikk műfajának megteremtője, Kraus szerint, felelős a modern sajtó nyegle hangjáért.

Azzal jött hozzám, hogy ő Budapesten bizonyítékokat keres B. B., a Dolovai német adaptálója ellen. B. B. ugyanis egy pár esztendeig a magyar fővárosban volt német ujságíró és Kraus szerint kizárt dolog, hogy akkor, mikor még kicsi és szegény legény volt, el nem követett volna „valamit“. A bizonyítékokra azért volna szüksége, mert B. B. följelentést tett ellene becsület-sértés és rágalmazás miatt, a Fackel ugyanis egyebek közt azt találta írni a kollegáról, hogy darabjaival „rendszeresen be szokta rondítani a bécsi külvárosi színpadokat“.

Nem akartam hajtó lenni ennél az embervadásznál, és a királyi ügyészséghez utasítottam Kraust. Szerencséje volt, a fő-ügyész véletlenül a *Fackel* olvasói közé tartozott és midőn meghallotta B. B. nevét, egy aktát hozatott az irattárból és odatette Kraus elé. A *Fackel* szerkesztőjét nem csalta meg szimatja: B. B. csakugyan zsarolás miatt börtönt ült Budapesten.

Kraus hiteles másolatokkal a táskájában és kaján kárörömmel a szívében, visszasieltett Bécsbe. Én azonban hiába forgattam a *Fackel* következő számain, az én adaptálómról nem esett több szó. Egy bécsi találkozásunk alkalmával Kraus megmondta, mi készítette hallgatásra. B. B., mikor megérezte a puskapor szagát, váratlanul megjelent a *Fackel* szerkesztőségében és ennyit mondott csak: „Gyermekeim vannak!“ Azzal meghajolt és elment. Ha nem is volt jó adaptáló, jó emberismerő volt a kollega, mert ezzel végleg lefegyverezte ellenfelét. Nem hatotta meg, de undort keltett benne az egész dolog iránt. Kraus nem volt jószívű ember, de kényes ízlésű volt.

A barátság egy neme szövődött köztünk, fölváltva fölkerestük egymást Budapesten és Bécsben és én néhány cikket írtam a *Fackel*nek. Azt a benyomást nyertem, azért barátkozik velem, mert fárasztja az örökös lelki magány, amelybe begubózta magát, a bécsiek előtt azonban szégyenli bevallani ezt az emberi gyöngéjét.

Elképesztően szellemes ember volt, de mindig az volt az érzésem, hogy viperák lappanganak a kertjében. Időközönként olyan harci düh forralta a véré, amely már szinte patológikus volt. Miután egy szörnyű tollesatában végzett Max Hardennal, Alfred Kerrbe azért kötött csak bele, mert egyik tisztelője azt találta mondani: „Az egész német sajtóban az egy Kerr tudna helytállni Krausnak“. Egyéb sem kellett neki, rögtön megnyergelte a harci paripáját.

Egyszer együtt ebédeltem vele a bécsi Sacherban. A szomszéd asztalnál ült a ragyogó szépségű Odillon, akinek fényes színpadi pályája később olyan megrázóan szakadt meg, mint egy görög sorstragédia. Ismertem Odillont és jóban voltam a vőlegényével, Rakovszky Ferencsel, akinek társaságával ebédelt. Rakovszky később kihivatott a szomszéd szobába és megkérdezte, ki az az úr, akivel együtt ebédelek? Hogy nem-e Fackel-Kraus?

— De bizony az.

— Akkor hozd el az asztalunkhoz, Helén nagyon szeretne vele megismerkedni.

Midőn barátomat értesítettem a rávárakozó nagy szerencséről, száraz hangon mondta: „Színházi bírálatokat szoktam írni, azért elvből nem kötök ismeretséget színésznőkkel“.

*

A *Dolovai nábob leánya* révén megbarátkoztam Csillag Teréz körével. A darabomban ő játszotta Szentirmayné szerepét. Éppen kapóra jött neki, ő akkoriban kereste az átmenetet a naivától az asszonyszerepekhez. Szentirmayné pedig nem volt egyéb, mint egy naiva, akit szerencsésen főkötő alá hoztak.

Csillag, akinek szeméből csak úgy ragyogott a szellem és az értelem, tulajdonképpen soha nem volt igazi naiva, de a leányszerepek, melyeket az akkor fölkapott francia társadalmi drámákban játszott, nem is voltak naivak. Maga a szerző, a hitetlen és minden hájjal megkent párisi raisonneur, öltözött az ártatlanság fehér leányruhájába, hogy szendén és kecsesen mázsás gorombaságokat vagdoshasson a színházlátogató emberiség fejéhez. A leányszerepek, melyeket Csillag a francia drámákban játszott, többnyire kisebb terjedelműek voltak, de az ő játéka fényessé és meleggé tett egy-egy egész színházi estét. Megvolt az a ritka adománya, hogy meg tudta mosolygotatni a közönséget ugyanakkor, mikor könnyeket esalt a szemébe.

A színésztársaságban, amelybe kerültem, nők és férfiak szeretetreméltók, tehetségesek és közvetlenek voltak, engem versenyezve kényeztettek, tehát nagyon jól érzem magam köztük. Ennek az lett a következménye, hogy a budapesti családok, különösen a leányosházak, egymásután levették rólam a kezüket. Elveszett embernek tekintettek és ezzel körülbelül el is dőlt a kérdés, lehet-e még belőlem rendes férj és családapa.

Csillag Teréz legbizalmasabb barátai Vizváry Gyulának és Jászai Mari voltak.

Vizváryt, de a feleségét is, az emberiség jótévői közé szeretném sorolni, mert kevés művész fakasztott életében annyi jóleső vidámságot, mint ők. Mindkettőjük külsejében is volt valami, ami első pillantásra rokonszenvet és derűt váltott ki a szívekből. Vizváryné konyhája híres volt és itt szeretném megjegyezni: ahány színésznőt ismertem, az mind jó háziasszony volt. A közhit mást mond, tudom, de úgylátszik, a közhit nem esalhatatlan, Vizváry Gyula, a nagy humorista, magánéletében komoly és korrekt gentleman volt, egyébként tagja is volt az Országos Kaszinónak.

Most azonban beszéljünk Jászai Mariról, akit a bizalmasai Mirjának neveztek. Nem volt szép asszony, de remek ember volt. Valami szonorzengésű ünnepélyesség és nagyvonalúság jellemezte egész valóját. Az anyaföld gyermeke volt és lényében megvoltak a ciklops építmények keménységei és durvaságai, de megvolt az időn győzedelmeskedő erő is.

En csodálatosképpen Bécsben ismerkedtem meg vele, azon az ideiglenes színpadon, melyet egy színművészeti kiállítás alkalmával a Praterben rögtönöztek. A király kívánságára a Monarchia összes híres színtársulatai vendégszerepeltek ott, köztük a budapesti Nemzeti Színház is. Jászai az este Grillparzer Medeját játszotta, a női titán grandiózus, mindent elsőprő erejével, úgy, hogy a bécsieknek, akik a Burg műsoráról jól ismerik a szomorújátékot, elállott a lélegzetük. Ha nem magyar nyelven játszott volna, amelyet valaki egy alkalommal „privát nyelvnek“ nevezett, azt hiszem, ettől az estétől fogva a világ legnagyobb tragikája lett volna.

Sohasem ismertem embert, akit olyan olthatatlan kultúr-szomjúság emésztett volna, mint Mirját. Egész életén át tanult, mezítlábas kis eselédleányból feldolgozta magát odáig, hogy angol eredetiben olvashatta Shakespearet. A halhatatlan brit

költőt úgy ismerte, mint senki más. Lear király, Hamlet, Falstaff, Ofélia, Desdemona neki személyes ismerősei voltak, akikkel együtt búsult és vigadott.

A szalónja főhelyén állott az Avoni Hattyú mellszobra, a fején azzal az arany babérkoszorúval, melyet Jászai egyizben a Nemzeti Kaszinótól kapott. Shakespeare Jászai otthonában valóságos istentisztelet, vagy mondjuk, félistentisztelet központja volt. De Mirja azután elolvasott egy könyvet, mely a Bacon-féle elmélet mellett kardoskodott: egy pihenteszű anglius kitalálta, hogy a drámákat nem Shakespeare, hanem Bacon lord írta volna, és Mirja, fájó szívvel bár, de meggyőzte magát, mikor újból meglátogattam, a mellszobor már eltűnt volt a szalonból, Shakespeare aranykoszorú nélkül, kopasz fejjel, ott szégyenkezett az előszoba kályhája mögött. Azt kérdeztem tőle, már mint a mellszobortól: „Ide jutottál, vén plagizátor?” Mire Mirja elnevette magát, de az arca vérvörös lett... Egy másik pihenteszű angol író szerencsére meggyőzte, hogy a Bacon-elmélet sületlenség és Shakespeare visszatérhetett száműzetéséből, visszakapta az aranykoszorúját is.

Mirja izzó képzelete és csodálatos fogékonysága sok fájdalmat, de egyszersmind nagyszerű élvezeteket is szerzett neki. Ő barátságot tartott múlt idők hőseivel és költőivel. Kezébe került a Kelet népe és akkor fölfedezte magának Széchenyi Istvánt. Úgy fölfedezte, hogy egy pár évig meg sem tudott lenni nélküle, jóformán vele és neki élt.

Minden tavasszal, mikor a nagyecenki évszázados hársfasor kivirágzott és kilométernyi távolságba árasztotta kábító illatfelhőit, Mirja elzarándokolt a legnagyobb magyar sírjához. Egyszer engem is magával vitt és ennek az emlékezetes útnak része volt benne, hogy később megírtam a *Hid* című Széchenyi-színművet.

Mikor esztendők mulva, mint a Petőfi-Társaság elnöke, a Petőfi-ház alapításával törtem magamat, Mirja rávetette magát Petőfi költeményeire és szinte valamennyit betanulta. Jóideig azonban nem lehetett rávenni, hogy szavaljon belőlük. Sem nyilvánosan, sem bizalmas körben. Azt mondta, nem tudta még ki-sütni, hogyan kell Petőfit szavalni. Egyszer aztán későn este felhívott telefonon.

— Megvan! Tudom már, hogyan kell Petőfit szavalni!

— Hogyan kell?

— Sehogysem! Egyáltalán nem szabad szavalni, csak egyszerűen el kell mondani.

A módszer bevált, a Petőfi-Társaság egyik legközelebbi ülésén (Mirja tiszteleti tagja volt a Társaságnak) elmondott néhány Petőfi-verset és valósággal fanatizálta a hallgatóit. Még reánk, írókra is úgy hatott az előadás, mintha Szeptember végén akkor bontotta volna ki első ízben minden költői szépségét.

Én tulajdonképpen csak Mirja halála után, emlékiratainak olvasásából, tudtam meg, milyen tiszta és mély vonzalmat érzett irántam. Az ilyen utólagos felismerés fájdalmas lelkiismereti furdalásokkal jár, a túlélőnek az az érzése, hogy nem értékelté eléggé a barátság égi ajándékát.

Vándorfelhő

Írta: Feleki Sándor

Vándorfelhő az én dalom,
Csöndben tova lebben.
Nem látható vad viharban,
Vészes fürgetegben.

Örvend, hogyha jó a vége
Egy-egy bús mesének
S kezét nyújtja sok harc után
Kedves kedvesének.

Lenge, fehér bodrai közt
Nem rejt tűzvillámot,
Szenvedélyek lobbanása
Nyomában nem támad.

De ha szívet gyötrődni lát,
Rajt könnyharmat reszket.
Ő is búsul, ha visel más
Tövisből keresztet.

Szállong derült, szép időben,
Észrevétlen másnak.
Örvend zengő madárdalnak,
Napfényragyogásnak.

És ilyenkor hullat némán
Meleg, sűrű könnyet.
Éled tőle tán egy virág,
Vagy egy szív lesz könnyebb.

S mikor magát bánatában
Jól kisírta végre,
Észrevétlen szertefoszlik
A nagy mindenségbe.

BAJZA-UTCA 21

ÍRTA: CZÓBEL MINKA

Nem régen a Petőfi házban jártam, azon kedves intim múzeumban, melynek egész benső értékét csak az foghatja fel tökéletesen, ki a Petőfi kultuszon nevelkedett s még hozzá emlékek is kötik az épülethez azon időből, mikor a Bajza-utcai 21-es szám, Még a „Jókai-ház“ volt. Szép, reményekkel, lelkesüléssel duzzasztott időt éltünk.

Az édes békében megerősödött Magyarország végre gondolatott kultúrája kifejlődésére. Az ellentétek — már mint az emberileg lehetséges — kisimultak. Lángokban lobogott a „Szép“ iránti érzék és tisztelet.

Az idő termelte ki Mednyánszky Lászlót, Szinyei-Merse Pált, Hubay Jenőt, s a zene sok koriféusait. Fráter Lóránd sokoldalú temperamentumát, a híres Apáthy Istvánt, Herezeg Ferencet, Gozsdut, Bársony Istvánt, Pekár Gyulát, s még sok másokat, s e kor, mintha focusba gyűjtötte volna minden sugarát, létrehozta Justh Zsigmond mystikus alakját. Ebben a nyugat egészen kifinomult idegességével telített jelenségben, mindenekelőtt legerősebb volt az ősmagyar lélek, törhetlen bizalma a magyar faj életképességében. Minden gondolata, minden szívevágya oda irányult: ezt az, általa a rajongásig szeretett népet a kultúra legmagasabb fokára emelni, a szellemi erőket felfedezni, összekovácsolni, semmit parlagon nem hagyni, mi a magyar mentalitás hasznára lehetne.

Ő általa jutottam be a Jókaiékhöz.

A századvége kezdetén vagyunk. Egy kissé fagyos, kissé ködös őszi este. Az utcán már fáznak és sietnek a járó-kelők.

De bent kellemes temperált levegő, süppedő szőnyegek, s már megvan a hangulat, midőn a gyönyörű magas műterembe lépünk. A termen körülfutó galleriához, nehéz, faragott lépcső vezet, karfájához simulva magas karesú nő dekoratív alakja, a háziasszony: Jókai Róza, Feszty Árpádné. Kedvesen fogad, aztán elhelyezkedtünk, kisebb csoportokra oszolva a műterem egy-egy kedélyes sarkában. Kényelmes karosszékek, vagy alkalmas kis puffok előtt gyöngyházzal berakott kis török asztalkákon szivar, cigaretta.

Lassan sűrűsödik az alkonyat.

A műterem rendesen elfátyolozott lámpákkal és színes ékkövekkel, csillogó kovácsolt vasampolnákkal volt világítva, de most hangulatosabbnak találták a félhomályt, melyben csak az utcai lámpásokból beszűrődő fény világított meg egy-egy érdekes arcot, jellegzetes alakot.

Mind igen boldogok, mert fiatalok voltunk, nem csak évszámban, de hitben, reményekben is. Olyan hulláma a lelksülésnek vonult át a világon, amely csak ritkán bímbózik az élet fáján. Egy fanatikus vágyakozás a Kultúra, a Művészet, a Szép, a Jó után, mint egyedüli útja a boldogulásnak, egyesek, mint a tömeg számára.

Talán éreztük, hogy ez mind martaléka lesz, egy a kanihalok kegyetlenségével és a démonok gonoszságával szitott világésnek.

De még akkor a rémes halálgépek tömkelege az idők méhében szunnyadott. A tengeralattjárót csak Jules Verne Nautilusából, a repülőszerszámot pedig Icarus mithoszából ismertük.

Fiatalok és boldogok voltunk. Mednyánszky László Szokráteszi tarkoponyája is alig látott 38 évet — ő volt a legidősebb köztünk, s lelke mélyén rejtőző melankóliát humorral s szikrázó élcekkel leplezte. Ha ez a búskomorság láthatóbb is volt, gróf Batthyányi Géza halvány arcán, vagy gróf Csáky István sötét tekintetében, de még senki se gondolta, hogy saját kezükkel vetnek véget fiatal életüknek.

Mi, csak a rózsás jövőt láttuk. Úgy Herczeg Ferenc magasan ívelő ragyogó írói pályáját, kinek első kötetét mindnyájan megbámultuk, s mohón olvastuk, Pekár Gyula, az ifjú Herkules most adta ki a „Hét“-ben légiesen bájos „Menyasszony fehérben“ című novelláját, Apáthy István, a fiatal tudós éles logikával védte a materialismus tanait, Hubay Jenő és Aggházy Károly zeneproblémákat vitattak meg, néhány fiatalabb festő Párisban felszedett valeur tudományával kérkedett, míg egyszerre Feszty Árpád megrázta sűrű, barna üstökét, belekiáltott a félhangon folytatott társalgásba: „mit valeur, mit nuance! nekem a világ piros!“ Aztán meghívta a társaságot jövő pénteken halászlére: „Az nem lesz olyan uras, faintos vacsora, mint itt szoktak adni, de valódi, ahogy a Tiszapartján tanultam, még a bográcsot is onnan hoztam.“

Feszty most nagy képen „Szent asszonyok Krisztus sírjánál“ dolgozott. Kissé ki volt merülve, de jókedvű optimismusa

egy percig se hagyta el, Tulipános életerejével szemben megkapó ellentét, egy halvány, régi mozaikokra emlékeztető alak. Egyenes támlájú karosszékben, biznaci merevséggel ül a századvég legmozgékonyabb szelleme, — kit Mednyánszky László „gőzpóknak“ nevezett el — a társaság lelki mótora a korán elhunyt fiatal író. Justh Zsigmond vékony kezei a szék párnás karján nyugosznak, míg érdekes aszkétaprofilja felett hullámos aranyszőke haja, mintha aureolát képezne. Az ő suggestív ereje vonzott és vitt magával, azt a meleg barátságshullámot is ő árasztotta közénk, mely minden történetesen egymás mellé került szomszéd körül a gondolatok és rokonszenv láncát fűzte. Ő így vélte a kultúrát általában, s a magyar kultúrát különösen — legjobban szolgálni. Bizton el is találta a legjobb módszert, csak egyet felejtett el: összetartó konstruktív erejét valamely utódjára hagyományozni. Avagy a későbbi acél-világ salétromos gőzének ő se tudott volna ellentállni?

De most köztünk volt. Szerettük egymást, mert Justh Zsigmond így akarta. Szellemesek voltunk, mert Justh Zsigmond így kívánta. Mint csillaghullásos nyári éjjel, röpködtek a szellem-sziporkák a műterem félhomályában. Tartalmatlan bolygó tüzek. De néha egy vakító, színes fényben tündöklő gondolat-meteor is megjelent a csekélyebb lángok között, melyeknek súlyos magva későbbi időkre is felmaradt, így Czóbel István, majdnem látnok-szerű előadása a jövőről. Sajnos, minden beteljesedett.

Aztán csendesebbek, álmodozóbbak lettünk. A lámpákat is behozták. Fesztyné indítványozta: „menjünk fel a papához, ő már vár“.

Mondhatom elfogult voltam: én, a kezdő verselő, korunk legnagyobb regényíróját megközelíteni. Nem tudom, hogy jutottunk fel Jókai szobájába, de egyszerre előtte álltam, egy szelid szavú, szelid szemű öreg úr előtt.

Háziköntösben volt, házisapka fején.

Kedvesen, barátságosan fogadott, mint valami jó nagybácsi, ki először látja gyermekkorában jól ismert, de azóta felnőtt hugát, s némi érdeklődéssel nézi, hogy mivé fejlődött?

Hogy semmi súly ne vegyüljön találkozásunkba, kézen fogott, s megmutatta legnagyobb büszkeségét, szép kagylógyűjteményét. Örült, ha egyik-másikat megismertem, s megtudtam nevezni.

Pár kedves szó után ismét lementünk. Különböző szobákban, különböző szögletekbe telepedtünk, néhányan, Fesztyné kék budoárjába, mely a mennyezettől a padlószőnyegig, egy igen kellemes sötétkék színbe volt vonva, mint ő mondta „idegnyugtató árnyalatba“.

Jelentették a vacsorát.

Egy hosszú, szépen felvirágozott, gyertyákkal világított asztalnál foglaltunk helyet. Jókai — most már fekete ruhában — az asztalfőn.

Nekem jutott az a kitüntetés, mellette ülhetni, másik oldalán sógornóm, Mednyánszky László nővére volt. Az asztal másik végén Fesztyné, mellette Aggházy, rajta túl Wohl Janka, rajtunk kívül az egyetlen hölgy-vendég, míg férfiak számosan voltak. Másik szomszédom, Gyulai Pál kritikus eszével és rövid, szakszerű, az irodalmi technikát illető kérdéseivel sokszor zavarba ejtett. Azt hiszem, efeletti zavaromban igazán elfelejtettem, hogy a jambus és anapäst között mi a különbség, pedig ilyenforma dolgokról volt szó. Szerencsére figyelme a legkisebb nagy írónak mihamar elterelődött rólam, s régi tréfás ellenfelét, Vadnajt támadta heves és igen mulatságos szóvitában. Gyulai és Vadnay nem voltak velünk a műterem félhomályában. Azt hiszem nem is élvezték volna e hangulatot. Jókainál tartózkodtak? vagy csak a vacsora idejére érkeztek? nem tudom, de szemem előtt éppen akkor merültek fel, mikor feltálaták az estebédet. Ez vidám, kedélyes, magyarosan közvetlen hangulatú volt.

Poharak csendültek, s csodálkozva tudtam meg, hogy az én tiszteletemre.

Először Jókai koccintott velem, s „kedves kis kollegámnak“ nevezett. Milyen büszke voltam e névre, s milyen jól esett nekem, hogy a többi más neves író is felvette ezen megszólítást, velük lenni, közéjük tartozni, ez volt legnagyobb vágyam, legfőbb ambicióm.

Vacsora után ismét felmentünk Jókaihoz. Itt aztán a nagy író kifejtette egész szeretetreméltóságát, tréfált, anekdotázott, a „nagy idők“ről emelt hangon emlékezett, kitárta meseszövési álmvilágát, majd ellágyult egészen a drámai páthosig, mely egy romantikus hajlamban, egy olthatatlan vágyban gyökerezett: a mindennapiság felé emelkedni. Mindenki érezte, hogy ezen virágtiszta kék szemek az életnek csakis a regényes oldalát látják, s hogy éppen ez a naiv bizalom másokban és önmagában az a

csodaköpeny, melyet gondolatai körül ő maga szőtt, de melyben ő a külvilág valódi alakját vélte felismerni, rejti a nagy költő tragikumát.

De akkor még harmónia és jólét uralkodott körülte. Nem régen adta ki illusztrált kötetét: Utazás egy sírdomb körül, melyben leányáról, Fesztyné Jókai Rózáról valóságos rajongással beszél. Meleg szeretet fűzte össze abban az időben Jókait leányával és vejével, Feszty Árpáddal.

El szép családi élet jöltévően hatott a vendégekre is. Otthonosan és jól érezte magát mindenki a költő házában.

Jókai a fiatalabb írókat elvezette könyves szekrénye elé, melyben 100 kötete, megjelenésük sorrendje szerint rendezve, szépen egymás mellett pihent. Szelid hangon, némi kis büszkeséggel és nagy meghatottsággal mondta: Ezt utánozzátok fiaim!

Elfelejthetetlen perce az estének és életemnek, midőn ő a nagy, az Elérhetetlen kézen fogott, s mintegy bevezetve az irodalom berkeibe. Áldást mondott reám: „az Isten áldja meg kis muzsa“, s ezzel ott mindenki szemeláttára egy atyai csókot nyomott homlokomra.

Észrevétlenül iramlottak az órák, tréfás és magasztos hangulatok között váltakozva, késő éjszakáig maradtunk a vendégszerető háznál.

Jókai korábban visszavonult, de előbb még megható búcsút vett Justh Zsigmondtól, ki gyöngé egészsége helyreállítása végett Afrikába készült, s ez volt egyszersmind búcsuestélya.

Jókai őt is megáldotta pátriárkák módjára. Látszott, hogy hisz áldása foganatában, hogy meg van illetődve, távozó, fiatal beteg barátja, mint saját maga felett s hogy most éli át valamely szép regényes históriája egy megható jelenetét. Oly igazság volt ebben az áldásosztó gesztusában, hogy mi is mind meghatódtunk, pedig voltak közöttünk szkeptikusok, materialisták, rajongók, ahogy éppen jött.

De most a pere varázsa, mintha egy folyamhoz öntené a lelkeket, hogy majd a hazatérés hűvös órájában, ismét szétválva ki-ki a maga rideg, vagy virágos útján járjon.

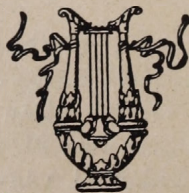
Sokszor jártam a Bajza-utca 21. szám kedves otthonában, kellemes órákat töltve a családdal, vagy gyertyafényes lakomáknál váltakozó, de mindig érdekes alakoktól körülvéve, némelyek közülük világhíreúk lettek, így Herczeg Ferenc, akinek műveit nem csak itthon, de a külföldön is ismerik és bámulják, így

Hubay, kinek varázshegedüje a hangversenyek fénypontja volt s ki művészetét számtalan híressé vált tanítványban folytatja. A legtöbben közüllök már elmentek a nagy titok felé, még a vidám Feszty Árpád is. Alig hogy bevégezte híres körképét „A magyarok bejövetelet“, melyen Mednyánszky Lászlóval dolgozott igen nagy sikerrel, Feszty a Hortobágyon, majd Szenttornyán kereste az igazi magyar típusokat, míg Mednyánszky Uzsoknál, Vereckénél örökítette meg a bűbajos tájakat és szorosokat, melyeken őseink diadalmasan behatoltak, hogy egy ezeréven át boldog országot alapítsanak.

Többször láttam még Jókait s mindig észrevettem szeretetreméltó, ábrándos lelkületének ez vagy azon mozzanatát, de soha nem ilyen jellemzetes egyöntetűségben, mint azon este. Úgy rémlik nekem, mintha csak az egyszer találkoztam volna vele, mintha többi összejövelelem a nagy költővel mind csak ezen egy este töredéke lenne.

Midőn már vizály és szétesés jött családjába, nem láttam többé, s ha hírt hallottam felőle, az idegenül hangzott. Nem tudtam őt más környezetben, más behatások alatt képzelni. Csak midőn egy gyászos hír szárnyalta át az országot, hogy azok az örök-ifjú kék szemek végleg becsukódtak, találtam újra reá s hálásan tettem emlékeim nefelejtkszorúját a nagy poéta sírjára.

És most — meghatottan nézem a Bajza-utca 39-é vált — Petőfi-házban Jókai bőrkarosszékét s más, az akkori boldog időben látott emléktárgyakat. Mind, mind a multé. S a multban Petőfi és Jókai ismét együtt vannak, mint itt együtt vannak a Petőfi-ház termeiben.

A mi dalunk

Irtó: Baja Mihály

Kit a magyar föld bűbájos varázsa
Szerelmesévé nem tett még soha,
Ki meg nem érti, bármint magyarázza,
Hogy a magyar sors mért oly mostoha,
Figyeljen csak a nótánk ütemére,
Hallgassa csak a sírva vigadót:
Egyszerre forró lesz a szíve vére,
S virágként hint ránk hű baráti szót.

Hogy is teremhet annyi szívmegejtő
Bűbánát itt, a hármás bérc alatt?
Susogja halkán árnyas, lombos erdő,
Hol egy pintyőke szíve megszakadt.
Csacsogja, zsongja fürge csermely habja,
A völgy, a róna, messze Hortobágy...
A szóke Tisza a Dunának adja
És benne sír a lélek, sír a vággy.

Én Istenem, mi volna, hogyha ajkunk
Dalával szívünk nem könnyülne meg?
Dalolva élünk, szenvedünk, sóhajtunk.
A nóta-szóra lelkünk megremeg.
Hogy is tudnánk szeretni nóta nélkül?
És hogy tudná meg az a kisleány,
Ha ablakára csillagok szeméből
Nem hullna könny s nem húzná a cigány?

S ki tudja, most is élne még e nemzet,
Ha nem dalolna ezer éven át?
Akit az Isten fájdalomra nemzett,
De néki adta vigaszul dalát.
Török, tatár ha dülja, fosztogatja,
Ha nappala is mint az éj, setét, —
Ha drága vérét vérpadon csorgatja:
Kötözze dallal sok sajtó sebet.

Kuruc-kesergők éjsötét vadonja
Zokogva rejti Rákóczi nyomát,
Emlékét már a Márvány-tenger mossa,
De hazasírják síró harsonák.
S csodás idők! Legendás negyvennyolcba
Honvédek ajkán zeng a csatadal!
Kossuth üzent! Égig csapong a nóta,
De végakkordja már megint a jaj.

S csak tegnap volt, Hallotta ezt a hősi
Dalviadalt a remegő világ:
Kinyíltak tőle Észak hómezői
Mint búzaföldön a sok vadvirág.
Doberdó pokla muskátli virágos
Kis ablakká vált. S hol golyó talál:
Dalolva röppen az egek urához
A végsóhaj: így édes a halál!

S most? Eltiporva, vérezve vonaglik
Ezer esztendő romjai felett.
Uj nótába kezd! Lelke felviharzik
S minden dala egy zengő üzenet.
Szemébe vágja a hazug világnak
Reánk zúdított rít gyalázatát...
S a dalnak nem kell útlevel, kiszállhat —
És visszazengi bérc, völgy odaát!

A dal a nemzet lelke, szívverése,
Nép, mely dalol nem veszhet el soha!
Dalában ott vére lüktetése,
Itéletének sujtó ostora.
Jaj néktek, jaj, bitorlók a határon,
Megvert a dal már most is titeket,
Hiába vérzi vállunkat a járom,
A nóta mondja: lesz még kikelet!

Uj ivadékok, a jövő a tiétek,
Daloljatok, míg ajkatok szabad!
Dalolj, ha tudsz, némán merengni vétek,
A dalból élet és remény fakad.
Dalold az eszmét tündöklő valóra,
A holnapot, a meg nem alkvót...
Testvéreim, mikor majd üt az óra:
Ti zengjétek a legszebb indulót!

HAJÁPOLÁS

ÍRTA: TERESCSÉNYI GYÖRGY

A minap, közvetlenül ebéd után, alighogy a eseléd le-szedte az asztalt, a fejemhez kaptam s így szóltam a felesé-gemhez:

— Édes fiam, azonnal öltözködni kell! Meghívtak ben-nünket már napokkal ezelőtt ide, meg ide... egészen elfelej-keztem róla, dehiszen most sem késő. Egy félóra alatt készen le-hetsz, én is. Taxiba ülünk és még idejében odaérkezünk.

A feleségem tágranyitott szemmel rábámult. Aztán he-begve és gyorsan magyarázni kezdtem neki a dolgot. Hogy milyen fontos ez a látogatás, hogy ott fogok találkozni evvel a tanácsossal, hogy az ismeretség óriási lépéssel közelebb hoz ben-nünket kitűzött célunkhoz, a bizonyos ügghöz, amiről annyiszor beszélgettünk...

Előrántottam a zsebóráát és most már idegesen sürgettem. De az én feleségem összekulcsolt két kezére fektetve állát tü-nődve és csüggedten bámult keresztül rajtam. És csak ennyit felelt:

— Ez teljességgel lehetetlen.

Ellenkezése meglepett és kissé fel is bosszantott.

— De hiszen a ruháid rendben vannak!

— A ruhák, azok igen...

Mélyen sóhajtott és remegő kézzel végigsimított a haján.

— Beteg vagy talán? Más útra készültél? Valakit nem szivelsz abban a társaságban?

Minden kérdésre tagadóan rázta meg a fejét.

— Mi a bajod hát akkor? És mi az oka ennek az érthe-tetlen ellenkezésnek?

Erre természetesen sírni kezdett s két karjára borulva az asztalon átadta magát a keserves zokogásnak. Sokára tudtam csak lecsillapítani és végre is megmagyarázta. Könnyek között, valami jóvátehetetlen, elve megmáshíthatatlan határozottsággal:

— Képtelenség. Nem mehetek veled. Legalább is két óráig tartana... és akkor is csak, ha azonnal sorra kerülnék..

Megrémültem, de ő gyorsan elébem vágott:

— A frizura, — ejtette ki tompán. — A hajam. Hát nem látod?

— Micsoda?

— Nem tudom addig rendbehozatni.

Szókés, kurtáranyrít, egy kissé zilált hajzata van a feleségemnek. Sokat panaszkodik rá és sűrűn eljár a bodorító hullámcsináló szalónokba. Én ugyan jobban szeretem a fejdíszét, természetes csigába göndörítve, kedves és borzas háziasságában, de most le kellett mondanom az efféle érvelésről. Még csak egyet kíséreltem meg:

— Ha talán magad próbálnád meg. Még van egy teljes félóránk és én is segíthetnék...

Lesujtó pillantással mért végig s én akkor jutottam tudatára, hogy mily tompa érzéketlenséggel viseltetem eddig az ilyen semmi, hóbotos divatdolgokkal szemben s ezek a női kicsinységek néha mily tragikómikus zordonsággal rontanak be az ember életébe. Visszaacsúztattam a zsebórát s megadtam magam.

— Haj, haj... Csakugyan előbb kellett volna szólanom. Csillapodj, kérlek, majd valamikép kimentem magam levélben.

És otthon maradtunk. És estefelé, mert sokat töprengtem a dolgon és mert szegény mégiscsak szomorú volt, megbántottnak, sőt megsértettnek érezte magát, a magam és az ő vigasztalására elmondtam neki ezt a kis történetet gyermekkorom régi emlékeiből.

*

Két héttel később vártuk, de egy szép tavaszi napon váratlanul megérkezett városunkba a kormánybiztos. Hatalmas úr volt s valami külön misszióban járt el. Akkor csatornázták, alagesövezték, töltötték, világították a süllyedt, deszkajárdás utcákat, gázvilágítást kaptunk és artézivizet, de a közlekedési járműveknek még lófeje volt, beleértve a két „indóházat“ összekötőt is.

Sándor volt-e, József, vagy Benedek a nap, amelyre a szemlemunkák bevezetésével az egész város készülődött, már nem emlékezem határozottan. Meghívók mentek szét a családokhoz egy nagy névnap bankettre. Mindenki tudta, hogy az ünnepség tulajdonképpen seregszemle és rangadó válogatás.

Szabóknak és varrónőknak soha annyi sürgős munkájuk nem akadt, mint akkor. Édesapám áttilájával négyszer, vagy ötször rohantam a szabóhoz, meg vissza, mert a mesterek ki sem tudtak mozdulni műhelyeikből: varrtak, javítottak, vasaltak éjjel és nappal. Anyám toalettje még ennél is nagyobb gondot okozott. Mert hátha nem is kapunk meghívást?

Két nappal az ünnepség előtt megérkezett a meghívó.

Most aztán nagy idegesség, szaladgálás, izgalom keletkezett nálunk. Felbomlott a háztartás rendje, hideg ételek kerültek az asztalra, az öcsémet, a cselédet, meg engem egyetlen munkára fogtak be, a varrónó kiszolgálására. Egy madárfejű, sovány asszony volt a varrónónk, nagy könyörgésre, kettős díjazás mellett elvállalta a munkát és bevonult az ebédlőbe.

Egy gyönyörű, sonkaújjas zöld selyemruhát készített édesanyámnak. És szabásminták, óriási árkuspapírok, lehulló szövetdarabok, fércék, cérnák és varrószerszámok borították be az asztallapokat, meg a padlót. Szegény anyámat fűzőbe szorították, időnként próbához állították, majd megint kibontották. Átjöttek hozzánk a szomszédasszonyok s az ismerősök. Anyám is el-elszaladozott más meghívottakhoz, akiknél ugyanilyen lázas készülődések folytak.

Kézzel varrtak még akkor s a varrógép csolnakorsós, ócska fajtája sem volt elterjedve. Lassan készült az új zöld-selyem ruha. Csak le kell húynom a szemem s annyi esztendő után most is magam előtt látom benne az édesanyámat. Zárt, magas nyaka volt a blúznak, a mellen valami könnyű csipkedísz s ugyanilyen a kézelőknél is. A két váll ráncos berakásainál tornyosan magasodott fel és szép hullámokat vetett a habos selyem, a derék szűk, a szoknya méltóságosan, szélesen, harangformán omlott alá. Három sor fodor ékítette s a gyönyörű ruha minden lépésnél suhogott, beszélt.

Elérkezett az ünnepély napja s a meghívottaknak meghatározott, pontos időben kellett egybegyűlniök a kaszinó nagytermében. Apám felöltötte a díszruháját, gondosan csokorra kötötte az aranyrojtos nyakkendőt, a cipője ragyogott, kiborotvált arca szintén. Így lépett be az ebédlőbe s vastag bögőhúrhangjába játékos lágyságot erőltetve érdeklődött.

— Készüljetek, itt az idő!

Anyámon a pompásan sikerült ruha ékeskedett már, előkészítették a színharmóniába átalakított legyezőjét is, családunk egyetlen ékszere, a csodálatosan vésett elefántcsont-gemma is fel volt már tűzve a mellére.

És ekkor fejéhez kapott szegény s felsikoltott:

— A frizura!

A nagy izgalomban senki sem gondolt a hajékre. Pedig abban az időben is körülményes és bonyolult volt az előkészítése.

A hajtómeget négy részre osztották, a homloknál s a tarkónál két nagyobb, a halántékoknál két kisebb részre. Ezek voltak az úgynevezett „soppok“. Akkor kifésülték a részeket, visszahajtották, s ily módon arányos koszorú vette körül az arcot. Hullámokat is sütöttek bele, vassal, hogy a fürtök ivei jobban tartanak. Úgyes és ravasz kitalálás volt az egész, mert viselőjét feltétlenül a szakértő kezekhez utalta s tűrhető frizurát egymaga senki sem tudott csinálni.

Dehát a mi városunkban kéznél voltak a frizérasszonyok.

Ma már megszűnt ez a mesterség is, a házaló borbélynők eltűntek, nem szükségesek már vendéghajak és hurkák sem a ritka soppok alá a sütővasakat is kiszorították a hajbodorító villanygépek.

— Szaladjatok s kerítsétek elő a föld alól is Hermina nénit!

Ő volt édesanyám házi fodrásznője. Jól tudtuk a címét, valahol messze, a város végén lakott. Az azonban, hogy most otthon találjuk, végkép reménytelennek látszott. Aratása volt most neki, háztól-házig röpködött most, csattogtatta vasait, tornyozta, bodorította a tincseket. Valami módon mégis elő kellett találni. Akkor anyám rámfüggesztette nagy szürke szemét s szinte könyörögve súgta:

— Te vagy az én ügyes fiaeskám. Te biztosan megtalárod s idehozod gyorsan.

Öröm dobogott fel a szívemben s elrohantam. Tudtam, hogy a perceket nem vesztegethetem el, s hogy a fodrásznő városszéli lakására hiába szaladnék. Lihegve dőltem a második utcaköz kerítésének s haditervet csináltam.

Itt bujkál a környéken, itt frizéroz valamelyik tisztviselő-asszonyt. Ez bizonyosnak látszott. Minden portára mégsem nyithattam be, a kutatásnak különben is a kalandos része érdekelt és anyám megbízatásának hősiesen akartam megfelelni. Négy újjamat szájamba illesztve megadtam tehát a gyülekezésre hívó vészjelet.

Elsőnek Siha Miska bújt elő, a rézöntő fia, aztán a legkedvesebb pajtásom, a Núdli. Percekkel később még ketten: a Fakutya és a Lekvár. Az ő anyjuk nem készült az ünnepségre s időt vesztegettem el, míg megvilágosíthattam előttük a feladatot:

— A sánta Herminát kell felkutatnunk! Ne kérdezzétek most, hogy miért. Hajsütő szerszámai kellenek anyámnak, föl kell lelnünk azonnal, a föld alatt is! Öt percen belül!

Szétfutottunk és elkezdődött a vad hajsza. Átrobegtünk a portákon, útrövidítés miatt kerítéseken vetettük át magunkat, vizsgálódtunk és kérdezősködtünk. Néhány pere mulva, a Pusztaszeri-utca felől Lekvár vészjelét hallottam.

— Hurrá! Megtalálta!

Arrafelé szaladtam és a tanácsosék kerítésének tövében, a hasán fekve ott lapult Lekvár. Csendet intett s lehúzott maga mellé egy részhez.

— Nézz be; — súgta, — Az az?

A nyári vityilló terraszára láttam. Egy fiatal hölgy ült ott egy széken, gyönyörű selyemruha volt rajta, majdnem olyan szép, mint édesanyámé. Hermina néni lepedőt kanyarított a hölgy nyakába s éppen kirakni kezdte szerszámaikat, a keskeny borszeszkályhácskát és a sütővasakat.

— Gyufa, hopp, gyufa kellene! — kiáltott Hermina néni. — Hatodik helyen járok ma már. Kiürült a skatulya.

Avval mindketten bementek a távolabb lévő házba, alkalmasint, hogy a gyújtót előhozzák. A vityilló terrassa üresen maradt.

Hadvezér agya lángolhat úgy döntő esata zúrzavarában, ahogy én döböntem rá az egyetlen lehető cselekvésre. Mert Hermina aszonyt úgysem hívhattam volna el innét, de ha be is vártam volna, sánta volt az ártatlan s ölünkbe kapva mégsem szaladhattunk el vele a mi házunkig.

— Legalább a fegyvereket!

A kerítés nem volt magas, kutya nem látszott az udvarban, de azok minden pillanatban visszatérhettek a gyufával.

— Állj bakot! — parancsoltam s Lekvár elképedve engedelmeskedett.

A hátára pattantam, s átvetettem magam a kerítésen. Tíz szökellés volt a vityillóterasz, néhány villámgyors mozdulat a szerszámok zsebberejtése, akkor megint tíz szökés vissza, egy elszánt tigrisugrás a kerítésre. Sikerült elkapnom a párkányt, fölhúztam magam a peremére. A túlsó oldalon Lekvár is segített. Az utca üres volt, a művelet nem tartott tovább két percnél.

Anyám a zöld selyemruhában, nyakában lepedővel egy sereg asszony között ült az ebédlőben. Fésülték, esomózták, ránci-

gálták a haját, csüggedten sopánkodott mindenki, amint berotottam:

— Itt vannak a szerszámok! — kiáltottam s elébük raktam a trófeákat. Anyám szeliden nézett rám s megható könnyei között most már véget vetett a további próbálkozásoknak.

— Hát Hermina néni? — kérdezte csüggedten.

— Az? Ojtózyéknál maradt, a Pusztaszeri utcában.

— Úgy hoztad el a szerszámokat a tudta nélkül?

— Úgy...

— Mári, gyere ide! — szólította a cselédet. — Azonnal visszaviszed ezeket oda. Legalább Ojtózyné készüljön el. Én itthon maradok.

És nyomban vetni is kezdte magáról a csodálatos selyemköntöst. Apám összevont szemmel figyelte a jelenetet a szoba ajtajában. De nem kezdett vitát, ő is felrátotta a vállát, megfordult s bement a dolgozószobájába.

Így maradtak le ők is akkor arról a nevezetes ünnepleyről. Ojtózyt azonban akkor bemutatták a kormánybiztosnak. Két hónap múlva át is helyezték őket a fővárosba s a férfi pályája ettől kezdve magasan ívelt fölfelé, míg a mi helyzetünk... Haj, haj...

Dehát ne vádoljuk meg sorsunk alakulásáért a hétköznapi tragikómikus véletleneket. Legkevésbé a fodrászokat!

Az élet

Irta: Falu Tamás

*Az élet jó és gonosz,
Görbe és egyenes,
Az élet életet ad,
S az életedre les.
Keserű, mint a chinin
És édes, mint a méz,
Oly könnyű, mint a pille
És mázsányi nehéz.*

*Az élet égis emel,
Az élet megaláz.
Az élet hús eszmélet,
Az élet csupa láz.
Az élet megcsal folyton
És hűn fogja kezéd,
Az élet akkor élet,
Ha meg nem értheted.*

AZ IFJÚSÁG KÖLTŐI IDEÁLJA. A Turul Szövetség mozgalmat indított, hogy Ady Endre költői alakját minél elevebben rajzolja bele a magyar ifjúság lelkébe. A mozgalom odáig szélesedett, hogy szobrot akarnak emelni a költőnek. Ifjúsági gyűléseken folyik a propaganda s hangversenyt is rendeztek a szoboralap céljára. Miniszterek álltak a mozgalom élére, sőt felszólalás hangzott el Budapest székesfőváros közgyűlésén is, hogy a polgármester támogassa Ady érdekében az ifjúságot. Szóval az utóbbi évek viszonylagos szünete után most ismét van Ady-kérdés.

Hogy az ifjúság bizonyos szempontból rehabilitálni akarja Adyt és magáénak kívánja nevezni, érthető. Hiszen annak idején csupa a magyarság lelkétől idegen mozgalom sajátította ki a költőt, tette meg prófétájának s a szélső radikálizmus Adyból élt, jóllehet a költő utolsó heteiben és halálos ágyán ráeszmélt arra, hogy cégérnek használták fel olyan törekvések, amelyek az ezeréves Magyarország elsőszámú sírásói voltak. Sőt azután is hosszú éveken keresztül az Ady-irodalmat szinte kizárólagos joggal olyanok művelték, akik a szélsőbalon álltak s minthogy már a költő nem élt, koporsóját, sírját és költeményeit használták fel világnézetük barrikádjául. Pedig Ady Endre minden hibája és minden tévedése ellenére vér volt a mi vérünkéből, a magyar föld szülötte s hibáiban is magyar. Ha tehát most a Turul kebelében egyesült jobboldali magyar ifjúság Ady Endrét vissza akarja pörölni a szabadkőművesektől, a radikálisoktól és szociáldemokratáktól, jól teszi. De...

Ez a *de* vonatkozik a költői ideál keresésre. A magyar ifjúság, ha költői ideált keres, akkor maradjon olyan költőnél, akinek egész költészete és élete a legszebb harmónia és a legszebb példaadás az olyan eszmékért való hevülésekre, amelyek méltók az ifjúsághoz. Minden korok magyar ifjúságának legszebb költői ideálja Petőfi, akinek egész élete egyetlen lobogás volt az ifjúság szent szépségeinek jegyében, aki minden idők szabadságmozgalmainak örök ideálja s akinek költészete párhuzamosan életével az ifjúsághoz annyira illő örök dal változatait zengi, a szabadság és szerelem skáláján. És illik-e valami jobban az ifjúsághoz, mint a szív tiszta érzése és a szabadsággal való szoros eljegyzés köteléke, amelyre a magyarságnak ma sokkal inkább szüksége van, mint valaha?

Petőfi élete és költészete ezenkívül a legszebb lecke is minden korok ifjúságának s így a magyar ifjúságnak is. Mert a költő, amit költészetében hangoztatott, azt életével pecsételte meg. Ott esett el a hare mezején s holtteste fölött fújó paripák száguldottak. Az élet és a költészet, az álomvilág és a valóság olyan mély és szép szimbolizmussal egyesül Petőfi Sándor nevében, hogy halálának 90. évfor-

dulóján nincs szükség arra, hogy a magyar ifjúság más költői ideálokat kergessen és más nevet írjon zászlajára. Petőfi neve mindig új és mindig korszerű. Petőfi neve mindig szép és mindig tragikusan magyar és Petőfi neve mindig és örökké fiatal, a Nemzeti Múzeum lépcsőin éppenúgy, mint a segesvári csatásíkon. Más nemzet ifjúsága boldog volna, ha ilyen költői ideállal ajándékozta volna meg a Teremtő. Ő a magyar sas, az örök magyar turul, válassza őt ideáljának a Turul. (G. J.)

A MULT ÖRÖK. Fegyverek zajától hangos a világ majd minden zúga. A latin azt mondta: *Inter arma silent Musae*. Dehogy hallgat, sem a költészet, sem a költészet tisztelete. Az idén decemberben lesz háromszáz éve, hogy a franciák nagy drámai költője, *Racine* (1639—1699) született. Mialatt a közéletet diplomaták sürgésforgása veri fel, Párizsban a Racine-év méltó megünneplése körül nagy vita indult meg. Százával állanak elő, írók, művészek, egyszerű polgárok, színészek és színésznők, tudósok és államférfiak tervekkel, ötletekkel, hogy Racine emlékét minél nagyobb fénnel ünnepeljék. Ezek között a tervek között egy a meglepő: szinte kivétel nélkül ellenzik, hogy szobrot állítsanak a költőnek. Hogy azért akadt szobrász, ki rögtönzött vázlattal előállott, érthető. Ami azonban nevezetes, ami a szokottól elütő, az, hogy a szoborállítás közönséges voltát igen sokan hangsúlyozzák. A korai szoborállítás szokását mi is helyesljük. Az idő tisztító, érlelő erejét nem volna szabad sutba dojni. Várni kell azzal a szoborállítással, hogy a költő, az államférfi igazi nagyságát megállapíthassa az egyetlen jogos bíró: az Idő. Ez jó tanulság számunkra is. De Racine-t háromszáz év távolságából tisztán értékelhetjük. Súlyos okai lehetnek tehát a franciáknak, ha oly erősen berzenkednek a szoborállítás ellen. Érzik talán, hogy ma nincs Racine nagyságához méltó szobrászuk? Talán a sok hebehurgya módon összeeszkábált szobraikkal beteltek? Mit mondjunk akkor mi? Még el sem porladt nem egy „nagyságunk“, még szavát sem emelhetette fel az idő, hogy kimondja ítéletét a hirtelen nagynak kikiáltott költő, államférfi fölött, már mintázák, bronzbaöntik, márványbafaragják a szobrát, kitevé annak, hogy egy-két évtized leteltével, furesálkodva álljon a „nagy ember“ szobra előtt a közvélemény, kutatva az okot, mely a szoborállítást kisűrgette. Munkácsynak nincs szobra, de Alpár Ignácnak van. Berzsenyinek, Kölcseynek nincs szobra, de az Adyéra már gyűjtenek. Az bizony furesa, hogy Racine-nak nincs szobra, de az idősb Dumas-nak van. Talán az a herce-hurca vette el a mai franciák kedvét, mely Balzac szobra körül lejátszódott? Racine emlékének megünneplésére a tervek, ötletek garmadával özönlének. Filmet, bélyeget, szabadtéri előadást, kiállítások rendezését, zárandoklást szülővárosába, mindenüvé, hol a költő életében megfordult, de főleg színdarabjainak sorozatos előadását és műveinek népszerű és olesó kiadását sürgetik a legtöbben. Küldjön ki az állam a világ minden nagyobb városába előadókat, kik róla beszéljenek, olvassák fel

műveit, magyarazzák szellemét. Főleg az ifjúság számára rendezett előadásokat pártolják, követelik, hogy a francia középiskolás diákokkal szavaltassák, játszattassák darabjait, hogy ne csak betanult mondatokat tudjanak róla, hanem magát a költőt ismerjék. Mindez igen jó ötlet, s a francia kultuszminiszter már meg is ígérte, hogy a felvetett eszméket valóvá változtatja. Nagy tanulság rejlik ebben a mi számunkra is. Valóban az iskolán keresztül lehet és kell ébren tartani nagyjaink emlékét. Az irodalmi tanítás okulhat a felvetett gondolatokból. A háború előtti időkben nálunk is megkezdődött irodalmunk nagyjainak az ifjúság lelki életébe való bekapcsolása, közvetlen élmények felidézésével, mikor az ifjúsággal el-elzarándokoltunk a megszentelt helyekre, hol Arany, Petőfi, Eötvös, Vörösmarty éltek és nevelődtek, Aszódra, Kiskőrösre, Eresibe s. í. t. Abban az osztályban, ahol Petőfi az aszódi gimnáziumban ült, tartottam meg nyolcadik osztályos diákjaim előtt Petőfi fiatalságról szóló előadásomat. Elképzелhetetlen hatása van egy ilyen élménynek. Az a diák, ki ott szavalta el Petőfi versét, Petőfi pad jámban Aszódon, élete végéig emlékezni fog erre a napra. A nemzeti múzeum kéziratárában, klasszikus íróink leveleit forgatva, beszéljen a tanár az ifjúság előtt. Az elhalványult kéziratok láttán a fiatalság képzeletében vizionárius erővel jelenik meg a halott költő. Szinte hallják a hangját. Egy ott elolvasott vers vagy prózai részlet szívükbe vésődik és nem fogják azt keresni, — amiről ma kötetek jelennek meg, — hogy asszimilált vagy törzsökös író volt-e a magyar nyelv mestere? Csak gyönyörködni fognak szavai zenéjében. Ha a franciák azt ajánlják, hogy Racine-t Versailles-ban keltsék életre, ahol egykor a költő járt és olvasta fel a királynak darabját, — kétségtelen, hogy Racine szelleme feléled a hallgatóság lelkében, olyan élmény lesz ez, melyet soha, soha el nem felejtének. *Inter arma silent Musae?* A franciák nem keresik, milyen politikai nézete volt Racine-nek, egyek ők multjuk dícsőítésében. Jól tudjuk, hogy a történelem folyamata hullámzik, az eszméket eszmék váltják fel, hogy a politikai divatok egymást temetik, de mindezekből örök élőként emelkednek ki a költők és szavuk: jóslások, érzéseik: emlékeztetők, ám halhatatlanok maguktermelte alakjaik is. A versaillesi palota termeiben megelevenedik a mult és beszél. Ha ott Racine verseinek muzsikája énekel, ha lelki kétségei és alakjainak érzésmélysége ömlik át a hallgató szívére, csak akkor állítanak Racine-nak igazi emléket. Ércnél maradandóbbat. Mert a szíve rezdül meg a hallgatónak és csak az az igazán költői hatás, ami szívből szívhez szól. A franciáktól mindig lehet tanulni: hazaszeretetet és önfeláldozást, egységet a veszély pillanatában. *Verdun*. Feledhetetlen emlék. De minek köszönhetik ezt? Költőik megbecsülésének. Művésztük kultuszának. Nem szavalókorosokat tanítanak be iskoláikban, hanem költőiket szavaltatják. Nem véletlen, hogy nemzeti színházukban oly hüen ápolják nyelvük tisztaságát és annak hagyományos melódiáját. Nekik semmi sem mellékes. Mikor megkérdezték Poussin-t, nagy festőjüket, mivel jutott remekműveihez, azt felelte:

„semmit sem mellőztem el“. A raison kultusza épen él ma is közöttük. Már pedig a nemzeti mult nagyságába vetett hit: létük igazi *raison d'être*-je. Ezt is megszívlelhetnék. (L. B. dr.)

KORSZERŰ HAZAFIAS LÍRÁNK ÉS A KRITIKA. A kritika szabadságát nálunk senki sem tiszteli jobban. De ép ezért a kritika szabadságával való visszaélést sem tudjuk eléggé ostorozni. Hiszen annakidején Petőfit is durva póriassággal és pongyolasággal vádolták meg olyanok, akik arra sem voltak méltók, hogy ennek a teremő lángésznek a sarúját megoldják. Rég megszoktuk már, hogy a trianoni kor hazafias költészete is ehhez hasonló, elfogult és rosszakaratú támadások célpontja lett. Valamennyi ily természetű támadáson túltesz azonban az a közlemény, amely „Irredenta költészet“ címen jelent meg egyik havi folyóiratunkban.

Ezzel a tudatlan és rosszhiszemű förmedvénnel csak mint a mai idők egyik szomorú körtünetével érdemes komolyan foglalkozni. Már maga a cím is erős irodalmi tájékozatlanságot árul el. Mert „Irredenta költészet“, mint ilyen, nincsen. Van korszerű hazafias líra, amint meg volt a kuruc kornak, meg volt a XIX. század nagy szabadságmozgalmának s az abszolutizmus korának is a maga hazafias költészete. Nincsenek külön hazafias költők, hanem vannak költők, akiknek sokhúrú lantján a trianoni büntett nagy magyar tragikumunk is visszhangra talál egy-egy művészi alkotásban. A förmedvény rosszhiszemű írója azonban szándékosan egy kalap alá vonja az úgynevezett irredenta fűzfapoézist a mai kor hazafias lírájával. Az olyan cikkíró, aki a többi között egy meg nem nevezett (talán nem is létező) egyén alávalóan rossz fűzfaversével akarja bizonyítani a magyar „irredenta költészet“ pongyolaságát és művészietlenségét, eljátszotta a jogot arra, hogy írását komolyan vegyék.

Madarat tolláról, embert barátjáról lehet megismerni. Hogy mily alantas indulatok vezérelték a cikk szerzőjét, annak bizonyítására elég lesz egy-két idézet: „Szóval, ennek a „virányos“ nyelvnek a művelői, — hogy megint csak Szabó Dezsőt idézzem, ahhoz a bizonyos emberfajtához tartoznak, amelyik a hóhért bakónak, az akasztófát bitónak és Pekár Gyulát írónak nevezi.“ Méltó ez az idézet a cikk szerzőjéhez és Szabó Dezsőhöz. Par nobile fratrum! Az ilyen szélsőséges elemek részéről való gyalázkodás csak növeli a Petőfi Társaság elhunyt nagynevű elnökének dicsőségét. De lássunk még egy idézetet: „Az irredenta költőket nem szabad kritizálni, mert az hazafiatlanság, az destrukció. Hiszen ők a nemzet vérző szívé dálnokai. Igaz, hogy ezzel a fegyelmezett, ügyesen irányított, krónikus szívveréssel a legtöbb esetben igen jól jövedelmező állásokat véreztek össze maguknak.“ A benható ígének áthatóként való értelmetlen és magyartalan használata, a tartalomnk vakmerően rágalmozó és cinikus jellege ismét arra a mesterre vallanak, aki a magyar fajvédelem nemzetiszínű csomagolásában húsz év óta vörös dugárut csempész a magyar irodalomba.

A cikk írójának fáj az, hogy a korszerű hazafias magyar költészet az ellenséget „oktalanul gyalázza“. Hogy például a cseh népet nem hős és lovagias ellenfélként kezeli, hanem a maga nevében gyávának és árulónak mondja. Szerinte „Trianont az ellenséges szomszédnépek csak végrehajtották, de előkészítói saját, vakságig önző főuraink voltak, akik évszázadokon át tervszerűen telepítették le országunkba az igénytelenebb, öntudatlanabb, tehát „megbízhatóbb“ idegen nemzetiségeket a jobbagylázadás ürügyével kiirtott színmagyar jobbagyok helyébe.“ Hic Rhodus, hic salta! E szerint tehát a hazafias magyar lírának a Széchenyieket, Esterházyakat, Perenyieket, Telekieket, Bethleneket, sőt elsősorban a Dózsa-lázadás leve-rőjét, Szapolyay Jánost kellett volna a trianoni büntettért felelő-ségre vonnia a történelem ítélőszéke előtt. És nem Versailles álszent, részben félrevezetett, részben rosszhiszemű állambölcseit és nem a ránk szabadított „hollóseréget“, amely ösztönénél fogva nem is tehe-tett mást, mint hogy a tehetetlenül vergődő tetemre szállt. A kor-szerű hazafias magyar líra akkor teljesítette volna kötelességét, ha Ady Endre nyomán azt hirdeti tovább, hogy ez az ország gaz oli-garchák és úri bitangok hazája, amelyet méltóképen osztottak fel Trianon demokratikus, jámbor, sőt hősiesség végrehajtói.

Az idézetekből elég talán ennyi. Hát ez a cikk valóban destruktív és közel áll a nemzetgyalázás büntetőjogi fogalmához. Nem dilettáns kritikai megállapításai, hanem rosszhiszemű történe-lemhamisítása és tendenciája miatt. Valóban legfőbb ideje annak, hogy kritikánk a korszerű hazafias magyar költészettel, valamint annak a magyar ifjúságra és tömegekre gyakorolt nemzetnevelő hatá-sával komolyan, elfogulatlanul foglalkozzék. Ez a költészet bár-mely nemzet becsületére válnék, amelyet a magyarhoz hasonló tra-gédia sujtott. Elöttem fekszik az „Echos lyriques de Trianon“ című könyv, amely boldogult főtítkárnk, Lampérth Géza szerkesztésé-ben és P. V. Lebourg francia fordításában Bárd Miklós, Feleki Sándor, Gyökössy Endre, Jakab Ödön, Papp-Váry Elemérné, Sajó Sándor, Vályi Nagy Géza, Végvári, Bodor Aladár, Gáspár Jenő, Gyula diák, Lampérth Géza, Sík Sándor, Szathmáry István, Vargha Gyula és Wlassics Gyula báró pompás költeményeit közli Trianon-nak a magyar hazafias lírában 1928-ig felzendült visszhangjaként. Azóta ez a visszhang még hatalmasabbá és szebbé erősödött. Min-denesetre egyik jelentős tényezője volt a nemzet lelki felfegyverzé-sének, amely az adott pillanatban képessé tett bennünket arra, hogy amikor a trianoni börtönt a magyar igazság ereje szétfeszítette, a diadalmas magyar honvéd testvéri jobbot nyújtson a vereckei hágón Bem apó hősi nemzetének. És, hogy ennek a kézfogásnak láttára Bem apó és hadsegéde, Petőfi őrnagy örömkönnyeket hullat-tott valahol a hadak útja körül. (—y —n)

IRODALMI TÜKÖRKÉPEK

HARSÁNYI LAJOS: HOLDTÖLTE

Ebben a legújabb verskötetemben sok olyan vers van, melyben a hat-nyolc rövidsoros versszakokat két hosszú sorból álló versszak követi. Ezt az új versformát kritikusaím a görög tragédiák versformájából akarják levezetni. Szerintük a görög tragédia menetét is megakasztja a kórus, mintegy közbeszól, méltatja a cselekményt, ítéletet mond, bírál, örül, vagy busul a történeteken. Ennek a felfogásnak helyességét ítélje meg az olvasó a kommunizmusról szóló alábbi versemből.

A VÖRÖS MALOM.

*A vitorlái vörösen
Villognak és forognak.
Ijedten nézik éjszaka
A Csillagok, a Holdak.
Garatja tompán zakatol,
Mint alvilági zsoltár.
A kapuban sötéten áll
S egyre kiált a molnár:*

— *Ide, ide, minden ember, kinek nincs kenyere!
Ez a malom a legfinomabb liszttel van tele!*

*Jön a, jön a szegényember.
A vállán a búzája.
Tizenhárom molnárlegény
Kajánul körülállja.
A malom tompán zakatol,
Mint alvilági zsoltár.
Biztatja a szegényembert
A kapuban a molnár:*

— *Tiéd ez az egész malom és minden szemnyi lisztje,
Csak lépj ide s az életadó garatba tekints le!*

*A szegényember letekint.
Jaj, lát pokoli örvényt!
Szédülni kezd. Megtántorul
És visszahőköl önként.
De vad ütéstől hirtelen
Reped a füle dobja.
A vörös molnár megragadja
S a garatba dobja.*

*A vörös malom felsziporkáz. Lángja égig ér.
A garatból zuhog, zuhog, egyre zuhog — a vér!*

Éppen húsz ilyen formában írt vers van a „Holdtölté“-ben. Hogy az olvasó, mit szól ehhez a formához, nem tudom. Kritikusaim mind megértéssel és elismeréssel fogadták. Most, amikor alkotó időm delén túljutottam és egyre erősebb hittel vallom, hogy a vers megkövült zene, talán jól cselekedtem, ha az egyébként is gazdag magyar költői formát egy újjal kívántam gazdagítani.

SZATHMÁRY ISTVÁN: RÁKÓCZI FÖLDJE VISSZATÉRT

Húsz évvel ezelőtt, ködös decemberi estén, kis kézitáskával a kezemben, elhagytam vármegyém székvárosát: Nyitrát. Lerongyolt, kifosztott vonat döcögött velem Budapestre. Azt hittem, hogy száműzetésem legfeljebb néhány hónapig tart. A néhány hónapból kerek húsz esztendő lett.

Nem mint Nyitra vármegye főjegyzője, hanem mint poéta kerültem a csehek fekete listájára. A „Jankó átka“ és „A csehek ellen“ című verseimnek lettem a száműzöttje. Hát bizony ez a két vers nem a biedermayer-szalónok stílusában enyeleg a csehekkel. Ámde e verseknek világtörténeti kísérő zenéje is egészen különös volt. Mi volt ez a kísérő zene? A csehek haretéri árulásai miatt el-esett magyar és tót katonák halálhörgése, a Szibéria poklában megkínzott magyar hadifoglyok iszonyú átka s a vagonlakásokban nyomorgó felvidéki menekültek könnyes sóhajai. Ezeknek minden keserősége dübörög, forr, lázadozik és hív tetemre ebben a két versben. Az ilyen háborgó vulkánokat pedig nem kötik a l'art pour l'art költészet esztétikai szabályai.

Most ütött a nagy történeti igazságszolgáltatás pillanata: Rákóczi földje hazatért. Boldog örömmel válogattam ki húsz év terméséből azokat a verseimet, amelyek ennek a hazatérésnek bajvívó katonái, szellemi előharcosai voltak. Minden törekvésem az volt, hogy ennek a felszabadulásnak nemcsak szent hitét, de az annak megvalósítására kész, hősies elszántságot is bele oltsam az ifjú magyar nemzedék lelkébe.

A fenyvesek heroldja megtette kötelességét. A legszentebb, amit a trianoni gyászos kor a magyar költőre mér:

*„Mert úgy esett, hogy zúgó fenyvesek
Heroldja lettem: ősi szent határok
Küldöttek el, hogy jajszavuk legyenek.
S amíg minden magyar rög nem szabad,
S nem jó bíbor szárnyán a virradat,
Kürtömbbe fújva addig harsonázok.
Hisz így akarják ősi szent határok.“*

Ez a húsz év óta várva-várt virradat most megérkezett. Áldassék érte az Úr neve. Ezzel a hálaadó fohással bocsátom útjára felvidéki tárgyú verseimet, a keserű gyásznak, lázadó dacnak és a magyar feltámadásba vetett hitnek lelkemből lelkedzett rapszodiáit.

PINTÉR JENŐ: MAGYAR NYELVVÉDŐ KÖNYV (HARMADIK KIADÁS)

A második kiadás tízezer példánya után íme a harmadik kiadás. Ez sem pusztán újranyomás, hanem javított és bővített szöveg.

Többek tanácsára a szabálytalan képzésű, de már végképen meggyökeresedett magyar szókat kihagytam a kiirtásra ítélt hibák sorozatából. Az irodalmi nyelv, a köznyelv és a népnyelv egyértelműleg elfogadta a nyelvvédelem számos alkotását, hasztalan küzdöttek az újítások ellen egykori nyelvművelőink. Hiába minden fáradozásunk, a valósággal nem szállhatunk szembe. A tényeket tudomásul kell vennünk. E nélkül is maradt épen elég megsemmisítésre szánt — de még kiküszöbölhető — idegenszerűség a Magyarortan-ságok Mutatójában és a Hibás Kifejezések között.

A három kiadás munkatársai közül igaz köszönettel jegyzem föl Áfra Nagy János, Baránszky László, Bariska Mihály, Batizi László, Bánkúti Dezső, Bence István, Bodolótzky Júlia, Bosányi Franciska, Bónis Pálné Wallon Emma, Brunner Aurélné Decsy Erzsébet, Busák Béla, Dengl János, Édes Jenő, Fekete Miklós, Főgel Sándor, Gyalóky Jenő, Hajdu János, Halász Gyula, Halász László, Horváth János, Horváth Károly, Jánosy Imre, Juhász Jenő, Kelemen Gyuláné Demeter Margit, Kelemen József, Kemény Ferenc, Király István, Kluka Sándor, Márkus Jenő, Mihály Endre, Morvay Győző, Nagy Ferenc, Nagy J. Béla, Oberle József, Pávó Elemér, Putnoky Imre, Radó Antal, Rákosi Zoltán, Sipos Lajos, Stolmár László, Szabó István Andor, Szász Károly, Szinnyi József, Szőts Gyula, Tápay-Szabó László, Tiszamarti Antal, Ujvári Pál, Vincze Sándor, Vöö Mihályné Pécs Mária, Zeller Tibor és Zolnai Gyula nevét.

HAVAS ISTVÁN: KÖSZÖNTLEK FELVIDÉK!

Felvidékünk egy részének visszajötte után a t. kiadó cég föl-szólított e kötet összeállítására. Verseim, melyek a Felvidék szíveiről, városairól, falvairól, hegyeiről és völgyeiről, akár megnevezetten, akár név nélkül szólnak, e föld lelkiségének hangadói. Címül sem írhattam mást, mint amit 1938 november 2-án éreztem: *Köszöntlek Felvidék!* s mint csokrát a köszöntő fiú, viszem kötetemet elébe s leteszem elsősorban Léva város asztalára. Ez a törhetetlen magyarságú város atyai szeretetével diákkorom ifjú éveit aranyozta meg.

A versek első fejezete: *Köszöntelek Felvidék!* kötetben még nem jelent meg, a többi eddig kiadott tíz kötetemből válogattam össze, amint azt a további fejezetek élére írt kötetcímek mutatják: *Kövek, virágok, emberek.* 1938. *Útban.* 1895. *Tűnő évek.* 1898. *Part felé.* 1904. *Versek.* 1918. *Virágénekek.* 1925. *Válogatott versek.* 1931. *Városok városa.* 1934. *Csipkerózsák.* 1905. *A négy szobor.* 1929. A versek születő évét főképp a világháború óriás időmetszete miatt jegyeztem föl.

A PETŐFI-TÁRSASÁG ÉLETE

A PETŐFI-TÁRSASÁG ELMULT IRODALMI ESZTENDEJE

Gáspár Jenő főtítkár a március 12-én tartott nagygyűlésén beszámolt a Petőfi-Társaság elmúlt irodalmi esztendejéről. A beszámoló a következőképpen hangzott:

Tekintetes Társaság!

63-ik irodalmi esztendejét kezdi meg a Petőfi-Társaság mai nagygyűlésünkkel s az új irodalmi év küszöbén új krónikás mutatkozik be a főtítkári örökhelyen. A Petőfi-Társaság nagy főtítkárai, Szana Tamás, Váradi Antal, Szávay Gyula, Lampérth Géza és Havas István utódjaként csekélységemet tüntette ki a Petőfi-Társaság egyhangú bizalma, hogy ezt a nagyfontosságú munkakört betöltsöm. Mikor a választás után néhány nappal először van alkalmam hivatali tisztem szerint eljárni, úgy érzem, hogy hálás köszönetet kell mondanom a Társaságnak, hogy engem egyhangú bizalmával megisztelt. Nehéz és egyben könnyű is az a teher, amely ezzel a választással a vállaimra került. Nehéz, mert olyan elődök nyomdokain kell járnom, mint aminőket az előbb felsoroltam, de egyben könnyű is, mert az ő munkásságuk, a Petőfi kultusz jegyében eltöltött áldozatos szép példájuk útmutató csillagként ragyog a mai és az elkövetkezendő nemzedékek előtt.

Természetesnek látszik, hogy ez alkalommal nagy elődeim közül

néhány szóval arról a férfiről emlékezzem meg, aki közvetlenül előtem ült a főtítkári székhelyben. Az a hat esztendő, amelyet Havas István mint főtítkár a Petőfi-Társaság szolgálatában eltöltött, egyik leg szebb korszaka lesz a mi történelmünknek. Az ő rokonszenves emberi és írói tulajdonságai, baráti és úri egyénisége, amellyel a Petőfi-Társaság ügyeit intézte, csak híveket és lelkesedő híveket szerzett neki a Petőfi-Társaság keretein belül és csak barátokat, lelkes barátokat a Petőfi-Társaság keretein túl. Én különösen hálával tartozom Havas István útmutató barátságának, amellyel engemet, mint titkár-munkatársát vezetett s úgy érzem, hogy emberi kötelességem is, hogy hálámat erről a helyről is kifejezzem. A Petőfi-Társaság már a mult esztendőben alelnökévé is választotta Havas Istvánt, aki a jövőben, mint Császár Elemér elnökünk első munkatársa fog dolgozni s aki a főtítkári székből való távozását még azzal is emlékeztetéssel tette, hogy 500.— pengő ajándékozásával alapító tagjaink sorába lépett. Mikor ezt a nagy nyilvánosság előtt is nyugtlázom, kívánom a Petőfi-Társaságnak és magammak, vajha olyan sikeresen tudnék dolgozni Társaságunkért, mint ahogy Havas István tette főtítkár korában.

A főttkár nagygyűlési beszámolója visszatekintés szokott lenni az elmúlt irodalmi évre. Lehetetlen-e ezt a beszámolót az elmúlt ősz aggodó és örömteli hangulatának felújításával ne kezdeni, amikor hűsz esztendő magyar szenvedései után az első csoda szakadt ránk a magyarlakta Felvidék visszacsatolásával. A Petőfi-Társaságot, amely 63 éve küzd tollal és propagandával a nemzeti gondolat ébrentartásáért és megerősödéséért, éppen úgy szívenfogta ez az esemény, mint minden magyar embert. Meghatott örömnünknek Császár Elemér elnökünk adott kifejezést a november 13-án tartott ülésünk megnyitójában, amikor a visszatért Felvidék irodalmi jelentőségére, Szenci Molnár Albert, Pázmány Péter, Jókai Mór, Beöthy Zsolt, Mikszáth Kálmán, Reviczky Gyula, Tompa Mihály, Tinódi Sebestyén és annyi más szellemi nagyságunk városainak és falvainak visszatérése. Még ezen az ülésen és később is Feleki Sándor, Agyagfalvi Hegyi István, Kosáryné Réz Lola, Havas István, Vályi Nagy Géza és Mariay Ödön versben és prózában emlékeztek meg a visszatért Felvidékről, amelynek jelentőségét a mi szempontunkból fokozza az a körülmény is, hogy nem egy városa őrzi Petőfi felvidéki útjának emlékeit. A Petőfi-Társaság elhatározta azt is, hogy a közeljövőben a visszatért Felvidék nagyobb helyeit felkeresi, hogy látogatásával a lelkeket bekapcsolja nemzeti irodalmunkba is.

Az elmúlt irodalmi esztendőben is örvedetesen gyarapodott a mi nagy szellemi vezérünknek, Petőfi-nek immár öt világrészre kiterjedő kultusza, napnyugtától napkeltéig. Idehaza rendszeresítettük, hogy a nagy költő halálának évfordulóján,

július 31-én és a születési évfordulón, Szilveszter éjszakáján kivilágítottuk a Bajza-utcai Petőfi-Házát, ahol a költő és nagy barátja, Jókai emléktárgyait őrizzük. Igen örvedetesen megerősödött a Petőfi tisztelet a megszállt területeken is, különösen Erdélyben, ahol a segesvári csatásokon nyaranként megismételgyászünnep valósággal a magyar erők összefogásává növekedett meg. Nem mulaszthatom el annak fel-
említését, hogy a Magyar Színházban már hetek óta nagy sikerrel adják a magyar dal egyik büszkeségének, Huszka Jenőnek daljátékát, amely a legszebb és legtökéletesebb magyar asszonyról, Erzsébet királynéről szól. Ennek a darabnak kiemelkedő műsorszama Petőfi Szeptember végén című dala, amelyet estéről-estére könnyes szemekkel és könnyeket esalva énekel el egy fiatal színművésznő: Zimonyi Márta. A világirodalom egyik legszebb versének és legnagyobb lírikusának szelleme hódítóan lebeg a színházban, meg-megújuló sikerrel hirdetve a magyar lélek diadalát. Nemzetközi viszonylatban pedig jelentős esemény volt Landgráf Lőrinc németnyelvű Petőfi fordítása, amely a teljes Petőfi ismertette meg a német nyelv segítségével az emberiséggel. Silvino Gigante kultagunk olasz nyelvre, Horváth Endre dr. pedig göröggre fordított le Petőfi verseket, amelyeket Bacsiláné Schriffler Erzsike zenésített meg.

Petőfi nemzetközi diadalának egy elmúlt emlékérről kell még megemlékeznem jelentésemben. Az emléke felújítására az ad alkalmat, hogy az egész keresztény világ nagy érdeklődése mellett éppen most, ezekben az órákban koronázzák meg Rómában a Szent Péter bazilika erkélyén XII. Pius pápát,

Magyarország nagy barátját, aki mint bíboros-államtitkár és pápai legátus a múlt esztendő nyarán Magyarországon is járt és egyheti itt tartózkodásával, szeretetreméltóságával és magyar szavaival az egész Magyarország csodálatát és szeretetét kivívta. Ez a szeretet, amely Őszentsége felé árad a magyar földről, talán erősödik annak az emlékek felújításával, amelyet a következőkben akarok ismertetni. Köztudomású, hogy Őszentsége egyházi pályafutásán minden tisztségében az Anyaszentegyház legnagyobb értékei közé tartozott s így került a háború alatt egyik legfontosabb diplomácia helyre: Münchenbe, ahol apostoli nunciusként működött a világháború után is mindaddig, amíg a nunciatura és ő is Berlinbe nem költözött át. Münchenben tartózkodott 1923-ban is, amikor az egész művelt világ a Petőfi centennáriumot ünnepelte. Ekkor érkezett el a bajor fővárosba a Budapesti Egyetemi Énekkar. Az egyetemi énekesek kíséretében jelenlévő dr. Goll Aladár becsajította rendelkezésemre ennek a hangversenynek adatait. Január 13-án, délután 5 órakor volt a Petőfi-émlékünnep a Ludwig Maximilián Egyetem 1500 üléses nagy auditoriumában. A bevezető beszédet dr. Pfeillschiffer egyetemi rektor tartotta, dr. Pukánszky Béla Petőfiről, a nemzeti szabadság költőjéről tartott előadást, Hertha von Hagen az udvari színház művésznője Petőfi verseket szavalt német fordításban, majd az Egyetemi Énekkarok adtak elő Petőfi verseket írt férfikórusokat. A hatalmas termet a legelőkelőbb bajor közönség töltötte meg s az udvari páholyban ott ült egy magas, szikár, jellegzetesen olasz arcélű szemüveges főpap is, Eugenio Pacelli,

pápai nuncius. Lelkesen tapsolt az egyes Petőfi számoknak és őszinte melegséggel gratulált a műsor végén az Európa járó Egyetemi Énekkaroknak. Úgy érzem, hogy éppen a mai napon, pápává koronázásának ünnepén, mint a Petőfi-Társaság krónikásának, meg kellett ezt említenem, mert az a régi taps és gratuláció, amely Petőfi szellemének szólt, talán éppen a magyarok iránti szeretetének első megnyilvánulása volt.

Kegyeletes kötelességünknek és hálaunknak szavát követtük akkor, mikor elhunyt elnökünknek, Pekár Gyulának sírja felett a Kerepesi-temetőben művészi síremléket állítottunk. A síremlék költségeit a család, a Petőfi-Társaság, az irodalom hívei és barátai, valamint a különböző egyesületek gyűjtötték össze. A síremléket, amelyre keletre néző magyar vitézt ábrázol, Kisfaludi-Strobl Zsigmond, a kiváló szobrászművész, kültagunk készítette. A leleplezés 1938 október 30-án délben volt igen nagy és előkelő közönség jelenlétében. Az avatóbeszédet Császár Elemér elnökünk mondotta. Képviseltettük magunkat volt tiszteletbeli ötagunk, Szabolcska Mihály síremlékének felavatásán is. Elhunyt tagjaink sírjait ebben az esztendőben is kitűnő tagtársunk, Fintér Jenő elf gondolása szerint a különböző székesfővárosi iskolák gondozták és tartották rendben. A halál, amely a közelmúltban olyan dús rendeket vágott a Petőfi-Társaság soraiban, az elmúlt esztendőben megkímélte Társaságunkat. Sőt, amire hosszú esztendők óta nem volt példa, az idei választásokkal a Petőfi-Társaság rendes tagjainak száma elérte a maximumot, az ötvenet. Tiszteleti tagunk 16 van, levelező tagunk a megszállott területekről hét, kulta-

gunk Magyarországon, Európában, Ázsiában és Amerikában összesen 41, akik mind Petőfi kultuszának terjesztése körül szereztek érdemeket.

A március 2-án megtartott közgyűlés egyhangú lelkesedéssel két új tiszteleti tagot választott. Az egyik Kiss Ferenc, a magyar színjátszás büszkesége, a Nemzeti Színház örökös tagja, a Színművészeti Akadémia igazgatója és Színi- és Filmkamara elnöke, akit eddigelé kültagjaink sorában tartottunk a magunkénak. Kiss Ferenc Petőfi költészetének népszerűsítésével szerzett magának hervadhatatlan érdemeket arra, hogy tiszteletbeli tagjaink közé válasszuk. Jászai Mari óta nem is volt művész tiszteleti tagja a Petőfi-Társaságnak. A másik új tiszteleti tagunk Kovács Sándor ev. püspök, a kitűnő egyházi író és szónok, Petőfi költészetének lelkes barátja, aki szintén nagy nyeresége lesz Társaságunknak. Két új rendes tagot is választottunk. Az egyik vitéz Somogyváry Gyula, orszgy. képviselő, a Rádió igazgatója, aki mint lírikus, Gyula diák néven szerzett magának országos hírnevet s akinek százszázalékosan magyar íróművészetét a közönség költeményeiből, regényeiből, színdarabjaiból s a rádióban elhangzott beszédeiből ismeri. A másik új rendes tagunk szintén költő, a ma már Európaszerte ismert és ünnepelt Mécs László, premontrei kanonok, királyhalmeci plébános, aki húsz esztendőn keresztül volt a magyar gondolat fáklyahordozója a megszállt Felvidéken. Most, hogy a magyar Felvidék visszakerült az anyaországhoz, siettünk őt tagjaink közé beválasztani. Új kültagunk Landgráf Lőrinc sz. k. törzsorvos, aki az elmúlt nyáron hosszú esztendők

szorgalmas munkája után kiadta Petőfi teljes német fordítását. A soproni születésű katonaorvos Petőfi fordítását a Petőfi-Társaság és az egész magyar kritika elismeréssel fogadta s ezért méltán érte homlokát kültagságunk koszorúja.

Március 2-iki közgyűlésünk alapszabályainknak megfelelően három évre új tisztikart választott. A közgyűlés az egész tisztikart egyhangúlag választotta meg. Elnök lett újból Császár Elemér egy. tanár, a kiváló esztetikus és irodalomtörténész, aki sajnos, most nem lehet körünkben, mert külföldön gyógykezelteti magát. Alelnök lett Havas István és Kállay Miklós, főtítkár és a Petőfi-Ház igazgatója Gáspár Jenő, titkár vitéz dr. Bodor Aladár és Agyagfalvi Hegyi István, pénztáros Bán Aladár, ellenőr Falu Tamás, számvizsgáló Feleki Sándor, Lázár Béla és Kosáryné Réz Lola, jogtanácsos dr. Váradi Jenő. Tagjaink az elmúlt közgyűlési esztendőben is nagy buzgalommal és odaadással vettek részt a Társaság munkájában, egy nagygyűlésen és nyolc rendes havi ülésen. Ezeken az üléseken már megemlékeztünk tagtársaink kitűntetéseiről, de úgy érzem, hogy itt a nagygyűlés nyilvánossága előtt is röviden érinteni kell néhány olyan eseményt, amely nemcsak a Petőfi-Társaságnak, hanem az egyetemes magyar irodalomnak is ünnepe volt. Tiszteleti elnökünk, Herczeg Ferenc színműve, a Kék-róka a tavalyi színházi évad legnagyobb sikere volt több, mint kétszáz előadással. A legnagyobb magyar író ezt a sikert az idén is megismételte az Utolsó tánc című színművével, amely nemrégiben jutott el a századik előadásig.

Ez az esztendő arról is nevezetes, hogy egyetlen életbenlévő alapító

tagunk, aki 1876-ban azok között a lelkes fiatal írók között volt, akik a Petőfi-Társaságot megalapították, Torkos László, teljes szellemi frissességben érkezett el életének századik évéhez. Külön is üdvözöltük, a százesztendős költő versben válaszolt az üdvözlésre s a Petőfi-Társaság úgy határozott, hogy ezidén a Petőfi nagydíjjal őt, a százesztendős költőt, egyetlen életbenlévő alapító tagunkat koszorúzza meg. Az erről szóló jelentés nagygyűlésünk későbbi folyamán fog elhangzani. Meg kell arról is emlékeznünk, hogy illusztris tiszteleti tagunk, vitéz dr. József Ferenc királyi herceg hosszabb utat tett az északi országokban s királyi udvarokban és nyilvános üléseken fejtett ki nagy propagandát a magyar ügyért. Rendes tagjaink közül Lázár Béla életének hetvenedik évéhez, ifj. Hegedüs Sándor negyven éves és Gáspár Jenő 25 éves írói jubileumához érkezett el. Az elnökség mindezekről a jubileumokról már megemlékezett. Kultagjaink közül két, a messi távolban élő író-társunkat üdvözölhettük az elmúlt évben Budapesten, az egyik Kemény György Detroitban élő költő-társunk, aki fel is olvasott egyik ülésünkön, a másik Watson Kirkconnel Kanadában élő kultagunk, aki a winnipégi egyetemen profeszszor s akit a magyar kulturális körökkel együtt mi is melegen üdvözöltünk Budapesten.

A Petőfi Kultusz ébrentartásának és terjesztésének még két eszközről kell megemlékezni. Az egyik a Petőfi-Ház a Bajza-utca 39. sz. alatt lévő Petőfi és Jókai ereklyemúzeum, amely ezidén is rendelkezésre állt a budapesti és a vidéki közönségnek, valamint azoknak a külföldieknek, akik előszerepvel keresték fel ezt a világ-

viszonylatban is elsőrendű irodalmi múzeumot. A múzeumlátogatók mellett igen sok fiatal tudós és tanárjelölt látogatja a könyvtárt és a levéltárt, ahol az újabbkori magyar irodalom adatai után kutatnak. A másik hathatós eszköze a Petőfi kultusz terjesztésének a Petőfi-Társaság folyóirata a Koszorú, amely felújított alakjában immár ötödik esztendeje jelenik meg, negyedévenként négy ív terjedelemben. Ez a folyóirat azonkívül, hogy a Petőfi-Társaság tagjainak írásait viszi nyilvánosság elé, s külön rovatban számol be a Petőfi kultusz terjedéséről, szolgálja a nemzeti irodalmat is, mert vele kapcsolatban évente tíz-tizenkét kötet jut el pártoló tagjainkhoz, mint a nemzeti irodalom munkásainak szellemi terméke. Pártoló tagjaink egyre jobban gyarapodó hatalmas tábora mutatja, hogy milyen nagy visszhangja van a Petőfi-Társaság munkájának. Köszönet és hála érte!

S a köszönet és hála szava legyen a záróakkord főtitkári jelentésében is. Köszönetet kell mondanom a vallás- és közoktatásügyi minisztériumnak, hogy ebben az esztendőben is államsegélyt juttatott a Petőfi-Társaságnak, a Magyar Tudományos Akadémiának, amely már hatodik évtizede bocsátja a a Petőfi-Társaság rendelkezésére helyiségeit az ülések megtartására, Budapest székesfőváros közönségének, illetve a főváros vezetőségének, elsősorban is Karafiáth Jenő főpolgármester úrnak, Szendy Károly polgármester úrnak és Némethy Károly tanácsnok úrnak, akiknek gondossága és bőkezűsége lehetővé teszi, hogy a Petőfi-Házat, mint kulturális szentélyt és idegenforgalmi tényezőt fenntartsuk, az Országos Földhitelintézetnek, amely pénzalapjainkat őrzi

és nem utolsó sorban dr. Váradi Jenő úrnak, Budapest székesfőváros tisztii főügyész helyettesének, aki mint jogtanácsosunk, évek óta lelkes barátunk a Petőfi-Társaság ügyvezetésében és jövőben is jogi képviselője a Petőfi-Társaságnak. És legvégül hálás köszönet annak a megértő és lelkes közönségnek, amely hónapról-hónapra hűségesen látogatja felolvasó üléseinket és évről-évre megtölti az Akadémiának ezt a szép nagy termét nagygyűléseinken. Az irodalom ma nem elvont valami és elefántesont tornyokban ápolt egzotikus virág, ha-

nem a nemzet vérkeringésébe bekapcsolódó való élet, amelynek két tényezője van: író és közönség. Hogy melyik fontosabb a kettő közül, döntsék el az esztétikusok; a Petőfi-Társaság minden esetre örvend, hogy hatalmas és lelkes visszhangot adó olvasótáborra és közönségre van és éppen ezért bátran halad tovább ebben az irodalmi esztendőben is a nagy elődöktől kiszabott úton, Petőfi vezérlésével, mert a legőszintébb kritika, a közönség elismerése, lelkesedése és tapsa bizonyítja, hogy a legjobb úton jár.

HATVANHARMADIK NAGYGYŰLÉSÜNK

A Petőfi-Társaság 1939 március 12-én tartotta a Magyar Tudományos Akadémia dísztermében 63. nagygyűlését. A nagytermet ezúttal is zsúfolásig megtöltötte az irodalompartoló közönség, a karzaton pedig a budapesti tanulóifjúság helyezkedett el. A betegsége miatt külföldön tartózkodó Császár Elemér elnök helyett Havas István alelnök elnökölt, mellette ült az elnöki asztalnál Kállay Miklós alelnök, továbbá Gáspár Jenő, az új főtitkár, valamint a két ujjonnan megválasztott titkár: vitéz Bodor Aladár és Agyagfalvi Hegyi István. Havas István alelnök nyitotta meg az ülést és bejelentette, hogy Kiss Ferenc tiszteleti tag a Nemzeti Színház délelőtti előadásán játszik és éppen ezért a műsor végéről a Nemzeti Dal előre kerül megnyitónak. Kiss Ferenc nagy lelkesedés közepette szavalta el Petőfi Nemzeti Dalát, majd Havas István A költő és a politika című megnyitóját mondotta el. A tanulmányt lapunk vezető helyén közöljük.

Ezután Gáspár Jenő, a Társaság

új főtitkára olvasta fel a jelentést a Petőfi-Társaság elmúlt esztendéjéről. A jelentést teljes egészében közöljük ennek a rovatnak élén. Galamb Sándor rendes tag, mint a Petőfi-nagydíj előadója terjesztette elő jelentését a bizottság másik két tagjának, Kállay Miklósnak és Szathmáry Istvánnak nevében is. A jelentés szerint, amelyet szintén teljes egészében közlünk mostani számunkban, az idei Petőfi-nagydíjat Torkos Lászlónak, egyetlen életben levő alapító tagunknak, a százéves költőnek ítélte oda a Petőfi-Társaság. A nagydíjat szimbolizáló, Lux Elek készítette bronz plakettet Havas István alelnök adta át a költő jelenlevő fiának, Torkos Jenőnek, aki meghatódva mondott köszönetet. Baja Mihály két szép költeményét olvasta fel, majd Harsányi Zsolt adta elő egyik humoros novelláját. Végül Szathmáry István olvasla fel több nagyhatású költeményét.

Délben 1 órakor a Dunapalotában ünnepi ebéd volt a Petőfi-serleg megemelésével, amelyen a

Társaság tagjai és vendégei közül mintegy negyvenen vettek részt. Az első felköszöntőt Havas István mondotta a kormányzóra, majd Gáspár Jenő főtitkár mondotta el serlegbeszédét, amely a következőképpen szól:

— *Tekintetes Társaság! Mélyen tisztelt Vendégeink!*

— Az instrumentális zene ünnepeit művészei ki szoktak választani egy-egy költői vagy zenei tárgyat s annak alap gondolatához fűzik azokat a hangulatokat, amelyeket az alaptéma kiváltott lelkükből. Ha művész volnék, ennek a beszédnek, amelyet Petőfi serlegének érintésével akarok elmondani, én is ezt a címet adtam volna: Változatok egy Petőfi versre. De mivel csak a magyar toll egyszerű munkása vagyok s Petőfi kultuszának alázatos szolgája, elejtem ennek a címnek összes csillogó lehetőségeit, mert úgy érzem, hogy egy ilyen költőt idéző, emlékeket meg elevenítő beszédnek több a célja, mint a csillogó technika, s a bravuros futamok külső varázsa. Egy gondolat, amely elmélyülésre készít, egy hang, amely gondolatokat ébreszt vagy érzéseket vált ki, többet ér a tapsokat arató hangszer-technikánál. S éppen ezért beszédem elején egy másik hasonlat segítségéhez folyamodom. Úgy érzem, hogy az én hivatásom, amelylyel a Petőfi-Társaság bizalma megtisztelt, most hasonlatos a pap tisztjéhez, aki mikor megjelenik a szószéken, lelkében a szentírás egyik vagy másik vajudó sorát hordozza, hogy abba belekapcsolódva hirdessen tanítást, példázatot vagy buzdítást hallgatóinak. A mai nap mi is Petőfi templomában vagyunk. A pap magasztos és felemelő kötelessége most az én gyenge vállaimra nehezedik, de erősségem a

mi szentírásunk, Petőfi költészete, amelyből egyetlen költeményt ragadok ki s annak is négy sorát, hogy a mai magyarság tragikus fájdalmaira és vajudó vágyaira alkalmazva, vígasztalást nyujtsak a lelkeknek.

— Textusom Petőfi Az Alföld című költeménye s annak is négy első sora: «Mit nekem te, zordon Kárpátoknak fenyesekkel vadregényes tája, tán csodállak, ámde nem szeretlek, képzetem hegy-völgyedet nem járja.» Mindnyájan ismerjük a világirodalomnak ezt az egyik legszebb leíró költeményét, ismerjük azokat a versszakokat, amelyek ezután a jellegzetesen Petőfis bevezetés után következnek. Ismerjük azokat a széles ecsetvonásokkal felfrajzolt képeket, amelyek olyan változatosan következnek egymás után s amelyekből az áldott, virágos és aranyszínű magyar Alföld olyan művészi térképe tevődik össze, hogy akármilyen külföldi minden földrajzi ismeret nélkül is megismerheti, sőt ami több: megláthatja benne a magyar Kanaánt. A költő Alföld iránti szerelmének tüzei fűlik át ezt a képet s én mégis úgy érzem, hogy valami csendes igazságtalanság lappang ebben a költeményben a többi magyar tájjal szemben, s erről a hatalmas, Petőfi arányaihoz méltó képről hiányzik a keret, azoknak a hegyeknek koszorúja, amelyeket a költő tán csodál, de nem szeret. Tudjuk azt is, hogy Petőfinek az Alföld iránti szerelme a szülőföld és a bölcsődal emlékein túl tulajdonképpen a lelkét feszítő szabadságvágyak kifejezője, annak a korlát nélküli, láthatár nélküli, akadály nélküli szabadságérzésnek szimbóluma, amelynek belső élvezését s ennek gyönyörűségét a hegyek között természet-szerűleg nem lehet érezni. Pedig

a hegyek, minden magyar égtáj hegyei szinte végzetesen szerették Petőfit, belejátszottak az életébe, megadták neki mindazt, amit az imádott Alföld a prófétákról közismert közmondást lemásolva megtagadott a költőtől, sőt továbbmenve, életét kiegészítették és teljessé tették. Ezt a gondolatot szeretném aláhúzni itt, Petőfi serlege fölött; nem azért, hogy igazságot szolgáltatassak a magyar hegyeknek, hanem azért, hogy rámutassak az egységes Magyarország, a magyar globus tájainak találkozására Petőfi életében és halálában.

— Ha a képzelet szárnyain végig-suhanunk Petőfi oly rövid, de éppen ezért üstökösszerű pályája mellett, mindenhol feltalálhatjuk életében az Alföld és a hegyek kettős szerepét s a magyar földnek azt az igazságszolgáltatását, amellyel a hegyek szinte végzetesen pótolták mindig azt, amit az Alföld megtagadott fiától, akár az embertől, akár a költőtől. Nem akarok most beszélni a gyermekkori hányódásokról és a tanulói évek szenvedéseiről. De álljunk csak be Petőfi életébe a negyvenes évek derekán, ahonnan az ő igazi költői pályafutását számíthatjuk. Egy rettenetes tél emlékei komorlanak fel először is, szomorú emlékek, amelyekről maga a költő is Utileveleiben, de verseiben is olyan keserű hangon emlékezik meg. A debreceni télre célzok 1844-ben, amely szinte Dante poklának szenvedéseit eleveníti meg, amikor a téli fagyban a költő gyalogosan indul neki az Alföldnek, hátamögött hagyván a gazdag és hozzá mégis olyan rideg-hideg civis várost, Debrecent. És amikor félig megfagyva, kihezegetten megérkezik a Bükk alá, Egerbe, a hegyek adnak neki meleg szállást és forró baráti szíveket s

mikor ezeknek segítségével felérkezik Pestre, a kék dunántúli dombok nagy szülőtte: Vörösmarty Mihály áll melléje s az ő karján jelenik meg tulajdonképpen a magyar irodalomban. Ez az esztendő amúgy is sorsdöntő életében. Aláshoz jut, nevét felkapja a hír s 1845 tavaszán barátai meghívására a Felvidékre utazik. És ismét a hegyek ölelik magukhoz szerető karjaikkal. Tudjuk mindnyájan, mit jelent egy költő életében a milió-változás, az utazás, emberek és tájak cserélődése, hiszen már a 16 éves Petőfi lelkében ott kísért a vágy: világot látni, új arcokat és új tájakat felfedezni, mikor beáll a Gollner gyalogos-ezredbe, bizonyára nem utolsósorban azért, mert az ezred Itáliába készült, ahol a költő láthatta volna azt a földet, amely még egy másik költőóriás, Goethe hideg lelkét is megrendítette s láthatta volna a tengert, amelynek végtelensége annyira illett az ő lelkéhez. Tudjuk, hogy csak Grácig, illetve Károlyvárosig jutott el és sorsa visszadobta a magyar hegyek felé.

— Petőfi már ezelőtt is járt a Felvidéken. Diákeveiben és bolyongásai alatt látta Selmecet és Pozsonyt, de a magyar hegyek különleges hangulatukkal és embereikkel csak most nyíltak meg tulajdonképpen előtte. Ferenczi Zoltán Petőfi életrajzában sorsdöntő szerepet tulajdonít a negyvenötös felvidéki útnak. Nemcsak azért, mert a költő kiszakadt a Csapó Etelke halálával kissé magára erőltetett romantikus és pesszimiztikus hangulatból, hanem azért is, mert barátok szeretetét érezhette a hegyek között, szeretetet, amelyre egész életében annyira vágyott s amelyben olyan kevés része volt, új tájakat, új embereket, új városokat látott

és ismert meg, s benyomásokkal, színekkel, meggazdagodott lélekkel tért vissza Pestre, ahogy maga is elismeri Utí jegyzeteiben és Utí-leveleiben. Új, gazdagabb és kiegyensúlyozottabb Petőfi érkezett vissza Pestre, hisz még a siker külső elismerését is a hegyek adták meg neki Gömörben a táblabírói címmel, azt az elismerést, amelyet később az Alföld olyan különös ridegséggel tagadott meg tőle a szabadszállási választáson. És még egyszer eljut a Felvidékre 47 nyarán s ez az út egybekapcsolódik élete második nagy ajándékával, amelyet szintén a hegyvidék adott neki, a földi boldogság piros rózsáiban.

— Ennek az útnak végén szakad életére a boldogságnak az a teljessége, amelynél nagyobbat ember nem kaphatott; a régi Partium területe, a kies erdői vidék adja legszebb ajándékát a férfinak, a feleségek feleségét. Tudjuk, mennyi minden akadály és tövis állt ennek a boldogságnak útjába, de tudjuk azt is, hogy a hegyvidéknek eme második ajándéka lendítette hihetetlen magasságokba Petőfi költészetét. A világ szerelmi lírájának legszebb gyöngyei azok a Julia-versek, amelyekre a hegyek asszonya sugallta a költőt. A Julia-daloktól a Julia-ódáig, -himnuszokig és -dithirambokig, rapszódiaikig és elégiáig váltakozik ez a skála s itt, az akkori Magyarország és az akkori Erdély határán született meg többek között a világirodalomnak egyik legszebb remeke: a «Szep-tember végén», amelynek titokzatos mélységei és rejtelmei fölött, vergődő érzései és vatesszerű meglátásai mellett ma is olyan megrendülten és szinte értelmetlenül állunk. Pedig olyan egyszerű az

egész. Az Alföld fiának a hegyek ajándékba adták azt a boldogságot, amelyet talán maga sem hitt, elérte azt, mit ember érhet el s szerelmének mérhetetlen tengere mellett boldogságtól feszülő szívvel áll a költő-Politikus s szinte fél attól, hogy mind az övé, ami az övé. És mint az ókori király, gyűrűjét, a költő daloktól és érzésektől túlfeszült szívét dobja szerelme tengerének mélységébe, hogy a fájdalomnak, boldogságnak, aggodalomnak és féltésnek szent vajudásából megszülessék a világ szerelmi költészetének ez a legdrágább és legnagyobb gyöngye. És az őszi verőfényben ott álltak körülötte a bronzosodó hegyek, a fehérfejű havasok mosolyogtak s egyben sírtak és óriás karjaikkal magukhoz ölelték a költőt, akinek ők ajándékozták a legszebb, legszentebb és legmarcangolóbb szerelem édes gyötrelmét, a férfiember legnagyobb ajándékát.

— És ettől fogva nem engedik ki varázsukból a hegyek s az Alföld szerelmes gyermeke sem tud elszakadni többé lélekben Erdélytől. Ez a történelmi földdarab a maga hegyes-völgyes vidékeivel, városainak ódon szépségeivel, lakóinak kedves, zamatos beszédével valóság-gal megbabonázta a költőt, aki egyik helyen azt írja, hogy szeretne családjával együtt Erdélyben letelepedni. Itt valahogy mások az emberek is, arisztokraták és polgárok s a nép egyszerű fiai egyformán közel kerülnek szívéhez. Erdélyben már járt egyszer a 43-as év keserű színeszvándorlásai közben, most nászútja során boldogan járja a városokat és falvakat s fürdik a népszerűség napfényében, amelyet fejedelmi vendéglátással áraszt rá a testvérország népe. És a hegyek,

amelyek ezen a földön rétegesen, lépcsőzetesen tornyosodnak egymás fölé, mint valami óriási királyi trón vagy gigantikus ravatal, egyre és egyre visszahívják s a szabadságharc utolsó hét hónapját szinte szakadatlanul Erdélyben éli le. A vihar, amely olyan hirtelen szakadt az országra a márciusi eseményekkel, rázza-tépi mind a négy magyar égtájat s a költő nem lett volna következőes önmagához és eszméihez, ha nem áll be ő is a honvédseregbe. 48 decemberében, az akkori hivatalos világ menekülése közben, Debrecenben hallgatja még újszülött kisfia gügyögését, de az újesztendő januárjának első napjaiban mégegyszer int feléje Erdély s a kis szürke lengyel generális, Bem. Néha egy-egy napra elszakad még a hegyek bűvöletétől. Visszatér az anyaországra, de mindig csak szomorúságra és csalódásra. Eltemeti szüleit, Debrecenben, ahol fia született, kétszer is összezőrdül fölötteseivel, Mészáros hadügyminiszterrel és Klapkával s aztán 1849 nyarának elején elindul utolsó, végzetes erdélyi útjára. A hegyek bezáródnak mögötte s egy forró nyári nap alkonyi óráiban eltűnik örökre a világ szemei elől. És a magyar hegyek ekkor adták meg Petőfinek a legnagyobb ajándékot. A férfihalált, a katonahalált, a hősi halált, amelyet ő anyyira kívánt. Hiába írta az Alföld című költeményének utolsó versszakában: «Szép vagy Alföld, legalább nekem szép, itt ringatták bölcsöm, itt születtem, itt boruljon rám a szemfedő, itt domborodjék a sír is fölöttem,» míg holtteste fölött fújó paripák robogtak, erdélyi hegyek és völgyek álltak díszőrséget az Alföld szerelmes gyermekének ma is ismeretlen sírja fölött. S az élet

és halál titokzatos útjainak keresztelésénél Petőfi emberi, költői és hősi életében így egyesültek az országrészek s egészítették ki egymást. Az Alföld volt a bölcsője s annak ezernyi gazdag hangja duruzsolt bölcsődalt a fülébe, színesítette meg életét és sugározta szét énekeit általa, mint élő Memnon szobron keresztül, de a hegyek raktak sírja fölé királyi ravatalt, olyan szépet és olyan óriásit, hogy azóta is egy egész világ fordul csodálattal, elragadtatással és lélekborzongató áhítattal a csúcsok fölé emelt költő felé, akinek szelleme ma is ott lebeg az erdélyi hegyek fölött, mint a testvér Alföld örök üzenete s «játszik szemükkel, mint a délibáb».

— Tekintetes Társaság, mélyen tisztelt vendégeink! Mindez azonban csak érdekes megfigyelés vagy eredetieskedő reflexió volna, ha Petőfi hegyeiről szóló megemlékezésnek nem lenne ünnepi aktualitása. A Petőfi-Társaság, mikor először ül össze az őszi események óta baráti szeretellakomára, nem haladhat el szó nélkül azok mellett a városok, várromok, hegyek és völgyek mellett, ahol egykor felvidéki útjain Petőfi járt s amelyek a magyar történelem olyan váratlan csodája következtében visszakerültek az anyaországhoz. De nem állhatunk meg némán, ünnepi elfogultság nélkül a távolban kéklő erdélyi bércek mellett sem, hiszen ebben az évben van 90-ik évfordulója annak, hogy egy augusztussal ölelkező júliusi napnak alkonyi árnyai örökre eltakarták a testi szemek elől a költőt. És amikor idéztem azokat a felvidéki hegyeket, amelyeknek egy része visszatért hozzánk és ismét testvérileg, mint természetadta perem simul hozzá az Alföld arany

lányérjához és idéztem Erdély vadregényes bérceit, amelyeknek visszatérésért annyit imádkozunk itt és imádkoznak odaát nap-nap után, s különösen Petőfi halála évfordulóján a segesvári tömegsírnál, tettem azért, hogy a hegyek és az Alföld egymást kiegészítő találkozásával a mi szellemi vezérünk életében rámutassak a magyar églájak és minden magyar vágyak, gondolatok és törekvések szükségszerű, logikus és történelmi egységére. S éppen ezért ez ünnepi percben, kérem a Petőfi-Társaság igen tisztelt tagjait, akik írói munkásságukkal ezt az egységes magyar álmodat szolgálják és vendégeinket, akik ennek az egységes magyar álomnak hivei,

írítsunk áldomást azokra a hegyekre, amelyek már visszatértek s amelyeket Petőfi lábanyoma szentelt meg, s azokra a hegyekre, amelyek még vissza fognak térni bizonyára, mert ha nem is lettek volna ezer éven keresztül magyarok, a Petőfi drága vére hullásával, a legszentebb vérkeresztséggel örök időkre az egész világ előtt hozzánk tartozóknak avatta fel őket.

A serlegbeszéd után vitéz Bodor Aladár köszöntötte a nagygyűlést szereplőit és az új tagokat, Szathmáry István az új tisztikart, Aggyafalvi Hegyi István pedig a vendégeket. Az új tagok nevében Kovács Sándor tiszteleti tag mondott köszönetet.

TORKOS LÁSZLÓ KAPTA AZ IDEI PETŐFI-NAGYDÍJAT

A Petőfi-Társaság 1939 március 2-án tartott közgyűlésen Kállay Miklós alelnök, mint a kiküldött nagydíj-bizottság elnöke, bejelentette, hogy a bizottság (Kállay Miklós, Galamb Sándor és Szathmáry István) az idei Petőfi-nagydíjat, mint lírai (Petőfi) díjat Torkos László alapító és tiszteleti tagnak ítélte oda életének 100-dik évében. A döntés egyhangulag történt és a Petőfi-Társaság szintén egyhangulag hagyta jóvá a határozatot. A nagydíj-bizottság jelentését Galamb Sándor terjesztette elő a márciusi nagygyűlésen. A jelentés így szól:

— *Tekintetes Társaság!* Bátor vagyok jelenteni, hogy a Petőfi-Társaság nagydíj-bizottsága az idei Petőfi Nagydíjat *Torkos László* tiszteleti tagunknak javasolja kiadni. *Torkos László*, az idén ősszel századik életévét betöltő jeles költő, eddig leghosszabb életű alakja hazai műveltségünknek. Görgey Ar-

tur a maga kilencvennyolc esztendejével, Brassay Sámuel az átélt kilencvenhétével, a kilencvenhárom éves Lévy József és a kilencvenkét esztendőss Kossuth Lajos, mind csak utána következnek. De épenúgy ritkaság ez az életkor a külföldi szellemi élet munkásai között is. Talán csak Fontenelle, a Racine korában működött szatirikus francia író, aki kerek száz esztendőt ért meg, s a kilencvenkilencedik esztendejében elhunyt nagy velencei festő, Tizian foghatók hozzá. Csodálatos életkor ez, s még csodálatosabbnak látszik, hogyha hozzánézzük azokat a változásokat és eseményeket, amelyek azóta a magyar irodalom történetében végbementek. Amikor Torkos megszületett, még Vörösmarty Mihály és Bajza József iránya virágozott költészetünkben. Gyermekek volt, amikor Petőfi Sándor lángolt és gyujtott. Azután jött Arany János, Jókai Mór, Kemény

Zsigmond, Eötvös József és Gyulai Pál korszaka. A kiegyezés után működő írói nemzedéknek már ő is munkás tagja. A századforduló után fellépő költői irányok fejlődését, Ady Endre és Babits Mihály működését még figyelemmel kísérhette. Elmondhatja magáról, amit Arany János *Utolsó magyarjában* Ogmánd vezér mond:

*Szemem, ha végigjárom
E nemzetet, kicsiny hadon,
Nem sejtek itt magam korut,
Nemhogy talán vénebb sorut.
..... egy sincs, bármi vén,
Felnőni hogy ne láttam én;
Utam legtávolabb ered,
Én már juték, midőn ti nem:
Én a jolyó, ti az erek,
Később találkozók velem.*

— Ha pedig arra a változásra esik tekintetünk, amin Torkos László életében az emberiség technikai téren keresztlütemt, szinte szédületes távlat nyílik előttünk. Születése esztendejében rakták le az első magyarországi vasút alapjait, a pozsony—nagyyszombati vonalét. Most pedig? — Most pedig ott üldögél karosszékében és hallgatja az éter hullámain feléje rezgő híreket a világ minden tájáról.

— A századik életévét taposó magyar költő 1839 október 2-án, Kőszegen született. Iskoláztatása szülővárosában kezdődött és Sopronban folytatódott. Az érettségi vizsgálat után papi pályára készült, s 1859-ben Halléba ment főiskolai tanulmányokra. Németországból hazalérve, változtatott elhatározásán. Nem lelkész, hanem tanár lett. Hiszen a két pálya ugyanis hasonlít egymáshoz. Mindkettőnek a lelkek gondozása teszi lényegét. Először elő-

kelő családoknál nevelősködött, majd a pesti evangélikus fiúgimnáziumnak, utóbb a Nőképző Intézet leányiskolájának lett tanára, illetőleg igazgatója.

— A magyar Parnassus felé nem kisebb ember nyitotta meg számára az utat, mint Arany János. Helyet adott neki a maga előkelő színvonalú szépirodalmi lapjának, a *Köszorúnak* hasábjain. 1869-ben a Kisfaludy Társaság egyik pályázatán, az *Esti órák* című tanítókölteményét a bírák a legjobbnak találták és dícséretre méltatták. Ez a mű afféle ars poetica, de az ars poetica hagyományához híven nem száraz elméleti fejtegetés, hanem színes és eleven megbeszélése a költészet alapelveinek.

— A fiatal költő a maga szerény, kissé visszahúzódo egyénisége következtében aránylag ritkán érintkezett író társaival. Voltaképen csak egy írói társaság volt, amelybe szívesen és gyakran látogatott el. A fiatal Rákosi Jenő köre, amelyről a szintén hosszú életkort, nyolcvanhét esztendőt megért Rákosi is melegséggel emlékezik meg *Emlékirataiban*.

— Torkos László első verseskötete (*Költemények*) 1873-ban jelent meg. Benne van már ebben a gyűjteményben minden sajtóság, ami Torkos költészetére jellemző. Hajlama az elmélkedésre, mélységesen vallásos hite, az élet nagy problémáinak boncolgatása, természetszeretete, áhitatos tisztelete az emberi szellem irodalmi alkotásai iránt és a családi érzés melegsége. Gondolatai közben megszállják a filozófiai kétségek, de pesszimizmusba sohasem téved: olyan jelenség ez, amely a kiegyezés után dolgozó írói nemzedéktől erősen

megkülönbözteti, ha reflektáló hajlamba egyébként velük is teszi rokkonná. Előnyösen tűnik fel már ebben a kötetben is formaérzéke, kifejezésbeli biztossága és szabatosága, de egyúttal egy bizonyos tartózkodás, a hevületnek bizonyos lehűtése is.

— Első költeményes kötetét a *Budapesti Szemlében* Gyulai Pál méltatta bírálatra, s ez a kötet szerezte meg számára a Petőfi-társasági tagságát is, amely nyomban megalakulásakor kebelébe fogadta, s amelynek alapító tagjai közül most már egyedül ő van életben. Ebben az időben keltett nagy felhívást verstani elmélete is. A magyar verselés alapvető lényegének mindenfajta versformában Torkos nem a mértéket — a szótagok rövidségét vagy hosszúságát —, hanem a hangsúlyos vagy hangsúlytalan mivoltukat hirdette. Az új elméletre Arany János is felfigyelt s epigrammát írt — ellene. De bár többen is ellene nyilatkoztak az új elméletnek, annyi mégis kétségtelen, hogy Torkos László verstani felfogását a mai poétikák is emlegetik, s hogy a tőle meglátott problémákat ma is fontos és nehéz kérdéseknek érzik a verstani elmélkedők.

— Torkos László sokoldalú érdeklődését, kísérletező ösztönét a drámai forma sem hagyta hidegen. Négy színdarabja közül három látott színpadot. A *lejtőn* c. társadalmi színműve 1889-ben a Budai Színkörben került színre. A *hivatalvadász* c. satirikus vígjátéka a kilencvenes években Kolozsvárott, egy egyfelvonásos vígjátéka pedig, a *Hármas szövetség* 1888-ban a Nemzeti Színház deszkáin, Paulay Ede rendezésében. Ez a kedves apróság nyomtatásban is meg-

jelent és sok ideig népszerű darabja volt a műkedvelő színpadoknak, a mult ősszel pedig a Rádió is felelevenítette.

— Legnagyobb költői igényekkel fellépő színműve, A *kigyóbőr* című fantasztikus mesejáték, eddig nem látott színpadot. Ez a magyar népmesei motívumokon felépülő tündéries történet Vörösmarty Mihály *Csongor és Tündéjének* ihletése alatt fogant meg a költő lelkében. Alakjai ennek is tündérek, kóbor szellemek, főtárgya ennek is a regényes szerelem, s a fantasztikum mellett ebben is épenyű megszólal a realitás komikuma, akárcsak *Csongorban* a főtörténet mellett Balga életfilozófiája. A *kigyóbőr* kiemeléseméltó jelensége kitünő verselésé, muzsikás dikciója.

— A lírai, a didaktikus és a drámai költészetten kívül az epikát is művelte Torkos László. *Hatvani* című verses elbeszélésében a debreceni híres professzornak történetét mondja el humorosan — körülbelül abban az időben, amikor Makai Emil tollából a Vígsház is színrehozott egy verses vígjátékot a tudós professzorról. *Bankó leánya* c. költői elbeszélésében egy tizenhatodik századi széphistóriánkat költötte újjá. Ezeket kívül sok prózai elbeszélést, tárcarajzot tett közzé.

— De érdemes dolgozatok még fínom megfigyelő képességre valló esztétikai tanulmányai és műfordításai is. Az utóbbiak közül a legjelentősebb Byron *Childe Harold zarándokútja* című négyénekes verses regényének átültetése. Valamennyi költői műfaj közül azonban a líra az, amely Torkos László szívéhez egész életén keresztül a legközelebb állott. Első, már említett verses kötetén kívül még megjelen-

tek: 1886-ban *Újabb költeményei*, 1898-ban a *Jó és rossz napokból* című gyűjtemény, és a világháború után, nyolecvannégy esztendőskorában az *Őszi harmat után* nevet viselő kötet. Kifejezési készségének állandó fejlődése, gondolatainak egyre változatosabb gazdagodása, lelki világának mindmélyebbre merülése kísérhető nyomon a kötetek átlapozásakor. Hogy megnyilatkozási módja kissé tartózkodó, hogy lelkének forrósága levegőre kerülve, kissé lehül, azt maga is érzi, de milyen szép hangot tud adni egyénisége eme sajátóságának!

*Óh érzem, ajkam hangja gyarló
Elzengeni mind, mi bennem él?
Mi lelkemben gyorsszárnyú orkán,
Dalomban lomha röptű szél...*

— De ha kifejezési módja kissé hűvös is, érzi, hogy földi életének legnagyobb értelme mégis a költészet. Ötvenkilenc éves korában szorongó sejtelemmel gondol rá, hogy mi lesz vele akkor, ha a dal forrása ki talál apadni benne. Ekkor írja *Fájó sejtelem* című költeményét:

*Csalódásnak, lemondásnak
Kelyhét gyakran izlelém,
Ábrándjaim temetőjén
Száz sír hantja int felém,
Fényes álmok, szép remények
Tovaszálltak, eltűnének,
Mint pusztában csendes ének
Zord viharok éjjelén.*

*Elhagyottnak, megraboltnak
Mégsem érzem keblemet,
Titkon omló könnyeimből
Édes, csodás kéj eredt.
Lelkem üdvét mely megölte,
A nehéz bú szárnyat ölte,
S mint szelíd dal letörölte
Arcomról a könnyeket.*

*Míg bánatom dalba olvad,
Mely a porból fölemel,
A lemondás harcaiban
El nem vérzik a kebel.
Szent önérzet büszke kéje
Enyhítő irt önt beléje,
S a gyötrelmek kínos éje
Mint a sóhaj röppen el.*

*Óh ha egykor kimerülten
Elhal a dal ajkamon,
Lelkem édes balzsamáról
Végkép le kell mondanom,
S örök éjű zürzavarban
Fű nem zöldül holt avarban,
Csillag nem kél zord viharban, —
Mi lesz akkor vigaszom?!*

— Az égi kegyelem azonban, amelyért egész életén keresztül olyan áhitattal imádkozott, s amelyről annyit dalolt, megadta neki a jutalmat, hogy a dal forrása nem apadt ki lelkében, nem, egész mostanáig, száz esztendőskoráig. Közvetlen értesülésünk szerint legutóbbi éveinek költeményeit — amelyeket szeme romlása miatt, nem maga ír le többé, hanem leányunokájának diktálja őket, akárcsak Milton *Az elveszett paradicsomot* — ezeket az érdekes és megható termékeket, éppen századik életévének betöltésére akarja könyvalakban megjelentetni.

A közönség nagy tapsal fogadta a jelentést, majd Havas István alelnök a Lux Elek kultagunk által mintázott művészi Petőfi-plakettet, mint szimbolikus nagydíjat átadta a kitüntetett költő fiának, Torkos Jenő úrnak, aki a közönség tapsai között meghatva mondott köszönetet távollevő édesatyja nevében is.

TORKOS LÁSZLÓ HALÁLA

Március 12-én tartott nagygyűlésünkön adta át Havas István alelnök egyetlen életben levő alapító tagunk, a százéves költő, Torkos László fiának a Petőfi-Társaság ezévi nagydíját, s még értesültünk arról, hogy a patriarcha korú poeta felcsillanó érdeklődéssel vette tudomásul a nagydíj odaítélését és rá három napra, hogy élete utolsó örömét tudatta vele a Petőfi-Társaság, a szabadság ünnepén, március 15-én, amikor honvédeink az ezeréves kárpáti határ egy részének visszafoglalására indultak, karosszékében csendesen elszenderedett Torkos László. Temetése március 18-án délután 4 órakor volt a Farkasréti temető halottasházából. A gyászoló Torkos-, Muraközy-, Sebeny-, Marschalkó-, Dulien-családok tagjain kívül, ott voltak az irodalmi és pedagógiai világ előkelőségei, a Tetőfi-Társaság tisztikara és igen sok tagja. Az evangélikus egyházi szertartás és Varsányi Mátyás ev. lelkész beszéde után, Havas István alelnök búcsúzott el a Petőfi-Társaság nevében Torkos Lászlótól a következő beszéddel:

— A Petőfi-Társaság nevében búcsúzom tőled, érdemes nesztorunk, aki alapító tagjaink sorát bezárva, elmész s jelented nagy alapítónknak, Jókai Mórnak, hogy elfogytatok. A Gondviselő kegye Téged jelölt ki a sorzáró tisztségre, arra, hogy a negyven alapítónak törhetetlen magyar szellemét, a nagy eszmények iránti hűségét áraszd a Petőfi-Társaságban, az írott szó és az élő szó közvetlen erejével. Hatvanhárom esztendeig voltál a díszünk és nesztorunk, hatvanhárom esztendeig vallottad

köztünk Petőfinek és Jókainak, e két ikercsillagnak hitét, azt a konzerváló csodás szellemet, melynek felismerése nélkül nem lehet igazi nagyság írói rendünk gazdag horizontján sem.

— Százéves életed megindító példája annak a következetességnek, mely a megismert ideáloktól el nem szakadva, küzd az emberiség és a haza jó szellemének érvényesüléséért. Szép életed tanítása, hogy a nemzeti kultúra nem ötletszerű darabokból tevődik össze, az nem tarka-barka földozottságból való szöttek, az csupán a természetes fejlődésnek útján nőhet egészséges, terebélyes fává. Minden művedet ebben a forró hitben alkottad meg, s ennek a hitnek szépsége ragyogja be költészetedet, mely oly mély hatást keltett a szívekben. Értékes, erős láncszeme voltál annak a szellemi jogfolytonosságnak, melyet évszázak és évezrek viharában is megőrzött a magyar élet, s melyet ma a nemzeti irodalom neve alatt szentesített a tudományos ítélet. A hagyománytalan lélek sohasem volt becses a teigazhívó szemedben, aki rajongtál a haladásért, de csak a természetes emelkedésért, mely a múlt értékeit tekinti a legszilárdabb alapnak, a fejlődés egyedül sikeres zálogának.

— Költő voltál. Dalaidból a hit és a nagy eszmények lángja, a szeretet melegsége és az otthon boldogsága sugárzott föl. Ezek a kincsek ragadták meg az olvasók ezreit s megörökítették érdemes nevedet. Sohasem kerested a külsőséget, nem voltál híve a kiagyalt hatásoknak; természetes hangod szívből jött és meg is találtad az

utat a szívekhez. Hosszú, százéves életed emléke is csak erősíteni fogja költészeted hatását. Erdemet szerezteél másutt is, minden téren, ahová embertársaid igaz érdeke állított. A gondviselő Isten, hogy példás életedre, pályádra felhívja figyelmünket, megáldott sok jóval s megjutalmazott a pátriarkák korával. Nagy tisztelet és szeretet övezett mindenkor s ez a nagy közbecsülés fogja megőrizni, mint halhatatlanság, nemes emlékedet a jelenben s majdan az utókor előtt is. Csak elutazol, de tovább élsz közöttünk. Isten veled!

Utána Kovács Sándor tiszteleti tagunk, ev. püspök, az ev. egyház és a Luther Társaság nevében mondott búcsúbeszédet, végül Visnya Aladár, a kőszegi múzeum igazgatója, mondott utolsó Istenhozzádot a város nagy szülőltjének, akit csak néhány héttel azelőtt választottak meg díszpolgárává. A gyászbeszédnek elhangzása után a hatalmas gyászoló közönség sirjáiig

kísérte a százéves költő koporsóját. A koporsó lebecsátása előtt Agyagfalvi Hegyi István, a Társaság titkára a következő megható költeménnyel búcsúzott Torkos Lászlótól:

TORKOS LASZLÓ SÍRJÁNÁL.

*Így dőlnek ki az emlékoszlopok...
Egy boldogabb kor felejtette itt.
Körül a világ recseg és ropog,
Ő csak számlálja békés éveit.*

*Dübörgés, zúgás, erdők sírva égnek,
Ő csak mereng. Befelé mosolyog.
A multba látnak s a jövőbe néznek
A százéves, bölcs emlékoszlopok.*

*Egyzser aztán a korok összefolytak:
Boldog, új arccal föltámadt a Mult.
„A szabadság, mi üszkös hamu volt*

[csak,

A szélfúvásban ismét lángragyult.

*Az emlékoszlop akkor eltűnődik.
Az emlék él már. Vén tanu mehet...
A márciusi szent, nagy ébredőig
Emlékkő volt... s a kő emléke lett!*

LÁZÁR BÉLA ÉS IFJ. HEGEDŰS SÁNDOR JUBILEUMA

Lázár Béla rendes tagtársunk, 70 éves. Ezt ugyan senki se hiszi el róla, ha látja fiatalos megjelenését, nem hiszi ő sem és nem hisszük mi sem, tagtársai, de mégis hinnünk kell azoknak a lexikális adatoknak, amelyek elárulják, hogy valóban 1869 február 8-án született és február 8-án lépett hetvenedik évébe. Ha erről az emberileg szép és megható, a magyar kultúra szempontjából pedig gazdag dátumról, mint a Petőfi-Társaság krónikása megemlékezem, ezt nemcsak kötelességszerűen teszem, hanem azért is, mert mi Lázár Bélában a sokoldalú, művelt és mindig ne-

mes barátot is szeretjük. A körös-parti Athenben született, Nagyváradon, amely a múlt század végén és a századfordulón magyar irodalom annyi tehetségét küldte fel a fővárosba. Középkolai tanárnak készült, sőt húsz éven keresztül tanította a fővárosi ifjúságot és közben mint elbeszélő, kritikus, művészeti író és múzeumigazgató szerzett magának országos elismerést és európai nevet. Tanári munkássága mellett az újságíró érdeklődése vonzotta az örökszép felé, amelyet írásaiiban és írásai mellett elsősorban is a képzőművészetben talált meg. A

mindig világhíres magyar képzőművészetnek volt soha nem csüggedő lelkű Kolumbusza, aki felkutatta Paál László műveit, bejárta értük egész Franciaországot s megírta a nagy székely festő életrajzát francia és magyar nyelven. Szinyei-Merse Pál művészetének terjesztéséért annyit tett, mint senki más magyar földön. Ő rendezte a nagy mester müncheni és római kiállítását, megírta magyar- és németnyelvű életrajzát s ezen kívül Fadrusz János életrajzát s Munkácsy Mihály művészi fejlődését francia nyelven rajzolta meg. Hosszú éveken keresztül volt a Nemzet és a Magyar Nemzet című napilapok művészeti kritikusa és a Modern művészet című folyóirat szerkesztője. Művészeti tanulmányait Tizenhárom magyar festő és A magyar művészet jövője címmel gyűjtötte össze és jelentette meg. Ezenkívül lefordította Reinach és Schulze művészettörténetét, megírta emlékeit írók és művészek között címmel és művészi jellemképeket adott ki hét füzetben Az Ernszt múzeum művészkönyvei címmel. Legutóbb jelent meg Művészettörténete, amelyet a közönség osztatlan lelkesedéssel fogadott. Irodalmi tanulmányait A tegnap, a ma és a holnap cím alatt adta ki. Írt regényeket és elbeszéléseket is s fordította Beéque és Ibsen színműveit. Hosszú tanulmányt lehetne írni arról a sok tárlatról, amelyet Velencében és sok más külföldi nagy városban rendezett, de maradandóan beírta a nevét a magyar képzőművészet történetébe, az Ernszt múzeumban eltöltött hosszú, évtizedes munkásságával. Azok a tárlatok, amelyeket, mint az Ernszt múzeum igazgatója rendezett, mindig eseményei voltak a

magyar kulturának s emberi tragikum, hogy meg kellett érnie a múzeumnak mások hibájából bekövetkezett anyagi romlását és összeomlását. Lázár Béla ilyen nagy elfoglaltság és sokoldalú munka mellett is a legszorgalmasabb tagja tudott maradni a Petőfi-Társaságnak, amely 1916-ban választotta tagjai közé. Legutóbb is elhunyt elnökünk, Pekár Gyula síremlékének felállítása körül szerzett hervadhatatlan érdemeket, nemrégiben írta meg a Pekár Gyula emlékkönyvet, amely a legszebb írói és emberi portré elhunyt elnökünkről. Az ő szakadatlan agilitásának köszönhető nagy részben folyóiratunknak, a Koszornak felújítása is, amelynek szerkesztőbizottságában is helyet foglal. A Petőfi-Társaság az ő nagy hűségét, szorgalmát és tudását azzal honorálta, hogy legutóbbi esztétikai nagy díját az ő nagy tanítómesteréről, a Gyulai Pálról elnevezett nagydíjat neki ítélte oda. Hetvenedik születésnapja alkalmából kívánjuk, hogy nagy munkakedvét és a magyar kultúra szolgálatának szentelt áldozatos lelkét még hosszú ideig őrizze meg olyan töretlennek és fiatalnak, mint amilyen most, a hetvenedik év küszöbén.

A Petőfi-Társaság nem szokott kérkedni értekeivel, de Lázár Béla mellett még egy írói ünnepről kell beszámolni. Ifjabb Hegedüs Sándor tagtársunk, akit a Petőfi-Társaság 1911-ben választott be tagjai közé, most ünnepli negyvenéves írói jubileumát. Ifjabb Hegedüs Sándor az irodalom művelését családi örökségként kapta s jóllehet mint magyarzsákodi Hegedüs Sándor volt kereskedelemügyi miniszter fia, az ősi udvarhelyi székely nemesi család apai ágának praktikus hajlamaival mérnöknek készült

és mérnöki oklevelet is szerzett, Loránt bátyjával együtt, akit a szé-
kely örökség szintén gazdasági pá-
lyára vitt és ott érvényesített, soha-
sem tagadhatta meg az anyai vér-
ösztönét, amely az irodalom sze-
retetére és művelésére serkentette
Hegedüs Lórántot pénzügyi műve-
letek és politikai küzdelmek között
és ifjabb Hegedüs Sándort a mér-
nöki diploma mellett is. Édesany-
juk Jókai Jolán volt, Jókai Mór
huga s a nagy mesemondó örök-
ségét sohasem tagadhatták meg.
Az ifjabb Hegedüs Sándor mérnöki
oklevéllel a zsebében világot megy
látni. Beutazza Kanadát, Mexikót, Af-
rikát és Kisázsziát és huszonhárom-
éves korában, 1898-ban megjelenik
első könyve, Az óriások világa.
Ettől kezdve több mint ötven kötet
jelzi a negyvenéves írói pálya útját.
Regények és elbeszélések és drá-
mák, amelyek a Nemzeti Színház
és a magánszínházak deszkáin sze-
reztek dicsőséget ifjabb Hegedüs
Sándornak. Darabjai közül nem
egyet Berlinben, Bécsben és Stutt-
gartban is játszottak, útleírásai, re-
gényei, elbeszélései pedig több mű-
velt világnyelven ismertek. A tria-
noni csapást követő esztendőkhben
ifjabb Hegedüs Sándor több ízben
megfordult külföldön, ahol külön-
böző tudományos és társadalmi
egyesületek meghívására előadáso-
kat tartott Petőfiről, Jókairól és
a magyarságot ért nagy igazságtá-

lanságról. Tizennégy ország iroda-
lompártoló közönsége hallgatta vé-
gig ezeket az előadásokat és tapsolt
ifjabb Hegedüs Sándornak, aki nem
egyszer szerepelt a Petőfi-Társaság
követeként is. Ezekről a szereplé-
sekről a Petőfi-Társaság minden
egy alkalommal megemlékezett és
háláját fejezte ki, s most, amikor
a negyvenéves írói pálya babérait
látjuk tagtársunk fején, kérjük,
hogy haladjon továbbra is a maga-
választott úton s tollal és szóval
szolgálja továbbra is a magyar
ügyet, úgy ahogy eddigelé négy
világrészben tette. De mikor baráti-
lag megszorítjuk kezét, nem hall-
gathatunk el még két érdemet,
amelyet ifjabb Hegedüs Sándor a
Petőfi-Társaság szolgálatában szer-
zett. Loránt bátyjával együtt a Pe-
tőfi-Társaságnak ajándékozta letét-
ként a Jókai-hagyaték egy részét,
amely édesanyjuk révén került bir-
tokukba s ezeket a relikviákat a
Petőfi-Társaság az úgynevezett La-
borfalvy Róza vagy Hegedüs szo-
bában hűséggel és gondossággal
őrzi. Ezen kívül ifjabb Hegedüs
Sándor hosszú időn át volt a
Petőfi-Társaság pénzügyminisztere,
nehéz időkhben kezelte csekély va-
gyonunkat a hűséges sáfárok buz-
galmával. Köszönjük neki mindezt
és kívánjuk, hogy további sikerek-
kel haladjon újabb írói jubileumok
felé és szeresse továbbra is a
Petőfi-Társaságot.

PETŐFI «JÁNOS VITÉZ»-E JAPÁNUL

A messze Napkeletről, Nippon
virágos országából selyemkötésű
könyvet hozott a posta. Metzger-
Watanabene Nándor, Jokohamában
élő kültagunk lefordította japán
nyelvre Petőfi János Vitézét és több
más költeményét és elküldötte a

Petőfi-Társaságnak. A művésziesen
megtervezett címlapot Nagy Ödön
Japánban élő magyar festőművész
rajzolta. A címlap után Petőfi Sán-
dor arcképét közli a fordító, majd
dr. Shiratori Kurakichi előszava
következik. Shiratori Kurakichi 75.

életévében levő hires japán történettudó, aki a trónörökös nevelője és a Gakusiuni főnemesi iskola tanára. A neves tudós, aki Magyarországon is megfordult, számtalan jelét adta már irántunk való barátságának és a Petőfi-kötet előszavában is lelkesen ír Magyarországról. Az előszó után Metzger-Watanabene Nándor tagtársunk Petőfi Sándor költészetéről közöl rövid tanulmányt, majd következik a teljes János Vitéz — japánul «Jusi János». Utána A csárda romjai, Kiskunság, A hó a halott föld téli szemfedője, Te a tavaszt szereted, Távolból, Meddig alszol még hazám? Pató Pál úr, Nemzeti Dal, Csatadal, Egy gondolat bánt engemet, Az Alföld, A puszta télen, Est, Fa leszek, ha fának vagy virága, Szeptember végén és Reszket a bokor japán fordításai következnek. A közel 250 oldalas könyvet több metszet díszíti, amelyeket Nagy Ödön rajzolt.

A könyv megjelenése után Tokutomi Soho, a napi 1,200.000 példányban megjelenő tokiói Nicsi-Nicsi-Sinbum főmunkatársa, lapjában hosszú cikket írt a könyvről, sőt a cikk megjelenése után még egy cikkben emlékezett meg a Pe-

tőfi fordításról és leköszölte a Metzger házaspár fényképét is. Tokutomi olyan tekintélye a japán sajtónak, mint nálunk Herczeg Ferenc és az ő cikkének megjelenése után több japán lap is megemlékezett a Petőfi fordításról. Metzger-Watanabene Nándor egyébként március 15-én felolvasott a japán rádióban is Magyarországról és 1848 május idusának jelentőségéről. Úgy érezzük, hogy ezen a helyen is meg kell emlékezni Petőfi újabb nagy japáni sikeréről, s köszönetet kell mondanunk tagtársunknak áldozatos munkájáért, a könyv ugyanis a fordító kiadásában jelent meg. Ezzel kapcsolatban megemlítjük, hogy a János Vitéz egyébként sem ismeretlen Japánban. Jaschik Álmos gyönyörű János Vitéz illusztrációsorozata a mult esztendő óta tokiói a Waszeda egyetemen kapcsolatos Kuboucsi muzeum falait díszítette. Ezeket a rajzokat Mezey István, a Magyar-Nippon Társaság elnöke vitte ki Japánba. Jaschik Álmos János Vitéz illusztrációiból különben kiállítást is rendeztek, amelyeket sok ezer japáni művészbarát tekintett meg.

CSÁSZÁR ELEMÉR GYÁSZJA

Császár Elemért, a Petőfi-Társaság elnökét nagy gyász érte. Április 20-án, este tíz órakor, a Vöröskereszt-kórházban, 61 éves korában meghalt felesége, *Hajnik* Mária nehéz és hosszas betegség után. Elnökünk és hitvese 37 évet éltek együtt boldog házasságban s akik közelebbről ismerték meghitt és bensőséges házasságukat, szeretetüket gyermekeik és tizenegy kedves és nevető unoka iránt, azok mérlegelni tudják azt a csa-

pást, amely Császár Elemért, az embert érte. De azok, akik tudják azt, hogy Császár Elemérné egy hosszú és dolgozó életen keresztül állt férje a tudós és professzor mellett s munkásságának első értékelője és élvezője volt, azok tudják azt is, hogy milyen csapás érte Császár Elemért, a professzort és a tudóst is, mikor elvesztette a megértő és mindig vele érző élettársát.

A Petőfi-Társaság gyakran tiszt-

telte közönségének soraiban a nagyaszonnyt, akinek érdeklődése megoszlott a család és a tudományban és irodalomban értékelhető szépségek között. Éppen ezért őszinte együttérzéssel vette ki a Császár Elemért ért gyászból részét a Petőfi-Társaság is. Táviratilag fejezte ki részvétét elnökének, majd Havas István alelnök vezetésével, testületileg jelent meg a temetésen, amely április 22-én délután fél 5 órakor volt a Farkasréti temető halottsházában a római katolikus Anyaszentegyház szertartása szerint. A temetési szertartást Baranyay Jusztin egyetemi tanár végezte s a temetésen nagy és előkelő közönség vett részt, Szily Kálmán, magyar királyi titkos tanácsos, kul-

tuszminiszteri államtitkárral az élén.

Egyetemi tanárok és tudósok álltak a ravatal körül, a Magyar Tudományos Akadémia, a Kisfaludy Társaság, a Petőfi Társaság tagjai Herczeg Ferenc vezetésével, a fővárosi és a vidéki egyetemek képviselői, a jóbarátok nagy tábora s a Császár-, Hochenburger-, Hajnik- és Rédly-családok tisztelői s mindmind őszinte részvételüket fejezték ki elnökünknek és a gyászbaborult családnak. A koszorúk halmán ott pihent a Petőfi-Társaság gyászszalagos koszorúja is, mint annak a tiszteletnek jele, amellyel a nagyaszonnyt életében körülveztük s amellyel emlékét mindig meg fogjuk őrizni.

A TAGOK MEGJELENT MUNKÁI

Herczeg Ferenc r. tagunk *Emlékezései c.* munkájának megjelent a második kötete, mely a nagynevű szerzőnek a világháborút megelőző korban mutatja be élete rendkívül érdekes pályafutását. Nov. 18-án pedig a Nemzeti Kamara Színházban előadták nagy sikerrel *Az utolsó tánc c.* 4 felvonásos színművét.

Harsányi Zsolt: Magdolna c. háromkötetes társadalmi regénye.

Földi Mihály: Párizsi menyaszonny. Elbeszélések.

Csáthó Kálmán Munkáinak új népszerű kiadása 12 kötetben.

Pintér Jenő: Magyar kereskedők nyelvvédő könyve.

Hevesi Sándor: A színház. A 20. század színpadi és színházi életéről írt mű.

Bókay János: A balek. Elbeszélések.

Gyallay Domokos: Nyár Solymoson. Regény. Kolozsvár, 1938.

Lázár Béla: Művészet. Kis művészettörténet a nagyközönség számára; egy kötet.

Lázár Béla: Pekár Gyula-émlékkönyv. A Petőfi-Társaság kiadása.

Török Sándor: Örök vasárnapok. Regény. 2 kötet.

Gyökössy Endre: Apró jónapok hegedőse. A szerző legújabb versei. A Petőfi-Társaság kiadása.

Nadányi Zoltán: Bihar vármegye monográfiája.

Császár Elemér elnökünk Arany Jánosról szóló egyetemi előadásait hallgatói, a Magyar Irodalomtörténeti Intézet ifjúsága kiadták. A könyv az Egyetemi Nyomdánál jelent meg és feloleli Arany János egész pályafutását és működését.

Pintér Jenő A magyar kereskedők nyelvvédő könyvének nagy si-

kere után kiadta *A magyar iparosok nyelvvédő könyvét* is.

Harsányi Lajos legújabb verses-kötete *Holdtölte* címmel a Szent István Társulatnál jelent meg.

Kosáryné Réz Lola tagtársunk *Kéry Kató* címmel regényt írt.

Gyökössy Endre tagtársunk *Kis kutya, nagy kutya* c. ifjúsági regénye most jelent meg.

Vályi Nagy Géza tagtársunk *Zrínyi Miklós, a költő és hadvezér* címmel megírta Zrínyinek, a költőnek rövid életrajzát.

Pekár Gyulának, néhai elnökünknek poszthumusz kötete *Ultima Canzone* címmel a Singer és Wolfner Irodalmi Társulat kiadásában most jelent meg. Bevezetésképpen ebben a műben rövidítve megjelent *Lázár Béla* tagtársunk *Pekár-életrajza*, amely egyébként önálló kötetben is napvilágot látott *Pekár Gyula-életrajza* címmel.

Néhai tagtársunknak, *Géczy István*nak híres színművét, a *Gyimesi vadvirágot* megfilmesítették és nagy sikerrel mutatták be.

Pintér Jenő tagtársunk folytatja nagysikerű munkáját a magyar nyelvédelem szolgálatában. A magyar iparosok nyelvvédő könyve sorozatban a női iparosok magyarító szakszótára után most jelent meg a férfiipar szakkönyve is.

Falu Tamás tagtársunk *Tiszta víz* címmel írt igen finom tónusú regényt.

Kállay Miklós alelnökünk, aki nem régiben nyújtotta be a Nemzeti Színházhoz Rontó Pál című darabját, hatalmas történelmi regényt írt Báthory István erdélyi fejedelemről és Lengyelország legnagyobb királyáról.

Havas István alelnökünk Kö-

szöntlek Felvidék címmel verses-könyvet adott ki.

Szathmáry Istvánnak Rákóczi földje visszatért címmel jelent meg verskötete.

Bókai János rendes tagunk, akinek most jelent meg *A balek* című novelláskötete, fordította a Pesti Színház nagysikerű darabját: *Lonsdale: Ne bántsd a másét* című színművét.

Gulácsy Irénnek most jelent meg *Tegnap és régmúlt* című novelláskötete.

Harsányi Zsolt fordításában újból felújította a Nemzeti Színház Shakespeare *A makrancos hölgy* című vígjátékát.

Kosáryné Réz Lola rendes tagunk *Föld kódében* címmel regényt írt.

Vitéz Somogyváry Gyula rendes tagunk *A város meg a sárkány* címmel írt regényt.

Gyalui Farkas Kolozsvárott élő levelezőtágunk megírta *Az Erdélyi Magyar Irodalmi Társaság Ötven Évének történetét*.

A TAGOK KITÜNTETÉSE

Dr. Galamb Sándor r. tag, egyetemi m.-tanár lett a Pázmány Péter tudományegyetem bölcsészeti fakultásán *A magyar dráma és színjátszás története* szakkörből. Tagtársunk eddigelé ugyanebből a szakkörből a szegedi *Ferenc József* tudományegyetemen volt magántanár.

Vitéz Bodor Aladár titkárt, aki középiskolai tanár, nyugalomba vonulása alkalmából a kultuszminiszter gimnáziumi igazgatói címmel tüntette ki.

Sik Sándor egyetemi tanárt, rendes tagtársunkat, születésének öt-

venedik évfordulója alkalmából a szegedi egyetemi ifjúság és hivatalos körök meleg ünneplésben részesítették.

Gulácsy Irén és Mécs László r. tagunkat a Kormányzó a Corvinkoszorúval tüntette ki.

A KEREPESI TEMETŐ NAGY HALOTTAI

Károly Pál közíró ezen a címen egy szép kiállítású könyvet írt, melyhez előszót Pintér Jenő tagtársunk adott. Nagy gondnal és lelkiismerettel összeállított mű ez, nemzeti Pantheonunk halottairól. A Petőfi-Társaság valamennyi elhunyt tagjának, aki a Kerepesi-temetőben nyugszik, sírja-helyére vonatkozó adatai megtalálhatók a jeles könyvben. A Petőfi-ház számára küldött példányát e helyen köszönjük meg.

FELOLVASÓ ÜLÉSEINK TARGY- SORA

1938 november 13-án az Akadémia felolvasó termében. Elnöki megnyitó, Havas István alelnök. A főtitkár jelentését Gáspár Jenő titkár olvasta fel. Feleki Sándor r. tag költeményeket, Szécsi Ferenc r. tag vidám hangulatú elbeszélést, Agyagfalvi Hegyi István hazafias költeményt (Székelyek üzenete a Felvidéknek) adott elő. Az ülés utolsó száma: Kosáryné Réz Lola székfoglalása volt, aki elődjéről gr. Telekinéről emlékezett meg, majd Egy sor téglá c. elbeszélését olvasta fel. Az elnöklő Havas István fogadta tagul nagy ünneplés és taps meg-

nyilvánulása közben s átadta neki Császár Elemér elnök tagavató beszédét.

1938 december 11-én ugyanott. 1. Megnyitó, Császár Elemér elnök. 2. Főtitkári jelentés, Havas István alelnök, főtitkár. 3. Elbeszélés, Gáspár Jenő titkár. 4. Költemények, Vályi Nagy Géza r. t. 5. Megemlékezés Móricz Pálról. Őszi szántás. Elbeszélés. Székfoglaló, Mariay Ödön r. tag, akit az elnök nagy ünneplés közt avatott taggá. Elbeszélését Kiss Ferenc k. tag olvasta fel.

1939 január 15-én ugyanott. Elnöki megnyitó, Kállay Miklós alelnök. Főtitkári jelentés, Gáspár Jenő titkár. Elbeszélés, Terescsényi György r. tag. Költemények, Havas István alelnök. A felszabadult Finnország irodalma (műfordításokkal), Bán Aladár r. tag.

1939 február 12-én ugyanott. Elnöki megnyitó, Havas István alelnök. Főtitkári jelentés, Gáspár Jenő titkár. «Bajza-utca 21.» Visszaemlékezés a Jókai—Feszty irodalmi szalonra.) Czóbel Minka r. tag. Költemények, Dufka Ákos r. tag. A Kolozsvári-testvérek Avignonban (Tanulmány), Lázár Béla r. tag.

1939 április 16-án ugyanott. Elnöki megnyitó, Kállay Miklós alelnök. Főtitkári jelentés, Gáspár Jenő főtitkár. Elbeszélés, vitéz Bodor Aladár titkár. Várballadák, Petri Mór. r. tag. A fürdő létalapja. (Elbeszélés.) Gyallay Domokos I. tag, bemutatta Gáspár Jenő főtitkár.

A PETŐFI-TÁRSASÁG PÁRTOLÓ TAGJAI

A Petőfi Társaság újonnan belépett pártoló tagjai:

Preisich Nándor gyógyszerész, Léva. Bába Jenő kórházi ellenőr, Léva. Simkó Oszkár bányatulajdonos, Léva. Czibulka Samu műszaki vállalkozó, Léva. Dr. Simek István ügyvéd, Léva. Kovács István kereskedő, Léva. Streicher Aladár kereskedő, Léva. Kinlovits Jenő Első Magy. Bizt. titkára, Léva. Dr. Guba János orvos, Léva. Dr. Kersék János tisztiorvos, Léva. Baroska János fegyverkereskedő, Léva. Dr. Adorján Hugó orvos, Léva. Berger Ernő földbirtokos, Léva. Bogner Gyula állategész, főfelügyelő, Léva. Novotny József polg. isk. igazgató, Léva. Fest Ernő kereskedő, Léva. Bakó Kálmán városgazda, Léva. Wertheimer Dezső fűrésztulajdonos, Léva. Heckmann István iskolaigazgató, Léva. Kleiszner Pál gimnáziumi igazgató, Léva. Vojtás István v. tanácsnok, Léva. Dr. Kersék János polgármester, Léva. Dr. German István orvos, Léva. Dr. Bándy László fogorvos, Léva. Tóth Miklós kereskedő, Léva. Lachky Elek gyarmatáru kereskedő, Léva. Blumenfeld Ferenc drogériatulajdonos, Léva. Szilassy Aladár gyógyszerész, Léva. Adler Emil nagykereskedő, Léva. Dr. Balog Sándor ügyvéd, Léva. Weisz Gyula líkőrgyáros, Léva. Dr. Czinte Károly orvos, Léva. Dr. Huberth Pál ügyvéd, Léva. Ákossy Lajos banktisztviselő, Léva. Adler Gyula földbirtokos, Léva. nemes Borsányi Lelhel kereskedő, Léva. Dr. Dütsch Ottó vm. aljegyző, Komárom. Uherezky Géza áll. el. isk. igazgató, Komárom. Zavatzky Antal gimn. tanár, Komárom. Sendlein János egyházi karnagy, Komárom. Rátz Elemér mér-

nök, Komárom. Sohár Ottó gimn. tanár, Komárom. Fekete László MFTR hajóáll. főnök, Komárom. Németh Ödön kir. táblabíró, Komárom. Dr. Komlóssy Ferenc kir. járásbíró, Komárom. Dr. Boros Ervin törvényszéki bíró, Komárom. Dr. Nagy Géza kir. törvényszéki bíró, Komárom. Nagy Sándor Tanítóképzőint. igazgató, Komárom. Dr. Feisthemmel Lajos kir. ügyész, Komárom. Dr. Klein Sámuel orvos, Rimaszombat. Sichert Károly vezérigazgató, Rimaszombat. Horváth Albert ny. gimn. tanár, Rimaszombat. Ifj. Stritzky Árpád felügyelő, Rimaszombat. Csányi István iparisk. ig. hely., Érsekújvár. Manga János tanító, Ógyalla. Végh Jenő ig. tanító, Nemesócsa. Nagy Sándor földbirtokos, min. biztos, Nemesócsa. Angyal Antal gyógyszerész, Nagymegyér. Bőd István jegyző, Özörény. Dr. Horváth István OTI alelnök, Budapest. Jablonczay Rezső OTI aligazgató, Budapest. Morocz Péter műsz. nagykereskedő, Komárom. Tomka Gyula fűszer-nagykereskedő, Jolsva. Dr. Pfisterer Lajos OTI vezérigazg. hely., Budapest. Molnár Lajos főjegyző, Tornalja. Dr. Alapy Gyula jb. fogalmazó, Tornalja. Jendrasszák János ig. tanító, Tornalja. Dr. Lengyel Tibor vezető kir. jbró, Tornalja. Alaksza László kir. jb. irodafőtiszt, Tornalja. Kolláresik Gézáné rk. tanítónő, Tornalja. Dr. Reichmann Ernő orvos, Tornalja. Dr. Raáb Mihály ügyvéd, Komárom. Léderer Ármin magántisztviselő, Losonc. Markstein Béla iparüzem tulajd., Losonc. Himmler István okl. mérnök, bútorgyár, Losonc. Gáka Zoltán OTI díjnok, Gyula. Ölvedi János polgármester, Érsekújvár. Prónay Kálmán v. főjegyző, Érsekújvár. Minarovics Gyula pü.

szv. tanácsos, Érsekújvár. Kántor István adóhiv. főnök, Érsekújvár. Dite Antal pü. főtanácsos, Érsekújvár. Dr. Deme Sándor járásbíró, Érsekújvár. Dr. Prenner Béla esperes, plébános, Érsekújvár. Bijettik Gyula kereskedő, Érsekújvár. Dr. Lapka Béla vm. tisztii főügyész, Érsekújvár. Czelhoffer Ferenc v. tanácsos, Érsekújvár. Boros Ferenc titkár, Érsekújvár. Dr. Koesis Lajos járásbíró, Érsekújvár. Dr. Dobossy Imre ügyvéd, Érsekújvár. Dr. Turesányi Imre országgyűlési képviselő, Érsekújvár. Szabó Kálmán bankigazgató, Érsekújvár. Farkas Sándor gyógyszerész, Érsekújvár. Ifj. Bolyki János malomtulajdonos, Érsekújvár. Mrenna József gimn. tanár, Érsekújvár. Kubányi György fősolgabíró, Érsekújvár. Jakobi Viktor Róbert ev. lelkesz, Érsekújvár. Özv. Kutka Józsefné ny. igazg., Komárom. Jámbor Jánoska kereskedő, Érsekújvár. Porubszky Lajos gimn. tanár, Érsekújvár. Szabó Lajos polg. isk. tanár, Érsekújvár. Györy Kálmán polg. isk. tanár, Érsekújvár. Drien Károly polg. isk. igazgató, Érsekújvár. Horváth István iparisk. tanító, Érsekújvár. Standt Ferenc el. isk. igazgató-tan., Érsekújvár. Masányi Kornél tanító, Érsekújvár. Bresztovszky Lajos tanító, Érsekújvár. Szikora Pál iparisk. szaktanár, Érsekújvár. Kopacsek Imre polg. isk. tanár, Érsekújvár. Klinda

Kálmán polg. isk. tanár, Érsekújvár. Willand János iparisk. igazgató, Érsekújvár. Kovács Pál polg. isk. tanár, Érsekújvár. Dr. Balóc Milos főv. vizsg. bíró, Komárom. Szimanecsek Kató irodatiszt, Komárom. Höfer Jenő főv. bíró, Komárom. Antal István TOSz irodatiszt, Komárom. Kaczián Vilmos TOSz irodatiszt, Komárom. Baráth Ernő TOSz irodatiszt, Komárom. Földváry Rózsa tisztviselő, Komárom. Koesis Ilona irodatiszt, Komárom. Kovács Ferenc hajóskapitány, Komárom. Szirmaák Lajos okl. építézmérnök, Budapest. Vajda Károly OTI számv. tan., Budapest. Török Károly OTI számv. főtan., Budapest. Loska Lajos igazgató-tanító, Csamatelke. Madarassy József főjegyző, Gömörvid. Czírják Ferenc cukrász, Losonc. Markovits József gyógyszerész, Losonc. Kovács Sándor bankigazgató, Losonc. Haasz Lajos ékszerész, Losonc. Lyfalusi István főjegyző, Érsekújvár. Dr. Baranyay Vince ügyvéd, Vágsellye. nemes Seregély István őrnagy, Vágsellye. Denk János szállótulajdonos, Léva. Dr. Halász József ügyvéd, Galánta. Dr. Rózsay Ernő solgabíró, Galánta. Dr. Korbuly Pál kir. főbíró, Galánta. Dr. Fleischer Géza fősolgabíró, Galánta. Keszler Tivadar ny. táblabíró, Galánta. Dr. Kuthy Géza ügyvéd, Galánta. Sztruhár Jenő gyógyszerész, Galánta.

A szerkesztő bizottság elnöke:

CSASZÁR ELEMÉR.

A bizottság tagjai:

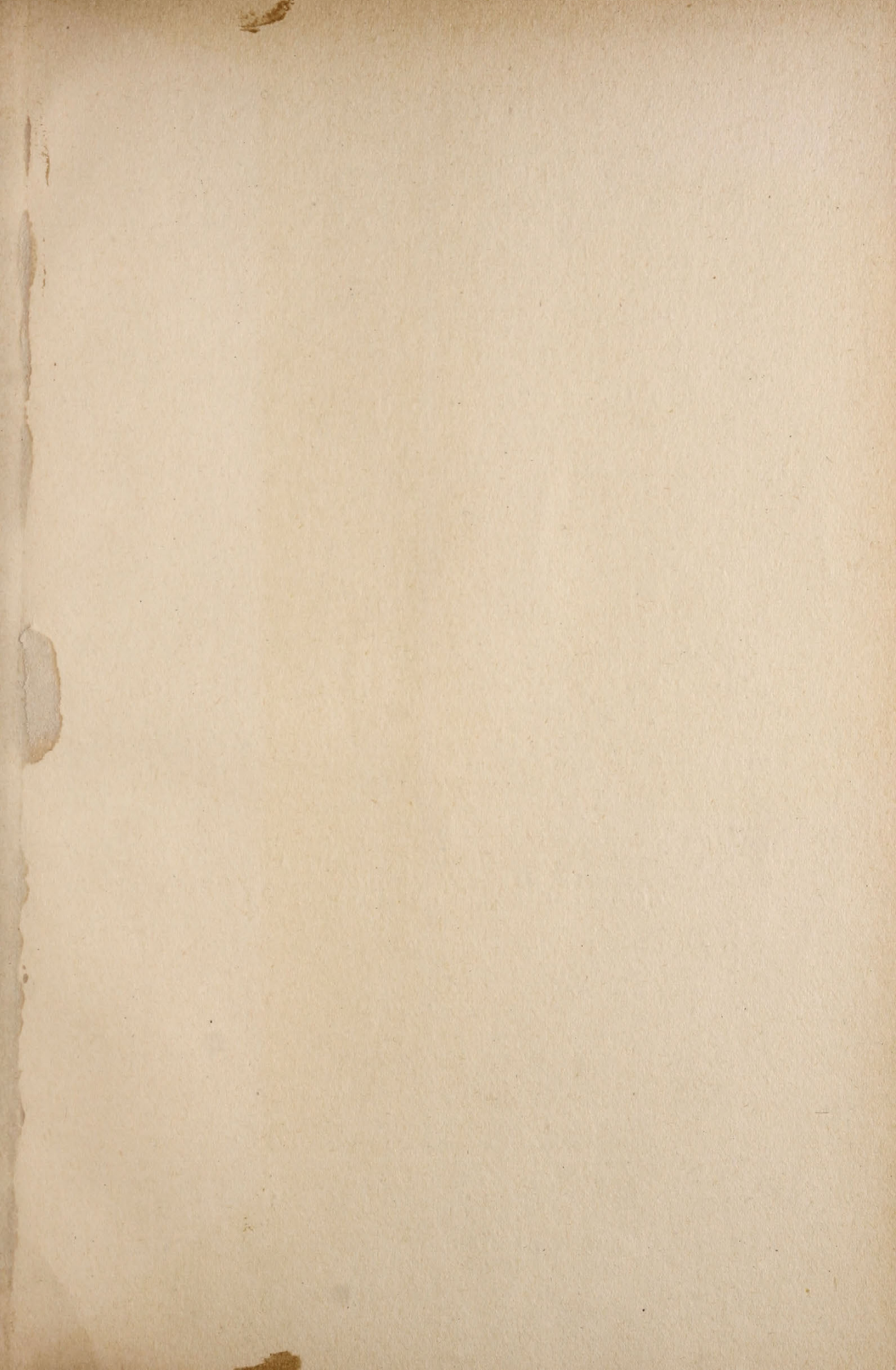
GASPÁR JENŐ, HAVAS ISTVÁN, LAZÁR BÉLA.

A szerkesztésért és kiadásért felelős: **GÁSPÁR JENŐ.**

Szerkesztőség: Budapest, VI., Bajza-utca 39.

Kiadóhivatal: Budapest, VI., Andrássy-út 15.

Budapesti Hirlap nyomdája. — Felelős nyomdavezető: Nedeczky László igazgató.

A PETŐFI-TÁRSASÁG

országos mozgalmat indított

a nemzeti irányú irodalom ujjaélesztésére.

Ezt a célt szolgálja, amikor a Petőfi-Társaság pártoló tagjai részére járó illetményköteteket nagy gonddal válogatja össze, a magyar irodalom legjava terméséből.

*

1939. évi illetményköteteteink:

GULÁCSY IRÉN: TEGNAP ÉS RÉGMULT. (Január hó.) A nagy magyar elbeszélő eredeti forrású kutatások alapján megformált, érdekesebbnél érdekesebb feljegyzései letűnt századok különös embereiről, álmairól, vágyairól, életéről.

KORODA MIKLÓS: A VILÁG CSAK HANGULAT. Reviczky Gyula életének regénye. (Február—március hó.) Új író első, nagyszabású alkotása. Koroda Miklós családja szoros és állandó kapcsolatban volt Reviczky Gyulával. Koroda Miklós nagyapja volt Reviczky Gyula keresztapja, édesapja: Koroda Pál, Reviczky egyik legbizalmasabb barátja. E kapcsolatok révén a kiváló tehetségű, fiatal író olyan adatok birtokába jutott, melyek lehetővé tették, hogy megírja Reviczky romantikus életének regényét.

DÉNES GIZELLA: CSIPKEKESZTYŰ. (Április hó.) A magyar testőrség világának, Mária Terézia udvarának színes, bájos, költői regénye. A kiváló, népszerű írónő legújabb alkotása.

HARSÁNYI ZSOLT: JÓKEDVŰ KÖNYV. (MÁSODIK GYŪJTEMÉNY.) (Május hó.) Az első 1938 tavaszán jelent meg és öt nap alatt 5000 példányban kelt el. A magyar élet derűje árad Harsányi Zsolt könyvéből, a mosoly nem tűnik el az olvasó arcáról, amíg olvassa.

BABAY JÓZSEF: A BALATONI LÁNY: (Június hó.) Babay József az új magyar irodalom legegényibb hangú képviselője. Bűbájos meséi, tiszta magyar hangulatai, a mezei esokor vidám színeire és könnyű illatára emlékeztető stílusa az ősi magyar mesemondók modern utódjává avatják.

VITÉZ SOMOGYVÁRY GYULA: NE SÁRGULJ FŪZFA. (Szeptember—október hó.) Új katona-regény. Vér és könny, szerelem és pergőtűz, szuro nyok csillogása és leánymosoly, egy fiatal katona érzésvilága az építőanyaga Somogyváry Gyula új regényének.

GÁSPÁR JENŐ: SZONÁTA. (November hó.) A kiváló tehetségű, országos híró költő új regénye, prózájának legérettebb, legművészebb alkotása.

TÖMÖRKÉNY ISTVÁN: NAPOS TÁJAK. (December hó.) A magyar elbeszélőművészet klasszikusának remekét kelti új életre ez a kötet.

A Petőfi-Társaság az 1939. év folyamán TÍZ KITŪNŐ MAGYAR KÖNYVET és folyóiratát, a „Koszorú”-t mindazoknak elküldi, akik évi 20 pengőt ajánlanak fel a Petőfi-Társaság pártolására.

Ez a pártoló tagsági díj havi 2 pengős, vagy negyedévi 5 pengős részletekben is törleszthető.

A köteteket a pártoló tag részére, kívánságára bekötöttjük, sötétkék egészvászon kötésbe, aranynyomással és ebben az esetben a bekötésért kötetenkint 1 pengő 60 fillért számítunk.

A köteteket kiadóhivatalunk:

Budapest, VI. kerület, Andrásy-út 16. sz. küldi el.

A belépési szándék is itt jelentendő bel

A Koszorú, a Petőfi-Társaság közlönye egy irodalmi évben négyszer jelenik meg: október, január, április és június hónapokban. Előfizetési ára egész évre 4 pengő.

A Koszorú kiadóhivatala: Budapest, VI., Andrásy-út 16. Távbeszélő: 1-266-83. Felelős kiadó: Gáspár Jenő.

KOSSZORIÚ

A PETŐFI TÁRSASÁG KÖZLÖNYE

TARTALOM

<i>Raffay Sándor</i> : Petőfi szobránál (Unnapi beszéd.)	193	<i>Bán Aladár</i> : V. A. Koskenniemi: Este felé c. költeménye. (Finn- ből fordítás.)	239
<i>Vályi Nagy Géza</i> : Versek. (Krasznahorka, Léva.)	198	FIGYELŐ : Győzött a könyv. (—ő.) — A Budapesti Hírlap fejfájára. (<i>Havas István</i> .) — Nemzedékek öröksége. (<i>G. J.</i>)	240
<i>Szitnyai Zoltán</i> : Az idők siratói. (Elbeszélés.)	199	IRODALMI TUKORKÉPEK : (<i>Pintér Jenő</i> : Hibák a nevelésben és a tanításban. — <i>Kosáryné Réz Lola</i> : A föld ködében. — <i>Szitnyai Zoltán</i> : A Boc.)	244
<i>Havas István</i> : Versek. (Gárdonyi Géza, Elnémult harangok, Já- szai Mari ravatalánál.)	213	A PETŐFI-TÁRSASÁG ELETE	248
<i>Ijj Hegedűs Sándor</i> : Kossuth La- jos. (Tanulmány.)	215		
<i>Harsányi Lajos</i> : Falusi diák. (Köl- temény.)	230		
<i>Jankovics Marcell</i> : A modern mű- vészet. (Elbeszélés.)	231		

UJ FOLYAM

*
V. KÖTET

*
4. SZÁM

BUDAPEST

*
1939 JUNIUS

*
ÁRA 1 P

PETŐFI SZOBRÁNÁL

ÍRTA: RAFFAY SÁNDOR

Az aszódi iskola szobrot emelt legnagyobb fiának. A szobor embert ábrázol, de lángészt örökít. Embert és lángészt, aki e nemzetnek örök büszkesége, de értéke és kincse az egész világnak. Halandónak született, de csodálatosan ragyogó lelke őt a mulandóság korlátai közül az örök megmaradás szintjére emelte. Míg e földön járt, korának lelkét hordozta és szólaltatta meg, mióta e földről eltávozott, örök érzések és igazságok képviselőjeként áll előttünk.

Petőfi Sándor szobrához gyülekeztünk. Petőfi emlékezetét glória lengi körül, mert nemzetének dicsősége volt, míg élt, nemzetének dicsősége marad, míg e nemzet él. S mikor most e még lepellel takart szobor előtt megállok, azzal a kérdéssel foglalkozik a lelkem: miért és kinek állítottuk mi ezt a szobrot? Petőfinek vagy magunknak? A multnak vagy a jelennek és a jövőnek?

E kérdésre talán az volna a legegyszerűbb válasz: az aszódi evangélikus iskola akarta e szoborral az egykori aszódi diákot megörökíteni. Azt az egykori diákot, aki az iskola falai közül világnagysággá nőtt. Akinek lelke itt esiszolódott ragyogóvá, hogy mint az üveghasáb az égi nap sugarát, úgy szórja szét e nemzet fiainak lelkébe ezernyi színes fénykévébe törve a hazaszeretetnek és az ősi dicsőségnek, a nemzeti öntudatnak és a magyar érzésnek nemzedékeket nevelő szent eszményeit.

Az emberi nagyság alapköveit mindig az Isten ajándékozó kegyelme rakja le az emberek lelkébe. Ezeken az alapköveken a család, az iskola és az élet építi fel az épületet, mely az éltető léleknek otthona. Az aszódi evangélikus gimnázium méltán büszke

Az aszódi Petőfi-szobor leleplezésén, 1939 május 21-én elmondott beszéd.

arra, hogy Petőfi lelkének csodálatosan ékes hajlékának emelésében döntő szerepe volt. Akkor itt még nádfedeles házban, egyetlen tanteremben, evangéliumi szegénységben élő egyetlen tanító-mester személyesítette meg az intézetet. Áldott emlékü Koren István, nekem is egykori tanárom, igazi professzor és polihisztor volt, aki az emberi lélek belső titkaiban ugyanolyan járatos volt, mint a tudományok egész mezején és a természet nagy világában. Tiszta szemmel, világos és bölcs értelemmel, meleg szívvel irányította a reábizott ifjúság lelkét. Ő töltötte meg Petőfi lelkét is értelemmel, a szívét meg tiszta érzésekkel.

Az aszódi iskola tanárai és tanulói méltó büszkeséggel állják körül ma Petőfi Sándor szobrát, hogy ünnepeljék az egykori nagy aszódi diákot.

Vagy talán az öntudatos magyart, az építő munkára és az áldozatos halálra is mindenkor kész hazafi emlékezetét akarja megörökíteni ez a szobor? Azt a hazafit, aki rajongó szíve szent őszinteségével vallotta:

Tied vagyok, tied, hazám,

E szív, e lélek!

Kit szeretnék, ha tégedet

Nem szeretnék?

Szent-egyház keblem belseje,

Oltára képed.

Te állj s ha kell, a templomot

Eldöntöm érted.

Azt a hazafit akarja megörökíteni ez a szobor, aki büszkén hirdette:

Járjatok be minden földet,

Melyet Isten megteremtett:

S nem akadtok bizonyára

A magyar nemzet párjára.

Azt a hazafit, aki boldogan énekelte:

Magyar vagyok, legszebb ország hazám

Az öt világrész nagy területén.

Egy kis világ maga. Nincs annyi szám,

Ahány a szépség gazdag kebelén.

Azt a hazafit akarjuk megörökíteni, akit csak „Egy gondolat bántott“ halálos komolysággal, hogy nem tudja vérével meg-

pecsételni hazájához való emésztő szeretetét. Azt a hazafit, aki nemcsak biztatni tudott ellenállhatatlan erővel: „Talpra magyar!”, hanem maga is talpraállt és karddal a kezében a csatamezőn vérével írta meg lángoló hazaszeretetének bizonyáglevelét.

Egy egész nemzetnek, bizony az egész magyarságnak itt kellene most állania e néma szobor talapzatánál, hogy legnagyobb és leglelkesebb fiainak egyikét ünnepelje.

Vagy talán a szabadság és szerelem bűvös szavú lantosát akarjuk ünnepelni Petőfiben? Akinek költészeténél színesebb, őszintébb, szebb és lángolóbb, mélységben mélyebb, magasságban szárnyalóbb alkotást a világirodalom sehol sem tár elő. Akinél a szabadság nem korlátok erőszakos törése, hanem építő és jövődöket alapozó teremtő eszmény; a szerelem pedig tiszta tűz, szeméremességben fogant szent lángolása a párját kereső és megbecsülő felbuzdult szívnek, amely el tud égni a saját tüzeiben, de beszenyvezésre magát nem alázza. A szabadság dalosát ünnepeljük ezzel a szoborral? Aki azt vallotta:

Mi célja a világnak?

Boldogság! S erre eszköz? A szabadság!

Szabadságért kell küzdenem,

Mint küzdöttek érte oly sokan,

És hogyha kell, elvérzenem,

Mint elvérzettek oly sokan!

Fogadjatok, ti szabadság-vitézek,

Fogadjatok szent sorotok közé,

Zászlótokhoz hűséget esküszöm,

S ha hogy véreemben lesz egy párttűző csepp,

Kiontom azt, kifecsentem belőlem,

Habár szívemnek közepén lesz is.

Bizony mondom, az egész magyar társadalomnak itt kellene ma hódolattal áldoznia a szabadság és a szerelem páratlanul álló lantosa előtt, akinek az volt jelmondata:

Szerelemért feláldozom életemet,

Szabadságért feláldozom szerelmemet.

Vagy talán a tisztas és csendes, a szeretetben szeretetért élő családi élet rajongóját, az apját, anyját, testvérét, hitvesét hamvas szeretettel szerető embert ünnepeljük Petőfiben? Akinek minden gondolata a szülői ház felé szállt s körülölelte a benne lakókat. Azt a Petőfit, aki olyan kedvesen zengi:

*Kis lak áll a nagy Duna mentében,
Oh, mi drága e lakocska nékem!
Könnyben úszik két szemem pillája,
Valahányszor gondolok reája.*

Azt a Petőfit, aki édesatyjáról olyan meghatóan mondja:

*Borozgatánk apámmal,
Ivott a jó öreg.
S a kedvemért ez egyszer:
Az Isten áldja meg!*

Azt a Petőfit, aki István öccséhez ezt írta:

*Hát hogymint vagytok otthon, Pistikám?
Gondoltok-e úgy néha-néha rám?*

És mikor eszébe vágódik szüleinek szegénysége, az életért való nagy nehéz vergődése, így fakad ki:

*Mért nem szeret úgy engem Istenem,
Hogy volna mód sorsán enyhítenem?
Agg napjait a fáradástól én
Mily édesörömetst fölmenteném!
Ez fáj nekem csak, nyugodt éltemet
Most egyedül ez keseríti meg.
Tégy érte, amit tenni bír erőd,
Légy jó fiú és gyámolítsad őt.
Vedd vállaidra félig terheit,
Meglásd, öcsém, az Isten megsegít!
S anyánkat, azt a drága jó anyát,
Óh, Pistikám, szeresd, tiszteld, imádd!
Mi ő nekünk? ezt el nem mondhatom,
Mert nincs rá szó, nincsen fogalom.
De megmutatná a nagy veszteség,
Ha elszólítaná tőlünk őt az ég.*

Azt a Petőfit akarja ez a szobor megörökíteni, akinek szívbeli vágya, hogy valamikor szülein segítsen?

*Hejh, édes szüleimék,
Gazdagodjam meg csak!*

Mert nagyon fáj a szíve, hogy a jó öreg kocsmárosnak rozszul megy a sorsa.

*Biztatom, hogy majd még jóra fordul sorsa.
Ő fejét csóválja, nem hisz a szavamnak.
„Úgy van, úgy“, szól később, „jóra fordul sorsom,
Mert hisz lábaim már a sír szélén vannak“
Én elszomorodva borulok nyakába,
S megfürösztöm arcát szemeim könnyével,
Mert az én atyám e jó öreg kocsmáros...
Áldja meg az Isten mind a két kezével!*

Vagy evangélikus egyházunk öntudatos fiát ünnepeljük-e, akinek evangéliumi szent hite olyan sok költeményében megcsendül? Aki a nemzeti élet legválságosabb idején másik két nagy hittestvérével: Kossuth Lajossal, a haza atyjával és Görgey Arttural, e tüneményes hadvezérrel történelmet csinált. Bizony az egész magyar evangélikus társadalomnak itt kellene ma lélekben ünnepelnie Petőfi Sándor leleplezésre váró szobra előtt.

Petőfi szobra előtt állunk. Petőfi nagy volt. Műveivel maga állított magának méltó és örök emléket. Nem is neki van szüksége erre a szoborra, hanem nekünk, a most élő és az utánunk jövő nemzedéknek.

A mai ifjúságnak, hogy Petőfi példájából megtanulja, hogyan kell Istentől nyert tehetségeinek gazdagításával és kicsiszolásával készülnie a jövőre. Petőfi lángész volt, mégis folyton tanult, ismeretlen nyelveket sajátított el. Történelem és bölcsélet mélységeibe hatolt. Tudta, hogy a nagyság csak munka és lélegz gazdagítás koronája lehet. Petőfi szobra azt hirdeti a magyar ifjúságnak, hogy ne pusztá igényekkel és álmokkal, hanem komoly készültséggel, kiművelt lélekkel, tette edzett akarattal, nélkülözésekre és szenvedésekre is kész önfegyelmeléssel és tiszta erkölcsökkel induljon neki az életnek.

A mai és az ezután következő nemzedéknek van szüksége erre a szoborra, hogy minden magyar megtanulja a hazát tettekkel szeretni, áldozatokkal építeni, hűséggel a jövődökre átörökíteni. Hogy minden magyar emberben vezérlő erővé váljék a nemzeti öntudat és jövődöt kivívó hatalommá legyen a nemzet történelmi hivatásának felismerése és komoly vallása.

A mai kor gyermekének van szüksége Petőfi Sándor szobrára, mert ezek ma mind szabadságot, mind a szerelmet félremagyarazzák, megszegyenítik és megtapossák. Petőfiből kell a szabadságban józanságot, a szerelemben tisztaságot tanulniok.

A mai családoknak van szüksége Petőfi szobrára, hogy ki

ne hűljön bennük a szív, meg ne vesszen a tiszta erkölcs, hanem az egymást megbecsülő tiszteletadás és kimélő szeretet legyen a magyar családok életének alapja, dísz, értéke és koronája.

Evangélikus egyházunknak van szüksége erre a szoborra, hogy ne a multnak, hanem a jövőnek éljen és neveljen Petőfi Sándorokat önmaga és a haza számára.

E szobrot is nem a multnak, hanem a jelennek és a jövőnek emelte a hálás kegyelet. Felavatom a nagyságot megillető tisztelet érzésével. Tudom és érzem, hogy ez a szobor tanít. Ha tanít, hát él. Él az eszmékben, melyeket Petőfi Sándor képviselt és hirdetett. Teste porlad, igazában senki sem tudja, hogy hol. De a lelke ma is él bennünk. Éljen is örökké minden nemzedékben, hogy élő és áldozatos magyar lelkeken épüljön fel és álljon meg időtlen időig e nemzet boldog jövődjéje.

Versek

Irtá: Vályi Nagy Géza

Krasznahorka

*Andrássyak: zordon, büszke vára,
Bástyáidon török síp zokog, —
Kuruc harcok, dicsőség emléke
Ékesíti ódon homlokod!
Itt álmodik a „jóságos úrnő“, —
Holtában is tán hevül, eped:
Földöntúli szerelem varázsa
Lengi körül a lezárt szemet . . .
Itt minden holt tárgy: kő, zászlóselyem.
Komor, beszédes jel: történelem!*

Léva

*Híres védgát; benned sem csalódtunk:
Új Honszerzónk rakta falait.
Tatár, török végigdúlt, kifosztott, —
Láttad: Dobót, Bottyánt, Ocskayt.
Magyar Sionként álltál Fergetegben,
És messze néztek csillagszemeid, —
Ma félig rom vagy — repkény nő fölötted,
S nyugalmad csöndje: ringató, szelíd.
Reviczky lelke cseng-bong és avult
Házsoraid közt — muzsikál a mult . . .*

AZ IDŐK SIRATÓI

ÍRTA: SZITNYAI ZOLTÁN

Besötétedett, mire fölért vele a koci a régi házba, ahol gyermekéveit töltötte. Ott már nem volt senkije, csak a néhány régi bútor, amit a hosszú évek alatt részére fenntartott szobában halmoztak össze. Túlélve időt és változásokat, kísérteties némasággal elevenítették fel emlékeit. Nyüzsögni kezdett körülöttük az idő, élők és holtak arca jelent meg, kiknek valamikor meghitt, szinte élő társai voltak. Mozdulatlanságukban most olyanok, mint az emlékoszlopok, csak ép az emlékezés írott szavai hiányoznak róluk.

— Adjátok vissza a multat! — nézett rájuk Ákos, de a bútorok hallgattak s mintha némaságukban vádolóan össze is mosolyogtak volna ez elkésett kérés hiábavalóságán.

— Te magad vagy a mult — felelte hallgatásuk. — Annyi belőle a tiéd, amennyit felmarkoltál és magadba zártál az időből, amikor az még csillogó jelen volt. Megőrzött éveid és emlékeid alkotják multadat és önmagadat is, aki itt állsz a jelenben és vergődve keresed azt a rég elmúlt jelen, amin csak keresztül-suhantál és közönyösen mentél el a szeretettel feléd nyújtott karok között. Ugy-e, most gyötör az önvád, hogy viszonzatlanul hagytad, amit kaptál? Szeretnéd fölszaggatni a multak mérföldköveit, a történések már bevégzett bonyodalmát fölfejtani időtlenné vált alakjukból és fonalaik kezdetétől úgy szőni a szíved körül, hogy majd békés lehessen tőle közelgő öregséged? Tévedsz, barátom, mi ehhez nem nyujthatunk neked segédkezet, mi csak az emlékeidet idézhetjük fel, de amit egyszer elmulasztottál, az másíthatatlanul marad meg a bevégzett történések örökkévalóságában.

Ákosnak úgy rémlett, mintha a sarokban álló fotelbe szikár, ősz férfi ereszkednék fáradtan, ahogy a hivatalból tért haza minden este, de ma nem hívja őt magához, hogy együtt-létük perceivel töltsse meg emlékezetét, a közeli idő számára, amikor egyedül indul el azon az úton, amelynek végállomása nincsen és amelyről még soha senki sem tért vissza. És az ablak melletti másik fotel felől, mintha kötőtűk halk zizzenése hallatszanék, amint esőpp kis ujjakon sikló cérnából serényen formálódnak kesztyűk, sapkák, harisnyák, érmelegítők, de a hóféhr

haj síma és ritkás hálójából már nem mosolyog feléje a kedves arc: Maradj még, fiam, beszéljess még velem egy kicsikét.

Fázósan összeborzongott, majd fejébe húzta kalapját és kisetett a házból. Odakünt meleg, júliusi este fogadta. Az égboltozat homályába rajzolódva, hegyeknek látszottak a felhők és felhőknek a hegyek. A régi tér, évszázados házaknak koszorújában, üres volt és csendes. Egymástól nagy távolságban, néhány gázlámpa világította meg és tette még sűrűbbé a homályt ott, ahová fényük már el nem ért. A házak ablakai is sötétek voltak, mintha az élet fénye is kialudt volna már mögöttük. Csupán egy kocsma sárgán függönyözött ajtaja világított a térre magányosan. Valaki épp benyitott rajta, de e mozdulattal nem csapódott ki bentről a cigányhúrok régi, duhaj szava. A muzsika is elhalt itt vagy elköltözött a város régi lakóival együtt.

Ákos megállt a néma tér szélén és egy vaskorlátnak támaszkodott. Régi önmagát látta gondolatban, amint fürge diákléptekkel surran a keskeny járdán, a házak árnyékába rejti alakját, az egyik kapunál megáll, éleset füttyent, majd a szemközti ház kiszögeléséhez lapulva vár, míg fehéren suhan ki a kapun egy karesú lányalak. Orrcimpái most is megfeszültek, amint lélekzetét visszafojtva állt és figyelt egy régi ház felé. Most mindent jóvátenne és bevallaná azt is, hogy ezerszer megbánta már azt a kamaszos göggel és kegyetlenséggel teli levelet. Csak még egyszer ajándékozza meg őt, ügyetlen kis esőjükben az első esők ízével és földöntúli boldogságának mámorával. Csak még egy koraesti sétát tehessen vele együtt, az erdők alatt, tiltott szerelmüknek sétaútján és a férfikornak büszkén magára öltött palástjában, melyet még nem szennyezték be tévelygések és nem szaggatták meg csalódások... Ne kérdezze többé, hogy majd mi lesz, ne rettegjen többé a jövőtől, nyujtsa bátran a kezét, amit ő tart erősen és el nem enged soha többé.

Aztán a ház kapuján, melyet oly sokáig nézett merően, valóban kisurrant egy karesú lányalak és a tér lejtős útján, sietve közeledett feléje.

— Ő az! — kiáltott fel magában. Az izgalom fojtogatóan markolta meg a torkát.

— Erzsébet! — szólt már hangosan és a kalapját is leemelte a közeledő lány előtt.

Az megállt. Meglepődötten nézett rá és mosolyogva mondta:

— Nem vagyok Erzsébet, Nóra vagyok. De maga ugye a Berzenczey Ákos?

— Hiszen még a hangja is ugyanolyan, mint az övé volt — akarta felelni a férfi, de csak döbbsenten bólintott.

— Maga már nem emlékszik rám — folytatta a lány —, mert amikor hozzánk járt, én még nagyon kicsi voltam. De én jól emlékszem magára és akkor is felismertem volna, ha nem a maguk háza előtt száll ki a kocsiból, amelyik a vasútról hozta.

— Hihetetlen — szólalt meg végre Ákos is, egyre a lányt nézte, tetőtől-talpig, mintha még mindig kételkednék abban, amit az mond. — Meg mertem volna esküdni, hogy az Erzsébet.

— Ő már rég férjhez ment és ha látni akarná őt, Párizsig kellene utaznia. Ha azonban a hasonlóság révén beéri az én társasággal is, látogasson el hozzánk. Apu is bizonyosan örülni fog. Ugyanott lakunk, ahol azelőtt.

A kezét nyújtotta.

— Várjon! — kiáltott fel Ákos, amint a tenyerében érezte annak a másik kéznek formáját és melegét, de még a símulását is ugyanúgy, ahogy valamikor Erzsébet fogott kezét vele. — Valami sietős dolga van? — kérdezte aztán és nem engedte el a lány kezét.

— Semmi különös, Höfferékhez készültem.

— A Magdához? — villant át a férfi agyán egy másik rég elfeledett leánynév.

Nóra mosolygott és tagadóan rázta a fejét:

— A Mártához. Magda is rég férjhez ment már. Sőt, a Bérczi Kiss Kató is — mosolygott ismét gúnyosan, mintha mulattatná, hogy vele együtt olvas emlékezésének könyvéből. — De maradt ott is még egy lány, az Irén.

Ákos csak most engedte el a lány kezét. Elszomorodva mondta:

— Az ember egész belegabalyodik az időbe, ha hosszú távollét után tér vissza valahova. Ezt maga még nem értheti, a maga élete még örök jelen, amelynek még nincsenek szakaszai. Köszönöm a meghívást, aminek föltétlenül eleget fogok tenni. Addig is adja át kérem üdvözetemet a tanár úrnak.

— És az előbb miért kérdezte, hogy van-e valami sietős dolgom? — csodálkozott a lány, mintha várakozásában csalódott volna.

— Hát csak ezért... Erről a néhány névről akartam még hallani.

A lány szinte durcásan sarkon penderült, ruhája a gázlámpa fénykörébe lépve, élénken felpiroslott, mintha lángesapott volna ki a földből, hogy néhány lépéssel odébb felszívja ismét a homály. Ákos nézte, míg el nem tűnt egy ház kapuján. A lépésökön felszökellő léptek egyenetlen ütemét is hallotta egy darabig. Aztán ő is megindult, keresztülballagott a tér macskakövein és betért abba a vendéglőbe, amelynek magában a „Kietlenség” csárdája nevet adta.

Ott mindössze egy rongy kis gázlámpa világított a mennyezet közepéről. A helyiség ijesztően kopár volt. Főfalán a cseh államfő arcképe lógott satnya és porlepte lombdíz alatt. Egy hosszú asztal végén néhány cseh tiszt ült kevés bor és sok szódásüveg mellett. A pincérek is csehül beszéltek vagy tótul. Ákos magyarul kérte italát, tisztán ejtve ki és szinte ízelve a szavakat. A pincér, mielőtt felelt volna, számtalanszor megismételt és beidegzett mozdulattal a hosszú asztal felé lesett. Majd néma bölintással jelezte, hogy megértette a rendelést. Aztán, amikor az ételt hozta és Ákos elé tette a borosüveget, mélyen lehajolt és olyan közelből, hogy a lélekzetet is érezni lehetett, titkolódzó hangon, mintha egy tiltott szektához való tartozását jelentené be, súlyosan és a suttogásnál is halkabban idézte az ősi, örök jelszót:

— Éljen Magyarország!

Ákos felnézett rá és némán bölintott, mintha elismerése csupán az ételnek és itálnak szólna. A terem legmélyén, mely már csaknem árnyékba borult, magányosan és egy boros pohár fölé könyökölve ismerős és mégis fölismerhetetlennek látszó arcot pillantott meg. Megőszült, kókadt bajusza a pohár pereméig lógott, vadon nőtt haja nyíratlanul omlott le az ívelő koponyáról, mint a felszökő vízszugár, mely habzó-fehéren hullatja vissza cseppjeit. Ujjnyi vastagságú szemüvege mögött, halottak mozdulatlanságával nyugodtak vizenyős szemei. Az egész arc mélységesen magyar volt, az elhagyatottság és bánat feketén szőtt ezernyi ráncával behálózottan.

— Höffer tanácsnok úr. Hát nem tetszik rám emlékezni?
— felelte a pincér Ákos érdeklődésére.

Majd egy másik arcot pillantott meg, ugyancsak magányosan, egy másik asztalnál. Sárgás bőrét bizonytalan, ezüstös

csillogással lepte el a tegnap beretvált bajusz és szakáll sarjúja, a szeme kietlen egykedvűséggel nyugodott mozdulatlanul és lát-szólag gondolattalanul valami távoli ponton. Csak a ferdén el-húzódo ajkai széleinél tört át elevenen a gunyoros mosolygás, elmés és bátor szellem halványuló nyoma.

— Vancsó tanár úr — szólt suttogva Ákos, csak nehezen ismerve fel a mult vonásait a fölējük rakodó idő jelein át.

— Az meg ott — s a pincér alig észrevehető mozdulattal egy harmadik asztal magányos vendége felé mutatott — Bérczy Kiss Kálmán ügyvéd úr, de ő már tizedik éve nem folytat gya-korlatot.

Az ügyvéd tar feje olyan mélyen hajolt az asztal fölé, hogy arcából csak boltozatos homloka látszott. Ép köhintett s utána haragos morgással hullámzott széles mellkasa, mintha irtóztatós erővel fojtaná magába dühének szavát. A tiszték asztalától feléje néztek és fenyegetően csörrentek meg a kardok az asztal alatt. Az énektanár tenyerébe süllyesztette állát, lebiggyesztett ajkai közt tántorogva füstölgött a cigaretta, lábai-val valami ütemet kezdett dobolni hetykén s a gúny néma moso-lyával nézett a mennyezet felé. A tanácsos keze a pohárért kúszott, mind az öt ujjával súlyosan megmarkolta azt, mintha hajítani akarna vele. Pillanatokig úgy ült meg a csönd az asztalok fölött, mint a levegőt elrekesztő nehéz felhők, égi-háborút rejtegetve félelmetes nyugalmuk sűrű, fekete sörényc-ben, az átforrósodott táj fölött. A pincér ijedten továbbbiskolt, s amikor ismét visszatért, suttogva kérdezte tőle Ákos:

— És mért ülnek hárman három asztalnál? Hiszen ismerik egymást.

A pincér tett-vett az asztal körül és úgy felelte közben fojtott hangon:

— Ők mind a hárman megmaradtak a maguk asztalánál. Höffer tanácsnok úr a városiakénál, Vancsó tanár úr a taná-rokénál s ahol Bérczy Kiss Kálmán ügyvéd úr ül, az volt min-dég a bírósági uraké és az ügyvédeké. Hogy mért nem ülnek össze? Mert kérem, őrzik az asztalt, hogy majd ha visszatér a mult és visszajönnek, akik elmentek, talán még a holtak is, min-denki megtalálhassa az ő régi helyét. Hogy folytatni lehessen a régi életet, úgy, ahogy abbahagyták. Ez olyan kérem, mint egy csöndes háború.

Felemelt egy üres üveget, kendőjével megcsapkodta az asztalterítőt és futamodásra kényszerítette a szétszóródott kenyérmorzsákat.

— Ez kérem már csak így van — sóhajtotta, majd mintha elijedt volna a saját bátorságától, esett vállai közé húzta a nyakát, meggörbítette hajlott hátát és imbolygó testét továbbvitte hosszú, lapos talpain.

A visszatért csöndben már csak a hosszú asztal kelepelő lefetyelése hallatszott. Már az sem sokáig. A tisztek hirtelen felkerekedtek, bekiáltották a söntésbe, hogy „naucta“, vékony libasorban kivonultak a helyiségből, az üvegajtó hálálkodva kacagott fel utánuk és a gyalogjáró kőcsoái még sokáig panaszosan sírdogáltak, amint megcsapkodta őket a kardhüvelyek vége és rájuk tapodtak a sarkantyút pengető, távolodó léptek. Utoljára valahol a templom sarka felől hallatszott még egy csenevész, rosszízű kacaja a hazatérők szétszóródó zsivajának.

— Berzenczey Ákos — szólalt meg akkor e sivár hely homályából az ügyvéd hangja, a tar koponya felemelkedett az asztal felől és a szemöldök sűrűje alól, komor mosollyal nézték meg Ákos a szigorú szemek.

— Az én egykori, kedves növendékem — folytatta a tanár.

— A legjobb barátom fia — fejezte be súlyosan zengő hangon a városi tanácsnok.

Ákos felugrott az asztaltól:

— Hát mégis megismertetek, kedves bátyáim? Oly hosszú idő után?

A három asztal felől egyszerre ért hozzá a tiltó parancs.

— Maradj a helyeden!

Ákos döbbenet nélkül teljesítette a parancsot. A három öreg pedig felállt. Előbb az ügyvéd, aztán a tanácsnok, végül a tanár. Egyenként és rövid időközökben távoztak az utcára nyíló ajtón.

— Öt perc múlva kövess és lépj be a harmadik ház kapuján. Csöngetned sem kell, a kapu nyitva lesz — szólott Ákoshoz a tanár, amint utolsónak távozott és legényesen oldalvást csapott, nagykarimájú kalapban, béna lábát vonszolva, elbiccent Ákos asztala mellett.

A harmadik házban Tibory Péter lakott, a város egyetlen méltóságosa. Amikor Ákos utoljára látta, nyolevanéves volt. Ennek már tizenöt éve. Tibory még látta Görgeyt, amikor piros-

sapkás honvédeivel átvonult a városon és meg kellett élnie azokat az idöket is, amikor gyáván előnyomuló, tányérsapkás horádák lopakodtak a városba, a védtelen hegyeken át.

A harmadik ház kapuja valóban nyitva volt. Amint belépett rajta Ákos, ismerős illatok csapták meg az orrát. Az emeleten öreg szolgálólány nyitott ajtót és vezette be a lakás belsejébe, ahol már együtt találta a három öreget. Utoljára pillantotta meg az aggastyánt, aki a mennyezetről lelógó lámpa fénykörén túl, szinte láthatatlanná vált a homályban. Mély gordonkahangja szólott onnan:

— Isten hozott, fiam.

Az aggok fáradtságával emelkedett föl a mozdíthatatlanul súlyosnak látszó, magastámlájú székből. Kísértetiesen fehérlett keskeny, csontos arca, melyre ezernyi árnyékot vetettek a fonyadt izmok horpadásai s a kiálló csontdudorok. Szemüregéből vörhenyes fény világított, akár egy elhagyott barlang mélyéből az otfeledett, utolsó parázs és ritkás, hófehér haja szertesztét hulló, vékony szálakkal tört az ég felé és csavarodott puhán a halántékára. A lábán keskenyorrú, fényesre simított cipő csikordult a szőnyegek süppedékes talajára lépve, fekete ruhája a szigorú vasaltság méltóságával állt a testén s egyenes derekán nem látszott meg az átélt, hosszú esztendőök irtózatossúlya. Egészben véve, alig változott valamit tizenöt év alatt és úgy jött Ákos elé, fejedelmek komor szívélyességével, mint amikor először fogadta őt, ugyanebben a szobában.

Ákos alig talált szavakat megilletődésében. Mindaz, amit látott, úgy tetszett neki, mintha csupán látni vélné, álomszerű állapotban, amikor az öntudatlan emlékezés lázítja fel az elfeledett multat a látomás testetlen és megfoghatatlan színjátékában. De éreznie kellett kezeknek érintését, melyeknek jéghidege az ujjait dermesztette s a tárgyakét, melyekhez lábával ért és amelyet testével elfoglalt. Az idő már éjfél felé hajlott. Talán megelevenedett a kísértetek órája, halottak keltek sírjukból és valósággá váltak a dajkamesék, melyekben borzongva hitt valamikor s melyeket józanul elfelejtett férfikorában?

— Mi ilyenkor szoktunk összejönni — szólta az aggastyán, mintha gondolataira felelt volna. — Én már nem tudok aludni éjszakákon át s csak hajnal tájt húnym le a szememet. Ez így van mindenkivel, aki már nagyon közel van az örök álomhoz.

Elfoglalta előbbi helyét, elmerülve ismét a homályban.

— Üdvözlöm a jelent — szolt már onnan gordonkahangja s árnyékos arca Gábor felé bólított — és megnyitom a multat — s a három öregre tekintett ekkor. — Felkérem Bérczy Kiss Kálmán ügyvéd urat, hogy terjessze elő az állandó választmány jelentését.

Az ügyvéd húsos, nehéz kezében megzördült a maga elé tartott papírlap, amelyből aszmatikus, ziháló lélekzettel olvastott fel.

— Mi, akiket az idő ittfelajtott — szolt a jelentés — s ennelfogva őreivé tett a multnak, immár tizenöt esztendeje a halállal dacolva, őrizzük a reánk bizott hadállást, míg az idő leírja pályáját a dolgok örök ismétlődésében és ide ismét vissza tér. Tudjuk, hogy mindaz, ami van, már volt nem is egyszer. Ezeresztendős anyag áll a mi rendelkezésünkre, melyben a maihoz hasonló történések nem egy példáját találjuk. Mi nem félünk attól, ami itt lett, mert annak, aki bennünket akar eltávolítani a helyünkről, előbb az idő ezeresztendős hegyét kell elhordania alólunk. Ehhez pedig legalább is egy másik ezerévre van szükség. Addig pedig vagyunk és gondunk lesz arra, hogy gyökereink megújuló hajtásaival kössük meg földünk talaját. Bennünk csak egyetlen irtózatoss félelem él. Mi, a mult ittfelajtott őrzői már öregek vagyunk, gondoskodnunk kell tehát arról, hogy utódok álljanak a helyünkbe és innen világítsák az utat a visszatérő idő számára. Ezért azt indítványozom, hogy a fiatal barátunk, aki szülőinek ősi földjére visszatért és talán első hírnöke annak, hogy közelít az idő és a mult ismét folytatni fogja megszakított pályáját, önként, ha akarja vagy ha nem akarná, erőszak alkalmazásával kényszeríttessék arra, hogy teljesítse kötelességét a multtal szemben, ha mi azt már nem védhetjük tovább.

Ákos csak most értette át a helyzetet. Aggastyánoknak gyülekezetébe tévedt, akik a megpróbáltatások tizenöt esztendeje alatt elvesztették lelkiegyensúlyukat. Sápadt és fenyegetően választ váró arcok tekintettek feléje négyfelől. Kelljen föl és távozzon szó nélkül? Hiszen ő nem akar itt maradni, ő élni akar tovább. Ez nem menne símán. Vagy kelljen birokra apjának barátaival, akik valamikor a térdükön lovagoltatták?

— A hallgatás beleegyezést jelent — szólott ismét a homály mély hangja — miért is felkérem Höffer tanácsnok urat, hogy Berzenczey Ákos fiatal barátunktól vegye ki az esküt.

Mind felálltak, Ákos is, aztán halkan, elfogódottságtól remegő hangon ismételte az eskü szövegét:

— A Magyarok Istenére, a félelmetes és bosszúálló Hadúrra esküszöm, hogy őrzöm a multat, ha kell, az életem árán is, hogy azt majd sértetlenül adhassam át a visszatérő időnek.

A csontos ujjak sorra megszorították a kezét. Még azután is érezte jéghidegüket, amikor már visszatért a régi házba. A szemére sokáig nem jött álom. Többször úgy érezte, hogy a negyedik dimenzió világában járt s amit átélt, azt nem lehet valóságnak nevezni a szó megszokott értelmében. És mégis borzongva emlékezett az esküre. Talán mert az Isten fölségét tanúul hívó szó olyan szent cselekedete az emberi léleknek, hogy megtartást parancsol akkor is, ha álmainkban hangzott el? Hajnal felé tudott csak elaludni és dél is rég elmúlt már, amikor felébredt. Odakünt forrón tüzelt a júliusi nap.

A szobájából kilépve, kis cédulát talált az ajtórésben, női kéz hajszálvékony, gotikus betűivel.

— Az éjszaka átéltekért szeretnők kárpótolni. Hatórára legyen a Paradicsomhegyen.

Ölekezni vágyó, buja asszonyként hevert a tájhegyeknek mellkasán és völgyeknek ölében. Dongók, madarak suttogtak a fülébe csábító szavakat és a nyárfák önmaguk gyönyörétől halk levélzizzenéssel össze-összeborzongtak. A hegyeknek karzatáról méltósággteljes fenyők kandikáltak parázna kíváncsisággal az aranykalász-hajzattal takaródzó föld kebelébe. Minden olyan volt, mint azon a tizenötév előtti júliusi napon, amikor Ákos hetykén, könnyű botra támaszkodva játékosan, fenyőerdők hűvös sűrűjébe törtetett. Mire odáig ért, ahova már hiába kandikáltak a völgyben heverő házak kíváncsi ablakszemei, piros kendő röppent fel egy bozót mögül és a feketerigót utánzó, vidám leányhang rikkantotta feléje: Huncut a fiú! Huncut a fiú!

Most is július van, most is a Paradicsomhegy felé törtet ugyanolyan édesen lankasztó illatok között, mint akkor s lombátorok alatt a pázsit csábító, puha ágya is ugyanaz. Talán mégis az élőhalottak gyülekezetének volt igaza! Bekövetkezett az idők találkozása és tizenöt esztendő tévelygés után visszatért önmagához a mult. Vagy el se ment s e pillanatban kezdődik az élet. A meredeken emelkedő úton ugyanaz a Berzenczey Ákos kapaszkodik fölfelé, aki az imént kapta meg érettségi bizonyítványát. A régi város utcáin nem lődörögnek tányérsapkás,

szeplősarcú idegenek és a városkapukról nem verték le a hármashalom címerét. Nem harmonika nyikorog a kiránduló helyeken, hanem pattogó csárdásra lebegnek a tarka ruhák, mint ahogy a szél rázza egyhelyben, fűszállovagjaik karján, a mezők virágait. Ünnepeken piros-fehér-zöld zászló fut ki délceg lendülettel a városházatorony erkélyén. Mindaz van, ami volt és ami pedig van, az csak lehetett volna, ha botorul engedjük lenni és meg nem szívleljük régmúltakat átélt és jövőt előrelátó öregek aggódó szavát.

Így ment Ákos, a hegynek föl, keresztülhaladva elmúlt éveken és megifjodva a természetnek örök színpadán, mint anynyian, akik változatlan díszletei között, elmúlt önmagukra emlékeznek, elfeledve, hogy ugyane változatlanság lesz majd emlékeztetője és kísérőtársa az utánakövetkezőknek, miként az előtte elvonultaknak is volt valamikor. Aztán hirtelen meg kellett állnia. Az erdő feől, a fenyőfák egymásra boruló ágainak sötét folyosóbejáratából ismerős hang édesen esengő, tiszta kiáltása hallatszott. tizenöt esztendő távolából és győzelemeskedve az elmúlt idő fölött:

— Huncut a fiú! Huncut a fiú!

Ott, amerre nézett, a magasba emelt kar karesű zászlórúdjának végén kis piros selyemkendő simult szét, zizegve a könnyű szélben. Még felocsudni sem ért rá meglepődéséből, amikor újabb ismerős kiáltás hallatszott:

— Kakuk! Kakuk! — és egy fehér zászló röppent fel a piros mellé. Majd, mintha az első kiáltáshoz a rímet kereste volna, máris szólt a harmadik hang:

— Halihó! Halihó!

Zöld kendő lengett az égnek nyujtott harmadik kar mezítelen zászlórúdján. Így álltak egymás mellett hárman, délceg ifjúsággal és pajzánul nevető ajkaik nedvesen piros barlangját mutatva, amint csillogva világítottak be a napsugarak.

— Erzsébet, Magda, Kató! — kiáltott fel Ákos boldogan és kissé ijedten, zavart mosollyal és tetten érten, hogy most együtt várnak rá mind a hárman, akiknek ő külön-külön ígért sírigtartó hűséget. Alázattal emelte meg és mély meghajlás ívével, csaknem a földet söpörve, hordozta meg előttük a kalapját a felmentésében bízó bűnös bocsánatkérő mosolyával, majd nem büszkeségével a turpisságnak, hogy egyszerre hármukban szeretete az egyetlen és soha el nem múló szerelmet.

A lányok meg könnyed mozdulattal két karjukat rézsut, fölfelé kitérték, karesú derekuk keces bókolással hajlította meg törzsüket, bársonyos tekintetük édesen kacér pillantással kandikált ki a megemelt szempillák sűrű rácsozata alól, amint szelíden, szinte szabadkozva vallották a nevüket:

— Nóra, Márta és Irén.

— De mért huncut a fiú? — kérdezte Ákos diákos nevetéssel, amint elheveredett a pázsiton, ahol három tarka szoknya szemérmesen elrejtett lábszárak fölött, szélesen kiterülve, úgy ült meg körülötte, mintha három virágszirom pattant volna ki a földből.

Ők meg felkacagtak, kendőiket lengették, karesú derekuk ide-oda hajlott, esendesülő nevetéssel. Hát hogyan volna huncut a fiú? Amit Erzsébet, Magda, Kató nem tudott, azt ők már régen tudták, hogy három ház kapuján surrannak ki titkos füttyjelére, hol itt, hol ott, hol meg amott... Ők sok mindent láttak a gyermekévek zugaiból, kíváncsian lesve a felnövekedettek életét. Láttak és hallgattak, a nő örök szívét érezve keblükben, mint egy tiltott szekta szövetségesei, akik mindent kifecsegnék és elárulnak, de a szerelem titkait soha. Ezt mondták, majd Nóra leszakított egy fehér virágot és szirmának hófehér leveleit tépkedve, felsóhajtott:

— Úgy gondoltuk, hogy majd nekünk is lesznek titkaink. ha felnövünk.

Márta messzibe nézett:

— Rég felnőttünk azóta.

Irén szomorú mosollyal mondta:

-- És még sincsenek titkaink.

Ákos félig lebecsült szempillák alól nézte őket. Csak a nevük más — gondolta. — Úgy tetszett neki, hogy a múlt megismételte önmagát, újból eléje hozta azt, ami volt, mintha az idő könyv lenne, ami lesz, előre is, meg vissza is lapozhat a kéz. A légkör melege és emlékeinek forrósága járta át vérét, első szerelmek és csókok hasonlíthatatlan és soha többé meg nem talált, tiszta ízét adva vissza. Nézte a lányokat, a színes szoknyák karesú derekából kihajló virágszirmokat. Várják, hogy leszakítsa őket, csak a kezét kell nyújtania értük. Egy közeli fűszálon hőscincér pengette gitárját, az erdő mélyéből madarak hangversenye kezdett bátorító nyitányba. Csábítóan nézett a három lányra és támadóan mondta nekik:

— Azt ígérték, hogy kárpótolni fognak.

Összenevettek kedvesen és mégis kegyetlenül. Hát nem elég kárpótlás a komor, éjféli találkozóért, hogy most itt vannak vele? Búskomor öregek helyett három szép fiatal leány? Kacér mosollyal mondták, de valamivel távolabb ültek tőle, mintha előre védekeznének. Jókedvük csapongó szárnyai lassan lecsukódtak, hangjuk elhalkult és szavaik félénken tapogattak valami felé, amit közölni szeretnének. Hogy ők előző este, miután már tudták hogy Ákos a városban van, hosszú tanácskozás után elhatároztak valamit. Amihez az ő segítőjére lenne szükségük. De egyszer sem nyújtották feléje karjukat és kezük, amit megérinteni akart, ijedt meneküléssel bújt el a hátuk mögött. Ákos mind csalódottabban figyelte őket. Erzsébet, Magda, Kató nem így viselkedett. Itt ülnek lépésnyi távolságban körülötte és mégis pillanatról pillanatra elérhetetlenebbül. Nem kérdik féltékenyen: kit szeretsz? Magukról beszélnek és nem kíváncsiak arra, amit ő mondana. S az idő, mely az előbb a multból jelenné vált pillanatnak látszott, ismét szakaszaira hullott átléphetetlenül. Hát csak azért esalták őt ide, hogy ennek tudatára ébresszék?

— Beszéljenek világosabban — mondta már majdnem ingerülten.

Márta hirtelen felült félig fekvő helyzetéből:

— Hát nem érti? — szólt izgatottan. — Vagy nem emlékszik a maga boldog fiatalságára, amikor Erzsébet, Magda és Kató még olyan fiatal volt, mint most mi? El tudja képzelni, hogy mi táncolni is csak egymással tudunk és ilyenkor a harmadik a rádiót igazítja vagy a zongorához ül? A mi derekunkat még senki át nem ölelte, a mi szájunkat még senki meg nem csókolta. Hiszen itt csak öregek vannak és gyűlöletes idegenek. Csak várjuk a jövőt, reménykedünk, elsétálunk hárman ide, a hegyre, elképzeljük, hogy valaki jön, amint maga jött Erzsébethez, Magdához, Katóhoz, aztán mire alkonyodik, visszaballagunk ugyanúgy hárman. Nem jött senki és múlnak a napok...

— Mi nem akarunk így megöregedni! — jajdult fel Irén.

— Mi élni akarunk! — kiáltotta Nóra.

Aztán egyszerre három felől hallatszott kétségbeesett kéréseik:

— Segítsen!

— Szöktessen el innen minket!

— Csak addig segítsen nekünk, míg átszökünk a határon. Közben lement a nap és alkonyati hideg nyomult ki a fák közül. A lányoknak már sietni kellett, mert a régi házakban ilyenkor ébredeznek az öregek. De majd ha a „Kietlenség“-ből is felszedelőzködtek és átballagtak a Tibory-házba, akkor ők is ki-surrannak hazulról.

— Éjjélór indul a vonat — mondta Nóra.

— Legyen pontos — intette Márta.

— A városkapunál fogjuk várni — emlékeztette Irén.

Felszedelőzködtek és leiramodtak a hegyről. Könnyedén szökelő alakjuk még sokáig látszott a völgy mélye felé távolodva, amit rőt fénnel hintett be a hegygerinc mögé hanyatló nap. Az erdő új neszekbe kezdett a szélfúvással birkózó ágak hangszerén. A dalos madarak észótlanodva bújtak fészkeikbe és az éhes varjak ijesztő károgással portyáztak el a táj fölött. Mire Ákos a városba ért, szuroksötéten elfeketedett az este és kigyulladtak az utcai gázlámpák sárgán világító őrtornyai. A „Kietlenség“ ajtajában az öreg pincér ácsorgott, mintha őt várta volna, majd néhány lépést téve, nesztelenül tapadó lúdtalpain, eléje sietett.

— Uram — mondta suttogva és félőn lesett a tér homályába — önt már figyelik. Klinec, a detektív, ki is fecsegett valamit. Érje be ennyivel és egy percig se maradjon tovább. Félóra múlva indul a legközelebbi vonat.

Máris megfordult és eltűnt a nesztelenül behúzott üvegajtó mögött.

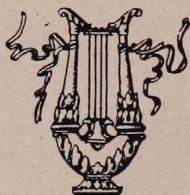
A város épp oly csöndes volt, mint az előző estén, fénytelen ablakaival olyan kihalt, mintha nem élnének a házakban emberek. Idomtalan alakok hajladoztak ki a kapuk alól, amerre Ákos ment és régi oszlopok árnyaivá váltak, amint elhaladt mellettük. Az árnyak közt bújosott és meghalkította lépteit, ha kard csörrent a közelben vagy deréköv csatja villant ki a sötétből. Nem hallatszott sehonnan emberi hang, sem hangszerek szava, csak a rádió szűrődött ki fojtottan itt-ott, az elsötétített ablakok mögül. Akik még élni mernek, azok is elbújnak otthonuk négy fala közé. A mozdony füstökádó lángja már messziről látszott bíborvörösén. Mire Ákos beszállt az egyik kocsiába, már indult is a vonat. Füttye a völgybe visított és versenyre kelt az esti szél jajgató szavával.

Ákos a fülke ablakába állt és nézte a távolodó várost. Emlékezete a kihalt téren járt. A Tibory-házban nemsokára megkezdő

dik az éjféli szeánsz, ahol hiába várják őt az öregek és hiába fogja várni őt a három lány is a városkapunál. Az öregek vize-nyős szeméből majd a csalódás könnye szivárog ki, a lányokéból a reménytelenségé. Amazok a multjukat siratják, emezek meg a jövőjüket. Ő pedig tovább halad az idő sebesen gördülő kerekén, bujkálva mult és jövő között, mert még nem érkezett el a pillanat, mely kézen fogja a multat és jövőt, hogy a rég várt jelenként álljon közójük. De nem késhet már sokáig! Addig várni kell, reménnyel és türelemmel, mindenkinek a maga helyén.

Kihajolt a nyitott ablakon és a völgybe merülő táj mélységeibe kiáltotta:

— Bátyáim és hugaim, a viszontlátásra!

Versek

Írta: Havas István

1. Gárdonyi Géza

(† 1922. nov. 1.)

*Írásain a mély szív humora,
falusi mezők virághimpora,
megejtő holdas esték,
semmi csináltság, talmi festék,
minden sora — természetesség.*

*Lángösztrönök ragadták
járatlan úton: ősi mélybe,
emberöltő hegyekre,
korok kőbelsejébe.*

*Izzón percent a tolla,
mintha pásztortüzekbe
mártotta volna.
De mikor ércbetűkbe róttá
a régen alvó dicsőséget:
máglyák ünnepi lángja égett,
hún és magyar titkok napfényre keltek;
kingyilt a kéklő magyar ég,
a láthatatlan messzeség —
Évszázak és évezrek énekettek.*

2. Elnémult harangok

(Rákosi Viktor tametésén 1923. szept. 18.)

— *Hát vége volna a zenének
mikor a harang szíve megszakad?
— Az igaz érc melódiája
lelkekben ömlött el, mint szentpatak.*

*Elnémult ajkat, fényharangot
fogunk temetni, árva nép, ma itt?
— Csak hamvakat főd el a sírbolt,
a lélek él s meggyújtja lángjait.*

Ez a három vers a Petőfi Társaság három nagy halottját siratta el a maga idején a most megszűnt Budapesti Hírlap magyar hasábjain. Alkalmoszerűnek tartjuk mindenkép arra, hogy itt együttesen most kiadjuk.

A szerkesztő.

— Sirassuk el, holtig zokogjunk érte,
örtornyából, ha már elköltözött?
— Sirassátok el, de az ő hitével,
mert ébresztő volt az alvók között.

Viktóriával éljen ajkunk,
te Viktor voltál, művész, alkotó,
harangjaid el nem némulnak,
a hit, a tűz nem halottsírató.

3. Jászai Mari ravatalánál

(1926. okt. 6.)

Könnyeinknek összeomlik folyama,
hódolatunk földig hajol. Gyászszoava
a ravatal lábainál fölzokog:
kioltott a sors megint egy csillagot.

Beh szomorú a Nagyasszonyt temetni!
A dicsőség, mely a színészt belengi,
koporsóján kigyúl még, de — búcsúfény,
esti Nap csak, jelzi, nyomán jön az éj.

Halhatatlan fuvola volt ajaka,
jelenése a teremtő Fény maga,
a deszkákon több mint játék, szép alak:
élet, világ volt, mit szül nagy Akarat.

Megsejtik-e az évszázak valaha,
mint szólt ajkán Gertrudisz, vagy Medea,
avagy Éva, nagy Madáchunk remeke,
s mint lángolt fel annyi színe, melege!

Színész ím a sors is, játszat most veled
tragédiát. Óh, az aktor végzete,
hogy veled hal a hang, szín, báj, mozdulat,
minden, amit alkotása nekünk ad.

KOSSUTH LAJOS

ÍRTA: IFJ. HEGEDÜS SÁNDOR

A magyar a szabadság nemzete. Jelleméből fakad a szabadság szeretete. És jellemző rá, hogy egész nemzeti élete alatt sohasem küzdött önzően, csakis saját szabadságáért, de mindig követelte más népek szabadságát is. Honalapító Árpád több mint ezer évvel ezelőtt Ázsia pusztáiról a népvándorlás korszakában útra-kelt, hogy bevezesse a magyarokat Európába. Akkor még a mai Magyarország helyén elnyomott népek táboroztak. Árpád, a magyarok fejedelme hozta a szabadság nagy gondolatát az ázsiai puszták mérhetetlen birodalmáról azzal a céllal, hogy a messze tengerek partjáig elvigye és ott hirdesse. Megérkezése nagy fel lendülés volt az itt letiporva élő szláv nemzetek között. Az Árpád-házból született első magyar király, Szent István, megszabadította a pogányságtól a magyarokat Európa keleti részében, mert elhozta részükre a keresztény vallást. Ez a nagy szabadság szeretet gondolata végigvonult ennek a nemzetnek egész történetén, mert a renaissance korszak nagy királya, Rex Mathiász, az igazságos egyeduralkodó, az igazság és a szabadság hirdetője volt. Aztán a XVIII. században feltűnt Rákóczi Ferenc fejedelem, aki nemcsak a magyarnép szabadságáért, de a lelkek szabadságáért, a vallás szabadságáért is feláldozta minden vagyonát és elbújdosva halt meg Törökországban. A XIX. század is megszülte a magyar szabadság gondolatának legendás alakját, Kossuth Lajost. Kossuth a század legelején, 1802-ben, a Zemplén vármegyei Monokon született, szeptember havában, de hogy mely napon, azt senki sem tudja, mert a sors úgy intézte a dolgot, hogy azok az anyakönyvek égtek el a nagy tűzvész alkalmával, amelyekben az ő születése napja volt feljegyezve. De nem is szabad egy ilyen legendaszerű alaknak élettörténetét polgári határidőkhöz kötni, ezeknek jönni kell az ismeretlen homályból, dobbanásszerűen megjelenni az emberek előtt, aztán eltűnni, hogy életük pályája, mint egy fénysáv az idő homályában, örökké világítson az egyetemes emberiségnek.

Kossuth évszázados nemesi családból származott, melynek tagjai az Árpádházi királyokig tudták visszavinni nemességüket, anyai ágon pedig a híres Véber András családjából származott, akinek őseit első Lipót császár 1687-ben vérengző pribékjével, Ka-

Felolvasatott a London Universityben angol nyelven.

raffával kivégeztette, mert az a vallás szabad gyakorlatát és protestáns hitével az evangéliumot hirdette. Ez a nagy protestáns ős vérenek erejét belecsepegtette Kossuth Lajos lelkiületébe. Egész hite, elhivatottságának tudata, a protestáns vallásból fakadt. Kossuth Lajos gimnáziumot járt, az ún. jogot tanult, ügyvédeskedett, élte a vidéki gentry életét, lovagolt, vadászott, járta a környék erdeit, kereste a szabadságot s lelkében felépítette a függetlenség gondolatát. Ifjú korának egy mozzanatára vissza kell emlékeznünk, mikor mint serdülő ifjú barangolt az erdők mélyén, hirtelen iszonyú vihar lepte meg. A menekülő Kossuth egy barlanghoz jutott. A barlangból fény szűrődött ki, cigányok tanyáztak benne, s marcona arcukkal úgy néztek ki, mint Macbeth boszorkányai, akik jósigékkal üdvözölték a hazatérő hőst. Kossuth meghökkent, mikor meglátta őket, de mégis belépett a barlangba, s akkor a tűz körül ülő alakok közül felemelkedett egy vén cigányasszony és azt mondta a belépőnek: „Üdvözlégy, hazád megmentője. Üdvözlégy, te hős, aki el fogod hozni ennek a nemzetnek a nagy magyar szabadságot!” Egész életén át visszaemlékezett erre, amely tulajdonképpen egy véletlen volt, de ő ebben a sors intését látta. Fiatal éveiben sokat hallott arról a proklamációról, amelyet első Napoleon az oroszországi hadjárat alkalmával intézett a magyar nemességhez. Akkor a nemesség ezt felháborodva tárgyalta, hogy hogyan lehet a magyarokat arra felszólítani, hogy koronás királyuk ellen fellázadjanak. Az alkotmányosság tudata rendkívül mélyen gyökerezik a magyar népben. Hiszen tudvalevő, hogy az angol Magna Carta, amely az angol alkotmányosság alapja, 1214-ből való, a magyar Arany Bulla, amelyből a magyar parlament sarjadzott, csak néhány évvel fiatalabb az angoloknál, mert 1222-ben köttetett, a felkent király és a magyar nemesség között.

Napoleon proklamációját később, mikor 30 éves korában elolvasta, rendkívül mély hatást tett rá. Ezidőben történt, hogy Magyarország felső vidékén a parasztok között lázadás tört ki a kolerajárvány miatt, mert az együgyű nép azt hitte, hogy a papok és az urak mérgezték meg a kutakat, és abból fakadt e gyilkos ragály. A fellázadt parasztok Sátoraljaujhely városa ellen vonultak, hogy felperzseljék a várost. A fiatal Kossuth akkor felfegyverezte a város polgárságát, a város parancsnokságát (mely jellemző későbbi éveire is), azonban nem maga vállalta, hanem másra bízta és ő egyedül ment a lázongó emberek elé és hatalmas beszédjével olyan hatást gyakorolt a népre, hogy letette a fegy-

vert és helyreállt a nyugalom. Ez volt Kossuth első nyilvános szereplése, amely nevét országos hírre emelte.

1832-ben került Pozsonyba, ahol a magyar országgyűlés ülésezett. Itt ő, az akkori rendszer szerint, egy távollevő képviselőnek megbízottjaként szerepelt, akinek csak az a teendője, hogy végighallgassa a tárgyalás menetét és arról jegyzeteket készítson, s ezekből a jegyzetekből született meg az *Országgyűlési Tudósító*, az első magyar politikai lap, amelyet először kéziratban küldtek szét az országban, később Kossuth litografiával sokszorosította. Tudósításainak olyan sikere volt, hogy Metternich Kelemen, a bécsi herceg-kancellár, az ausztriai szent szövetség megteremtője, felfigyelt a dologra, ösztönszerűleg megérezte, hogy Kossuth hírlapja, amely látszólag egyszerű parlamenti tudósításokat közölt, tulajdonképpen ennek a zseniális ujságírónak a kezén egy félelmetes hangszerré alakult át, amelynek célja a nemzeti öntudat felébresztése. Márpedig a Metternich által elképzelt szent szövetség-rendszer nem tűri meg az egyes nemzetek öntudatra ébredését. csakis a centrális, minden népeket, egyenlően, gépszerűen kezelő abszolutisztikus rendszert. Mikor az országgyűlést 35-ben berekesztették, Kossuth gyászszegélyben jelentette meg lapjának utolsó számát, aztán Pestre költözve, megindította a „*Törvényhatósági Tudósításokat*“. Ezeknek hatása még nagyobb volt a közönségre, de ekkor már Metternich keze lenyúlt Magyarországra felé és Kossuthot azért, mert a nemzeti ébredést hirdette, Metternich elfogatta és 1837 májusában felségárulás és forradalomra való izgatás miatt négy évre elítéltette és a budai bástya kaszárnya tömlőcébe záratta.

Metternich azt hitte, hogy ez volt a legjobb út arra, hogy elnémítsa a nemzeti törekvéseket. Ugyanezt tette Frederigo Gonfalonierival, aki az olasz tartományokban az olasz szabadság gondolatát hirdette.

Őt Spilberg várába záratta s onnét már csak tébolyult agygyal bocsátotta szabadon. Ugyanezt a sorsot szánta Metternich Kossuthnak is, azonban itt elszámította magát, mert a protestáns elhivatottságában szentül hívó Kossuth nem tört meg a börtönben, hanem elmélyedve gondolkozott sötét cellájában az évek során, at és átgondolta hazájának helyzetét, nemzetének sorsát, az európai fejlődés vonalát, és a szabadság evolúcióját. A börtönből, nem egy megtört ember távozott, hanem maga a forradalom, amely Kossuth legendás alakjában testesült meg.

Íme, a sors keze, hogy miként nyúl be a nagyemberek életébe, legjobban bizonyítja az, hogy Kossuth börtönébe négy éven át nem engedtek be jóformán semmiféle olvasmányt, mert Metternich félt a szellem erejétől, csak egy angol szótárt adtak neki és később Shakespeare angol nyelvű munkáit. És Kossuth ott a börtönben úgy megtanult angolul, hogy végül magányában már könyv nélkül mondta el Shakespeare „Vihar”-ját és a Szentivánéji álmot. Így adta az osztrák abszolútizmus zsarnoksága Kossuth kezébe a legnagyobb világnyelvet, az angolt, hogy aztán későbbi életében bejárja vele a földet és angol szónoklataival bámulatba ejtse a viágot. Mikor Kossuth 1840 májusában elhagyta börtönét, az egész nemzet mint martírt üdvözölte, tüntetéseket, díszlakomákat rendeztek a tiszteletére, családjának nemzeti adományt adtak és mindenütt a legnagyobb tisztelettel övezték. Kossuth ezekből a jelekből megérzi, hogy a *nemzet vele* van. Hogy a börtön fáradtságát kipihenje, Parád fürdőre vonult és itt esküdött meg Meszlényi Teréziával, aki egész életén át védangyala lett. Amikor visszatért Pestre, Landerer nevű könyvkiadó állította meg az utcán s azt kérdezte tőle, hogy elvállalná-e egy napilap szerkesztését. Kossuth mosolyogva válaszolt: Én elvállalnám, de kérdés, hogy Metternich Kelemen kancellár ő hercegsége megengedi-e azt, hogy én egy napilap szerkesztője legyek. Landerer, a könyvkiadó erre rögtön Bécsbe utazott és ott kieszközölte az engedélyt Kossuth részére. Mint később kiderült, ez az ember Metternich herceg kém-szolgálatában állott. Így gondolta Metternich lekötni Kossuthot, hogy az ne fejtsen ki forradalmi tevékenységet. 1841 január 2-án indult meg a Pesti Hírlap, Kossuth Hírlapja, mely ma is a legnagyobb magyar nyelvű napilap az országban.

Kossuth lázas erővel kezdett munkához. Minden ügyet, a közegészségtől a kisdedovásig, a megyei adminisztrációtól a pénzügyi kérdésig a tollára vett, és azt a közönség elé tárva, de olyan formában, hogy az a nemzeti öntudatraébredést szolgálja. A lapnak páratlan sikere volt. Ezrével jelentkeztek az előfizetők, ami abban az időben Magyarországon hihetetlennek látszott. Ő *nevelte a nemzetet*. Előkészítette az utat a nemzet önállóságára, hírlapja révén. S pár év múlva, mikor a lap népszerűségének teljében állott, Kossuth kénytelen volt szakítani a lappal, mert Landererrel, a kiadójával összeütközésbe keveredett. Úgy látszik, Landerert Metternich mozgatta, aki megijedt Kossuth népszerűségétől, és kiűtötte a kenyeret Kossuth kezéből. Kossuth állás nélkül maradt,

de tevékenysége egy percig sem szünetelt. Ezért elhatározta, hogy új lapot indít. De az abbani időkben ehhez a bécsi abszolutisztikus kormány engedelmre kellett. Kossuth merészet gondolt. Kihallgatáson jelentkezett Metternich hercegnél. A herceg a kihallgatás idejét 10 percre tűzte ki.

Metternich akkor 70 éves volt, diadala zenitjén állott, Kossuth 43 éves és tehetsége teljes hatalmában. Az ajtó kinyílt és Kossuth belépett Metternich herceg dolgozószobájába. Szemben álltak ők, az ellenfelek, akik eddig sohasem látták egymást, bár több mint egy évtizede küzdöttek egymás ellen. Metternichet meglepte Kossuthnak szépsége, férfias megjelenése, hangjának bámulatos csengése, és nagy nyelvtudása. Kossuth figyelte Metternich sima diplomata modorát és nagy óvatossággal megszerkesztette mondatait. Kossuth lapindítási engedélyt kért. Metternich azonnal megadta. Kossuth már távozni akart és megköszönve a herceg-kancelárnak írta való jóindulatát, mikor Metternich előadta, hogy néhány feltétele van a lap megindításához. Beszélgetésük közben észrevette Kossuth, hogy a ravasz diplomata övele egy olyan lapot akár szerkeszteni, amely nem a magyar nemzet érdekeit, hanem a szent Szövetség és Meternich céljait szolgálja. A leghatározottabban elutasította magától a megvesztegetésnek ezt a formáját, és közöttük olyan vita indult meg, amely a 10 percre tervezett kihallgatást órákra nyújtotta. Metternich kifejtette Kossuth előtt, hogy minden politika rendszerbe torkollik, amely az államalakulatokat a legjobb beosztásba és tagolásba szorítja be. Kossuth erre azt felelte: hogy az államalakulatok történelmi folyamatok által teremtett, de belső egység híján lévő korhadt szerkezetek és politikai kontármunkák. Mert ezeknek a legfőbb elve a rend, és nem a tiszta értékeknek, az eszméknek az elve. Metternich ekkor feltárta Kossuth előtt a konzervatív ideológiát. Kossuth mosolyogva válaszolt.

— Amit ön mond, herceg, az iskolapéldája a tanításnak, de ez nem az élet, mely ős talajából, a népből, a nemzet lényéből indul ki. Ez egy történelmi állapotot akar megrögzíteni, ami azonban az élet megrázkódtatásait nem bírja ki. Az ön eszméje, herceg, az élettől teljesen idegen, statikus, s ennek össze kell omlani, mert az eleven, liúktető élet változása és fejlődései az élő dinamikus elveken alapulnak.

A beszélgetés vége az volt, hogy nem értették meg egymást, örökre elszakadtak, s mindenik ment a maga útján.

Mikor Kossuth eltávozott, Metternich herceg az ablakából nézett utána, ennek a daliás alaknak és az az érzése volt, hogy másodszer történt meg vele életében, hogy megjelent előtte egy ember, akit ő nem értett meg. Az első volt Frederigo Gonfalonieri, az olasz karbonári, akinek ajánlatokat tett, nagy állást, hogy az olasz tartományok kormányzója ő lesz a szent Szövetségben, s az nem fogadta el, s most itt a másik, Kossuth Lajos, akit ő már egyszer bebörtönöztetett, s akinek most kenyeret kínál, egy lap szerkesztősége útján, és ez sem fogadta el azt. Nem értette őket meg Metternich, nem is érthette meg őket, mert ezek nem voltak beilleszthetők az ő szent Szövetségi rendszerébe, amely minden népeket, mint élettelen géprészeket kezelt, mert ezek mindketten nem emberek, de *egy-egy nemzetnek a lelkei* voltak, emberalakba megtestesülve.

Kossuth a megyei és a gazdasági életben teljes erővel küzdött a nemzet öntudatának ébresztésére és mindezeket előre megfontolt terv alapján csinálta, hogy a nemzeti öntudatot fokozza. Közben állandóan támadja a megyegyűléseken a bécsi abszolutizmus uralmát, és figyelemmel kísérte az európai politikai áramlatokat. Fordulópont életében, mikor 1847-ben Pest vármegye követének választja az összehívott pozsonyi országgyűlésen. A választás óriási diadal volt és Kossuth az ünneplések alkalmával először érezte azt, hogy a nép megértette őt és boldogan mondta meghitt barátainak, hogy életének ez a diadal volt a legboldogabb napja. A parlamentben egyik felszólalása a másikat követte, mindig hű alattvalóként kiáltotta a Habsburg-dinasztia elé, hogy a Habsburg-háznak az lesz a második megalapítója, aki a jelenlegi abszolutisztikus rendszert, alkotmányos formával cseréli fel. De a bécsi kamarilla nem értette meg a nemzet ébredését és huza-vona játékkal akart időt nyerni, hogy a régi Metternich-féle rendszerét fenntartsa. Aoznban akkor már egész Európában forradalmi mozgalmak törtek ki, Lajos Fülöp francia király elmenekült Párisból és a forradalom szele átvonult egész Európán. Ekkor Kossuth vezetésével Bécsbe mentek, ahol V. Ferdinánd a trónörökössel, Ferenc József főherceggel fogadta őket és a 72 követ az országgyűlés határozatát nyújtotta át a Fenségnek, amelyben kérte a felelős magyar minisztérium kinevezését, a jobbágyak felszabadítását, a szabad sajtót, népképviselői rendszert, a köztelherviselést és mindazokat a szabadságjogokat, amelyek akkor már a nyugati országokban bevezetettek. Az udvar kamarillája ígéreteket tett,

próbálták elodázni a dolgot, de végül mégis kénytelenek voltak kinevezni az első magyar felelős minisztériumot, amelynek gróf Batthyány Lajos lett a feje, Kossuth a pénzügyminisztere és gróf Széchenyi István, a legnagyobb magyar, a kereskedelmi minisztere. Ez 1848 március 15-én történt. Látszólag csöndesen, vér nélkül vívták ki a magyarok szabadságjogaikat. Azonban a bécsi kormány megbánta tettét és csalfa játékot kezdett a magyar nemzet ellen. A horvát bánt, Jellasicot, fegyverrel szerelték föl, *föl-szították Magyarország nemzetiségeit*, hogy törjenek rá a *magyarokra*, az országgyűlést föllozlatták, V. Ferdinándot a bécsi kamarilla lemondatta és helyére a 18 éves Ferenc József főherceget tette meg Ausztria császárává. Mindezt a magyar országgyűlés hozzájárulása nélkül, csak azért, hogy Magyarország önállóságát elvegyék. Kossuth megérezte ösztönszerűleg, hogy nemzete életére törnek. Megértette a sors parancsát és lelkes beszédeivel fölverte a nemzetet, hogy ezzel az árulással szemben csak fegyverrel kezében vívhatja ki a szabadságot. Kossuth nagy ellenfele, a lángelméjű Széchenyi István, aki a Béccsel való megegyezés révén akarta megmenteni az ország helyzetét, kétségbeesve látta, hogy Kossuth a forradalom felé viszi az országot. 1848 szeptember elején a budapesti Lánchídon, amelyet Clark Ádám angol mérnökkel építtetett, pisztollyal kezében, elborult elmével találták a hídon fetrengve és a legnagyobb magyart elvitték a Bécs melletti döblini elmeagyógyintézetbe.

Most már csak Kossuth egyedül maradt a színteren. *Ő volt* a magyarság lelke. *Ő volt* a nemzeti öntudat, csodálatos szónoki képességével városról-városra járva, fölverte a nemzetet és szavára megdobbant a *magyar föld szíve* és mindenünnen sereglettek a honvédek a magyar zászló alá. Az a szabadságharc megteremtette az ő nagy katonáját is, Görgey Arthur személyében és ez a harmincéves tábornok csodákat művelt honvédjeivel. Az osztrák seregeket Windischgraetz császári fővezér vezette, amelyet azonban, dacára hogy túlsúlyban volt, Görgey az ő honvédjeivel megsemmisített, 1849 május 21-én visszafoglalták Budavárát és oda Kossuth a győzelmes seregekkel, mint Magyarország kormányzója vonult be, mert április 11-én Debrecenben kimondták Magyarország függetlenségét, detronizálták a Habsburg dinasztiaát és Kossuth Lajost Magyarország kormányzójává választották.

Ezalatt I. Ferenc József, Ausztria császára, Miklós orosz

cárral Varsóban találkozott és annak segítségét kérte. Ekkor az orosz cár az abszolutizmus fenntartása érdekében Paskijevics Mihály Feodorovics tábornokot megbízta, hogy kozákjaival törjön be Magyarországra, és semmisítse meg a magyar nemzeti hadsereget. Ezzel az abszolutizmus győzött! Magyarország szabadságharca el volt intézve, a beözönlő orosz hadak megsemmisítették a magyar honvédeket, Erdélyben Bem tábornok vesztette el a csatát Segesvátnál, ahol Magyarország legnagyobb költője, Petőfi Sándor is a csatatéren lelte halálát. Görgey, a fővezér, Aradra ért seregével, Kossuth is oda menekült és egy kis házban találkoztak, ahol Görgey tudtára adja Kossuthnak, hogy *minden* elveszett, tovább nem bírja folytatni a küzdelmet a túlerővel szemben, le kell tenni a fegyvert. Kossuth minden hatalmat átruházott Görgeyre, agyon akarta lőni magát, de Görgey kérte őt arra, hogy óvja meg életét, meneküljön külföldre, és akkor még nagy haszára lehet nemzetének.

Kossuth menekült, Görgey pedig Rüdiger orosz tábornok előtt Világosnál, 1849. augusztus 13-án letette a fegyvert.

Kossuth Orsovánál lépte át a magyar határt, mielőtt átment a Duna túlsó felén levő török területre, leborult a haza földjére és imájában kérte nemzetét, hogy bocsásson meg neki, ha emberáldozatba került az az eszme, amelyet ő szolgált, amely nem volt más, mint *a szabadság* gondolata, amelyet nemzetének akart adni. Ezzel áthajózott a Duna túlsó partjára, menekülttársaival, 1849 augusztus 18-án, hogy örökre elhagyja azt az országot, amelyet annyira szeretett és aztán 45 évig éljen számkivetésben és két világrészben hirdesse a magyarok jogát a szabadsághoz, minden nemzetek igaz törvényét, a demokráciát, az egyenjogúságot és szónoki varázsával bámolatba ejtse a világ összes nemzeteit. Török földre érve, ő és társai a szultán kegyeibe ajánlották magukat és először Viddinbe, aztán Sumlába internálták őket, de minthogy az osztrák kormány orgyilkosokat küldött Kossuth nyomába és a Porta és Ausztria között állandó súrlódások voltak Kossuth kiadatása miatt. Kiutahiába, Kisázsiába szállították őket társaival együtt. Ezalatt Magyarországon az abszolutisztikus osztrák kormány a legkegyetlenebb módon ölte meg a magyar szabadságharc hőseit. Aradon kivégeztette a 13 hős vértanút, a tisztek legnagyobb részét fogságba vetette, a hazafias érzésű nőket megkorbácsoltatta vagy az ausztriai börtönökbe hurcoltatta, Kossuthot és társait halálra ítélte és ezt a halálos ítéletet

„*in effigie*“ képletesen végre is hajtotta. Közben nem szűnt meg sem Ausztria, sem Oroszország Törökországtól követelni a menekültek kiadatását, még háborúval is megfenyegették a Portát, azonban a derék padisach Abdul Medsid a Divánban felállt, megtagadta úgy az osztrák, mint az orosz követnek a menekültek kiadatását és kezeit égnék emelve, azt mondta:

— Allah hatalmas. Bízom oltalmában, azt a gyalázatot nem hozom nevemre, hogy kiszolgáltassam ellenségei haragjának a szerencsétleneket, kik nálam oltalmat kerestek. Akarom, hogy meg is találják ezt, jöjjön, aminek jönni kell, én őket nem adom ki, így akarom, így legyen.

És a két nagyhatalom kénytelen volt elhallgatni és Kossuth 1850 februárjában a kisázsiai Kiutahiába internáltatott. Kossuth it is fogolynak érezte magát, bár családja és barátai körülötte voltak, szabadságát nem élvezhette. Egész nap hadtörténeti munkákat olvasott és stratégiai könyveket tanulmányozott. Mert még most sem adta fel a reményt, hogy kivívja hazája függetlenségét, külföldről hoz segítséget, azok segélyével behatol az országba és a csatlakozó magyar honvédekkel lerázza a magyar nemzetről Ausztria rabigáját.

Kossuth megmentésére nagyon sokat tettek angol barátai, közöttük Anglia nagy államférfia: Lord Palmerston. Többször jöttek külföldi barátai, akik meg akarták szöktetni. Azonban Kossuth, aki a harcászati tanulmányokban volt elmerülve, egy szer sem bocsátkozott semmiféle kalandba. Ő azért tanult harcászatot, mert most értette meg I. Napóleont és a forradalom lényegét, hogy a katonai hatalomnak és az államhatalomnak forradalom esetén egy kézben kell lenni, mint az I. Napoleonnál volt, mert különben nem egységes az akció és a katonai főparancsnok és az államfő nem egyirányban viszik a forradalom szekerét.

Kisázsiai elzárkózottságában kapta a hírt, hogy az amerikai szenátus 1851 nyarán egyhangúlag elhatározta, hogy Kossuthot és társait meghívja Amerika vendégeikül és ha kell, és ők elfogadják, amerikai állampolgárságot ad nekik. A Dardanellákhoz küldte el a Mississippi fregattot, hogy Kossuthot és társait a fedélzetre vegye és őket Amerikába szállítsa. A padisach, aki 10.000 piaster havidíjat adott havonta Kossuthnak és családjának, most díszhintót küldött érte és lovastisztekkel kísértette a kikötőhöz, ahonnan Kossuth útrakelt.

Ezzel elindult szeptember 13-án az amerikai fregatta Kossuthal és társaival a fedélzeten, hogy a szabadság nagy hőseit az újvilágba vigye. A fregatt útja valóságos diadalmenet volt. Nemcsak a török kikötőben, de az olasz és a francia kikötőkben is, ahol csak a hajó elhaladt, zeneszó, zászlódísz, virágfűzér fogadta a szabadság legendás hőseit. Ő Marseillesben ki akart kötni, hogy a szárazföldön át Angliába menjen, azonban Bonaparte konzul, aki akkor már császárságát készítette elő, nem engedte meg részére a partraszállást. S itt egy váratlan dolog történt. Mikor a Mississippi a Marseille-i kikötőben állomásozott és Gibraltár felé útra indult és már verdeste kerekeivel az öböl vizét, egyszerre nagy mozgás támadt a parton. Egy ember a vízbe ugrott s minden erejével úszott a Mississippi felé. A fregatt megállt és bevárta a vakmerő utast. Az vizesen a kötélhágcsón a fedélzetre mászott és egy kérést kért csak a tisztektől, hogy engedjék őt Kossuth elé, hogy a szabadság apostolának kezét megszoríthassa. Kérését teljesítették és mikor Kossuth azt kérdezte tőle, hogy nem félt-e, hogy elmerül a habokban és nem éri el a hajó fedélzetét, a francia erre büszkén azt válaszolta:

— Uram, ha valamit az ember igazán el akar érní és arra ráteszi életét, azt el is éri!

Ezek a szavak mély hatást tettek Kossuthra. Élete folyamán többször idézte ennek a francia embernek a mondását.

Gibraltárban angol hajóra szállt, társait pedig a Mississippin tovább küldte előre, érkezését jelenteni New-Yorkba. Southamptonban szeptember 21-én érkezett, ahol a parton óriási tömeg várta a magyar szabadságharc vezérét. Londonból is sokan mentek le a kikötővárosba, hirlapírók és képviselők, ezeknek egyike átadta részére Lord Palmerston levelét, amelyben őt vendégül hívja.

Mikor a hajóból kiszállt Kossuth, a parton lévő ezrekre szaporodott tömeg hallatlan hurrázással fogadta, onnét a városházára vonult, ahol a polgármester és a tanács ünnepélyesen üdvözölték. És most újra megnyilatkozott Kossuth Lajos lángelméjének esodatevő ereje. Az üdvözlésre angol nyelven felelt. Hogy ő Angliába azért jött, hogy mint Anteus Albion földjétől új erőre kapjon, mert Anglia a szabadság nemzete. Még sohasem szónokolt angolul. De tíz évvel ezelőtt, mikor Metternich bebörtönöztette, szűk börtönében tökéletesen megtanult angolul Shakespeare műveiből, az angol polgárok csodálkozva hallották, hogy

jön Keletről egy idegen és beszél hozzájuk legköltőibb angol nyelven — Shakespeare nyelvén.

Egy óránál hosszab ideig beszélt. Kossuth nagyon jól tudta, hogy ettől a szónoklattól függ angliai szereplése. Viharos sikert aratott. Még aznap este jöttek Londonból a sürgönyök, amelyben értesítették őt, hogy pár napig késlekedjen Southamtonban, mialatt Londonban előkészítik fogadtatását. Mikor bevonult Londonba, bevonulása fényes diadalmenetté alakult, a Lord Mayorral az élén, a városi tanács fogadta, mint a főváros vendégét s ő a városházán, a híres Guillard Hallban szónokolt és tehetsége istenadta erejével elbűvölte az embereket. Egy gárdatiszt lakását bocsátották rendelkezésére, ahol fejedelmi módon fogadta a különböző küldöttségeket, a tisztelgő látogatókat, a levelek ezreit. London után Manchester és Birminghamot is felkereste, folyvást szónokol, fogdatatásokon, bankettekén, népgyűléseken és a britt nép nem győz betelni hallásával. Elragadják az angolokat Kossuth eszméi, előadási heve, hasonlatainak ragyogó képei, nyelve és az angolok bámulva látják, hogy az *idegen* úgy szól az ő nyelvükön hozzájuk, mintha az angol népből született legkiválóbb államférfiak egyike lenne.

Gyors válaszaira legjellemzőbb példa az, amit Manchester polgármesterének mondott, mikor az magyar zászlókkal díszítette a termet és magyar címerrel ékesítette a bejáratot.

— Uram, az önök címerében kettős kereszt van — mondta a polgármester.

Erre Kossuth riportszerűen válaszolt:

— Igen, de csak az egyik jelenti a szenvedést, a másik hirdeti a feltámadást.

Ragyogó beszédeiben az volt a nagyszerű, hogy mindig ugyanazon a témáról beszélt, de mindig új alakban. S miként Demosthenesnek megvolt az ő Fülöpje, akire minden beszédében újra és újra visszatért, úgy megvolt Kossuth beszédében is az a szó, hogy: Ausztria, amire mindig visszatért.

Diplomáciai tehetségének legnagyobb tanújelét adta akkor, amikor a munkások meghívásának engedve, a Népházban beszédet mondott, amelyben a IV. rendhez, a munkásokhoz fordult. Világosan látta úgy saját, mint Anglia helyzetét, ezért azt mondta nekik:

— Teljes erőmmel követelem én is a munkásréteg emelkedését, de csak az alkotmány sáncain belül!

Ha ő nem ezt mondja, abban a pillanatban elveszti Lord Palmerston és a többi angol politikus barátságát.

Az egész britt sziget ünnepelte Kossuthot, a nép, a közeposztály, a parlament, a sajtó. Csak az arisztokrácia viseltetett iránta bizonyos tartózkodást. Azonban Kossuth sem maradhatott sokáig Angliában, mert ő az Unió vendége volt és ezért novemberben fölült Humboldt nevű gőzösre és elindult az Egyesült Államokba.

Néhány hívétől és feleségétől kísérvé.

Ekkor már az Egyesült Államokban nagyban készültek fogadtatására, mert az a pár hét, amely a Mississippi fregatta és Kossuth hajójának, a Humboldt érkezése között volt, időt adott úgy a Washingtoni szenátusnak, parlamentnek, az amerikai kormánynak, New-York államnak, a többi államoknak és New-York városának elkészülni arra a fogadtatásra, amelyben ők Kossuth Lajost, a magyar szabadsághóst és a világszabadság apostolát részesíteni akarták.

1851 december 6-án déli 12 óra tájban a newyorki kikötőt 31 ágyulövessel reszkedteti meg. Megérkezett Humboldt gőzös, amely Kossuthot, Magyarország kormányzóját elhozta az Egyesült Államokba. Kossuth fekete atillában, oldalán karddal, fején structollás kalappal, daliás kalapjával olyan volt, mint egy festői kép; mikor partraszállt. A parton álló megszámlálhatatlan sokaság nem tudott betelni a látványtól. Egetverő hurrázásba tört ki, zúgtak a harangok, dörögtek az ágyúk, búgtak a hajók szirénái; Kossuth számára fekete paripát tartottak, felkantározva, s ő lóraszállt és szemlét tartott a newyorki 20.000 főnyi nemzetőrség felett. Azután kocsiba ült és megindult a menet, bevonult New-Yorkba Kossuth, oly diadallal, amelyhez hasonló csak Lafayetteé volt, mikor Washington szabadságharcához csatlakozva, átjött Európából Amerika földjére. Szónoklataival itt is lábba hozta hallgatóságát és az amerikai iskolakönyvekbe beiktatták beszédét, mint a szónokművészet klasszikus példáját. Washingtonban december 30-án érkezett, ahol őt Webster Dániel fogadta és bemutatta Fillmore elnöknek.

A kongresszus díszülést tartott tiszteletére s ünnepélyesen fogadták. Ékesszólásával itt is elragadta a hallgatóságát. Mindenütt nemcsak a magyar, de a világszabadságot hirdette. Kérte Amerika szabad népét, hogy fegyveres erővel nyuljon bele az európai kérdésbe és Ausztria és Oroszország abszolutisztikus erejét

törje meg, visszaadva a letiport nemzetek, köztük a magyarnak is, szabadságát.

Két világrész néptömegei és államférfiai hallgatták tátott szájjal és könnyes szemmel e lángész beszédeit s mindenki úgy érezte, mintha egy politikai Luther Márton szónokolna előttük. Még sokáig fogják emlegetni őt Amerikában, barátsággal, tisztelettel és csodálattal, mint olyan embert, akinek lángelméje, bátorsága, ékesszólása hitet tett arról, hogy ő nemzete szent ügyéért harcol.

1852 júniusában tért vissza Angliába Kossuth és Londonban telepedett le. Itt Richard Cobdennel, Lord Palmerstonnal kötött barátságot, akinek uralomrajutását Lord Derbyvel szemben Kossuth szónoklataival támogatta. Éveken át fölolvasásokat tartott és mint az emigráció feje, szötte politikai terveit és készült a cselekvésre. Az 1854-i krími háború elején egy pillanatra felcsillant a remény, hogy Ausztria bele fog keveredni a háborúba, s akkor újra itt lesz az idő, Magyarország függetlenségének kivívására, de ez csak csalóka remény maradt.

Új remény kelt szívében akkor, mikor 1858- és 1859-ben az olasz egység érdekében Piemont és Franciaország szövetségben megmozdultak. Ekkor Kossuth Cavourral lépett összeköttetésbe, aki Kossuthot örömmel fogadta. A terv az volt, hogy az olasz hadsereg keretében magyar csapatok szervezkedjenek, magyar légiók s ezek a győzelem bekövetkeztekor egy francia hadtest által támogatva, Magyarország földjére lépjenek és fölkelést szítva az országba, egyesülve tegyék tönkre az abszolutisztikus Ausztriát.

Kossuthnak ehhez megvoltak úgy az országban az emberei, mint Olaszországban, hozzácsatlakozott magyar légionáriusok. Victor Emanuel is elfogadta Kossuth támogatását s midőn Olaszország hadat üzent Ausztriának, Franciaországgal szövetkezve, III. Napoleon Párisban fogadta Kossuthot és megegyezett vele, csak arra kérte, hogy siessen Angliába és igyekezzen az angol közvéleményt tervük mellett hangolni és Palmerstont uralomra segíteni, aki megígérte, hogy minden körülmények között semleges marad. Minden nagyszerűen ment, III. Napoleon és II. Victor Emánuel Solferiónál megverte Ferenc Józsefet, Angliában Palmerston Lord uralomra került s ekkor jött Kossuth nagy csalódása: minden összeomlott, mert Willafancánál III. Napoleon Ferenc Józseffe békét kötött, aki lemondott Lombardiáról, III. Napoleon pedig Sizzáért és Savoyáért átengedte azt II. Victor

Emánuelnek. Cavour is megrendült a hirtelen békekötéstől és mélyen sajnálta a magyarok cserbenhagyását, de barátságát Kossuth irányában élete végéig megtartotta. Kossuth ekkor érezte, hogy az ő politikai szereplése véget ért, III. Napoleon kimagyarázó levelét zokogva olvasta el s belátta, hogy ebben a nagy színjátékban nincs senki vesztes, csak ő és a magyar nemzet. Ekkor visszavonult és 1861-ben Turinban telepedett le, hogy, mint elvonult remete, száműzött magányában leélje életét.

De ez az élet nem pár év volt, még több, mint 30 esztendő. Elhaltak mellőle felesége, leánya, hú kísérőtársai s mint egy magányos tölgy, ő ott állt egy úszó szigeten, mely mind messzebb és messzebb szakadt el nemzetétől. Az ő nagy terve, a dunai konföderáció, mely egyesíti a dunai államokat Magyarország vezérlésével, teljesen szétfoszlott, mert Európában más konstelláció állott elő, Bismarck alakja kezdett előtérbe lépni, aki a nagy-német egységet kezdte kiépíteni. Az 1866-i königrázi csata után a megrendült Ausztria, Magyarország felé nyúlt és 1867 júniusában I. Ferenc József megkoronáztatta magát Magyarország királyának, megadta Magyarország parlamentáris jogát, a sajtószabadságot és mindazokat a jogokat, amelyeket 20 évvel ezelőtt Kossuth Lajos követelt. A kiegyezés, mely Ausztria és Magyarország között létrejött, teljesen elszakította Kossuthot nemzetétől, aki Cassandraként egy levelet intézett Deák Ferenchez, a nagy magyar államférfiúhoz, aki Ferenc Józseffel a kiegyezést megkötötte és a levelében azt mondja:

...Ez a kiegyezés lesz Magyarország sírjának megásója, mert ha egyszer a Magyarországot körülvevő nemzetiségek öntudatra ébrednek, akkor Ausztriát, amely csak egy nemzetiségekből összerakott államgépezet; az önállóságra törekvő népek szét fogják tépni, ugyanakkor Magyarország testét is szét fogják szaggatni a széthulló Ausztriával. És ez a jóslata több mint 50 év után, sajnos, valóra vált, mert mikor a háború után föl-oszlatták a Habsburg-Monarchiát, a Trianoni Szerződés, melyet a levert Magyarországra rákényszerítettek, igazságtalanul és jogtalanul szétszakította az ezeréves Szent István birodalmat.

Életének utolsó két évtizedében Kossuth elmerült a természettudomány kutatásaiban. Botanikával foglalkozott. Béjárta Svájcot, Olaszországot, s mindenütt gyűjtötte „Herbáriumához“ a növényeket. Egy növény fölfedezése: a „*Vallis Veria Spiralis*“, az ő nevéhez fűződik, s a turini aggastyán emlékiratai

írása mellett, több mint 30 évig, nagy száműzetésében, ennek a tudománynak szentelte életét. Sokszor keresték fel a magyarok, sokszor ünnepelték, sokszor hívták, hogy térjen vissza a hazába, de ő mindig azt felelte:

— Én nemzetté tettem a magyart, önálló nemzetté, és addig nem térhetek vissza abba az országba, míg osztrák császár fején van a magyar korona.

Kilencvenedik évét is betöltötte, de nap-nap mellett dolgozott íróasztalánál; az utolsó levelek egyike az volt, amelyet a washingtoni „Smithsonian Institution“-tól kapott Amerikából, amelyhez Kossuth azzal a kérdéssel fordult, hogy mondják meg, meddig élhet egy anyaföldétől kiszakított páfrány ilyen kitépett, elszakított állapotban. A válasz ez volt:

— Egy-két évig élélhet, de menthetetlen pusztulás vár azután rá.

Kossuth lehajtotta fejét. Ő 45 éve élt kitépve az anyaföldből! Ráborult az asztalra, összeesett. Ágybafektették, pár heti betegség után 1894 március 20-án este 10 óra 55 perckor Turinban, a Via dei mille 22-dik számú ház első emeletén meghalt. Úgy halt meg, mintha maga a XIX. század halt volna meg, amelynek Ő volt, első éveitől az utolsóig, legnagyobb élő alakja, legendás hőse. S ekkor megindult a halott Kossuth, 45 évi bujdosás után, hazafelé Magyarországra; egész Olaszországon át fáklyák égtek a vasút mellett, ahol a halott elvonult. S hazájába érve pedig egy fölrazott nemzet megdöbbenő gyásza kísérte sírjába Kossuth Lajost, a magyar szabadság legendás hősét.

Azóta közel száz szobra áll az országban, New-Yorkban, Turinban, Olaszországban és másutt, de emléke ott él mindenütt az egész földön, mert Kossuth a szabadság apostola volt és ő volt a véső, amellyel „Clio“ bevészte minden nemzet szívébe azt a szót, hogy: „Magyar!“

*Falusi diák**

Írta: Harsányi Lajos

*A falutól az állomásig
Öt kilométer az útja.
Fakó kabátban, hóban, sárban
Minden hajnalon végig futja.
Az állomáson toporog,
Míg a vonatot várja.
A vonat jön. A várost nyolcra
Eléri a falú diákja.*

*A városban csilingelnek az utcák és terek.
Az iskolában szagosak az úri gyerekek.*

*A tanteremben nagy a csend.
A görög tanár magyaráz.
A hetedik osztályban máma
Különösképpen nagy a láz.
A tűnt aranykor álma kel:
Az Olimpusz. Az istenek.
Szent Trója áll. Az ór vigyáz.
Rontó csapatok nincsenek.*

*A tanteremben tündököl a hellén kor varázsa.
A fiú délben étlen-szomján fut az állomásra.*

*Mire haza ér, száll a köd.
Télen falun korán van este.
Sovány vacsora künn a konyhán.
Komor a falú lelke, teste.
Lefekszik ember és barom.
Szuroksötét lesz mindenütt.
Csak a diák tanul a konyhán.
Az óra tizenegyet üt.*

*A mécs mellett ül: éber ór. Az órát nem is hallja.
Vacogva és könnyek között — az Iliászt szavalja.*

* Mutatvány a szerzőnek »Holdtölte« című legújabb verskötetéből.

A MODERN MŰVÉSZET

ÍRTA: JANKOVICS MARCELL

Utolsó pillanatban ugortam be a legközelebbi fülkébe. Még le se telepedtem, a zsúfolt húsvéti cserevonat szelíd zökkenővel hagyta el a déli pályaudvart, a Gerbaud-dobozkákat károgó kékruhás kislányt, meg az integető, lobogtató atyafiságot. Kinek is kellene az útra édesség, mikor az élet egyetlen édessége felé robogunk: a nyugalom felé. Hát nem a legnagyobb gyönyörűség a mai kifinomodott és ezért meg is savanyodott földtekén, hogy nem kell naponta x-szer saját várunkban bemutatkoznunk a tömérdek láthatatlan ellenségnek, kiket valami Mr. Bell nevű angol szabadított reánk, hogy négy falunkon belül is bármikor is bekiabálhassanak hozzánk: Halloh, ki beszél? — mikor pedig mi mélységesen hallgattunk és ő beszélt... Legalább húsvét hetében követhetem jó édesanyám első tanítását: Fiam, kis fiam, sohasem szabad hazudni! Néhány évtizede elvesztettem a jogot a „kis“ jelzőhöz és vele együtt elvesztettem a gyermeki szep-lőtelen tisztességet is, mert hiszen a nap minden órájában egész sereg kellemetlen embernek el kell mondanom: nagyon örülök. Pedig dehogy örülök! A legtöbbet ki nem állhatom, de ezt gonoszul és alattomosan el kell hallgatnom, mert állítólag „Europäer“ vagyok.

Szerencsém volt, mint minden elkéső embernek. Oázisomat, az egyetlen üres ülökét, már a legelső fülkében fölfedeztem. Szerencsém egeynesen az osztálysorsjáték ígéreteivel vetekedett, mert szomszédom kedvesen szólított meg és nem undorral, mint ahogyan éjjeli vonatokon a büntető törvényben annyszor meghatározott „kettőnél több“ személy belépésekor szokás.

— Isten hozott!

Azt akartam mondani rá: nagyon örülök. Nem mondtam, mert most igazán örülök.

— Hová?

— Egyszerűen: el. Oda, hol egészségesebb a levegő, mert az élet régen meghalt. Csöndes városokba: Siena, Orvieto, Perugia. Az egészségeseeknek két hétre megtiltottam, hogy megbetegedjenek. A betegeimnek két hétre megtiltottam, hogy meghaljanak.

Így felelt a kedves, cingár sebész-professzor, aki ember-társait még a délután úgy bontotta fel, mint a szigorú cenzor a

titkos leveleket. Kitérte a tilos helyeket, azután újra gondosan beragasztott minden élet-levelet. Néhány jóízű mondatot váltottunk és én mindig örültem e váltásnak, mert ő jobban tartotta ígéretét, mint akármelyik jegybank. Mindig aranyat adott tarka papirokért. Majd megadással mondogattam:

— Fáradt vagy. Beesületedre fogadom, Székesfejérvár után egy szót sem szólok. Tudom, üdülni még zaklatott hónapok után. Az üdülés atriuma, hová már csak oldott saruval szabad belépni, maga a csönd, vagy a zaj, mely egyet ér a csönddel, mert nem kell rá figyelniük.

— Jó. Ha megígéred, hogy hallgatsz és jól alszol itt mellettem, mesélek valamit orvosi praxisomból. Éppen nem szörnyűséges eset; kedves igazság. Szakmádba vág. Afféle firkáló kritikus vagy. Tanulhatsz belőle.

— Jó. Hallgatok, mintha érzéstelenítettél volna.

— Hm, hát a természet törvénye szerint a fiatal csemeték gallyakat hajtanak. Ennek így kell lenni. Azok a gallyak a természet parancsára szökkennek elé. Mégis, hogy a facsemete jobban, szebben fejlődjék, némelyik gallyat le kell nyesni. Mondjuk, az embert is néha botolni kell, mint a fiatal fákat.

— Pár hónapja a csinos kapitányné az utcából áthozza hozzám kicsiny leányát. A nevük mellékes. Aranyos az a kislány. Gödrös orcájú, göndör hajú, csalfa szemű. Akár az anyja, — volt valamikor, mikor még én is helyesebb ember voltam. A gyerek kicsit pilledt. Lefektetem a tízesztendő apróságot. Kérdezettem. Kopogtatom. Dagasztom. Röntgenezem. Közben mesélek neki gyönyörűséges virágoskertről, melyben az árvácskák akkorák, mint az édesanyja reticule-je bársonyból, — piros narancsokról, amelyek akkorák, mint az én fejem, amelyet elég kekre esztergályozott a sors. Mesélek neki, mert hiszen miniatűr-asszony, pompás ruhákról, miket napsugárból szőttek, melyekre esipkét báránnyelvből vertek, melyek díszeit csillagokból pikelyezték, mint ahogy ez kétségtelenül az angyalok világában a legújabb divat. Kiküldöm a bonnet-t a várószobába, mosolygok édesanyjára, mert hiszen nekünk, doktoroknak, a mosoly épp úgy kellünk, mint az éter vagy a gaze. Gondterhes orvosi pillantás nem antiszeptikus — mert fertőz. A ráncolt homlok műhibája. Végre meg kell mondanom a remegő asszony-anyának: appendicitis. Éppen a legjobb pillanatban hozta a kicsikét. De *kell*. Még *ma*. Most. Legokosabb haza se vinni. Az asszony szó-

talán és halovány. Érti, hogy minden beretvaélen múlik, azaz az én szerszámom pengéjén...

— A mosoly volt a narkotikum. Utána az energiámhoz nyúlok, az az injekció. Úgy kell ezeket váltogatni, mint a kötést vagy a receptet. Kézen fogom a csöppséget:

— Kis rózsabimbón... Hát egy pár napig a doktor bácsi vendége leszel, — abban a nagy, kertes villában...

A gyerek rámnevet. Hozzám simul. Gondolkodóbb, okosabb, ügyesebb nálam, mert nem kerülget semmit, hanem *megold*.

— Óh, ebben a vendégségben csak jó dolgom lehet. Azután majd újra tudok futkosni, ugrálni. Most kicsit nehezemre esik. Úgy-e, doktor bácsi, — operál? Én tudom, az nem fájhat. Milyen jó, puha keze van. Mit vág ki belőlem? Úgy-e, az *arcomon* nem fog látszani a nyoma?

Ez a kis lélek hihetetlenül megkönnyítette gondjaimat. Pedig komoly volt az eset. Az élet kérdése. Hiába fontoskodom szerszámaimmal, mint a precíziós óramű. A halállal szemben a nyílt ütközet semmi. Bátorság, meg a tudás győznek. Csak a guerillaharc a veszedelmes. A guerilla-ellenséget nem látni: valami mikroszkópikus véresejteske mögött orvul leselkedik a szepsis, embolia, perforáció, szívgyöngeség...

Magamhoz szorítom az édes gyermeket.

— Apró nagyasszony — derék vagy. Derekasabb, mint édesapád legvitézebb katonája. Nem nyúlok én a te helyes kis orcádhoz! Az olyan, mint a virágkehely, a nebántsvirág... Leperegne róla érintésre az a csoda, amiből a kis méhek fabrikálják a legédesebbet, a mézet, azt az aranyos édest. Mikor egy-két hét múlva hazakísérlek, orcád pirosabb lesz, mint azé a babáé, amelyet tőlem kapsz, hogy ilyen jól viseled magadat. Pedig ez a baba még nagyobb léssen, mint te magad. Gyöngyös pártát fog viselni. Mire kereszteljük? Rózszi vagy Juci? — Mehetünk. A magam autóján vizlek...

— Az apróság bizott és mosolygott.

Életemben csak két mosolyra emlékezem, amely *nekem* adott erőt, hogy csodát műveljek...

— Az első a szigorú Aggházy professzor mosolya volt, utolsó szigorlatomon, mikor az ő tanításával ellenkező teóriát fejtegettem neki, pedig tudtam, hogy én, a diplomámra éhes szegény ördög, ezzel mindent eljátszhatom. Ő biztató mosolyával tüntetett ki, — igen kitüntetett a vizsga-jeggyel is, mert nagy

ember volt — és meggyőzni csak nagy embereket lehet. A második mosoly a leendő anyáé volt, ki a legszörnyűsegebb kínok között szebben mosolygott rám, mint a legfiatalabb tavaszon az első szerelem ígérete. Akkor mosolygott, mikor súgta: csak a kicsikémnek ne essék baja! — ha én magam már nem is találkoznám vele... Ilyen meggyőzően meg csak az emberré vált jóság tud beszélni és mosolyogni...

— Elég az hozzá, a kapitányné kis Évája úgy viselkedett az operáció előtt, alatt és után, ahogy ezt eddig csak annál a húszárormesternél láttam, kinek állából rémesen éles lórúgás után vagy két tucat szilánkot szedtem ki, — két-három órán át. Ez az ember még le sem akart feküdni; állt, mint a cövek és a kötés után azzal vált el tőlem: Köszönöm hozzám való jóságát... Ez az apró leány a maga nemében ilyen kishúszár volt. A gyerek három hét múlva már azon az ostoba ugrózsínóron vagy húszszor ugrott keresztül...

— Öreg orvos vagyok, de ekkora lelki erő ilyen parányi testben az én véges tudományomnak probléma maradt. Vagy két hétig meséltem, példáztam betegeimnek a bontásoknál és kiirtásoknál, példalódtam róla a fiatal medikusoknak, sőt mikor bridge-partin voltam a kultuszminiszternél, tréfásan vitézségi érmet sürgettem a kicsikének. Aztán elfeledtem az egészet, mert torlódott az élet. Sokszor éjjél után hagyom el klinikámat és arra gondolok: mennyivel őszintébbek vagyunk mi, magyarok a franciáknál. Mi azt mondjuk: kórház. A franciák azt mondják: Maison de Santé. Hát több ott a kórság, mint az egészség.

— Most — vagy három hete — újra betoppan a kapitányné a kis pácienssal. Hogy a kislány szuszog. Nyíló rózsa, de éjjente horkol. Megvizsgálom orrát. Csekélység. Afféle kis burjánzás. Nem tudjuk, miért támad még a nyirfa fehér kérgén is valami kis göres. Miért támad a legszebb piros almán, hamvas, selymes fényű tekéjén egy-egy parányi bibires. Összes tudományunk: egyszerűen *támad*. Ilyenkor jók ezek az automata igeformák. Fölhúzzuk az ígét és berreg eszünk helyett. Semmi: adenoid. Kiveszem. Vígán parolázom a kicsikével:

— Na, piciny nagyasszony! Megint vendégem vagy. Csak egy-két napig. Most csak keveset faragesálok rajtad. Akkorát fogsz lélekzeni, hogy ilyen kövér leszel. Fölfujtam öreg ábrázatomat és két tenyeremmel rácsaptam, — hadd csináljak hangulatot. Magamnak is volt. A magamfajta ember-gyomlálónak nem

maga a gyomlálás a nehéz mesterség; ez a drámai cselekmény nálam hamar perdül. Csak az elő- és utójáték fontos. Ezt mi, sebészek unjuk, akár a klasszikusok hasonló alkotásait.

— Soha még ennyire nem csalódtam! A gyerek nem sírt, hanem ez a kedves kis száj, ez a karesú kis mellkas, ez a esicsergő hang — határozottan bögött. A simulékony cica nem dorombolt, hanem karmolt. Ez a csöpp gyerek, velem, a vén Góliáttal valósággal verekedett. Most is fülemben jajgat a nyujtott vinnyogása: Nem akarom... Nem szeretem a doktor bácsit... Gyilkos... Nem akarom!

— A nagy orvos elhallgatott, mintha nem volna több mondanivalója. Elhagytuk Székesfejérvárt. Kibámult az esti ablakon; nézte a tünező lámpákat, az alkonyatból kifehéredő jó szellemeket: a nyíló gyümölcsfákat, — az alkonyathoz hozzáfekedő embereket, akik a dülőúton hazagyalogoltak, miután a tavaszi földbe beleszántották az örökös gond — a kenyér — fájdalom és mégis áldott barázdáit.

— Bravo. Északi szél fujdogál. Talán jó időm lesz pár szabad napom alatt. Tudod, a nap mégis jobb festő, mint Leonardo. Jobb szobrász, mint Donatello. Jobb, architektus, mint Michelangelo. A nap *kell*. Éppen olasz földön legjobban kell.

Szerényen kérdeztem:

— Nos! És mi is volt a titka a kapitányné kis leánya hangulatváltozásának vagy jellemfordulásának? Ugye, — egy esztendővel okosodott. Aki okosodik, többet gondolkozik. Aki gondolkozik, többet fél. Ezért bátor az őseMBER...

— Ha ilyen pazarul értsz logikához, ird meg dr. Józan Gergely professzor helyett a pszichológiát... Több kiadást fog megérni munkád. Még sincs igazad. Az esetnek más a magyarázata.

— Ez az apró leány vérbeli *művész* volt. Beválasztanám bármely vernissage jury-jébe. A titok kulcsa egyszerűen a művészetben van.

Szótalan kérdeztem kérdőjeles ábrázattal. Hiszen az ember arcával a világ minden nyelvén tud beszélni. Egyszerűen összehúzom a másfél- vagy kéttenyérfnyi lélekfotografián valamelyik ismeretlen izmot és ez azt mondja: kíváncsi vagyok. Vagy: nem értem. Vagy: nem igaz! — A doktor megértett.

— Megmagyarázom. Tudod, hogy nem sokat értek a képzőművészetekhez. Egyszerűen nem ismerek el más művésze-

tet, mert a magam mesterségét tartom az egyetlen művészetnek, mely nem luxus. Műremeknek pedig éppen csak az embert tartom. Na, nem a lelkiségét, — az még csúnya kis vulkán. Fortyog, mint a láva. Még éretlen. De az emberi test — az már műremek. Az alkotóhoz képest kontárok Apelles és Phidias. Ez a test, — ha akarom, gyümölcsfa. Virágzik. Gyümölcsöt terem. Ha akarom, masina, mely megcsúfolja a legtökéletesebb találmány pontosságát. Maga a logika és a logikátlanság. Törvény és törvénytelenység. Vénségében hitvány por. Halhatatlanságában a föltámadás csodája. E föltámadás a gyerek első nyikorgása. Több tudás van a gyerek által kiejtett, furcsa, titkos értelmű, megérthetetlen szótagokban, mint ötven évi könyvmolykodás élő lexikonjában. Beszél valakivel, akinek nyelvén egyetlen szót sem tudsz! A gyerek tud... Éppen ez elfogult ítéletem miatt nem értek a képzőművészetekhez, mert az, ha igaz, a szépségek világa. Ha pedig én valamelyik esetemre rámondom: szép eset, akkor a szép lelkek borzonganak és azt rebesgetik: borzalom...

— Hát fiatal koromban a tömérdek kórterem után szerettem egy-két hétre idegenben bolyongani. Az észnek is kellenek előkészítő kúrák, utókúrák. Az új millieu, — szokatlan benyomások — régi élet maradványai, szóval, amihez keveset értünk. Mindez jobban gyógyít, mint Karlsbad vagy a rádiumos fürdő. Lásd, az új millieu mindig csodatevő Lourdes. Ha másért nem, mert vagy kielégül valami titkos epedésünk, vagy csalódottan honvágyat kapunk. Szóval még a homoeopatháknak is van egy pár uncia igazuk. Vágyakat vágyakkal kell gyógyítani. Úgy cselekedtem, mint a legtöbb ember, ki jó napokat látott, megkívántam azt, ami megtetszett. Mert az eredetit nem lehet hazacipelni, összeszedtem egész csomó másolatot. Ilyenkor keservesen szorítottam be podgyászomat, ideges voltam a vámhatáron. Ott-hon mindig a legújabb szerzeményeknek adtam a legelőkelőbb helyet. Végre lassan ezek az úgynevezett kedves emlékek hátra kerülnek, mint az emlékké vált gondolatok. Nagy haszna van ennek az emlékgyűjtő mániának. Ha rápillantunk ezekre a tárgyakra, nem az elevenedik meg előttünk, amit az a gyöngye kép vagy másolt szobrocska ábrázol, hanem a jó napok, melyekért ma is irigyeljük önmagunkat. Ezek az apró emléktárgyak a mi életünk hangja, nézése, szeplője, melyeken át a régen nem látott jó napokat újra meg újra megismerjük és örülünk az ilyen találkozásnak.

— Én is összeszedtem egypár ládára valót. Hátra kerültek. Várószobámban ékeskedtek, mely már nem az én lakásom, hanem pácienseimé. Ott volt a csinos római bronz-fiú, ki szálkát húz a talpából. Alabástromban az olasz kölyök, aki narancsot hámoz. Miniatürben a kedves Lebrun-Vigé, ki gyermekét öleli magához. A falra is került egypár azok közül a déleeg, karsú anyagok közül, kiket Fra Angelico mennybéli hadseregéből a földre hozott. Ott sorakoztak színes szép talárjaikban az ismeretlen egeknek gárdistái, lekötelező, szeretetreméltó mozdulataikkal. Egyszerre Londonban rávetettem magamat Reynolds és Romney-másolatokra. A színes metszeteken társalogtak a fehérparókás, bájos Ladyk, pirospozsgás gyermekeikkel. Valamennyi öntudatos angol érdeklődéssel nézte például a kacér kis Laviníát, aki föltartja a pompás gyümölcsöstálat. A kandallón soha sem izzadt meg a derék Goleoni, sohasem törölte verejtékes homlokát, bár páncélsisakja átkozottul szoríthatta. Hja, ő megszokta az izzó velencei napot...

Bevallom, szívesen vásároltam volna egypár medici-i Vénuszt, vagy lenge gráciát, de békeszerető természetem volt. Az otthoni asszonyregime, nénék és húgok bojkottálták a klasszikus ruhátlanságokat. Később meg, mikor orvosi gyakorlatom túlságosan sokat mutogatott a nem éppen klasszikus meztelenségekből, kezdtem nem hinni a derék szobrászok modeljeiben. Ez a sok holmi szépen kikerült a várószobába, 1914-ből származó Uj Időkkel és 1924-ből való Illustration-számokkal együtt, melyeket inasom naponta lelkiismeretesen kikészít várakozó igazi és képzelt betegeim mulattatására. Hiába csúsztatom e lefogdosott folyóiratokat a papírkosárba. Axel Munthe kollégám meséli, hogy a kutya olyan, mint a gazdája. Ha gazda morgós, morog a farkaskutya. Ha a gazda nyájas, kedves a puli is. Én doktor vagyok; hát inasom, a Szabó Janesi, — szinte doktor. Úgy tartja, ami idejét múlta, nyugtat. A ma izgat. A holnap meg öl...

— Szóval várószobám így festett tavalyig. Ekkor hazavetődött húgom leánya, aki Párizstól Münchenig iparművészetet tanult. Teleszívta karsú vonalait a modern művészet minden nagyszerűségével. Aranyos, okos teremtés. Hogy benéz hozzám, telefüstöli amerikai cigarettákkal rendelőmet, hol magam sem szoktam dohányozni, mert respektálok betegeimet. Mikor szellemesen cseveg, kis fiúnak érzem magamat, aki nehezen tanulja az első szókat. Hallgatok és tanulok.

— Ejnye, — mondja a multkor — kedves Miklós bátyám, hogy lehet ilyen avultságokkal teletömni a lakást?! Félre ezzel a kacattal. Ezért tanultam én ízlést és művészetet?! Nálad kezdem az első berendezkedést. A nagy orvosnak, aki beteg sejtekkel, koresos rostokkal, az élet nyomorúságaival hadakozik, csak nem való ilyen émelygős holmi! Itt az élet realizmusának kell uralkodnia! Uralkodjék! A tudás a haladásban. A haladás a tudásban!

— Barátom, a rettenetesen agyonhajszolt emberek legkönnyebben megadják magukat. Aki szembe mer nézni a hadikórházak borzalmas sebeivel és hozzájuk képzeli a pattogó gránátokat, akik tudományuk exaktságában bízva ellent mertek volna mondani Napoleonnak vagy Leninnek, alamuzsisággal megadják magukat az asszonyi felsőbbségnek, mert bizony feleségem, a leányom, a húgom cirógatása vagy ismeretlen kis démonok flirtje gyorsabban legázol, mint a tank.

— Kis húgom berendezte rendelőmet. Kedves csecsebecsém a padlásra vándoroltak. Ott porosodik a nagy Celleoni, mert helyét a kandallón elfoglalta a nikkell szivarvágó. Karesú ére-hölgy. Ruhátlan, mint a fiatal éveimben be nem szerzett Vénuszok, csak éppen nem venni észre ruhátlanságát, mert vonala vékony. Pálca is lehetne, agár is lehetne. Legyen hölgy. Lebrun-Vigé képe helyébe valami Kollwitz-metszet került. Proletár-asszony, vízfejű gyerekével. Igaz, kitűnő rajz. Reális valóság. Csakhogy klinikámra szállítanám, nem a lakásomra. A Fra Angelico karesú, kedves angyalai helyébe a képen izmos olympiai bajnok telepedett, ki mögött saját esontváza sétál, hogy figyelmeztesse, csak vándordíjat nyert, mert hiszen ő maga is kivándorol ebből az árnyékvilágból. Okos kis húgom kimondta karesú renaissance-karosszékeimre, hogy alattomos porfogók. Helyükbe modern, nikkelesövekből hajlított bútor került, mely szerinte nem „tölti meg a levegőt“, hanem „tele van levegővel“. Hogyha néha ezekre az össze-vissza hajlított, ruganyos „H“ vagy „N“ betűkre ráülök, úgy érzem magamat, mintha saját operációs asztalomra feküdtem volna.

— Nos, ezzel meg is fejtettem neked az édes kis gyerek magaviseletének problémáját. Egy esztendeje még *a régi* rendelőmben várakozott. Most pár hete már az *új* berendezésben. Egyszerűen hatott rá a művészet... A régi csupa nyugalom és bizalom, már pedig e kettőnek frigyéből születik a rózsaszínű re-

mény. Az új esupa nyugtalanság és bizalmatlanság, — már pedig ezeknek frigyéből születik a kétkedés...

— Most, húsvéti üdülésem alatt, inasom, a Szabó Jani, a padlásról mindent visszarak rendelőszobámba és a XX. század remekei ágyazódnak be a padlásra...

— Hogyha modern művész vagy, hallgass, mert én, habár igazán a reálítások embere vagyok, én, a kegyetlen sebész, szeretem az illuziókat. Ha velem mégis egyetértesz, küldd ki ezt az aranyos kis leányt jury-tagnak a szalónokba. Ünnepelni fognak minden vernissage-on... Ha tehát egyetértesz, hallgass, mert a hallgatás egyetértés. Jóéjszakát!

... A vonat zakatolva, sustorogva szaladott az álmosan virrasztó kis állomások mellett, mint a sietős businessman, aki nem veszi észre, hogy ismerősökkel találkozott, — aki meg nem áll, akármilyen helyesen marasztalják. Szemben a tépdesett tavaszi felhőkbe belegöngyölítette magát a holdvilág. Mintha az az ezüstsarló tudta volna, hogy sokszor szebb a lengő fátyol, mint a legvakítóbb akt.

Este felé

Irtá: V. A. Koskenniemi

*A terhés napnak vége lett
s vele a gond elillant.
Kigyulladt a tetők felett
a halvány esti csillag.*

*Az est szelid nyugalma, ládd,
a fáradt földre ráhull.
Símitsad el a gond nyomát
hívednek homlokárul!*

*Hogy is lett úrrá lelkemen
a percnék szenvedése? ...
Vigy engemet, én kedvesem,
az álom lágy ölébe!*

*Börtönné vált a nap nekem,
rabjává tett a kinnak.
Jer, tégy szabaddá, édesem!
Már fönn az esti csillag...*

Finnből fordította: Bán Aladár.

GYÓZOTT A KÖNYV. Nem is tudjuk hirtelenjében hányadik esztendeje jelenik meg a pesti aszfalton a könyv a nyár küszöbén. Az első esztendőben valami furcsa idegenkedéssel fogadta a közönség az utcai árusítást, talán voltak olyanok is, akik megmosolyogták a szellemi portékájukat kínáló és áruló írókat, de a könyv haladt tovább diadalmasan a maga útján. Évről-évre nagyobb volt a könyvnapok sikere és közönsége. Először csak egy napra épültek fel a járdák szélén a könyvsátrak, aztán az egynapos vásárból két-napos lett, míg néhány esztendő óta háromnapos ünneppé szélesedett ki a könyv utcai forgalma. Lassanként színház és irodalom találkozó helyeivé váltak a sátrak, sőt a politikusok és a közéleti előkelőségek is megtisztelték a könyvet. Ma már a magyar miniszterelnök és a kultuszminiszter is kötelességének tartja, hogy fölkeresse a könyvsátrakat és bizonyára a könyv legnagyobb sikere az, hogy Horthy Miklósné eszményien szép, fehér fejét is ott látjuk évről-évre az utcai könyvpultok fölött, amint válogatja a legfrissebb termést.

Ezidén aztán döntő sikert aratott a magyar könyv. Külsőségeiben is. Mert egy évben sem láttunk annyi szép és magyaros sátort, mint az idei nyár kezdetén. A magyaros motívumú sátorhomlokzatok, a kopjafák adták meg az idei könyvnapok magyar hangulatát elsősorban. Azonban sok olyan sátrat is láttunk, amely eddigelé nem szerepelt a könyvnapokon, de ezidén a nemzeti irodalom megerősödését jelentette. Lelkes fiatalok, akiknek buzgalma a magyar irodalom és művészetek újjáteremtését és nacionalizálását akarja, jelentek meg a régi bevált cégek sátrai mellett s új színpultokat, új levegőt hoztak a pesti aszfaltra. Ez a fiatalság, amely most a könyvkiadás terén jelentkezik, a magyar életerőnek és tenniakarásnak legszebb bizonyossága. És különösen jól esett annak megállapítása, hogy a régi nemes és konzervatív szellemű könyvkiadó vállalatok milyen szeretettel nézték a fiatalok buzgólkodását. Az volt az érzésünk, hogy az új jelentkezőkben nemesak a fiatalságot szeretik és köszöntik, hanem azt az eleven, új vetélytársat is, akinek megjelenése a könyvpiacra csak fokozza a termelést, a minél több és minél szebb magyar könyv megjelenését. Nincs tehát itt szó arról, a régi latin elvről, hogy „veteres, migrate, coloni“, sőt ellenkezőleg az az érzésünk, hogy az új versenytársak megjelenésének a magyar irodalom látja hasznát s még több magyar író jut majd ezentúl nyilvánossághoz és ezen keresztül kenyérhez. Ebben látjuk az idei könyvnap nagy jelentőségét. Ez az új verseny a régi, nagy és bevált nevek mellett új és fiatal ígéretek hozott s az ígéretek-ből egy-két év múlva már örvendetes eredmények lesznek. S ennek

örülni fog nemcsak a magyar irodalom, hanem a kiadói vállalkozás is, mert új értékeket dobhat a piacra.

Külön örvendettünk az évről-évre Budapesten megjelenő erdélyi könyvek mellett a felvidékieknek is, akik húsz esztendő rab-sága után először állhatunk ki szabad homlokkal és derűs tekintettel a magyar olvasóközönség elé. Velük és rajtuk keresztül ózondús hegyi és kárpáti levegő áradt a pesti aszfaltra, új arcok és új nevek, akik azonban régiek a magyar gondolat egyetemességében. Mi mindennek kellett történnie, mennyi könnynek kellett hullnia és mennyi sóhajtásnak elszállnia, amíg ezt megérhettük! S a könyvkiadók is mennyi új reménységgel nézhetnek most a felszabadult tájak felé. A visszatért felvidéki városokkal új olvasóközönség is érkezett, amelynek megjelenése még fokozta a magyar könyv ünnepeinek nagyságát. Így találkozott író, kiadó és közönség az idei könyvnapok ünnepségében s mi boldogan állapítjuk meg, hogy így van ez rendjén. Ennek az ünnepnek évről-évre nőnie kell most már, kívánjuk, hogy amilyen mértékben nő a magyar könyvtermelés és fogyasztás, úgy nőjön a magyar olvasóközönség is, hogy elérkezünk a magyar könyv végső és igazi nagy ünnepéhez.

(—ö)

A BUDAPESTI HIRLAP FEJFÁJARA. Május kezdetével a magyar sajtónak egy olyan szerve szüntette meg életműködését, mely szellemi gazdagságában 58 esztendőn át részesítette az olvasó közönséget. A *Budapesti Hirlap* volt ez a sajtószerv, és hogy mi ezen a helyen ma megemlékezünk róla, annak több oka van. Az egyik, hogy szellemi színvonala, lelkiülete, világnézete, írott szava élete első nagyobb felében rendkívül jellegzetes megnyilatkozásával, ízlésével és bátorságával elragadta az emberek százazreit, annyira, hogy célkitűzéseit pár év alatt úgyszólván az egész ország magáénak vallotta. Alapítója és hosszú ideig vezére *Rákosi Jenő* volt, aki korának lelkét megértve, oly szerencsésen alkotta meg napról-napra megjelenő hasábjait, amihez fogható sikert magyar napilap addig még nem aratott. A legutolsó kis embertől kezdve a legmagasabb polcon ülő államférfiúig mindenki megtalálta benne a keresett és kívánatos gondolatot, eszmét, irányítást. Mégis talán a dolgozó középosztály értelmisége segítette diadalra a lapban azokat az értékeket, a lélekbe nyúló indítékokat, mik a lassan ébredő magyarságot egy közös cél felé külsőleg is mutatkozó nagy eredménnyel terelgették egygyé. Rákosi Jenő lapja a nagy nemzeti hagyományok föllevenítésével indult el, azoktól sohase szakadt el, de úgy formálta és úgy hozta összhangba a kortörekvésekkel, hogy mindenki érezte betűiben az emelkedést, az ébredés élnétségét, s az alkotó nemzeti szellem egészséges tömezlázat. Érdekes volt látni, hogy a kipróbált munkatársakhoz mint jöttek fel az ismeretlenségből az újak, a friss erők; és ez a frissesség hogyan élnékitette, új színeivel hogyan virágoztatta fel a sűrűke ólombetűk hasábjait, s hogyan töltötte meg a milliók szívét *meleggel és fénnel*. Ezzel a kettővel együtt, mert a

Budapesti Hirlap volt az első, aki a nemzeti érzésben a szociális erő nagyságát, a társadalmi csoportokra szaggatott ország összeforrását hangoztatta, azt az önzetlenebb egyesülést, melynek megmozdulása jelentkezett mindazokon az utakon, amelyeken a *B. H.* fehér lapjai, mint új tavasz madarai átkeltek.

Rákosi Jenő, a magalett ember csodálatos átfogó erejével, a lánglélek tapasztalataival szuggerálta az ország olvasóközönségét, és úgy látta, hogy a nagytehetségű, de elhagyatott, elfeledt ország is a magalett ember feltámadó erejével fog győzni s olyan jövő áll előtte, aminél szebbet képzelni is alig lehet. Nem mindennapi elgondolás volt ez, amit azonban nemcsak az ösztönös őserő sugallt, de a tett tudatossága, a hit napról-napra megújuló lángja s az igazság ereje is igazolt a lelkekben. Mert a *B. H.* a mult század végén már a milliók lelkét mozgatta s tartotta ébren. Így lett elsősorban az ifjúság vezére, a kiforrott fők gondolkodtatója s az ugar-elmék felszántogatója. Eszményeiért síkra szállani, sőt áldozatot is tenni tudtak és tudunk. Csoportoknak, négyes, ötös köröknek járt diákkorunkban a *B. H.*, mert a diákszemből egyenként nem tellett volna előfizetésre. De aztán olvastuk is, és az iskola mellett Ő lett gondolatvilágunk egy másik, létszerű egyengetője, Ő, a harminc millió magyar hirdetője.

Gyönyörű ívelő hatása a *B. H.*-nak csak a század elején, az ú. n. koalíció győzelemre jutásával tört meg, hirtelen, egyszerre. A koalíciónak „sikere” lehangelő hatást tett az országra, kitünt, hogy az Ausztriával szemben való függetlenségünk nem igazi függetlenség. S a Budapesti Hirlap az uralomra jutott koalíciós kormányt támogatta, majd az elkövetkező Tisza István-kormányt is, s ezzel egy csapásra elvesztette a milliók fölött való szellemi és erkölcsi uralmát. Meg nem bocsátották neki, hogy a *nemzet* harsonájából a Bécsben fogant kormány szélesöve lett.

Rákosi Jenő maga, mint tudjuk, nehezen és csak hosszas érlelés után nyugodott bele az új fordulásba; barátai s egyes belső emberei hosszú ideig fáradtak, míg végre sikert értek nála. Ő *Jézus* nevében indult el a millenium előtt elkészült új palotába lapjával, ami szinte tüntetés számba ment már akkor a liberalizmusnak mindinkább jelentkező túlzóival szemközt. Gúnyolódtak is vele, az egyik élelap még évek múlva is csipkedte az „új Zrinyit”. Pedig Rákosi zsenialitása megérezett valami katasztrófafélét a szabadelvűségnek egyre mutatkozó szélsőségeiben, tán azt, ahová eljutott 1918 végén. Böles konzervatívizmusa a nagylélek hagyományain épült. Kár volt, hogy a válaszüton nem maradt szigorú következetességének elvi fel fogása mellett.

A másik ok, amiért megemlékezünk róla, az a kapcsolat, mely közte és a Petőfi Társaság közt majdnem kezdettől fogva fennállott.

Rákosi Jenő, Csajthay Ferenc, Surányi Miklós, Bókay János szerkesztői, állandó munkatársai közül: Herczeg Ferenc, Pekár Gyula, Kaas Ivor, Rákosi Viktor, Csathó Kálmán, Sebők Zsigmond,

Komáromi János, Szöllösi Zsigmond, Kemecey Jenő, Malonyay Dezső, Kern Aurél a legkiválóbb tagtársaink sorából valók; de azok a következők is, akiknek művei sűrűn jelentek meg a B. H. hasábjain: Császár Elemér, Lőrinczy György, Raffay Sándor, Mariay Ödön, Oláh Gábor stb., az elhunytak közül: Bartóky József, Berezik Árpád, Dóczy Lajos báró, Gárdonyi Géza, Gyóni Géza, Harsányi Kálmán, Pósa Lajos, Szaboleska Mihály, Szemere György, Takáts Sándor, Vargha Gyula, Váradi Antal, Zempléni Árpád stb.

A Budapesti Hirlap egyik nevezetessége volt az a rendíthetetlen hűség is, mellyel a Petőfi-kultuszt szolgálta s annak világraszóló jelentőségét az ország köztudatába varázsolta. Ezzel a Petőfi Társaságnak is nagy szolgálatot tett, amit soha el nem felejthetünk.

Ezer nagy és kiáltó tanulsággal szól hozzánk eltávozóban is ez a lap, amiknek eltűnniök nem szabad, ahogy hatása is élni fog szellemi vérkeringésünkben — időtlen időkig.

Havas István.

NEMZEDÉKEK ÖRÖKSÉGE. Az emberi élet egyik legszebb jelensége, hogy a fiú öröklí apja hivatását s az örökös, ha lehetséges, ezt a szép, apjáról rámaradt kincsét továbbadja gyermekeinek. Ez a nemzedékek öröksége. Szép ez a polgári foglalkozás minden ágában, de különösen szép akkor, ha szellemi örökség. Az író tovább folytatódik gyermekében, a művész fiában vagy leányában. Mintha csak a Gondviselés örködnék azon, hogy az általa adott kincs ne sikkadjon el egy-egy tékozló fiú kezén, hanem megőriztessék és áptaltassék nemzedékről nemzedékre. Ezek a gondolatok jutottak eszembe, mikor egy új verskötetet lapozgattam. A verskötet címe Harangszó. Kiadta az Országos Bethlen Gábor Szövetség s a költő, akinek neve díszíti a könyvet, ifjabb Szász Károly. A harmadik generáció a magyar irodalomban. A kitűnő költő, a még kitűnőbb műfordító, a nagy református püspök maga is régi erdélyi ősök örökségeként hordozta a költészet kitüntető babérját, hogy aztán átadja az örökséget fiának, ifjabb Szász Károlynak, a költőnek és politikusnak, az utolsó világháborús országgyűlés elnökének, aki mint költő, prózáíró és kritikus vívott ki magának apjához méltó nevet a magyar irodalomban.

De az idő múlik s az ifjabb Szász Károlyból lassanként idősb Szász Károly lett, hogy aztán átadja az ifjabb jelzőt fiának, aki most íme a Harangszó című kötetel lepte meg a magyar olvasó közönséget. Három nemzedék, három egymásután következő generáció találkozása ez, legifjabb hajtása annak a szép és nagy családfának, amelyet a Szász Károlyokban tisztel a magyar irodalom. Nagyapa, apa és fiú és mögöttük hosszú ősök sora, akik nemesak családfájuk szerint voltak nemesek, hanem abban is, hogy mindig a magyar szellemi előkelőségek táborába tartoztak. Ezért gratulálunk az apának a fiához és ezért szorítjuk meg a fiatal költő kezét szeretettel, mert méltó utódnak mutatkozik abban a nagy és szent márványsesarnokban, amelyet magyar költészetnek nevezünk.

(G. J.)

IRODALMI TÜKÖRKÉPEK

PINTÉR JENŐ: HIBÁK A NEVELÉSBEN ÉS A TANÍTÁSBAN

Mitrovics Gyula debreceni egyetemi tanár tudományos működésének 50. évfordulója alkalmából emlékkönyv jelent meg, amelybe én is tanulmányt írtam. A tanulmány most különlenyomatként is megjelent. A gyakorlat embere óvatos kritikával nézi a hosszasan elmélkedő neveléstudományi értekezéseket. Szép az elmélet, de a tanárnak nemesak elméletre van szüksége, hanem gyakorlatra is. A gyakorlatban pedig főképp annak tudatára: milyen hibákat kell elkerülnie nevelői és oktatói működésében. A magam tapasztalatai alapján közreadok néhány szakaszt iskolai jegyzeteimből. Szeretnék rámutatni arra, milyen szempontokat kell a tanárnak szem előtt tartania, ha azt akarja, hogy munkája zavartalan hatású legyen.

A tanárnak nevelői lelket kell belevinnie órájába. Szeretetet szaktárgya iránt, szeretetet tanítványai iránt. Csak akkor gyúl a láng a lángról, ha a tanár is a szeretet és tudás élő és lobogó fátyója. Érezze a diák, hogy a tanár nem az ellenfele, hanem a segítőtársa. Legyen a tanár mindenben példakép: a lélek nagyságában csakúgy, mint a művelt magatartásban. Derű sugározzék a tanár arcáról, megnyugtató hatású ember legyen, ne legyen rendőr. A fegyelemtartás jól megfér a szeretettel.

Az élet küzdelmeiben elfáradt, kedélytelen, száraz tanár hivaltalszobába és nem katedrára való. Ha belépsz a tanterembe s úgyis el kell töltened az órát, legyen a munkád lelkes munka. Ha érzed, hogy unalmas mesterember vagy és pusztán a megélhetésért dolgozol, követeld áthelyezésedet más munkakörbe. A fáradt tanár, komor tanár, epés tanár nem egyéb az iskola szomorú tehertételénél.

Ha van valami, amit minden tantárgy minden tanárának szem előtt kell tartania, az a nemzeti érzés. Gyáva népnek nincs hazája! Elpusztul a nemzet, amelynek fiai nincsenek átitatva attól a gondolattól, hogy ők különbek minden velük versengő szomszédjuknál. Megalkuvást nem ismerő magyarokat kell nevelnünk. Sohase téveszszük szem elől a nemzeti dicsőség kiemelését.

Mit adhatunk embertársainknak, ha elveszjük tőlük őseiktől öröklött hitüket? Elégedetlenség és boldogtalanság lép a vallástalanság nyomába. Aki könnyelmű megjegyzésekkel a kétkedés magvat szórja el az ifjúság lelkébe, az szerencsétlenné teszi a gondjára

bízott gyermekeket. Mondhatnánk azt is: áruháza követ el hivatása ellen.

Tanítás közben minden alkalommal utalj az erkölcsi értékekre és az erkölcsi értéktelenségekre. Ne tarts hosszadalmas prédikációt, csak azt véd a tanuló lelkébe, ami szép, jó, igaz. Alakítsd ki tanítványaidban az értékelő felfogást az emberről és világról, hadd tudjanak ők is állást foglalni az értéktelenségek ellen. Ha tanítványaid tudják, hogy az anyagi javak csak az erkölcsi és szellemi értékek után következnek, máris nagy szolgálatot tettél a nevelés ügyének. Vigyázz minden értékelő megjegyzésedre. Ha sugalmazó erejű tanár vagy, szavadra esküsznek a tanulók, ha lelkiismeretes tanár vagy, minden kijelentésedet meg fogod fontolni.

KOSÁRYNÉ RÉZ LOLA: A FÖLD KÖDÉBEN

Őszintén megvallom, nincs olyan könyvem, aminek valamelyik részében ne akadnak gyermekkori benyomások életrekeltése. Az ember, míg gyermek, nemcsak színes kavicsot és képet, bélyeget, vagy lepkét gyűjt, hanem benyomásokat is. El sem lehet dobni, el sem lehet veszteni, mint a többi lomot, amit összeszedtünk. Később aztán ebből világít meg hirtelen hol itt, hol ott valamit az a különös fény, amit megmagyarázhatatlan sóvárgások gyújtanak az emberek lelkében. Hogy írjanak, vagy rajzoljanak, énekeljenek, vagy faragjanak. Minek? Kinek? Ki tudná azt megmondani?

Én sem tudtam, miért volt, hogy kiskorom óta elbujtam néha töprengeni és verset írni. Miért volt, hogy mikor nagyobb lettem és szerettem táncolni, örültem az éjjelizenének és a fiúktól kapott levelezőlapoknak, néha hirtelen, mintha más világba merültem volna, ahonnan mindez véghetetlenül messze volt. Elfelejtettem, hogy tizenhatéves vagyok, elfelejtettem még azt is, hogy az a nyurga, göndörhajú erdőmérnökhallgató, akiről akkoriban azt álmodtam, hogy nincs különb lény nála a világon, ott van a szentantali park fenyős, pázsitos ligetében a többi leány meg fiú között, akik meg voltunk hívva az erdőmesteréhez egy tavaszi délután.

Mi, lányok, már előző estén kimentünk hintón. A szentantali Kóburg-kastély titokzatos kísérteteiről beszéltünk este és hallgattuk a Beethoven-sonátát, amit Irén néni játszott. (Ezt is meg kellene írni egyszer: a magyar háziasszonyt, az erdészfeleséget, aki emelt művész tudott maradni és akinek játékát az akkori bolgár királyné hallgatta gyönyörködve, hogy aztán tapsolni kezdjen az ablak alatt.) Janesi fia hegedült hozzá. Mi meg, Irén néni két leánya meg mi többiek hatan, karanfogyva sétáltgattunk a holdfényben.

Már akkor kezdtem érezni valami halk melódiát, távoli, borzongató, szinte kísérteties éneket. A parkon túl régi temetőhöz

értünk. Nem volt félelmes. Csak nagyon romantikus és édesen szomorú. Akkoriban olvastam Maeterlinck Kék madarát, elmondtam a többieknek, emlékszem. És ez elfeledtette velem a lelkem mélyén fel-felbukkanó rimes sorokat.

Másnap délután aztán vidám zaj volt a házban és a ház körül. A fiúk megérkeztek. Futkostunk, fényképeztünk, táncoltunk, sétálgattunk.

Egyszerre nyugtalan lettem és elhúzódtam a többiektől. Elfelejtettem minden mást. Mondom, még őt is, a nyurga erdészt, egy pillanatra. Körülnéztem a varázslatos tisztáson. Megdöbbenve, megszédülten, a magánosság hirtelen csöndjében. Honnan jöttem és hová megyek? Mind az emberek, akik itt élünk a földön, honnan jöttünk és hová megyünk?

Beszaladtam a házba, kerestem a konyhában, — az esett a legközelebb, — egy darab papirost, valami üres zacskó volt. És írtam, egy fa alá huzódva:

— *Honnan jövünk, hová megyünk,
Óh jaj, ne kérdjed.
Csak sietünk, csak sietünk,
Mert ez az élet.
Indulsz velünk, érsz-e velünk,
Óh jaj, ne mérjed, —
Élni jövünk, halni megyünk,
Csak sietünk, csak sietünk,
Mert ez az élet.*

...Közel harminc évvel később, mikor a hegytető felé huzódó menetet énekelni hallottam írás közben, ez a vers ködlött fel előttem újra és ezt énekelték.

Egy másik kép, amiből a regény kialakult:

Asszony voltam már akkor és esténkint, ha a férjemet vártam, kint üldögéltem a kapú előtt. A hegyoldali ház mögött meredek, bokros rész kezdődött és magas, sziklás hegytető állt némán a csillagfényben. Köröskörül mindenütt hegyek. A bányászok olyankor ballagtak haza messze világító sárgaréz-mécseseikkel, a kahanecsel kezükben. Egyre magasabban tűntek fel, egyre magasabban látszottak az apró fénypontok. Honnan jönnek, hová mennek?... A szöveghez így fűződött kép is.

Hogy pedig miért olyan szomorú Rozálka sorsa? Mert úgy éreztem, nagyon sok szegény asszony van így. Van olyan is, akinek még szomorúbb élete van és nem törődik velük senki. Még gyermekkoromban írtam valaha a naplómba, hogy a neveléstudomány szép magas palota a hegytetőn, aminek tudós urak nyitogatják az ajtaját. De a völgybe még csak az ablakokból kiszivárgó fény sem ér. Később úgy láttam, hogy nemcsak a gyermekeket nem értik azok, akik ott fenn vannak, hanem az embereket és családokat sem. Csak

nyitogatják az ajtót, de nem néznek le a völgybe és ezért nem tudják, min kellene segíteni.

Mindezekon túl pedig mesét kellett mondanom az öreg gyermekeknek. Szomorú, de minden sötétsége mellett annál ragyogóbb fényvel végződő mesét. Az emberi lélek tétova kóborlását is szerettem volna érzékeltetni a föld ködében, míg fel tud jutni a szenvedéseken át Krisztusig, a büszke alázatig, amivel vállal minden sorsot, az Ó nevében.

Ez ennek a könyvnek története.

SZITNYAI ZOLTÁN: A BOCS

Több évvel ezelőtt tanuja voltam egy életpálya nagy küzdelmekkel kezdett és fényes sikerekkel koronázott kibontakozásának. Ez az élet is a faluból indult el és egy nagy vállalat vezérigazgatói székében ért révbe. Súlyos kudarcokon, töréseken át, lendületét és kedvét egy percig sem veszítve el, páratlan szívóssággal ment kitűzött célja felé. Mindent elért, amit akart és mindent a maga erejéből, pedig ennek a pazar életösztönnek nem egy gátlást kellett leküzdenie, köztük azt is, hogy testmagasságát valamivel kurtábbra mérte a természet, mint az átlagnövésű emberét. Főként azt esodáltam meg benne, hogy arcának állandóan vidám mosolya olyan pillanatokban sem hagyta el, amikor oka lett volna a kétségbeesésre és hogy szívélyes egyszerűségét azután is megőrizte, amikor melléje szegődött a siker. Ez a győzelmes és rokonszenves élet azt példázta számomra, hogy a magyar nép fiaiban az erőnek és okos élelmességnek nagyszerű tulajdonságai rejlenek. Ezek arra képesítik őt, hogy bevonuljon és teremő munkába kezdjen a kereskedelmi életben is. Amit a középosztály talán előítéletből, mellyel kényesen lenézett egy egész foglalkozási ágat, avagy tényleg a rátermettség hiányától nem tudott megtenni, majd elvégzi helyette a paraszt. A Bocs és az ő fajtájabeli erős fiatalok hivatottak arra, hogy tudással, szorgalommal és a munkában való vetélkedés legsikeresebb győzelmével biztosítsák a magyarság helyét a kereskedelmi életben. A jobb és bőségesebb kenyér, amit ezáltal önmaguknak szereznek, gazdagabbá és erősebbé teszi az egész nemzetet is. Én a Boesban ezt az új embertípust akartam megírni és példaképpül állítani a mai fiatalok elé. Az ő számukra nem elérhetően, amit a Bocs elért. Az egyéni boldogsággal adós maradt a sorsa, de éppen ma, a legkevésbé megengedett életcél számunkra az egyéni boldogság keresése.

A PETŐFI-TÁRSASÁG ÉLETE

PETŐFI KULTUSZA

Szellemi vezérünk, Petőfi kultusza eleven valóságként él s szinte napról-napra hallat magáról idehaza, külföldön vagy a világ legtávolabbi részein.

Az aszódi evangélikus Petőfi-gimnázium az iskola kertjében szobrot állított százegy évvel ezelőtti halhatatlan diákjának, Petőfi Sándornak. A szobor Morzsa-Morhaupt Gyula szobrászművész alkotása. Vasárnap május 29-én d. e. 11 órakor volt a szoboravatás, nagy ünnepséggel. Jelen volt ez alkalomból Radvánszky Albert báró dr. evangélikus egyetemes-egyházi felügyelő, titkos tanácsos, Pesthy Pál dr. egyházkerületi felügyelő, titkos tanácsos, Kovács Sándor dr. püspök képviselte a Petőfi-Társaságot; Széchenyi Gyula gróf földbirtokos, Melich János dr. egyet. tanár, Bánkuti Dezső dr. budapesti leánygimn. igazgatója, Sárkány Ernő és vitéz Czánik Géza főszolgabíró, Lühsdorf Károly festőművész, a honvédség kiküldöttei és igen sokan mások.

Az illusztris vendégeket Chugyik Pál főesperes és vitéz Förhéncz Sándor dr. főjegyző fogadta. Előbb istentisztelet volt, Kühn Ernő szolgálatával. Az avatóünnepet az aszódi m. kir. nevelőintézet zenekarának Magyar Hiszekegye vezette be, utána Kerényi Béla szavalta Petőfi «Jövendölés»-ét, majd Horváth Károly László dr., a gimnázium felügyelő-elnöke mondott nagyhatású megnyitót, hangsú-

lyozva, hogy évtizedek vágya teljesedett be a mostani ünnepel: végre állhat a szobor a költő 1835—38-iki diákéveinek emlékéül; bizonyára az egész magyar ifjúság zarándokhelye lesz az aszódi szobor, a legszebb fiatalság örök eszményképének ércmása. A tapssal fogadott megnyitó után Raffay Sándor dr. bányakerületi evangélikus püspök, titkos tanácsos, a Petőfi-Társaság t. tagja avatóbeszéde következett. A beszédet a Koszorú mostani számának vezetőhelyén közöljük. Nagy Imre igazgató tett fogadást a szobor hűséges megőrzésére, a gimnázium énekkara Petőfi dalokat adott elő s újabb diákszavaltat után az evangélikus egyházegyetem nevében Radvánszky Albert báró dr. egyetemes felügyelő, a bányakerület részéről Pesthy Pál dr. felügyelő-elnök, a Petőfi-Társaság megbízásából Kovács Sándor dr. püspök, a járás képviselőjében vitéz Czánik Géza dr. főszolgabíró, a község szószólójaként vitéz Förhéncz Sándor dr. főjegyző köszönrúzta meg az új Petőfi-szobrot. A közebeden Raffay püspök felköszöntőjében Horthy Miklós kormányzót éltette. Délután 5 és 8 óra között a járási ipartestület székházában a gimnázium ifjúsága adta elő dr. Oswald Gedeonnak, az iskola volt igazgatójának A halhatatlan diák című színdarabját, amely Petőfi aszódi tartózkodásáról szól. Itt említjük meg, hogy Szilasi József, aszódi festőművész a

gimnázium régi épületét, amelyben Petőfi három éven át diákoskodott, megfestette és a képet a Petőfi-Múzeumnak ajándékozta.

Három évvel ezelőtt terjedt el a híre annak, hogy Teleki János gróf koltói birtokát, kastélyát és parkját kénytelen volt eladni. A Petőfi-Társaság már akkor mozgalmat indított, hogy azokról a tárgyakról, amelyek Petőfi és felesége koltói mezesheteinek emlékét őrzik, gondoskodás történjék. Főleg az a hatalmas somfa foglalkoztatta a Petőfi-Társaságot, amely alatt az a kőasztal áll, amelyen a hagyomány szerint Petőfi a Szeptember végén-t írta. A grófi család megígérte, hogy Budapestre juttatja a kőasztalt, hogy a Petőfi-Házban helyezze el, ugyanakkor szó volt a híres somfa átmentéséről is. A Petőfi-Társaság akkoriban úgy határozott, hogy a somfa maradjon ott, mert szó volt arról is, hogy kivágják és Budapestre hozzák legalább a törzsét.

Gyalui Farkas, Kolozsvárott élő levelező tagunk a grófi családtól több dugványt és magot is kapott a somfa 1936-os terméséből és kolozsvári kertjében ültette el a dugványokat és a magvakat. Ugyanekkor ötven magvat küldött a Petőfi-Társaságnak is, amelynek megbízásából Gáspár Jenő múzeumőr a magvakat átadta Morbitzer Dezső kormányfőtanácsos úrnak, a fővárosi kertészet igazgatójának, aki a magvak elültetését és az esetleges facsemeték gondozását Görgényi László úrra bízta. Néhány nappal ezelőtt értesítette a Petőfi-Társaságot a fővárosi kertészet, hogy néhány mag kikelt és gondos ápolással sikerült körülbelül 30–40 centiméteres csemetéket nevelni. Négy cserjét, amely szemmél lát-

hatólag bokor alakúra fejlődik és egy egyenes növényt, fává nevelhető csemetét Gáspár Jenő a Petőfi-Ház előkertjében ültetett el a Bajza-utcai oldalon, úgyhogy a koltói som óriásnak, ha el is pusztulna, vagy ki is vágnák, utódai megmaradnak a Petőfi Ház mellett. Úgy érezzük, hogy ezen a helyen is köszönetet kell mondani Morbitzer Dezső öméltóságának és Görgényi László úrnak, valamint a székesfővárosi kertészetnek, hogy három évi gondos ápolással a koltói Petőfi-somfát fiatal hajtásaiban átmentették.

A Petőfi kultusz eleven valóságát mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy ma is szárnyrakelnek különböző legendák Petőfi szibériai rab-ságáról és fogoly életéről. Így a múlt hónapban egyik napilapban két cikk jelent meg s a cikkek állítása szerint Barátosi Lénárt Lajos Oroszországban megtalálta volna Petőfi sírját. A cikk adatai bármennyire is meglepőek voltak, nem lepték meg a Petőfi-Társaságot, mert Barátosi Lénárt Lajos az egész történetet az ázsiai Kerezs községről, Petőfi sírjáról s az ott élő magyar nevű emberekről már megírta az Attila című folyóiratban. Annak idején a Petőfi-Társaság, bár az egész dolog valószínűtlenségét tisztán látta, mert az egész újkeletű Petőfi legenda a háború után egy osztrák napilapban is megjelent, fölkerlte elnökünket, Császár Elemért, hogy forduljon Barátosi Lénárt Lajos adatainak ügyében Cholnoky Jenő professzorhoz, az európaszerte ismert földrajz tudóshoz. Cholnoky Jenő professzor kijelentette, hogy az a hely, ahol Barátosi Lénárt Lajos az állítólagos magyar fafut Petőfi sírjával megtalálta volna, száz és

száz kilométerre lakatlan szeppe, nemhogy falu, de még egyetlen egy halászkunyhó sincs ezen a vidéken. A legenda tehát csak legenda marad, de meg-meg jele-

nése bizonyítja azt a nagy varázserőt, amellyel Petőfi alakja halála után kilencven esztendővel is foglalkoztatja a legtávolabbi világrészek fantáziáját is.

SZITNYAI ZOLTÁN R. TAG SZÉKFOGLALÓJA

Szitnyai Zoltán rendes tag május 21-iki ülésünkön tartotta meg székfoglalóját. Először tagelődjéről *Madai* Gyuláról emlékezett meg a székfoglaló tag, a következő emlékbeszéddel:

— *Madai* Gyula, akinek emlékét köszöntve foglalom el helyemet a Petőfi-Társaságban, költő volt, nevelő volt és közéleti férfi volt. E korán elmúló és élete művében befejezetlenül maradt pálya három irányban haladó küldetése három élet számára is elég lett volna. Műveiben elmélyedve mégis úgy látom, hogy költészet, nevelés és politika csupán hármasság volt a legfőbb célnak: minél teljesebben és termékenyebben lenni magyarnak. Emberi és írói lényének ez volt legjellemzőbb adottsága, ez volt az a sugalat, mely egész életét irányította és tette őt költővé meg cselekvő emberré.

— Aki a Hajdúságnak ezt a fiát még abból az időből ismerte, amikor a debreceni kollégium ifjú diákjaként, «Hol az Isten?» című versében az elvont bölcsélet mélységeibe nyúlt le és onnan merített gondolatait a forma és nyelv meglepő érettségével avatta verssé, az tudta már, hogy költő lesz belőle. Aki ugyanez időben megfigyelte nála a tételes ismeretekre vágyó tudásszomjat, mely önkínzó szorgalommal gyűjtötte a szellemvilág kincseit és a szíves készséget, mellyel ismereteit másokkal meg-

osztani szerette, az előre láthatta, hogy élethivatása a tanári pályához fogja vezetni. Aki pedig a fiatal diákember szervező és összetartó erejét figyelte meg, mellyel társait maga köré gyűjteni és szép célok szolgálatára felkeszíteni tudta, annak könnyű volt megjósolnia azt, hogy *Madai* Gyula küldetésének harmadik útja a politika lesz.

— *Madai* Gyula elhivatottságának mind a három területét bejárta. Tanári szelleme még sokáig él a nemzedékekben, melyeket keze alól kibocsátott, törvényhozói munkája a törvényekbe kovácsolva marad meg, melyeket meggyőződéssel létrejönni segített, de ő maga, az ember, a gondolkodó és alkotó, a legtöbbetadón abban él tovább, amit írt, a lényének legmélyéből fakadó hivatásban, aminek tanári és közéleti működésétől megosztott élete a legkevesebb időt szentelhette.

— *Madai* Gyula költő volt, nem sok, de mindég a műhelymunka tiszteletével, a formai megalkotás szeretetével készült versek írója. Az a néhány prózai mű, mely költői pályáját kísérte, naplószerűen őszinte jegyzetei a kapcsolatoknak, melyeket a költő az élet valóságos területeivel tartott fenn. Verseiben a lélek és az élet rejtelmét kutatva, természetes, ősi magyar bölcseséggel szemléli az életet, az optimizmus derűjével vonja be azt, miként testi külseje is az erő nyu-

galmát és a harmonikus lélek egyensúlyát fejezte ki. Calvinizmusából csak az erőt merítette, de távortartotta magától annak gondolatszigorát és ezért oly könnyed és színesen szemléltető filozófiai lírája. Nem halljuk nála a gondolatkeretek zavaró és nehézkes csikorogását, bármilyen elvont és a képzelet nyelvén alig megközelíthető a tárgy, amelyhez nyúl.

— Gyöngéd szívű ember volt, rajongója a családnak, tisztelője a nőnek és szerelmese a feleségnek. Ezeknek az érzéseknek hangjai bőven felcsendülnek lírájában. Az erősek megható gyöngédségével hajol a nőhöz és eszményein át látva azt, szemérmesen titkolja előtte vérének lázát. Hangja akkor kap igazán szárnyakat, amikor a férfit köszönti, az Úttörőt, aki hatalmába hajt bölényt, villámot, bacilust, aki öl, éltet és hitet tart, aki a Bibliát alkotta, Shakespeare műveit, aki szemébe néz a fegyverek csövének és elgázol kígyót, pestist, zsarnokot, hogy itt a földön szebb legyen az élet, aki nagy és szerény, mert minden bére e szörnyű, szent tusán egy csók és műve folytatója, egy kis fiú poronty a bölcső vánkósán. Róla írja egyik legszebb versét és a magyar lírának is egyik gyöngyszemét «Hozsánna férfi!» címen. Költészetünkben egyedülálló hangja ez a férfi előtti hódolatnak, abban személyesítve meg az emberi faj nagyságát, olyan teli zengésű hangon, soraiban orgonák búgásával, ahogyan egy vers csak az ihlet forma találkozásának legszerecesebb pillanatában születhet meg.

— Ez az örökultusz, mely Madai Gyulát a faj szerelmesévé tette, az apotézisében sem a szépségének hódol, hanem a nemzetnek, amely

az ő «erénye által lesz erős és amelynek üdvéért ő a felelős». Ez a mélységes fajszeretet nyert jelképet földszeretetében. A föld és nyelv jelenti egy nép életének állandóságát s így Madai Gyula a magyar föld szeretetétől átitatott és nyelvének nemes veretű magyarságával egyszerre kétféleképpen is szolgálja nemzetét. Az ősi hajdusági homokon, ahol született és érzi igazán jól magát, írta ódáját a földhöz, s egészen jellegzetesen magyar verseit a furulyáról, lóról, csirkéről, héjáról, nyárról.

— Madai Gyulát nem ismertem személyesen, soha még csak nem is láttam őt, de felemelve szívemet a társalgásból, amit versein át folytattam vele és prózai műveiből, melyekben a magyar jelent és jövőt tiszta szemmel látó, európai magyart ismertem meg, azzal a fájó érzéssel nyujtom köszöntésemet emlékének, hogy több volt, mint amennyi elismerést kapott, de önmagában és befejezetlenül maradt költői pályájában annál is több volt, mint amennyit adott, mert három területen harcolva a magyarságért, épp azt hanyagolta el, ami szívének legbensőbb ügye volt és lehetőségének legigazibb kikutatása.

A szép megemlékezés után, amelyet meghatva hallgatott végig Madai Gyula néhai tagtársunk özvegye is, Szitnyai Zoltán *Az idők siratói* c. novelláját olvasta fel, amelyet a Koszorú mostani számában közlünk. A felolvasás után az elnöklő Havas István alelnök a következő beszéddel avatta fel az új tagot:

: — Kedves Társunk! Elődödről, Madai Gyuláról elhangzott szép megemlékezésed és *Az idők siratói* c. novellád, melyekkel most szeket

foglaltál a Petőfi-Társaságban, plasztikusan rávilágítanak író-egyéniségedre, az igazság tiszta látására s egy új tehetséggel új hangjára, mikre jó egy évtizeddel ezelőtt felfigyelt már az irodalmi közvélemény és az olvasóközönség. Mert lendületesen ívelő írópályád tulajdonképp csak 1927-ben veszi kezdetét, de ez időtől fogva már a következő regényeid jelentek meg: *Lángoló hegyek*, *Élni akarok*, *Aranykarika*, *Nincs fellámadás*, *Öt testvér*, *Hodinai Hodinák* és a *Tánc*, egy harmonikusan megépített út pillérei; négy újabb regényed pedig megalkotva, már megjelenés előtt áll. Novelláidból négy kötet jelent meg ez időben, de többszáz megírottan: gyűjteményes kiadását várja. Gazdag termésű tizenkét év ez. s nemcsak sokoldalú, termékeny egyéniséget, hanem az irodalomban új fényt is jelez. A *Boldogtalan Szlovenszko* c. cikksorozatodban, mert ilyet is írtál sokat, nemcsak ragyogó szavakkal, de megkapó igazsággal is mutatsz rá hazánk e szerencsétlen földje és népe életére, s megszólaltatod benne közigazgatási eseményeidet, valamint fájdalmat, mint ez országrész egyik érdekes városának Selmecnek szülöttje. Az az ősi kultúra és vadregényes vidék, mely ezt a várost megszépíti, a benne átélt gyermekkorod s annak a kiváló polgármesterének emléke, aki édesatyád volt, maga is író és tör ténétíró, ihlettek e cikksorozatnak és a *Hodinai Hodinák* felejthetetlenül friss alakjának megteremtésére.

— Az íráság hivatott becsvágya azonban már mint a huszas évekbe hajló ifjút kísértett meg; versekkel kezdted, mik oly előkelő lapokban láttak napvilágot, mint az

akkor virágát élő *Élet*, s egy-egy jeles anthológiában is. A Pázmány-egyetem jogvégzett doktoraként azonban elmentél Győr városa tisztviselőjének, és ott, látszólag lemondva az írói vágyakról, tíz évet töltöttél el a közigazgatás nehéz hámjában. Most már tudjuk, hogy a honi élellátás és az emberismerés gyűjtő korszaka volt ez az idő, mint egykor Mikszáth Kálmáné Nógrádban. Méhként telítetted meg kincstáradat élményekkel; és az eközben kialakult világnézeted, érett írótehetséged csakhamar az első sorába vitt fel.

— Társaságunk az utóbbi években már mind nagyobb figyelemmel kísérte munkásságodat, a benne megnyilatkozó eredeti magyar erőt, társadalmunk erősen megvilágított alakjait, jellegzetesen megrajzolt életöket és harcaikat. Ahogy te beelátsz a lelkebe, ahogy megnyitod szemünket s intonárod az érekkeltésnek művészetét: ez nemcsupán élvezet, hanem forró, termékenyítő gondolatok fakasztása is olvasóid ezreiben.

— Nem tudnánk jobban jellemezni ez ünnepi órában, mint ahogy ezt te teszed egyik nagyértékű munkádról írt vallomásodban: a *Tánc*-ról: «Amíg regényem eseményanyagával viteltem magam a mese medrében, akaratlanul is be kellett járnom a mai magyar életnek jóformán minden táját. Azok a pillanatsfelvételek, miket a folyvást mozgó, változó társadalmi tájképekről készítettem, majdnem olyan fontosak voltak számomra, mint két főhősöm életének regénye. Azok néha szinte már csak az alkalmat szolgáltatták arra, hogy *mögéjük vetíthessem regényem harmadik és személytelen hőstét, a mai magyar életet.*»

— Kedves Társunk, ez az írói eljárás a művész-alkotást, a szív melegét: a gondolat mindent fel-emelő atmoszférájába helyezi. Hied pedig, melyet így vallsz meg: «Erősebb, hívbőbb, lelkében kiegyensúlyozottabb nemzedék lép a mostani helyébe», a Petőfi lángoló hitéből való. Méltóan jutottál tehát a róla nevezett Társaságba, amelyre azért van szüksége az irodalomnak, hogy lássa az ország közönsége, ha kell, a világ is, hogy Petőfi világotátólelő íróeszményei tudatosan élnek és virulnak a gazdagon termő hazai humuszon, s hogy

igazhívő nemzeti írótabor munkálkodik itt az emberi boldogulását kereső magyarság javán.

— Szellemi erőid teljében, a férfikor küszöbén állónak azt kívánjuk neked ma, érd meg teljességökben nagyszabású céljaidat, hogy áldja nevedet a *Ma* és az *Utókor* egyaránt!

Isten hozott közöttünk!

Havas István fogadóbeszédére Szitnyai Zoltán meghatottan válaszolt és keresetlen szavakkal fogadalmat tett, hogy a Putőfi-kultusznak és a nemzeti irodalomnak mindig hí katonája lesz.

TAGJAINK KITÜNTETÉSE ÉS MUNKÁSSÁGA

A messze Keletről, Japánból, levelet hozott a posta, amely nagy kerülőúton, Kanadán keresztül érkezett Budapestre. A levelet Vicomte Naokazu Nabeshima, a Petőfi-Társaság kültagja, a japán Petőfi-Társaság elnöke küldötte. A levélben értesíti a Vicomte *Császár* Elemér elnökünket, hogy a japán Petőfi-Társaság tiszteleti tagjává választotta. Amikor ezt a kitüntető megválaszlást a magyar közönség tudomására hozzuk, hálával és szeretettel gondolunk a felkelő nap országának Petőfi-Társaságára.

Kállay Miklós alelnökünket a Szent István Akadémia még a múlt évben rendes tagjai közé választotta. *Kállay* Miklós május 12-én tartotta székfoglalóját a Szent István Akadémián, *Oceán-földek vándora* címmel, amelyben világtörténeti háttérrel festett Báthory István arcképehez. A székfoglaló előadásáról *Várady* Béla osztályelnök meleg szavakkal mondott köszönetet és méltatta *Kállay* Miklós széleskörű irodalmi működését.

Remenyik Sándort, az erdélyi magyar irodalom kiváló képviselőjét, akit Végvári névvel társaságunk mindjárt az összeomlás után rendes tagjai közé választott, nemrégiben az újonnan alapított Arany János irodalmi díjjal tüntette ki az erdélyi irodalmi élet.

Baja Mihály rendes tagunk, a debreceni református kollégium négyszázestendős jubiláris ünnepségén ünnepi ódáját nagy sikerrel olvasta fel. A május 11-én délután 6 órakor tartott ünnepség műsorát a rádió is közvetítette.

A Royal Society kiadásában Londonban most jelent meg az *Essays by divers Hands* új sorozatának hetedik kötete. Ebben a kötetben olvasható *Hegedüs* Sándor tagtársunk angol nyelvű tanulmánya Petőfiről. A tanulmány címe: *Alexander Petőfi*. A nagytekintélyű kiadvány az angol világnyelv segítségével szerez újabb dicsőséget Petőfi-nek és agilis tagtársainknak, *Hegedüs* Sándornak.

Kállay Miklós alelnökünket, akinek

nemrégiben jelent meg Báthory István című hatalmas történelmi regénye, meghívta Varsóba a Petőfi Sándor Egyesület és a Báthory István Lengyel-Magyar Egyesület. A két varsói irodalmi és tudományos egyesület ünnepi hangversenyt rendezett, amelyen Kállay Miklós francia nyelven részleteket olvasott fel Báthory István című regényéből. A hangverseny után alelnökünket meghívta a varsói Lengyel Irodalmi Akadémia is, ahol francia nyelven rögtönzött előadást tartott a magyar irodalmi viszonyokról. Mindkét szereplésével nagy sikere volt.

Pintér Jenő rendes tagunkat Horthy Miklós kormányzó a miniszterelnök előterjesztésére a budapesti tankerület élén két évtizeden át teljesített kiválóan értékes munkássága elismerésül a Magyar Érdemrend középkeresztjével tüntette ki. *Pintér* Jenő, a kiváló tudós és pedagógus talán a magyar közoktatásügy legnehezebb húsz esztendejében töltötte be ezt a nagyfelelősségű tisztelet és az ő főigazgató-sága alatt érte el Budapest középiskoláinak száma a negyvenhatot. A kitüntetés alkalmával őszinte szeretettel köszöntjük tagtársunkat a Petőfi-Társaság is.

Harsányi Lajos rendes tagunkat, aki eddig Rábapatonán volt plébános és címzetes kanonok, most a győri püspök valóságos kanonokká nevezte ki. Ez a szép kitüntetés elismerése annak a sok évtizedes munkásságnak, amelyet Harsányi Lajos a katolikus költészet terén végzett.

Pap Károly tiszteleti tagunk a debreceni tudományegyetem tanára most ünnepli harmincéves tanári jubileumát. Ebből az alkalomból tanítványai emlékkönyvet adtak ki s

az egyetem is megünnepelte a tudós tanár jubileumát.

Az Országos Magyar Sajtókamara megalakulásával több tagtársunkat érte kitüntetés. *Gáspár* Jenőt, a Petőfi-Társaság főtítkárát a Sajtókamara főtítkárává választották meg, vitéz *Somogyváry* Gyula rendes tagunk az Országos Sajtótanács tagja lett, *Kállay* Miklós alelnökünket pedig az igazgatóválasztmányba választották meg.

SZOBORLELEPLEZÉSEK.

Petőfi szobrának aszódi leleplezésén kívül, amelyről folyóiratunk más helyén emlékezünk meg, Budapesten és vidéken több irodalmi vonatkozású szoborleleplezés volt. Így június 11-én, vasárnap déli 12 órakor a Battyhány-téren leplezték le a Himnusz költőjének, Kölcsey Ferencnek szobrát, amely mása a Nagykárolyban felállított és a románok által lerombolt szobornak. A szobrot 1897 április 4-én leplezték le Nagykárolyban s az alkotó művész, Kallós Ede most újból öntötte. A szoborbizottság elnöke Kornis Gyula tiszteleti tagunk volt, ő is mondotta az emlékbeszédet a szoborleleplezésen. A Magyar Tudományos Akadémia és a Kisfaludy Társaság nevében Voinovich Géza beszélt és a szobrot a főváros nevében Szendy Károly polgármester vette át. A Petőfi-Társaságot a szoborleleplezésen *Havas* István alelnök képviselte, aki koszorút is helyezett el a szobor talapzatán.

Ókéske község május 21-én leplezte le nagy szülöttjének, Szabolcska Mihálynak, a Petőfi-Társaság volt tiszteleti tagjának szobrát. A Petőfi-Társaságot a szoborleleplezésen *Baja* Mihály rendes tag képviselte. Ókéske, ez az ősi Ár-

pád-kori község ugyanezen alkalomból avatta fel új községházát és országzászlóját is. Okos Klára tanítónő Szabolcska Mihály verseket szavalt, továbbá Szabolcska verseket adott elő Nemicsik Endre is. Az ünnepi beszédet Ravasz László mondotta.

Többszörös szoborleleplezés volt a csurgói református Csokonai-gimnázium kertjében is. Itt *Baksay* Sándor, *Berzsenyi* Dániel, leveldi *Kozma* Andor és gróf *Tisza* István emlékének állított szobrot a kegyeletes utókor. A szoborleleplezési ünnepség június 3-án volt és azon a Petőfi-Társaságot *Kovács* Sándor tiszteleti tagunk képviselte. A szo-

borleleplezés után magasnívójú kultúrest volt az Országos Bethlen Gábor Szövetség rendezésében.

MAJUSI FELOLVASÓ ÜLÉSÜNK.

A Petőfi-Társaság május 21-én délelőtt fél 11 órakor tartotta a Magy. Tud. Akadémia felolvasó termében évadzáró ülését a következő tárgysorral: Havas István alelök: Megnyitó. Gáspár Jenő főtitkár: Főtitkári jelentés. Jankovics Marcell I. tag: A modern művészet (elbeszélés). Falu Tamás: Költemények. Szitnyai Zoltán: Megemlékezés Madai Gyuláról és Az idők siratói (elbeszélés, székfoglaló).

A PETŐFI-TÁRSASÁG PÁRTOLÓ TAGJAI

Antal Árpád polg. isk. tanár, Benkepatony. Wirth Gyula a Magy. Párt igazg., Kassa. Grusetzky Ferenc a Magy. Párt főtitkára, Kassa. Dr. Kreiss Róbert kir. törv. bíró, Kassa. Dr. Komjáthy Lajos kir. ítélőtáblai bíró, Kassa. Popper József földbirtokos, Vásárút. Evang. Ieány. nevelő Intézet, Aszód. Egyházzelle Község könyvtára, Egyházzelle. Legeza József g. k. esperes, Batár. Dr. Jakob Mihály egy. m. tanár, Bpest. Dr. Krepuska István egy. m. tanár, Bpest. Alistál község, Alistál. Gáthy Lajos ref. lelkész, Izsnyéte. Palyó Mihály rk. kanonok, Kassa. Hartsár István káptalani nagyprépost, Kassa. Horváth János földbirtokos, Medve. Bittó Sándor földbirtokos, Sárosfa. Pongrácz Sándor földbirtokos, Sárosfa. Kása Ferdinánd ref. lelkész, Csongor. Dr. Anisich Oszkár prem. kanonok, Kassa. Térezy Dániel ref. lelkész, Kisdobrony. Révész Ernőné földbirtokos, Lél-puszta. Hur Géza ref. lelkész, Csieső. Horkay István ref. lelkész, Szernye. Ruzska Elek ref. lelkész, Szalóka. Szporni Dezső földbirtokos, Imély. Bakesy Gyula ref. lelkész, Bodrogszentes. Dienes Adorján pápai kamarás, Nagykövesd.

Genesy Pál ref. lelkész, Szürte. Keeskemény Lajos ref. lelkész, Ungnyárad. Balassa János nyug. igazgató, Kassa. Stefanovits Gyula ügyv. igazgató, Kassa. Dr. Millán Béla I. o. főtörzsorvos, Bpest. Felhő Gyula plébános, Dobóruszka. Dr. Sarkadi-Enesi János pü. főtanácsos, Kassa. Horkay Barna ref. lelkész, Nagyszöllős. Soltész Zoltán g. k. lelkész, Nagyszöllős. Dudinszky Lajos g. k. esperes, Nagyszöllős. Dr. Fedincez Sándor igazgató-főorvos, Nagyszöllős. Tiefenthaler József kir. jb. elnök, Nagyszöllős. Pándy Bertalan ref. lelkész, Csarnahó. Bodnár Lajos ref. lelkész, Bátfa. Deák Gyula ny. bankvezérigazg., Kassa. Rákóczy Ferenc plébános, Bodrogszék. Csomár Géza ref. lelkész, Vajkoes. Hokky Károly orszgy. képviselő, Nagyszöllős. Dr. Suhaj Béla, plébános, Abaszéplak. Szekeres János esperes-plébános, Alsómizslye. Jeles Kornél g. kath. lelkész, Tiszasasvár. Lajos Sándor ref. lelkész, Fancsika. Lator István földbirtokos, Tiszasasvár. Tornay János ref. lelkész, Tekeháza. Boksay János esp.-plébános, Huszt. Beszkid Kornél igazgató, Huszt. Dr. Karezub Gyula tv. elnök, Huszt. Dr.

Markó András pü. tanácsos, Huszt.
Baltovics Bertalan g. k. esperes,
Alsókaraszló. Popovics János g. k.
lelkész, Bilke. Seress Zoltán ref. lel-
kész, Bilke. Kovács Dezső ref. lel-
kész, Gödényháza. Fankovits Endre
g. k. lelkész, Szöllősegres. Popovics
Demeter szentszéki tanácsos, Huszt.
Szabó Elemér ref. lelkész, Feketepa-
tak. Sereghy Andor, g. k. esperes,
Makarja. Suba Pál g. k. esperes,
Iványi, Kiss Jenő ref. lelkész, Be-
regrákos. Csáky Dezső prem. főerdő-
tan., Jászó. Jászóvári Prépostság,
Jászó. Manesos Jusztin István prem.
kanonok, plébános, Jászó. Borbély-
Erdő Sándor földbirtokos, Tecső. For-
báth Jenő bankigazgató, Kassa. Dr.
Kern Tibor egy. m. tanár, Bpest.
Dr. Horváth Béla egy. m. tanár,
Bpest. Dr. farkasfalvi Farkas Ábra-
hám földbirtokos, Zsip. Dr. Bre-
zovszky Emil m. k. egészségügyi fő-
tan., Bpest. Dr. Kollarits Béla főor-
vos, Bpest. Dr. Zih Sándor egy. m.
tanár, Bpest. Deési Sándor ref. lel-

kész, Gieze. Dr. Timesák Aladár, kir-
törv. tanácselnök, Kassa. Prachár
Károly földbirtokos, Tallós. Dr.
Czeijda Pommersheim Ferenc egy.
m. tanár, Bpest. Hidaskürt község,
Hidaskürt. Dr. Semsey Zoltán főor-
vos, Ujpest. Szabó Károly ref. lel-
kész, Nagybégány. Özv. Benedek Dé-
nesné földbirtokos, Szete. Csanda
Lajos ref. lelkész, Hanva. Ablonezy
Pál ref. lelkész, Hanva. Szakall Já-
nos, ref. lelkész, Bátka. Holozsnyay
Miklós g. k. lelkész, Makkosjánosi.
Kürti róm. kath. elemi iskola tan-
testülete, Kürt. Dr. Bakody Aurél
egy. m. tanár, Bpest. Dr. Zsakó Ist-
ván igazgató-főorvos, Bpest. Bathó
Aladár földbirtokos, Csuz. Hönig
Ödön földbirtokos, Csuz. Dr. Pfeiffer
Miklós rk. kanonok, Kassa. Tost
László polgármester, Kassa. Tost
Barna prel.-kanonok, Kassa. Csárszky
József rk. püspök, Kassa. Lengyel
Pál ref. lelkész, Gát. Muzslai Kath.
Agrár Legényegylet, Muzsla.

A szerkesztő bizottság elnöke:
CSÁSZÁR ELEMÉR.

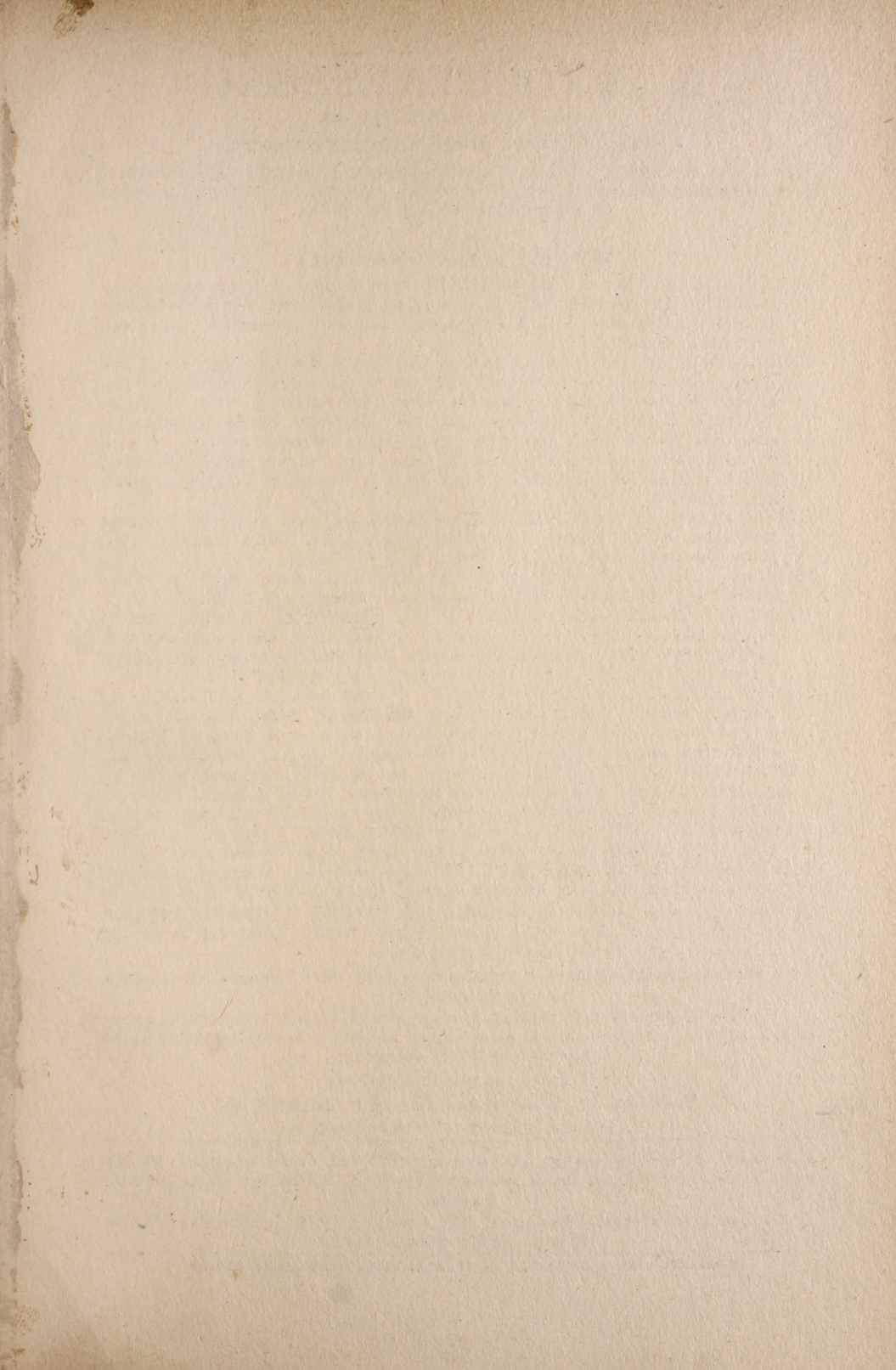
A bizottság tagjai:
GÁSPÁR JENŐ, HAVAS ISTVÁN, LÁZÁR BÉLA.

A szerkesztésért és kiadásért felelős: **GÁSPÁR JENŐ.**

Szerkesztőség: Budapest, VI., Bajza-utca 39.

Kiadóhivatal: Budapest, VI., Andrásy-út 15.

Budapesti Hírlap nyomdája. — Felelős nyomdavezető: Nedeczky László igazgató.

A PETŐFI-TÁRSASÁG

országos mozgalmat indított

a nemzeti irányú irodalom ujjaélesztésére.

Ezt a célt szolgálja, amikor a Petőfi-Társaság pártoló tagjai részére járó illetményköteteket nagy gonddal válogatja össze, a magyar irodalom legjava terméséből.

*

1939. évi illetményköteteink:

GULÁCSY IRÉN: TEGNAP ÉS RÉGMULT. (Január hó.) A nagy magyar elbeszélő eredeti forrású kutatások alapján megformált, érdekesebbnél érdekesebb feljegyzései letűnt századok különös embereiről, álmairól, vágyairól, életéről.

KORODA MIKLÓS: A VILÁG CSAK HANGULAT. Reviczky Gyula életének regénye. (Február—március hó.) Új író első, nagyszabású alkotása. Koroda Miklós családja szoros és állandó kapcsolatban volt Reviczky Gyulával. Koroda Miklós nagyapja volt Reviczky Gyula keresztapja, édesapja: Koroda Pál, Reviczky egyik legbizalmasabb barátja. E kapcsolatok révén a kiváló tehetségű, fiatal író olyan adatok birtokába jutott, melyek lehetővé tették, hogy megírja Reviczky romantikus életének regényét.

DÉNES GIZELLA: CSIPKEKESZTYŰ. (Április hó.) A magyar testőrség világának, Mária Terézia udvarának színes, bájos, költői regénye. A kiváló, népszerű írónő legújabb alkotása.

ZSIGRAY JULIANNA: HÉT JEGENYE. Egy fiatal úrleánynak a vidéki kúriától egy fővárosi mulató színes és zajos világába ívelt élete.

HARSÁNYI ZSOLT: JÓKEDVŰ KÖNYV. (MÁSODIK GYŰJTEMÉNY.) (Május hó.) Az első 1938 tavaszán jelent meg és öt nap alatt 5000 példányban kelt el. A magyar élet derűje árad Harsányi Zsolt könyvéből, a mosoly nem tűnik el az olvasó arcáról, amíg olvassa.

BABAY JÓZSEF: A BALATONI LÁNY: (Június hó.) Babay József az új magyar irodalom legegényibb hangú képviselője. Bűbájos meséi, tiszta magyar hangulatai, a mezei csokor vidám színeire és könnyű illatára emlékeztető stílusa az ősi magyar mesemondók modern utódjává avatják.

ORMOS GERŐ: ISTEN ÁRVÁJA. A homéroszi époszok tisztasága, derűje és egyszerűsége árad a regény minden mondatából. Hősei egyszerű emberek, akiket jóságuk és salakatlan emberségük megrendítően közel emel Istenhez.

GÁSPÁR JENŐ: SZONÁTA. (November hó.) A kiváló tehetségű, országos híró költő új regénye. prózájának legérettebb, legművészibb alkotása.

TÖMÖRKÉNY ISTVÁN: NAPOS TÁJAK. (December hó.) A magyar elbeszélő-művészet klasszikusának remekét kelti új életre ez a kötet.

A Petőfi-Társaság az 1939. év folyamán TÍZ KITŰNŐ MAGYAR KÖNYVET és folyóiratát, a „Koszorú“-t mindazoknak elküldi, akik évi 20 pengőt ajánlanak fel a Petőfi-Társaság pártolására.

Ez a pártoló tagsági díj havi 2 pengős, vagy negyedévi 5 pengős részletekben is törleszthető.

A köteteket a pártoló tag részére, kívánságára bekötöttjük, sötétkék egészvászon kötésbe, aranynyomással és ebben az esetben a bekötésért kötetenként 1 pengő 60 fillért számítunk.

A köteteket kiadóhivatalunk:

Budapest, VI. kerület, Andrásy-út 16. sz. küldi el.

A belépési szándék is itt jelentendő bel!

A Koszorú, a Petőfi-Társaság közlönye egy irodalmi évben négyszer jelenik meg: október, január, április és június hónapokban. Előfizetési ára egész évre 4 pengő.

A Koszorú kiadóhivatala: Budapest, VI., Andrásy-út 16. Távbeszélő: 1-266-83.
Felelős kiadó: Gáspár Jenő.